Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्थमाला

सुत्तपिटके

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

सिरि नवनालन्दा महाविहारस्स

बु० २५०४ वि० २०१७

१९६०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्थमालाय

सुत्तपिटके

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

पधानसंसोधको

भिक्खु जगदीसकस्सपो

7235

सिरिनवनालन्दामहाविहारस्स

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

पकासिता

बु०२५०४ वि०२०१७

१९६०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

वितरक
मोतीलाल बनारसीदास,
नेपाली खपरा,
पोस्ट वाक्स नं० ७५,
वाराणसी,
(भारत)

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE ANGUTTARA NIKĀYA

(EKAKANIPĀTA, DUKANIPĀTA & TIKANIPĀTA)

General Editor

BHIKKHU J. KASHYAP

भारतीय राजदूतावास
काठमाडौं
8135

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2504 V. E. 2017

1960

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

ing. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words : "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Surā-merayamajja-pamādaṭṭhānā
veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's pañcaśīla we will develop patience, courage, love

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇaṁ paramaṁ sukhaṁ : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṁsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

> "When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : "Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself." Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

standard versons in Devanāgarī script of the complete Pāli and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

INTRODUCTION

1. The Pāli Tipiṭaka

After the passing away of the Buddha at Kusinārā, the disciples had assembled to pay their last homage to him. The Venerable Mahā Kassapa, the chief of the congregation, was delivering words of consolation to the bereaved assembly, reminding them of the declaration of the Buddha:—"It is the very nature of all things near and dear to us that we must divide ourselves from them." Subhadra, a monk who had received ordination in an advanced age, however, did not look gloomy. He took a perverted view of the situation and spoke—"Do not grieve, brothers, for now we are definitely released from the restraint of the Great Teacher and his too rigid discipline. While the Teacher lived, we were constantly rebuked for failing to observe the hard rules; but, now we are at liberty to do as we please; therefore, do not grieve." These words sounded a note of warning against the future possible distortion of the Dhamma at the hands of faithless members of a similar category. The Venerable Mahā Kassapa felt an urgent need for convening a Grand Council of the leading Elders of the Saṅgha to make a full collection of the teachings, and also to adopt means for their right preservation and transmission to posterity. He addressed the Bhikkhus thus:—"Come, friends, let us chant together the Dhamma and the Vinaya..." The Venerable Mahā Kassapa drew a list of five hundred names of the topmost disciples to be appointed as members of the Council. At first, the name of the Venerable Ānanda was left out in view of the fact that he had not attained Arhat-hood till then. But, as no one else in the Saṅgha had the privilege of listening to the Teacher so very closely and for such a long period of time, his participation was deemed necessary and important. He was, consequently, asked to go to a suitable abode and develop insight, so as to become an Arhat and be able in time to join the Council. King Ajātasattu made necessary arrangements for the accommodation and convenience

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

of the convention at Rājagaha, a favourite resort of the Teacher himself. A spacious beautiful pavilion was raised for the meeting at the entrance of the Sattapaṇṇi cave, on the northern side of the Vebhāra Hill.

Venerable Ānanda made the best efforts to train himself in developing insight. He kept walking up and down for the whole night absorbed in deep meditation; and, early in the morning, as he was going to stretch himself on the bed, his feet had left the ground and the head had not reached the pillow, at that moment, as if by a flash of light, darkness was dispelled and the sublime light of saint-hood dawned upon him. And, through his miraculous superhuman power of an Arhat, he appeared all of a sudden on his appointed seat in the hall, as if emerging out of the ground, exactly as the proceedings were going to be started.

With the permission of the Saṅgha, Venerable Mahā Kassapa asked Upāli questions on Vinaya, relating to the different monastic transgressions; the matter, the occasion, the individuals concerned, the principal rules (paññatti), the amended rules (anupaññatti) and all other details about them. In this, the Vinaya text was agreed upon and settled. Then, again, with the permission of the Saṅgha, he asked Ānanda questions on the Dhamma; the occasion of a sermon and the person or persons with reference to whom it was preached[1].

The commentary, Aṭṭhakathā, of a much later date, assumes that the Abhidhamma-Piṭaka was also included in the collection of the Dhamma, and that the Tipiṭaka, as it is available to us, was finalised at this very stage.[2]

A century after the passing away of the Buddha, a great controversy arose in the Saṅgha concerning the interpretation of some Vinaya rules. This necessitated the holding of the Second Council at Vesālī. Seven hundred leading Elders from distant parts of the country assembled to take part in

1. *Cullavagga*, Chapter XI. 2. *Sumaṅgalavilāsinī*, *Nidāna-kathā*.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

it; and they had drawn up a new edition of the Scripture, resulting in the fixing up of the Piṭakas, Nikāyas, Aṅgas and Dhammakkhandhas[1].

A century after, when King Asoka embraced Buddhism and gave patronage to its propagation, the richly furnished monasteries became centres of attraction even for the members of other sects. They donned the yellow robe, either by proper ordination or stealthily, and went about as Bhikkhus enjoying the privileges and honour given to them. They could not, however, leave their own inclinations behind, and began to twist and distort the Doctrine in their own ways. This led to a state of confusion and it became difficult to distinguish the true principles from the coloured ones. The Elders felt the necessity of safeguarding the purity of the Dhamma by affecting a total purge of the alien elements in the philosophical life of the Saṅgha. This task was entrusted to the Venerable Moggaliputta Tissa, a saint, a thinker and a writer. He compiled a book called the Kathāvatthu, refuting all the foreign theories, which was adopted as a book of the Tipiṭaka at the Third Council held at Pāṭaliputta under his presidentship. After the council, Asoka despatched missionaries to the then civilised parts of the world for a wide propagation of the Dhamma[2].

Prince Mahinda and Princess Saṅghamittā renounced the world and joined the Order to lead a mission to Sīhaladīpa (Ceylon). Since then, the island became a stronghold of Buddhism, and, even up to this day, has maintained the tradition of Pāli Tipiṭaka with all religious zeal[3].

Up till then, the Tipiṭaka was traditionally handed down orally from teachers to pupils. The complete Scripture was compiled in the form of books for the first time in Ceylon in 29 B. C., under the patronage of king Vaṭṭagāmani Abhaya, with all the detailed classifications that are now obtained in the Pāli Tipiṭaka of the Theravāda School. This was done at the

---

1. *Cullavagga*, chapter XI. 2. *Mahāvaṁsa*, chapter V. 3. *Mahāvaṁsa*, op. cit.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Council convened for the purpose, known as the Fourth Great council[1].

The Fifth Council, according to orthodox tradition, was held at Mandlay, Upper Burma, in 1871, under the patronage of king Mindon. In this Council the entire Pāli Tipiṭaka was revised, re-edited and finally engraved on 729 marble slabs as follows[2]—

Vinaya:	111 slabs
Sutta:	410 slabs
Abhidhamma:	208 slabs

Now, in this present age, the necessity of bringing out an upto-date edition of the Tipiṭaka printed on modern machines was felt. This task was taken up by the Burmese Chaṭṭha Saṅgāyana, the Sixth Great Council, held in Rangoon, which opened on the 17th May, 1954 in the artificially built Rock Cave, especially constructed for the purpose, at a little distance from the city. Two thousand and five hundred of the most erudite Bhikkhus, from all parts of the world, participated in chanting the Tipiṭaka together. A modern printing press was installed in a separate building and there the texts were printed as soon as they received the sanction of the Saṅgāyana. The Council kept functioning for two years, and concluded on the fullmoon day, May 1956, synchronising with the 2500th Jayanti of the Buddha.

In Ceylon, Burma, Thailand and Cambodia the principal religion of the people is Theravāda Buddhism, that adheres to Pāli Tipiṭaka as its Scripture. There, they have been having editions of it in their own scripts. Pāli Text Society, London, has been able to complete the publication of a major portion of it in Roman characters. But, as yet, it is not fully available in any script of India.

It is with a view to removing this want that the Government of India and the State Government of Bihar have jointly sanctioned a scheme of editing and publishing the entire Pāli

1. *Mahāvaṁsa*, chapter x-xxiii. 2. बौद्ध धर्म के २५०० वर्ष, १९५६, p. 35.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Tipiṭaka in Devanāgarī, which will be complete in 40 volumes of about 400 pages each. This task has been entrusted to the Devanāgarī Tripiṭaka Publication Department, Nalanda. It aims at presenting a co-ordinated edition of the text based on the printed books in Roman, Sinhalese, Burmese and Siamese scripts.

The following chart will show the distribution of books in the literature:—

TIPIṬAKA

Vinaya Piṭaka	Sutta Piṭaka	Abhidhamma Piṭaka
1. Mahāvagga	1. Dīghanikāya	1. Dhammasaṅgaṇi
2. Cullavagga	2. Majjhimanikāya	2. Vibhaṅga
3. Pārājika	3. Saṁyuttanikāya	3. Dhātukathā
4. Pācittiya	4. Aṅguttaranikāya	4. Puggalapaññatti
5. Parivāra	5. Khuddakanikāya which contains the following fifteen books:—	5. Kathāvatthu
		6. Yamaka
		7. Paṭṭhāna

i. Khuddakapāṭha
ii. Dhammapada
iii. Udāna
iv. Itivuttaka
v. Suttanipāta
vi. Vimānavatthu
vii. Petavatthu
viii. Theragāthā
ix. Therīgāthā
x. Jātaka
xi. Niddesa
xii. Paṭisambhidāmagga
xiii. Apadāna
xiv. Buddhavaṁsa &
xv. Cariyāpiṭaka

2. The Present Book

This big book, covering four volumes in our series, is the fourth *Nikāya* of the *Sutta Piṭaka*. The very name of the book,

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

'*Aṅguttara*' reveals that the method of treatment in it is characterised by grouping numerical classifications of principles in the gradual ascending order. As far as the spirit and contents of its discourses are concerned, it is very much one with the other books of this *Piṭaka*. There are altogether eleven chapters in it, constituting so many groupings or *Nipātas*, making a collection of short *Suttas* arranged in divisions or *Vaggas*.

As an important book like the *Milindapañha* calls it by the name of '*Ekottara*', it is evident that this title of it also must have been in vogue at a time or in a circle, which expresses a meaning not different from that of '*Aṅguttara*'. The Chinese translation of this book, in the collection of the Sanskrit version of the *Tripiṭaka* of the *Sarvāstivāda* literally means the same as '*Ekottara*.'

This style of grouping numerical classifications of principles is not a new feature only of this *Nikāya;* though here it forms the chief basis of the composition of the entire work. The same method has been adopted at previous places, like—the *Saṅgītipariyāya Sutta* and the *Dasuttara Sutta* of the *Dīgha Nikāya*, the *Kumārapañha Sutta* of the *Khuddakapāṭha*, the *Theragāthā*, the *Therīgāthā*, the *Itivuttaka* and others. In the *Abhidhammapiṭaka* the method of such numerical classification becomes very prominent throughout. Specially, about the *Puggalapaññatti*, it can be asserted that it is so similar to the *Aṅguttara Nikāya*, that it is even possible to get the entire book assimilated in it without causing any loss either to the contents or the style.

The *Ṭhāṇaṅga Sutta* of the *Prākṛta Āgama* literature comes so near to the *Aṅguttara Nikāya*—in spirit, language, style and contents—that it would not even be improper to call it a Jain edition of it. Even from the old Brahmanical literature, it is not difficult to collect portions parallel to these. It seems that during those days, when, for the preservation of their literary traditions, memory was a chief resort, this style of numerical classification was greatly helpful. Rather, it would be very valuable if a scholar undertakes to make studies in such

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

numerical classifications on a comparative basis in the different traditions of Indian literature.

If we follow our usual plan in writing the introduction, as adopted in the previous volumes, we are committed to give a summary of the book at this place. But, it seems, it would be neither managable nor profitable to do that in the case of this book, containing as many as 2308 small *Suttas*. The best we can do here is to give a cursory bird's eye view of it, as one would open it here and there.

VOLUME I

Ekaka Nipāta

(Collection of clāssifications by one)

One thing is very strong that arrests the heart of a man or woman—the form or sound of the opposite sex[1].

** ** **

One thing leads to the arising of the 'hindrances'—a perverted thought. One thing leads to the suppression of the same — a disciplined thought[2].

** ** **

One thing is restless most of all—our own mind[3].

** ** **

The mind in itself is pure and bright; it is due to the foreign impurites that it gets defiled[4].

** ** **

One thing—Loving kindness (*Mettā*)—practised even for the fraction of a second—yields great merit[5].

** ** **

One thing—association with the noble—yields great results[6].

** ** **

1. p. 3. 2. p. 4, 5. 3. p. 6. 4. p. 10. 5. p. 10. 6. p. 13.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

One thing must be developed with vigilence—wisdom; for, it is much more valuable than wealth and property[1].

** ** **

The only person who can turn the wheel of the *Dhamma* so well as the *Tathāgata* is *Sāriputta*[2].

** ** **

One who excells all in having long experience is *Aññā Koṇḍañña* ... in wisdom is *Sāriputta* ... in having psychic powers is *Mahā Moggallāna* ... in leading a coarse life is *Mahākassapa* ... in having supernatural vision is *Aniruddha* ... in coming from a high family is *Bhaddiya Kāḷigodhā* ... in having a sweet voice is *Lakuṇḍaka* ... in making roarous proclaimation is *Piṇḍola Bhāradvāja* ... in delivering sermons is *Mantāniputta*[3] ...

** ** **

The watery beings are far greater in number than those that live on land. Just, so, the number of other species is far greater than those who are born as human beings. Just so, the ignorant are far greater in number than those that are wise ... Just so, those that remain in bondage are far greater in number than those that are liberated[4].

2. Duka Nipāta

(Collection of classifications by two)

There are two evils of a bad action—of this world, and of the other. Due to a bad action one is subjected to reproach in the society and punishment in the court—this is the first; and, is born in a oweful state—this is the second. Man must be afraid of both, and refrain from committing a bad act[5].

** ** **

There are two attitudes—gratefulness, and ungratefulness. A good man remains obliged to one who has done good to

1. p. 14. 2. p. 23. 3. p. 23. 4. p. 35. 5. p, 46.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

him—this is the first; and, a bad man does not remain such—this is the second[1].

** ** **

There are two, whose obligation one cannot be freed of—mother, and father. Even if one were to carry about one's mother and father on the head, nursing them as best as possible, there can be no freedom from their obligation. Such great is the obligation of mother and father. The only possibility of it is by helping them to see the truth and to follow the right path[2].

** ** **

There are two statuses—of the elder, and of the youngster. This is not determined by the age of a person, but by the goodness one has[3].

** ** **

There are two conditions—of the criminal becoming powerful over the government, and of the government being powerful over the criminal. Just so, there are two conditions in the Order—of the bad monks becoming powerful over the good, and of the good monks being powerful over the the bad[4].

** ** **

There are two states in an association—when the members remain undivided, and when there is a division amongst them[5].

** ** **

There are two assemblies—that in which the members do not pay heed to a deep sermon on the *Dhamma*, but do that to a shallow flowery lecture of a common speaker; and that in which the members do otherwise[6].

** ** **

Two persons are born for the good of the many—the Perfectly Enlightened One and the *Cakkavattī* king[7].

** ** **

1. p. 59. 2. p. 59. 3. p. 64. 4. p. 65. 5. p. 66. 6. p. 68
7. p. 71.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Two persons do not get shaken at a sudden roar of the thunder—the Buddha, and a lion of the forest. (The Buddha, because he is free from all egoism; and the lion, because his egoism is very strong)[1].

** ** **

There are two states of blissfulness—that of the householder, and that of the homeless. The second is much superior to the first[2].

** ** **

There are two principles—mind, and matter[3].

** ** **

There are two principles—shame in committing evil, and fear in it[4].

** ** **

There are two fools—one who does not discharge a duty that is his own, and one who undertakes upon himself a duty that is of some one else[5].

** ** **

Two hopes are difficult to give up—of gain, and of life[6].

** ** **

Two persons are rare in this world—one who does first good to other, and one who remains grateful[7].

** ** **

There are two gifts—of the articles, and of the *Dhamma*. The second is superior to the first[8].

** ** **

There are two quests—of the things, and of the truth. The second is superior to the first[9].

Tika Nipāta

(Collection of classifications by three)

There are three places the king is always reminded of—

1. p. 72. 2. p. 74. 3. p. 77. 4. p. 77. 5. p. 78. 6. p. 80. 7. p. 80. 8. p. 84. 9. p. 85.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

of his birth, of his coronation, and of his victory. Just so, there are three places the *Bhikkhu* is always reminded of—of his ordination, of his attainment of insight into the truth, and of his attainment of ultimate liberation[1].

** ** **

There are three persons—hopeless, hopeful, and free from hope. One who has no high ambition is the first; one who has it is the second; and one who has risen above all temptations—the saint—is the third[2].

** ** **

Three things are essential for a good monk—mastery over the senses, moderation in food, and awakefulness[3].

** ** **

There are three persons, whose obligation is very great—due to whom one gets faith in the Triple Gem, due to whom one gets the right view, and due to whom one is able to realise the ultimate freedom.[4]

** ** **

There are three persons—like a rotting a sore on the body, like the lightening, and like a diamond. An easily irritatable man is the first, who, like a rotting sore on the body, bursts forth being hurt even slightly. The second is one, who has got glimpse into the four noble truths, like a lightening in the sky, that makes visible all round in the dark. The *Arhat* is the third, who, like the diamond, does not get hurt by any external agency[5].

** ** **

There are three persons—blind, one-eyed, and two-eyed. One who is neither wise in wordly dealings nor in a spirituality is blind of both the eyes. One who is wise in worldly dealings, but has no enterance in the spiritual life is blind of one eye. And one, who is wise in both, is like a two-eyed person[6].

** ** **

1. p. 98. 2. p. 99. 3. p. 104. 4. p. 113. 5. p. 114. 6. p. 118.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

There are three protections of the thief—a hiding in a place difficult to approach, a hiding in a thick jungle, and the support of the government authorities[1].

** ** **

Kesamutti Sutta: '*O Kālāmas*, not by heresay, not by tradition, not by customary, not by bookish authority, not by mere sophistry, not by an example, not by a grand form, not by the glamour of a philosophical view, not by grandeour, and not with the thought that one's teacher should be respected. But, *O Kālāmas*, be guided by your own knowledge and conviction'[2].

** ** **

There are three trainings--in conduct, in concentration, and in insight[3].

** ** **

One should realise the three—that there does exist pleasure in the world, that there are evils in it, and, that there is a freedom from the evils[4].

** ** **

There are three persons—like the mark inscribed on stone, like the mark drawn on the ground, and like the mark drawn on the surface of water. The first is one whose anger is as strong as the mark inscribed on rock. The second is one whose anger is as short-lived as the mark drawn on the ground, which disappears quickly by wind or water. And, the third is one who does not get offended at all, like the mark that disappears out no sooner it is drawn on the surface of water[5].

** ** **

There are three qualities of a true friend—readiness to offer whatever he has, readiness to render his best possible service, and not minding even a serious offence[6].

VOLUME II

Catukka Nipāta

(Collection of classifications by four)

Four are the shortcomings in a judicial authority—

1. p. 141. 2. p. 174. 3. p. 212. 4. p. 240. 5. p. 263. 6. p. 266.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

giving decision by his own desire, by ill-will, by dullness, and by fear[1].

** ** **

Four qualities are necessary for keeping others favourable to oneself—offering presents, sweet speech, assistance, and equal treatment[2].

** ** **

There are four ways of disposing of a question—answered absolutely, answered with reservation, answered by a counter question, and by paying no heed to it[3].

** ** **

There are four pervertions of a view—taking the transitory to be permanent, taking the miserable to be a bliss, taking the non-self to be self, and taking the dirty to be clean[4].

** ** **

There are four defilements of the sun and the moon, due to which their brilliance get dulled—cloud, mist, dirt, and eclipse[5].

** ** **

There are four marital relations—ugly with ugly, ugly with beautiful, beautiful with ugly, and beautiful with beautiful. If both the husband and wife are immoral, it is a first type of the relation. If the wife is moral but the husband is not, it is the second type. If the husband is moral but the wife is not, it is the third type. And, if both of them are good, it is the fourth type[6].

** ** **

Four gifts are given by one who makes a gift of food—life, beauty, happiness, and strength[7].

** ** **

Four things are very rare—earning by fair means; fame, if earned by fair means; long life, if earned by fair means;

1. vol. II. p. 20. 2. p. 35. 3. p. 48. 4. p. 54. 5. p. 55.
6. p. 61. 7. p. 66.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

and also having got fame; attainment of heaven, if the above conditions are fulfilled.[1]

** ** **

There are four families of the serpent-king—*Virūpakkha*, *Erāpatha*, *Chabyāputta*, and *Kaṇhāgotamaka*. One should developed loving kindness (*Mettā*) with them, and be safe from a danger from their side.[2]

** ** **

If the government is bad, the officers also become bad, the society becomes bad. Due to a bad state of affairs in the life of the world, there is a disturbance even in the natural agencies, which lead to a oweful state.[3]

** ** **

There are four qualities of a good man—he does not speak against others even being asked, he does readily speak in praise of others even without being asked, he discloses one's own fault even without being asked, and he feels shy in disclosing one's own merits even being asked.[4]

** ** **

There are four persons—dark destined to darkness, dark destined to light, light destined to darkness, and, light destined to light. The first person is one who is born in a low family, and is also given to immoral deeds. The second person is one who is born in a low family, but is devoted to self-discipline and a progressive life. The third person is one who is born in a high family, but is leading a bad life. And, the fourth person is one who is both born in a high family and is also leading a high life.[5]

** ** **

There are four clouds—that which thunders but does not rain, that which rains but does not thunder, that which neither thunders nor rains, and, that which both thunders and rains. Compared to these, there are four persons —one who speaks but does not act, one who acts but does

---

1. p. 69. 2. p. 76. 3. p. 79. 4. p. 81. 5. p. 89.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

not speak, one who neither speaks nor acts, and, one who does both act and speak[1].

** ** **

There are four places that the devoted disciple should visit and get inspired—where the Buddha was born, where he attained Perfect Enlightenment, where he turned the wheel of the *Dhamma*, and, where he got *Mahā Parinibbāna*[2].

** ** **

There are four paths—difficult and slow, difficult but quick, easy but slow, and both easy and quick[3].

** ** **

There are four originations—love from love, hatred from love, love from hatred, and hatred from hatred. One loves a man who loves him—this is the first. One hates a man who does ill of a person dear to him—this is the second. One loves him who is the enemy of his enemy—this is the third. One hates a man who hates him—this is the fourth[4].

** ** **

There are four postures—the posture of a corpse, lying flat on the back; the posture of the sensual man, lying on the left side; the posture of the lion, lying on the right; and, the posture of the *Tathāgata*, absorbed in different stages of *Jhāna*[5].

** ** **

Four things are greatly beneficial to a man—association of the noble, listening to a discourse on the *Dhamma*, right reflection, and a Dhammika life[6].

** ** **

One, having the following four things in him, is destined to go to hell—commits a crime, encourages others to commit a crime, feels happy at a crime, and speaks in praise of a crime[7].

1. p. 107. 2. p. 126. 3. p. 157. 4. p. 226. 5. p. 259.
6. p. 260. 7. p. 268.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Pañcaka Nipāta

There are five strengths of the learner (*Sekha*)—faith, shame in committing evil, fear in the same, energy, and insight[1].

** ** **

Purity of life ensures right concentration, right concentration ensures insight and ultimate realisation, insight and ultimate realisation ensure detachment and renunciation, and, detachment and ultimate realisation ensure the realisation of emancipation[2].

** ** **

There are five advantages in charity—love of people, association of the noble, name and fame, fulfilment of the duties of a householder, and birth in heaven hereafter[3].

** ** **

There are five opportune charities—given to a visitor, given to one who is departing, given to an ailing patient, given during famine, and of a new yield of crop given to the unblamished monks[4].

** ** **

There are five wealths—of faith, of purity in conduct, of learning, of renunciation, and, of wisdom[5].

** ** **

One must constantly reflect on the five facts—that old age is sure to come, that disease is difficult to avoid, that there is an undoubted surity of death, that there is bound to be a separation from the near and dear ones, that one's own actions are the cause of one's state and destiny[6].

** ** **

There are five soldiers—one who gets unnerved at the very sight of a battle from a distance, one who gets unnerved

1. p. 273. 2. p. 289. 3. p. 306. 4. p. 307. 5. p. 318.
6. p. 334.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

at the approach of the battle, one who gets unnerved when ordered to charge, one who get unnerved at the very attack of the enemy, and one who stands all these and is able to fight till the victory is won[1].

** ** **

There are five factors that make a dacoit bold to carry on his crime—he is able to hide himself in an unapproachable place, he is able to hide himself in thick jungles, when caught he is able to get himself freed with the support of the ministers of the government, he is able to give big bribes and to get himself freed, and he carries on all alone without a partener[2].

** ** **

These are the five qualities of an assistant accompaning monk—goes behind neither too far nor too close, holds what is put in the bowel, forbids while speaking undesirably, does not drop in while talking to some one else, is wise and sharp[3].

** ** **

There are the five factors of a patient being easy to be waited upon—takes only that which is for the good of his health, is moderate in taking that, is ready to take medicine, is not shy in communicating his exact symptoms and, is able to bear the pain and agony of the disease[4].

** ** **

There are the five requisite qualities of one, who waits upon a patient—is able to administer the medicine; knows what is good and what is bad for the patient; waits upon with a feeling of loving kindness, not with a greed of any gain; does not hesitate in removing the commode or the washing bowel of the patient; and, is able to deliver religious discourse to him from time to time[5].

** ** **

These five factors are not conducive to the longevity of a man—takes that which is harmful, is not moderate in

---

1. p. 350. 2. p. 384. 3. p. 392. 4. p. 398. 5. p. 399.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

taking that which is healthy, is an over-eater, roams about untimely, is not controlled in the senses[1].

** ** **

A devotional talk looks vain to the faithless, an ethical talk looks vain to the criminal, a learned talk looks vain to the ignorant, a talk on charity looks vain to the miser, and, a talk of wisdom looks vain to a fool[2].

** ** **

The preacher should have the following five qualities in him—ability to make a speech graduated, giving apt similes, compassion for the congregation, having no desire for fees, and, making the speech as impersonal as possible[3].

** ** **

Gotama had seen the following five dreams just before getting Buddha-hood—that he was sleeping flat on India, the Himalayas being his pillow, his right hand dipped the western sea, his left hand in the eastern sea, and the feet in the southern sea; that a certain kind of reeds sprang up from his navel and stood spreading on high in the sky; that a cluster of ants, of white body and black head, covered his feet up to the knees; that birds of various colours come up to him from different directions and turned white at his feet; that he was walking on a hill of dung being unpolluted by it[4].

** ** **

These are the five factors that make a speech good and perfect—spoken timely, consistently, softly, meaningfully, and, lovingly[5].

** ** **

There are five advantages in using a twig-stick as tooth-brush—it is good for the eyes, it removes bad smell, the taste-buds get toned up, it avoids food being mixed up with cough or bile, and, it makes the food agreeable[6].

** ** **

1. p. 399. 2. p. 430. 3. p. 434- 4. p. 480. 5. p. 483.
6. p. 489.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

There are five faults in a chatterer—he speaks lie, he indulges in back-biting, his speech is rough, he goes on gossiping, is born in hell after death[1].

** ** **

There are five evils in Madhurā (modern Mathura)—the land is uneven, it is full of dust, the dogs are fierce, there are evil spirits, and it is difficult to obtain alms[2].

** ** **

There are five disadvantages in undertaking unnecessary long journeys—is unable to attend new lessons, is unable to revise the old lessons, is timid before others, is caught by some serious disease, and has no group of friends[3].

** ** **

Just like the black serpent, the woman has five evils in her—excessive anger, revengefulness, poison, being double-tongued, and, unfaithfulness[4].

VOLUME III

Chakka Nipāta

(Collection of classifications by six)

The following six are disadvantageous to a learner—having too much of business, gossiping, too much of sleep, having a large company, unrestraint in the senses, and, lack of moderation in food[5].

** ** **

There are six roots of action—Greed, ill will and dullness are the roots of bad actions; renunciation, kindness and wisdom are the roots of good actions[6].

** ** **

Pūraṇa Kassapa has taught six classes of people—'greed-class' is of those who have a bad livelihood, 'blue-class' is of

1. p. 492. 2. p. 494. 3. p. 495. 4. p. 498. 5. vol. III p. 46. 6. p. 54

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

those who have a difficult livelihood, 'red-class' is of those who are the followers of *Nigaṇṭha*[1].

** ** **

A monk who has the following six qualities in him is sure to make progress in spirituality—contentedness, devotion, purity of character, energy, mindfulness and wisdom[2].

** ** **

There are the six impossibilities—that the person of right view would have disregard for the Buddha, for the *Dhamma*, for the *Saṅgha*, for the teaching, would fall in a woeful state, and would take on eighth birth[3].

Sattaka Nipāta

(Collection of classifications by seven)

These are the seven strengths—faith, energy, modesty, discretion, mindfulness, concentration, and insight[4].

** ** **

There are the seven points in the Vajjis that make them undefeatable—assembling together very often, assembling together with unanimity, not breaking their tradition, respecting their superiors, not misbehaving with the girls and ladies of the community, worshipping their shrines, and giving protection to the saints[5].

** ** **

There are the seven points that lead a lay disciple to prosper—does not neglect visiting the monks, listens to the religious discourse, trains himself in good conduct, is strong in devotion, does not indulge in seeing faults of the monks, does not look elsewhere for guidance, and offers his services for the good of the Order[6].

** ** **

These are the seven qualities of a true friend—is ready

1. p. 93. 2. p. 135. 3. p. 139. 4. p. 152. 5. p. 163.
6. p. 173

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

to make his best sacrifice, is ready to render his best services, does not mind a fault of his, reveals the hidden to him, keeps his secrecy, does not desert during adversity, and keeps regards for him even when he is striken by poverty[1].

** ** **

Seven are the assessories of *Samādhi*—right view, right resolution, right speech, right action, right livelihood, right effort, and right mindfulness[2].

** ** **

Aggī Sutta, : gives a description of bloody sacrifice, at which thousands of animals were brought near the sacrificial post for being slaughtered. The Buddha gave a spiritual interpretation of the procedure of the sacrifice, and converted the *Brāhmaṇa*[3].

** ** **

There are seven kinds of wives—like an executioner, like a thief, like a grand mother, like a mother, like a sister, like a friend, and like a servant. A bad wife, having connection with someone else, ready even to murder her husband is the first. The wife who always tries to get money and ornaments from her husband, and is never ready to give him any from it—is the second. The wife who is lazy, inactive, easily irritatable, and keeps her husband in hard control—is the third. The wife who is full of compassion for her husband—is the fourth. The wife who has great regards for her husband—is the fifth. The wife who is faithful and friendly—is the sixth. And the wife who is always afraid of her husband, standing in obedience—is the seventh[4].

** ** **

There are seven arrangements in a frontier city—a strong post at the gate, deep and wide mote all round, high and wide road all round, collection of arms, military cantonment, clever gate-keeper, high and wide boundary wall running all round[5].

---

1. p. 177. 2. p. 184. 3. p. 184. 4. p. 223. 5. p. 234.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Aṭṭhaka Nipāta

(Collection of classifications by eight)

There are eight advantages in the practice of loving kindness (*Mettā*)—sleeps peacefully, awakes peacefully, has no bad dreams, becomes lovable to men, the same to spirits, the gods give protection, fire or poison or weapon can do no harm, is atleast born in the plane of the Brahmas[1].

** ** **

There are eight ways of the world—gain, loss, fame, blame, dispraise, praise, pleasure and pain[2].

** ** **

Sīha Sutta : Narrates the conversion of the famous *Nigaṇṭha* disciple—Captain Sīha[3].

** ** **

There are eight 'impurities—non-revision is the impurity of a memorised stanza, lack of upkeep is the impurity of a building, sloth is the impurity of beauty, negligence is the impurity of a watch-man, misconduct is the impurity of the wife, misery is the impurity of the charitable, evil deeds are the impurity of this world and the next, and ignorance is the worst of all impurities[4].

** ** **

Woman has the following eight ways to entangle the heart of man—weeping, smiling, talking, moving on one side, twisting the brows, perfumes, offering good food and touching[5].

** ** **

There are eight wonderful points in the ocean—gradual depth, not rising beyond the shore, not betting a corpse stagnate in it, accommodating the water falling from the different rivers, constancy of volume, unity of saltish taste, treasure of all percious stones, and abode of huge beings[6].

** ** **

There are eight kinds of gift—given due to attachment,

1. p. 270. 2. p. 275. 3. p. 293. 4. p. 305. 5. p. 306.
6. p. 313.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

given due to some hope from him, given considering it to be good, given to the monks thinking it to be proper, given for fame, and given for self-purification[1].

** ** **

As the seeds do not take root in a ground faulty in eight ways, so the charity does not yield good resultant that is given to one who is underserving in eight ways[2].

VOLUME IV

Navaka Nipāta

(Collection of classifications by nine)

Four strengths beget freedom from five fears. The four strengths are—wisdom, energy, unblemishness and winning people in favour. The five fears that are got rid of by these are—fear of livelihood, of bad name, of people going against, of death, and of falling in a bad state[3].

** ** **

There are nine person—*Arhat;* one who is on the path of Arhat-hood; *Anāgāmī*; one who is on the path of the realisation of the fruition of *Anāgāmī*; *Sakadāgāmi*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; *Sotāpanna*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; and the *Puthujjana*[4].

** ** **

These nine reflections, if developed and cultured, yield great results—reflection over the impurities of one's own body, over death, over abominableness of food, over non-attachment towards the world, over transitoriness, over all transitory states being misery, over all miserable states being non-substance, over the feelings of getting rid of, and, over renunciation[5].

** ** **

The family having the following nine manners must not be visited by the monks—that does not greet respectfully, that does not pay due regard, that does not offer honourable seats, that does not give recognition to existing qualities, that offers little even if it is plenty, that offers bad things even

1. p. 336. 2. p. 337. 3. vol. IV. p. 12-14. 4. p. 19-20. 5. p. 32.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

if it has good, that offers with disregard, that does not come near, and that does not pay heed to the *Dhamma* that is being preached[1].

** ** **

These are the nine considerations that cause one to get hurt—that he did harm to me, that he does harm to me, that he will do harm to me, that he did harm to my dear one, that he does harm to my dear one, that he will do harm to my dear one, that he did good to my enemy, that he does good to my enemy, and that he will do good to my enemy[2].

** ** **

These are the nine graduated cessation—worldly desires cease in him who has got the First *Jhāna*, mental application ceases in him who has got the Second *Jhāna*, thrill ceases in him who has got the third *Jhāna*, respiration ceases in him who has got the Fourth *Jhāna*, sense of *Rūpa* ceases in him who has got the *Ākāsānañcāyatana*, sense of space ceases in him who has got the *Viññāṇañcāyatana*, sense of consciousness ceases in him who has got the *Ākiñcaññāyatana*, sense of nothingness ceases in him who has got *Nevasaññānāsaññāyatana*, cognition and affection cease in him who has got *Saññāvedayitanirodha*[3].

** ** **

With the help of the simile of a young calf taking a jump in an unknown direction and thus falling off, it has been taught that, in the process of a meditative practice, one should not be impatient to take a step further, without first getting firmness in the acquired stage[4].

** ** **

Nibbāṇa is realised with a concentration, atleast as strong as that of the first stage of *Jhāna*. It is much better if the concentration is of the strength of the higher stages[5].

Dasaka Nipāta

(Collection of classifications by ten)

Purity of character generates non-repentedness; that

1. p. 32. 2. p. 48. 3. p. 49. 4. p. 57 5. p. 61.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

generates joy; that generates thrill; that generates tranquility; that generates ease; that generates concentration; that generates insight; that generates detachment; that ensures the realisation of emancipation.[1]

** ** **

A man of impure character is repentful. A repenting man has no joy. Without joy there is no thrill. Without thrill there is no tranquility. Without tranquility there is no ease. Without ease there is no right concentration. Without right concentration there is no realisation of the truth. Without realisation of the truth, there is no detachment. Without detachment there is no realisation of Emancipation.[2]

** ** **

It would be very fruitful if a *Bhikkhu*, having the five qualities in him, dwells in an abode suitable in five ways.[3]

** ** **

There are ten fetters, that keep a being in the bondage of birth & death—static view of existence (*sakkāyadiṭṭhi*), doubt (*vicikicchā*), indulgence in rituals thinking that the performance of these would yield liberation (*sīlabbataparāmāsa*), desire (*kāmacchanda*), ill-will (*byāpāda*), attachment for the blissful states of the *Rūpa Jhāna*, for the *Arūpa Jhāna*, egoism, distractedness, and ignorance.[4]

** ** **

The universe is thousands of times bigger than this system in which there move the sun and the moon. The plane of *Mahā Brahmā* is the highest of all. Even that is not beyond the limitation of the law of transitoriness. One should develop non-attachment even towards that.[5]

** ** **

The *Tathāgata* has laid down the rules of *Pātimokkha* with a view to the following ten purposes—for the well being of the Order, for the convenience of the Order, for restraining the rough, for the destruction of the evils hereafter, for generating faith in the faithless, for developing faith in the faithful,

1. p. 98. 2. p. 101. 3. p. 109. 4. p. 111. 5. p. 145.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

for the long life of the *Dhamma*, and in the best interest of the Discipline.[1]

** ** **

A *Bhikkhu* must avoid entering the inner compartments of the royal palace, for the following ten considerations—a smile on his face in the presence of the queen might be misunderstood by the king; the king might suspect him of having caused conception in the queen, forgetting that it was actually done by himself; he might get involved unnecessarily in a case of theft; he might be suspected of having divulged the secrecy of the government etc.[2]

Ekādasaka Nipāta

(Collection of classifications by eleven)

There are eleven merits in loving kindness (*Mettā*)—he sleeps peacefully, gets up peacefully, does not see a bad dream, he wins the love of men, of the spirits, the gods give protection, is not harmed by fire or poison or weapon, attains concentration easily, gets a glowing face, has a peaceful death, and atleast he attains to the plane of *Brahma.*[3]

3. The Present Edition

This presents a co-ordinated edition in Devanāgarī of the *Aṅguttara Nikāya* of the *Sutta Piṭaka* based on the following versions of the text—Burmese, Chaṭṭha-saṅgāyana publication, 1956; Siamese, Mahāmakuṭa Government publication, 1926; Sinhalese, edited by Siri Devamitta Mahānāyaka Thera, 1929; and Roman, edited by Rev. Richard Morris (P.T.S. 1885.)

For preparing our MSS, we have adopted the Chaṭṭha-saṅgāyana edition as our basic text, an edition that has been brought out by the efforts and sanction of an international Saṅgha constituting of the zealous holders of the orthodox Theravāda tradition. Very often, we have agreed in selecting the readings and in paragraph-arrangement; but, we have broken new grounds by providing a system of headings and

1. p. 154. 2. p. 163. 3. p. 383.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

sub-headings and adopting a method of punctuation, thereby making the text more useful for the modern reader.

(*a*) *Headings*

In the old-fashioned books, no headings have been given in the beginning of a section. Instead, it is at the end that we have words like...*niṭṭhitaṁ*. But, to the modern reader, this presents a difficulty in forming a complete picture of the text as an organic unity. We have, therefore, ventured to provide headings, numbered and arranged, with the purpose of bringing to relief the order and sequence in the parts of it. As far as possible, the headings have been constructed with words picked up from the body of the text, the chief objective being to indicate at the outset what does the section contain. Our readers should note that they have been supplied by us and that they do not belong to the original text.

The principal headings have been printed in 20pt. Black and are numbered. Suttas contained in it have been printed in 16pt. Mono Black, and are numbered. In the folio of odd pages, only Suttas have been mentioned.

(*b*) *Selection of readings*

In selecting a reading for our text out of the variants available, philological justification, no doubt, has been the chief consideration; but, at the same time, we have not lost sight of the importance of the historical usage. When different forms are both grammatically correct and current in use, we have put one in the text and mentioned the others in the foot-notes. In such cases, selection of one form does not mean the rejection of others.

(*c*) *Punctuation marks*

Originally, no punctuation marks were used in Pāli, except, perhaps, one for full-stop. The Siamese edition has followed the same tradition. But, as the syntax of Pāli is, at times, so very difficult and complicated, the use of the modern marks of punctuation is decidedly advantageous in making out the meaning explicit and in bringing out clearly the inter-connections between the different constituent clauses

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

and phrases, which, in thier absence, would have remained obscure, if not misleading. We have, therefore, used all the modern marks freely, not in a mechanically rigid manner; but, only with a view to facilitating the correct understanding of the sentences. And in this, we have tried to be systematic and consistent.

The following marks have been used—full-stop of Devanāgarī (।); comma (,); Colon (:); semicolon (;); note of interrogation (?); note of interjection (!); hyphen (-); dash (—); double inverted commas (" "); and single inverted commas (' ').

(*d*) *Abbreviations*

In the foot-note, the abbreviation सी० stands for the Sinhalese edition, स्या० for the Siamese edition, रो० for the Roman edition and म० for the Burmese edition.

In the margin, the abbreviation 'R' stands for the Roman, and 'B' for the Burmese editions. They indicate that the page number put by its side begins from that line. Reference to the page numbers of the Roman edition will facilitate the use of the P.T.S. Pāli English Dictionary, as well as other modern publications in or on Pāli, in which references are made to the books of the Roman edition.

(*e*) *Corner references*

On odd pages of the book, the corner numbers refer to the *Nipāta*, *Vagga* and *Sutta* number occuring at the end of the page; and on even pages they refer to those occuring at the beginning of the page.

(*f*) *Spelling*

About the mode of our spelling, it is necessary to note that we have generally treated the indeclinable particles *va*, *pi* and *ti* as independent words, as the initial vowels of *eva*, *api* and *iti* are very often dropped in Pāli.

The Parasavarṇa combination has essentially been made when occuring in the same words, as—*Saṅgha*, *Kiñci*, *Pañca* etc. At other places, this combination has been generally

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

avoided as—*evaṁ pi, kammaṁ ti* etc. But, to show that the other forms are also grammatically valid, we have on occasions, used this form also—*evampi, kammanti* etc.

Some western editors have accepted the same method of spelling; but, in cases where '*ti*' is preceded by '*i*' or '*pi*' by '*a*' they have applied the Sanskrit rule of sandhi—*akaḥ savarṇe dīrghaḥ;* and have spelt the indeclinable particles together with the preceding words; as—*desesīti* and *tassāpi*. But, in such cases also, we have spelt them separately, as—*desesī ti* and *tassā pi*. The lengthening of the preceding vowels before *ti* and *pi* may well be explained by the rule—*Byañjane dīgharassā* (Moggallāna 1.33), which allows lengthening of a short vowel, if it precedes a consonant; as in—*muni+care=munī care; Khanti+paramaṁ=Khantī paramaṁ; Gotama*+ti=*Gotomā ti*, *Hoti+ti=Hotī ti.*

** ** **

The basic MSS have been edited by the Venerable Acharya D. Sasanasiri, Principal, International Pali Institute, Mahabodhi Society, Sarnath, and finally revised by our learned Editor, Shree Birbal Sharma, M. A., who has also vigilently supervised the work of printing.

My best thanks are due to them for their prompt and valuable cooperation.

Bhikkhu J. Kashyap.

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

सूची

	पिट्ठङ्का
१. एककनिपातो	
१. रूपादिवग्गो	३
२. नीवरणप्पहानवग्गो	४
३. अकम्मनियवग्गो	६
४. अदन्तवग्गो	७
५. पणिहितअच्छवग्गो	८
६. अच्छरासङ्घातवग्गो	१०
७. विरियारम्भवग्गो	१२
८. कल्याणमित्तादिवग्गो	१३
९. पमादादिवग्गो	१५
१०. दुतियपमादादिवग्गो	१७
११. अधम्मवग्गो	२०
१२. अनापत्तिवग्गो	२०
१३. एकपुग्गलवग्गो	२२
१४. (क) एतदग्गवग्गो	२३
(ख) एतदग्गवग्गो	२४
(ग) एतदग्गवग्गो	२४
(घ) एतदग्गवग्गो	२५
(ङ) एतदग्गवग्गो	२५
(च) एतदग्गवग्गो	२६
(छ) एतदग्गवग्गो	२६
१५. (क) अट्ठानपालि	२७
(ख) अट्ठानपालि	२८
(ग) अट्ठानपालि	२९

	पिट्ठङ्का
१६. (क) एकधम्मपालि	३०
(ख) एकधम्मपालि	३१
(ग) एकधम्मपालि	३३
(घ) एकधम्मपालि	३५
१७. पसादकरवग्गो	३८
१८. अपरअच्छरासङ्घातवग्गो	३९
१९. कायगतासतिवग्गो	४२
२०. अमतवग्गो	४४
२. दुकनिपातो	
१. कम्मकरणवग्गो	४६
१. वज्जसुत्तं	४६
२. पधानसुत्तं	४७
३. तपनीयसुत्तं	४८
४. अतपनीयसुत्तं	४८
५. उपञ्ञातसुत्तं	४८
६. संयोजनसुत्तं	४९
७. कण्हसुत्तं	४९
८. सुक्कसुत्तं	४९
९. चरियसुत्तं	४९
१०. वस्सूपनायिकसुत्तं	५०
तस्सुद्दानं	५०
१. कम्मकरणवग्गो	४६
२. अधिकरणवग्गो	५०
३. बालवग्गो	५७

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

	पिट्ठङ्का
४. समचित्तवग्गो	५९
५. परिसवग्गो	६६
तस्सुद्दानं	७१
६. पुग्गलवग्गो	७१
७. सुखवग्गो	७४
८. सनिमित्तवग्गो	७६
९. धम्मवग्गो	७७
१०. बालवग्गो	७८
११. आसादुप्पजहवग्गो	८०
१२. आयाचनवग्गो	८१
१३. दानवग्गो	८४
१४. सन्थारवग्गो	८५
१५. समापत्तिवग्गो	८६
१६. कोधवग्गो	८८
१. कोधपेय्यालं	८८
२. अकुसलपेय्यालं	८९
१७. अत्थवसवग्गो	९०
१. विनयपेय्यालं	९०
२. रागपेय्यालं	९१

३. तिकनिपातो

१. बालवग्गो	९३
१. भयसुत्तं	९३
२. लक्खणसुत्तं	९३
३. चिन्तीसुत्तं	९४
४. अच्चयसुत्तं	९५
५. अयोनिसोसुत्तं	९५
६. अकुसलसुत्तं	९५
७. सावज्जसुत्तं	९६
८. सब्याबज्झसुत्तं	९६
९. खतसुत्तं	९६

	पिट्ठङ्का
१०. मलसुत्तं	९६
तस्सुद्दानं	९७
२. रथकारवग्गो	९७
१. ञातसुत्तं	९७
२. सारणीयसुत्तं	९८
३. आसंससुत्तं	९९
४. चक्कवत्तिसुत्तं	१००
५. सचेतनसुत्तं	१०२
६. अपण्णकसुत्तं	१०४
७. अत्तब्याबाधसुत्तं	१०५
८. देवलोकसुत्तं	१०५
९. पठमपापणिकसुत्तं	१०६
१०. दुतियपापणिकसुत्तं	१०७
तस्सुद्दानं	१०८
३. पुग्गलवग्गो	१०८
१. समिद्धसुत्तं	१०८
२. गिलानसुत्तं	१११
३. सङ्खारसुत्तं	११२
४. बहुकारसुत्तं	११३
५. वजिरूपमसुत्तं	११३
६. सेवितब्बसुत्तं	११४
७. जिगुच्छितब्बसुत्तं	११५
८. गूथभाणीसुत्तं	११७
९. अन्धसुत्तं	११८
१०. अवकुज्जसुत्तं	११९
तस्सुद्दानं	१२२
४. देवदूतवग्गो	१२२
१. सब्रह्मकसुत्तं	१२२
२. आनन्दसुत्तं	१२२
३. सारिपुत्तसुत्तं	१२३

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

	पिट्ठङ्का
४. निदानसुत्तं	१२४
५. हत्थकसुत्तं	१२६
६. देवदूतसुत्तं	१२८
७. यमराजसुत्तं	१३१
८. चतुमहाराजसुत्तं	१३१
९. सुखुमालसुत्तं	१३४
१०. आधिपतेय्यसुत्तं	१३६
तस्सुद्दानं	१३८
५. चूळवग्गो	**१३८**
१. सम्मुखीभावसुत्तं	१३८
२. तिट्ठानसुत्तं	१३८
३. अत्थवससुत्तं	१३९
४. कथापवत्तिसुत्तं	१३९
५. पण्डितसुत्तं	१३९
६. सीलवन्तसुत्तं	१३९
७. सङ्खतलक्खणसुत्तं	१३९
८. असङ्खतलक्खणसुत्तं	१४०
९. पब्बतराजसुत्तं	१४०
१०. आतप्पकरणीयसुत्तं	१४०
११. महाचोरसुत्तं	१४१
तस्सुद्दानं	१४२
६. ब्राह्मणवग्गो	**१४२**
१. पठमद्वेब्राह्मणसुत्तं	१४२
२. दुतियद्वेब्राह्मणसुत्तं	१४३
३. अञ्ञतरब्राह्मणसुत्तं	१४४
४. परिब्बाजकसुत्तं	१४५
५. निब्बुतसुत्तं	१४६
६. पलोकसुत्तं	१४७
७. वच्छगोत्तसुत्तं	१४८
८. तिकण्णसुत्तं	१५०
९. जाणुस्सोणिसुत्तं	१५३
१०. सङ्गारवसुत्तं	१५५
तस्सुद्दानं	१६०
७. महावग्गो	**१६०**
१. तित्थायतनसुत्तं	१६०
२. भयसुत्तं	१६४
३. वेनागपुरसुत्तं	१६७
४. सरभसुत्तं	१७१
५. केसमुत्तिसुत्तं	१७४
६. साळ्हसुत्तं	१७९
७. कथावत्थुसुत्तं	१८२
८. अञ्ञतित्थियसुत्तं	१८४
९. अकुसलमूलसुत्तं	१८६
१०. उपोसथसुत्तं	१९०
तस्सुद्दानं	१९९
८. आनन्दवग्गो	**१९९**
१. छन्नसुत्तं	१९९
२. आजीवकसुत्तं	२०१
३. महानामसक्कसुत्तं	२०३
४. निगण्ठसुत्तं	२०४
५. निवेसकसुत्तं	२०५
६. पठमभवसुत्तं	२०६
७. दुतियभवसुत्तं	२०७
८. सीलब्बतसुत्तं	२०८
९. गन्धजातसुत्तं	२०८
१०. चूळनिकासुत्तं	२१०
तस्सुद्दानं	२१२
९. समणवग्गो	**२१२**
१. समणसुत्तं	२१२
२. गद्रभसुत्तं	२१२

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

	पिट्ठङ्का
३. खेत्तसुत्तं	२१३
४. वज्जिपुत्तसुत्तं	२१३
५. सेक्खसुत्तं	२१४
६. पठमसिक्खासुत्तं	२१४
७. दुतियसिक्खासुत्तं	२१६
८. ततियसिक्खासुत्तं	२१७
९. पठमसिक्खत्तयसुत्तं	२१८
१०. दुतियसिक्खत्तयसुत्तं	२१८
११. सङ्कवासुत्तं	२१९
तस्सुद्दानं	२२२
१०. लोणकपल्लवग्गो	**२२२**
१. अच्चायिकसुत्तं	२२२
२. पविवेकसुत्तं	२२३
३. सरदसुत्तं	२२४
४. परिसासुत्तं	२२५
५. पठमआजानीयसुत्तं	२२६
६. दुतियआजानीयसुत्तं	२२७
७. ततियआजानीयसुत्तं	२२७
८. पोत्थकसुत्तं	२२८
९. लोणकपल्लसुत्तं	२३०
१०. पंसुधोवकसुत्तं	२३४
११. निमित्तसुत्तं	२३७
तस्सुद्दानं	२३९
११. सम्बोधवग्गो	**२३९**
१. पुब्बेवसम्बोधसुत्तं	२३९
२. पठमअस्सादसुत्तं	२४०
३. दुतियअस्सादसुत्तं	२४०
४. समणब्राह्मणसुत्तं	२४१
५. रुण्णसुत्तं	२४१
६. अतित्तिसुत्तं	२४१

	पिट्ठङ्का
७. अरक्खितसुत्तं	२४२
८. ब्यापन्नसुत्तं	२४३
९. पठमनिदानसुत्तं	२४४
१०. दुतियनिदानसुत्तं	२४५
तस्सुद्दानं	२४६
१२. आपायिकवग्गो	**२४७**
१. आपायिकसुत्तं	२४७
२. दुल्लभसुत्तं	२४७
३. अप्पमेय्यसुत्तं	२४७
४. आनेञ्जसुत्तं	२४७
५. विपत्तिसम्पदासुत्तं	२४९
६. अपण्णकसुत्तं	२५०
७. कम्मन्तसुत्तं	२५१
८. पठमसोचेय्यसुत्तं	२५२
९. दुतियसोचेय्यसुत्तं	२५३
१०. मोनेय्यसुत्तं	२५४
तस्सुद्दानं	२५५
१३. कुसिनारवग्गो	**२५५**
१. कुसिनारसुत्तं	२५५
२. भण्डनसुत्तं	२५६
३. गोतमकचेतियसुत्तं	२५७
४. भरण्डुकालामसुत्तं	२५७
५. हत्थकसुत्तं	२५९
६. कटुवियसुत्तं	२६०
७. पठमअनुरुद्धसुत्तं	२६१
८. दुतियअनुरुद्धसुत्तं	२६२
९. पटिच्छन्नसुत्तं	२६३
१०. लेखसुत्तं	२६३
तस्सुद्दानं	२६४

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

	पिट्ठङ्का
१४. योधाजीववग्गो	**२६४**
१. योधाजीवसुत्तं	२६४
२. परिसासुत्तं	२६६
३. मित्तसुत्तं	२६६
४. उप्पादासुत्तं	२६६
५. केसकम्बलसुत्तं	२६६
६. सम्पदासुत्तं	२६७
७. वुड्ढिसुत्तं	२६७
८. अस्सखळुङ्कसुत्तं	२६७
९. अस्सपरस्ससुत्तं	२६९
१०. अस्साजानीयसुत्तं	२७०
११. पठममोरनिवापसुत्तं	२७१
१२. दुतियमोरनिवापसुत्तं	२७१
१३. ततियमोरनिवापसुत्तं	२७२
तस्सुद्दानं	२७२
१५. मङ्गलवग्गो	**२७२**
१. अकुसलसुत्तं	२७२
२. सावज्जसुत्तं	२७२
३. विसमसुत्तं	२७३
४. असुचिसुत्तं	२७३
५. पठमखतसुत्तं	२७३
६. दुतियखतसुत्तं	२७३
७. ततियखतसुत्तं	२७४
८. चतुत्थखतसुत्तं	२७४
९. वन्दनासुत्तं	२७४
१०. पुब्बण्हसुत्तं	२७४
तस्सुद्दानं	२७५
१६. अचेलकवग्गो	**२७५**
तस्सुद्दानं	२७७
१७. कम्मपथपेय्यालं	**२७७**
तस्सुद्दानं	२७९
१८. रागपेय्यालं	**२७९**
तस्सुद्दानं	२८०

———:०:———

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a   आ ā   इ i   ई ī   उ u   ऊ ū   ए e   ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, झ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ ḷa	अं aṁ

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की kī कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi खी khī खु khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्य dhya	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्झ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट, ट्ट ṭṭa	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ट्ठ ṭṭha	न्थ ntha	य्य yya
ख्य khya	ड्ड, ड्ड ḍḍa	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ड्ढ ḍḍha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट ṇṭa	न्ध ndha	ल्य lya
ग्घ ggha	ण्ठ ṇṭha	न्न, न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड ṇḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ṇṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ्क ṅka	ण्ह ṇha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख ṅkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङ्ग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्म sma
ङ्घ, ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्य sya
च्च cca	त्य tya	ब्ब bba	स्व sva
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्स ssa
ज्ज jja	द्द, द्द dda	ब्य bya	ह्म hma
ज्झ, ज्झ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ञ ñña	द्य dya	म्प mpa	ळ्ह ḷha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ा=ā; ि=i; ी=ī; ु=u; ू=ū; े=e; ो=o

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

———:o:———

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सुत्तपिटके

अङ्गुत्तरनिकायो

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

अङ्गुत्तरनिकायपालि

१. एककनिपातो

१. रूपादिवग्गो

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति B. vol. I, 1
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – R. vol. I, 1
"भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिरूपं। इत्थिरूपं, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकसद्दं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिसद्दो। इत्थिसद्दो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकगन्धं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिगन्धो। इत्थिगन्धो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकरसं पि समनुपस्सामि यं एवं R. 2
पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिरसो। इत्थिरसो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकफोट्ठब्बं पि समनुपस्सामि यं B. 2
एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिफोट्ठब्बो। इत्थिफोट्ठब्बो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसरूपं। पुरिसरूपं, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकसद्दं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिससद्दो। पुरिससद्दो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकगन्धं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसगन्धो। पुरिसगन्धो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकरसं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसरसो। पुरिसरसो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकफोट्ठब्बं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसफोट्ठब्बो[1]। पुरिसफोट्ठब्बो[1], भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती" ति।

———०———

२. नीवरणप्पहानवग्गो

R. 3 १. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो वा कामच्छन्दो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सुभनिमित्तं। सुभनिमित्तं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय[2] वेपुल्लाय संवत्तती" ति।

B. 3 २. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा ब्यापादो[3] उप्पज्जति उप्पन्नो वा ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पटिघनिमित्तं। पटिघनिमित्तं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो उप्पज्जति उप्पन्नो च ब्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती" ति।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नं वा थीनमिद्धं[4] उप्पज्जति उप्पन्नं वा थीनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अरति तन्दि विजम्भिता[5] भत्तसम्मदो चेतसो च लीनत्तं। लीनचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्नं चेव

१. पुरिसफोट्ठब्बं – रो०। २. भीय्योभावाय – सी०। ३. व्यापादो – सी०, रो०। ४. थिनमिद्धं – म०, स्या०। ५. विजम्भिका – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

थीनमिद्धं उप्पज्जति उप्पन्नं च थीनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती'' ति ।

४. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं उप्पज्जति उप्पन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चेतसो अवूपसमो। अवूपसन्तचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्नं चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं उप्पज्जति उप्पन्नं च उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती'' ति ।

५. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन R.4
अनुप्पन्ना वा विचिकिच्छा उप्पज्जति उप्पन्ना वा विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो। अयोनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा उप्पज्जति उप्पन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती'' ति ।

६. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा कामच्छन्दो नुप्पज्जति उप्पन्नो वा कामच्छन्दो पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, असुभनिमित्तं। असुभनिमित्तं, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव कामच्छन्दो नुप्पज्जति उप्पन्नो च कामच्छन्दो पहीयती'' ति ।

७. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा ब्यापादो नुप्पज्जति उप्पन्नो वा ब्यापादो पहीयति यथयिदं,
भिक्खवे, मेत्ता चेतोविमुत्ति। मेत्तं, भिक्खवे, चेतोविमुत्तिं योनिसो B. 4
मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव ब्यापादो नुप्पज्जति उप्पन्नो च ब्यापादो पहीयती'' ति ।

८. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नं वा थीनमिद्धं नुप्पज्जति उप्पन्नं वा थीनमिद्धं पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, आरम्भधातु निक्कमधातु परक्कमधातु। आरद्धविरियस्स[1], भिक्खवे, अनुप्पन्नं चेव थीनमिद्धं नुप्पज्जति उप्पन्नं च थीनमिद्धं पहीयती'' ति ।

९. ''नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं नुप्पज्जति उप्पन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं

१. ०वीरियस्स – म०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, चेतसो वूपसमो। वूपसन्तचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्नं चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं नुप्पज्जति उप्पन्नं च उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीयती" ति।

R.5 १०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना वा विचिकिच्छा पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो। योनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना च विचिकिच्छा पहीयती" ति।

---

३. अकम्मनियवग्गो

१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अकम्मनियं[1] होति यथयिदं, भिक्खवे[2], चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अकम्मनियं होती" ति।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं कम्मनियं होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, भावितं कम्मनियं होती" ति।

B. 5 ३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अभावितं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, भावितं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अपातुभूतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अपातुभूतं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

R.6 ६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं पातुभूतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, भावितं पातुभूतं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

---

१. अकम्मनीयं – रो०। २. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अबहुलीकतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अबहुलीकतं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं बहुलीकतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अबहुलीकतं दुक्खाधिवाहं[1] होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अबहुलीकतं दुक्खाधिवाहं होती" ति।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं बहुलीकतं सुखाधिवाहं होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं सुखाधिवाहं होती" ति।

---

४. अदन्तवग्गो

१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं B. 6
एवं अदन्तं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अदन्तं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं दन्तं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, दन्तं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं R. 7
एवं अगुत्तं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अगुत्तं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं गुत्तं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, गुत्तं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अरक्खितं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं। चित्तं, भिक्खवे, अरक्खितं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

---

१. दुक्खावाहं – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं रक्खितं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, रक्खितं महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं असंवुतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, असंवुतं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं संवुतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, संवुतं महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

B. 7 ९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अदन्तं अगुत्तं अरक्खितं असंवुतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अदन्तं अगुत्तं अरक्खितं असंवुतं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं दन्तं गुत्तं रक्खितं संवुतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, दन्तं गुत्तं रक्खितं संवुतं महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

———○———

५. पणिहितअच्छवग्गो

R. 8 १. "सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा मिच्छापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भेच्छति[1] लोहितं वा उप्पादेस्सती ति नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, सूकस्स[2] । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु मिच्छापणिहितेन चित्तेन अविज्जं भेच्छति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? मिच्छापणिहितत्ता, भिक्खवे, चित्तस्सा" ति ।

२. "सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भेच्छति लोहितं वा उप्पादेस्सती ति ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता,

१. भेज्जति – सी०; भिज्जिस्सति – स्या० । २. सालिसूकस्स – स्या० रो०, ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु सम्मापणिहितेन चित्तेन अविज्जं भेच्छति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छिकरिस्सती ति ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता, भिक्खवे, चित्तस्सा'' ति ।

३. ''इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पदुट्ठचित्तं एवं चेतसा B. 8
चेतो परिच्च पजानामि – 'इमम्हि चे अयं समये पुग्गलो कालं करेय्य, यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये' । तं किस्स हेतु ? चित्तं हिस्स, भिक्खवे, पदुट्ठं ।

''चेतोपदोसहेतु[1] पन, भिक्खवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती[2]'' ति ।

४. ''इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पसन्नचित्तं एवं चेतसा
चेतो परिच्च पजानामि – 'इमम्हि चे अयं समये पुग्गलो कालं R. 9
करेय्य, यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे' । तं किस्स हेतु ? चित्तं हिस्स, भिक्खवे, पसन्नं ।

''चेतोपसादहेतु पन, भिक्खवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती'' ति ।

५. ''सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकरहदो आविलो लुळितो[3] कललीभूतो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो न पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकं पि सक्खरकठलं[4] पि मच्छगुम्बं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि । तं किस्स हेतु ? आविलत्ता, भिक्खवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु आविलेन चित्तेन अत्तत्थं वा ञस्सति परत्थं वा ञस्सति उभयत्थं वा ञस्सति उत्तरिं वा मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेसं सच्छिकरिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? आविलत्ता, भिक्खवे, चित्तस्सा'' ति ।

६. ''सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकं पि सक्खरकठलं पि मच्छगुम्बं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि । तं किस्स हेतु ? अनाविलत्ता, भिक्खवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्खवे, सो वत भिक्खु अनाविलेन चित्तेन अत्तत्थं वा ञस्सति परत्थं वा ञस्सति उभयत्थं वा

१. ० पदोसहेतुच्च – सी०, रो०; ० पदोसहेतु च – स्या० । २. उप्पज्जन्ती – सी०, रो० । ३. लुलितो – सी०, स्या०, रो० । ४. ० कथलं – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

ञस्सति उत्तरिं वा मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेसं सच्छिकरिस्सती ति ठानमेतं विज्जति। तं किस्स हेतु ? अनाविलत्ता, भिक्खवे, चित्तस्सा" ति ।

७. "सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि रुक्खजातानं[1] फन्दनो[2] तेसं अग्गमक्खायति यदिदं मुदुताय चेव कम्मञ्ञताय च। B. 9 एवमेव खो अहं, भिक्खवे, नाञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं बहुलीकतं मुदु च होति कम्मञ्ञं च यथयिदं चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं मुदु च होति कम्मञ्ञं च होती" ति ।

R. 10 ८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं लहुपरिवत्तं यथयिदं चित्तं । यावञ्चिदं, भिक्खवे, उपमा पि न सुकरा याव लहुपरिवत्तं चित्तं" ति ।

९. "पभस्सरमिदं, भिक्खवे, चित्तं । तं च खो आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठं" ति ।

१०. "पभस्सरमिदं, भिक्खवे, चित्तं । तं च खो आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि विप्पमुत्तं" ति ।

———०———

६. अच्छरासङ्घातवग्गो

१. "पभस्सरमिदं, भिक्खवे, चित्तं । तं च खो आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठं । तं अस्सुतवा पुथुज्जनो यथाभूतं नप्पजानाति । तस्मा अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स चित्तभावना नत्थी ति वदामी" ति ।

२. "पभस्सरमिदं, भिक्खवे, चित्तं । तं च खो आगन्तुकेहि उपक्किलेसेहि विप्पमुत्तं । तं सुत्वा अरियसावको यथाभूतं पजानाति । तस्मा सुतवतो अरियसावकस्स चित्तभावना अत्थी ति वदामी" ति ।

३. "अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं आसेवति; अयं वुच्चति, भिक्खवे – 'भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो[3], अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति' । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती" ति !

१. ० जातानि – स्या०, रो० । २. चन्दनो – स्या०, रो० । ३. ० पटिकरो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

४. "अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं[1] B. 10 भावेति; अयं वुच्चति, भिक्खवे – 'भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति'। को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती" ति !

५. "अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं R. 11 मनसि करोति; अयं वुच्चति, भिक्खवे – 'भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति'। को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती" ति !

६. "ये केचि, भिक्खवे, धम्मा अकुसला अकुसलभागिया अकुसलपक्खिका, सब्बे ते मनोपुब्बङ्गमा। मनो तेसं धम्मानं पठमं उप्पज्जति, अन्वदेव अकुसला धम्मा" ति।

७. "ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसलपक्खिका, सब्बे ते मनोपुब्बङ्गमा। मनो तेसं धम्मानं पठमं उप्पज्जति, अन्वदेव कुसला धम्मा" ति।

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो। पमत्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो। अप्पमत्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं। कुसीतस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

———०———

१. मेत्तं चित्तं – सी०, स्या०; मेत्तचित्तं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. विरियारम्भवग्गो

B. 11, R. 12 १. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो । आरद्धविरियस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता । महिच्छस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति, यथयिदं, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

R. 13 ६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो। योनिसो भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति। B. 12

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, असम्पजञ्ञं। असम्पजानस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं भिक्खवे, सम्पजञ्ञं। सम्पजानस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परि-हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, पापमित्तता। पापमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परि-हायन्ती" ति।

---

८. कल्याणमित्तादिवग्गो

१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि R. 14
येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता। कल्याणमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं। अनुयोगा, भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगा B. 13

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कुसलानं धम्मानं अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं। अनुयोगा, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगा अकुसलानं धम्मानं अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा बोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा बोज्झङ्गा न भावनापारिपूरिं गच्छन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो। अयोनिसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव बोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना च बोज्झङ्गा न भावनापारिपूरिं गच्छन्ती" ति।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा बोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा बोज्झङ्गा भावनापारि-
R. 15 पूरिं गच्छन्ति यथयिदं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो। योनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव बोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च बोज्झङ्गा भावनापारिपूरिं गच्छन्ती" ति।

६. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं ञातिपरिहानि। एतं पतिकिट्ठं, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्ञापरिहानी" ति।

७. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, वुद्धि यदिदं ञातिवुद्धि। एतदग्गं, भिक्खवे, वुद्धीनं यदिदं पञ्ञावुद्धि। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा[1]' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

८. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं भोगपरिहानि। एतं पतिकिट्ठं, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्ञापरिहानी" ति।

---

१. वड्ढिस्सामा – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

९. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, वुद्धि यदिदं भोगवुद्धि । एतदग्गं, भिक्खवे, वुद्धीनं यदिदं पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे. एवं सिक्खितब्बं – 'पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति । B. 14

१०. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं यसोपरिहानि । एतं पतिकिलिट्ठं, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्ञापरिहानी" ति ।

---

९. पमादादिवग्गो

१. "अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, वुद्धि यदिदं यसोवुद्धि । एतदग्गं, भिक्खवे, वुद्धीनं यदिदं पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि R. 16
यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो । पमादो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमादो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं । कोसज्जं, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो[१] । विरियारम्भो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो[२] एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता । महिच्छता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

---

१. वीरियारम्भो – म० । २. या – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 15 ७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

१०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

११. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

१२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो[1] एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, असम्पजञ्ञं । असम्पजञ्ञं, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

१३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सम्पजञ्ञं । सम्पजञ्ञं, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

१४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पापमित्तता । पापमित्तता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति ।

B. 16 १५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति ।

---

१. यं – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

१७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

———o———

१०. दुतियपमादादिवग्गो

१. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो। पमादो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

२. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो। अप्पमादो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति। R.17

३. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं[1] पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं। कोसज्जं, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

४. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो। विरियारम्भो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

५–१२. अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं B. 17
पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता ... पे० ... अप्पिच्छता ... असन्तुट्ठिता ... सन्तुट्ठिता ... अयोनिसो मनसिकारो ... योनिसो मनसिकारो ... असम्पजञ्ञं ... सम्पजञ्ञं ... ।

---

१. एकधम्मं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१३. "बाहिरं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पापमित्तता। पापमित्तता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

१४. "बाहिरं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता। कल्याणमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

१५. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं महतो अनत्थाय संवत्तती" ति।

१६. "अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्ञं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं महतो अत्थाय संवत्तती" ति।

१७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो। पमादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तती" ति।

१८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं
R. 18 भिक्खवे, अप्पमादो। अप्पमादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती" ति।

B. 18 १९. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं। कोसज्जं, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तती" ति।

२०. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं,

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खवे, विरियारम्भो। विरियारम्भो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती" ति।

२१–३१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता ... पे० ... अप्पिच्छता ... असन्तुट्ठिता ... सन्तुट्ठिता ... अयोनिसो मनसिकारो ... योनिसो मनसिकारो ... असम्पजञ्ञं ... सम्पजञ्ञं ... पापमित्तता ... कल्याणमित्तता ... अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तती" ति।

३२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं। अनुयोगो, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती" ति।

३३. "ये ते भिक्खवे, भिक्खू अधम्मं धम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं[1] सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती" ति।

३४. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स
अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू B. 19
अपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती" ति।

३५–४२. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अविनयं विनयो ति दीपेन्ति ... पे० ... विनयं अविनयो ति दीपेन्ति ... पे० ... अभासितं अलपितं
तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे० ... भासितं लपितं R. 19
तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे० ... अनाचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे० ... आचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे० ... अपञ्ञत्तं तथागतेन पञ्ञत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे० ... पञ्ञत्तं तथागतेन अपञ्ञत्तं तथागतेना

१. पिमं – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनग्रहिताय पटिपन्ना बहुजनग्रसुखाय, बहुनो जनस्स ग्रनत्थाय ग्रहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू ग्रपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ग्रन्तरधापेन्ती'' ति ।

———०———

११. ग्रधम्मवग्गो

१. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू ग्रधम्मं ग्रधम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स ग्रत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती'' ति ।

२. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मं धम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स ग्रत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती'' ति ।

३–१०. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू ग्रविनयं ग्रविनयो ति दीपेन्ति ...पे०... विनयं विनयो ति दीपेन्ति ...पे०... ग्रभासितं ग्रलपितं तथागतेन ग्रभासितं ग्रलपितं तथागतेना ति दीपेन्ति
B. 20 ...पे०... भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना
R. 20 ति दीपेन्ति ...पे०... ग्रनाचिण्णं तथागतेन ग्रनाचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ...पे०... ग्राचिण्णं तथागतेन ग्राचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ...पे०... ग्रपञ्ञत्तं तथागतेन ग्रपञ्ञत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति ...पे०... पञ्ञत्तं तथागतेन पञ्ञत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स ग्रत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती'' ति ।

———०———

१२. ग्रनापत्तिवग्गो

१. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू ग्रनापत्तिं ग्रापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनग्रहिताय पटिपन्ना बहुजनग्रसुखाय, बहुनो जनस्स ग्रनत्थाय ग्रहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू ग्रपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ग्रन्तरधापेन्ती'' ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्तिं अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती" ति।

३–१०. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुकं आपत्तिं गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... गरुकं आपत्तिं लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... दुट्ठुल्लं आपत्तिं अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... अदुट्ठुल्लं आपत्तिं दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... सावसेसं आपत्तिं अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... अनवसेसं आपत्तिं सावसेसा R.21
आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... सप्पटिकम्मं आपत्तिं अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ...पे०... अप्पटिकम्मं आपत्तिं सप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, B. 21
भिक्खू अपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती" ति।

११. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अनापत्तिं अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती" ति।

१२. "ये[1] ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्तिं आपत्ती ति दीपेन्ति त, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती" ति।

१३–२०. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुकं आपत्तिं लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... गरुकं आपत्तिं गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... दुट्ठुल्लं आपत्तिं दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... अदुट्ठुल्लं आपत्तिं अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... सावसेसं आपत्तिं सावसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... अनवसेसं आपत्तिं अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... सप्पटिकम्मं आपत्तिं सप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ... अप्पटिकम्मं आपत्तिं अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजन-

१. ये पि – स्या०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती" ति।

—— ० ——

१३. एकपुग्गलवग्गो

R. 22 १. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। कतमो एकपुग्गलो? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो। अयं
B. 22 खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं" ति।

२. "एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं। कतमस्स एकपुग्गलस्स? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स। इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं" ति।

३. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो। कतमो एकपुग्गलो? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो। अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो" ति।

४. "एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होति। कतमस्स एकपुग्गलस्स? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स। इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होती" ति।

५. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अदुतियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलो असमो असमसमो द्विपदानं[1] अग्गो। कतमो एकपुग्गलो? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो। अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अदुतियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलो असमो असमसमो द्विपदानं अग्गो" ति।

६–१७. "एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावा महतो चक्खुस्स पातुभावो होति, महतो आलोकस्स पातुभावो होति, महतो ओभासस्स

१. दिपदानं – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पातुभावो होति, छन्नं अनुत्तरियानं पातुभावो होति, चतुन्नं पटिसम्भिदानं सच्छिकिरिया होति, अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातुपटिवेधो होति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया R. 23 होति, सकदागामिफलसच्छिकिरिया होति, अनागामिफलसच्छिकिरिया होति, अरहत्तफलसच्छिकिरिया होति । कतमस्स एकपुग्गलस्स ? B. 23 तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स पातुभावा महतो चक्खुस्स पातुभावो होति, महतो आलोकस्स पातुभावो होति, महतो ओभासस्स पातुभावो होति, छन्नं अनुत्तरियानं पातुभावो होति, चतुन्नं पटिसम्भिदानं सच्छिकिरिया होति, अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातुपटिवेधो होति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सोतापत्तिफलसच्छिकिरिया होति, सकदागामिफलसच्छिकिरिया होति, अनागामिफलसच्छिकिरिया होति, अरहत्तफलसच्छिकिरिया होती" ति ।

१८. "नाहं भिक्खवे, अञ्ञं एकपुग्गलं पि समनुपस्सामि यो एवं तथागतेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं सम्मदेव अनुप्पवत्तेति यथयिदं, भिक्खवे, सारिपुत्तो । सारिपुत्तो, भिक्खवे, तथागतेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं सम्मदेव अनुप्पवत्तेती" ति ।

———o———

१४. (क) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं रत्तञ्ञूनं यदिदं अञ्ञासिकोण्डञ्ञो[1]" ।

२. ... महापञ्ञानं यदिदं सारिपुत्तो ।

३. ... इद्धिमन्तानं यदिदं महामोग्गल्लानो ।

४. ... धुतवादानं यदिदं महाकस्सपो ।

५. ... दिब्बचक्खुकानं यदिदं अनुरुद्धो ।

६. ... उच्चाकुलिकानं यदिदं भद्दियो काळिगोधाय[2] पुत्तो ।

७. ... मञ्जुस्सरानं यदिदं लकुण्डकभद्दियो[3] ।

८. ... सीहनादिकानं यदिदं पिण्डोलभारद्वाजो । B. 24

---

१. अञ्ञाकोण्डञ्ञो – सी०, स्या०, रो० । २. कालिगोधाय – सी०, रो० । ३. लकुण्टक० – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

९. ... धम्मकथिकानं यदिदं पुण्णो मन्ताणिपुत्तो ।

१०. "एतदग्गं ... सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं यदिदं महाकच्चानो" ति ।

———o———

(ख) एतदग्गवग्गो

R. 24 १. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं मनोमयं कायं अभिनिम्मिनन्तानं यदिदं चूळपन्थको[1]" ।

२. ... चेतोविवट्टकुसलानं[2] यदिदं चूळपन्थको ।

३. ... सञ्ञाविवट्टकुसलानं यदिदं महापन्थको ।

४. ... अरणविहारीनं यदिदं सुभूति ।

५. ... दक्खिणेय्यानं यदिदं सुभूति ।

६. ... आरञ्ञकानं यदिदं रेवतो खदिरवनियो ।

७. ... झायीनं यदिदं कङ्खारेवतो ।

८. ... आरद्धविरियानं यदिदं सोणो कोळिविसो[3] ।

९. ... कल्याणवाक्करणानं यदिदं सोणो कुटिकण्णो ।

१०. ... लाभीनं यदिदं सीवलि ।

११. "एतदग्गं ... सद्धाधिमुत्तानं यदिदं वक्कली" ति ।

———o———

(ग) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं सिक्खाकामानं यदिदं राहुलो" ।

B. 25 २. ... सद्धापब्बजितानं यदिदं रट्ठपालो ।

३. ... पठमं सलाकं गण्हन्तानं यदिदं कुण्डधानो ।

४. ... पटिभानवन्तानं यदिदं वङ्गीसो ।

५. ... समन्तपासादिकानं यदिदं उपसेनो वङ्गन्तपुत्तो ।

६. ... सेनासनपञ्ञापकानं यदिदं दब्बो मल्लपुत्तो ।

७. ... देवतानं पियमनापानं यदिदं पिलिन्दवच्छो ।

८. ... खिप्पाभिञ्ञानं यदिदं बाहियो दारुचीरियो ।

---

१. चुल्लपन्थको – सी०, रो० । २. चेतोविवद्धकुसलान – रो० । ३. कोलिविसो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

९. ... चित्तकथिकानं यदिदं कुमारकस्सपो ।

१०. "एतदग्गं ... पटिसम्भिदाप्पत्तानं यदिदं महाकोट्ठितो" ति ।

———o———

(घ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं बहुस्सुतानं यदिदं आनन्दो" ।

२. ... सतिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।

३. ... गतिमन्तानं यदिदं आनन्दो । R. 25

४. ... धितिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।

५. ... उपट्ठाकानं यदिदं आनन्दो ।

६. ... महापरिसानं यदिदं उरुवेलकस्सपो ।

७. ... कुलप्पसादकानं यदिदं काळुदायी[1] ।

८. ... अप्पाबाधानं यदिदं बाकुलो[2] ।

९. ... पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं यदिदं सोभितो ।

१०. ... विनयधरानं यदिदं उपालि ।

११. ... भिक्खुनोवादकानं यदिदं नन्दको । B. 26

१२. ... इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं यदिदं नन्दो ।

१३. ... भिक्खुओवादकानं यदिदं महाकप्पिनो ।

१४. ... तेजोधातुकुसलानं यदिदं सागतो ।

१५. ... पटिभानेय्यकानं यदिदं राधो ।

१६. "एतदग्गं ... लूखचीवरधरानं यदिदं मोघराजा" ति ।

———o———

(ङ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम साविकानं भिक्खुनीनं रत्तञ्ञूनं यदिदं महापजापतिगोतमी" ।

२. ... महापञ्ञानं यदिदं खेमा ।

३. ... इद्धिमन्तीनं[3] यदिदं उप्पलवण्णा ।

४. ... विनयधरानं यदिदं पटाचारा[4] ।

---

१. कालुदायी – सी०, रो० । २. वक्कुलो – सी०, स्या०, रो० । ३. इद्धिमन्तानं – रो० ।
४. पटाचरा – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

५. ... धम्मकथिकानं यदिदं धम्मदिन्ना ।

६. ... झायीनं यदिदं नन्दा ।

७. ... आरद्धविरियानं यदिदं सोणा ।

८. ... दिब्बचक्खुकानं यदिदं बकुला[१] ।

९. ... खिप्पाभिञ्ञानं यदिदं भद्दा कुण्डलकेसा ।

१०. ... पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तीनं यदिदं भद्दा कापिलानी ।

११. ... महाभिञ्ञप्पत्तानं यदिदं भद्दकच्चाना ।

१२. ... लूखचीवरधरानं यदिदं किसागोतमी ।

१३. "एतदग्गं ... सद्धाधिमुत्तानं यदिदं सिङ्गालकमाता[२]" ति

(च) एतदग्गवग्गो

B. 27 १. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं उपासकानं पठमं सरणं
R. 26 गच्छन्तानं यदिदं तपुस्सभल्लिका वाणिजा"।

२. ... दायकानं यदिदं सुदत्तो गहपति अनाथपिण्डिको ।

३. ... धम्मकथिकानं यदिदं चित्तो गहपति मच्छिकासण्डिको ।

४. ... चतूहि सङ्गहवत्थूहि परिसं सङ्गण्हन्तानं यदिदं हत्थको[३] आळवको[४] ।

५. ... पणीतदायकानं यदिदं महानामो सक्को ।

६. ... मनापदायकानं यदिदं उग्गो गहपति वेसालिको ।

७. ... सङ्घुपट्ठाकानं यदिदं हत्थिगामको[५] उग्गतो गहपति ।

८. ... अवेच्चप्पसन्नानं यदिदं सुरबन्धो[६] ।

९. ... पुग्गलप्पसन्नानं यदिदं जीवको कोमारभच्चो ।

१०. "एतदग्गं ... विस्सासकानं यदिदं नकुलपिता गहपती" ति ।

(छ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम साविकानं उपासिकानं पठमं सरणं गच्छन्तीनं यदिदं सुजाता सेनियधीता[७]" ।

---

१. सकुला – सी०, स्या०, रो० । २. सिंगालमाता – रो० । ३. हट्ठको – रो० । ४. आलवको – सी० । ५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ६. सूरो अम्बट्ठो – सी०, स्या०, रो० । ७. सेनानीधिता – सी०; सेनानिधीता – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. ... दायिकानं यदिदं विसाखा मिगारमाता ।

३. ... बहुस्सुतानं यदिदं खुज्जुत्तरा ।

४. ... मेत्ताविहारीनं यदिदं सामावती ।

५. ... झायीनं यदिदं उत्तरानन्दमाता ।

६. ... पणीतदायिकानं यदिदं सुप्पवासा कोलियधीता[1] ।

७. ... गिलानुपट्ठाकीनं यदिदं सुप्पिया उपासिका । B. 28

८. ... अवेच्चप्पसन्नानं यदिदं कातियानी ।

९. ... विस्सासिकानं यदिदं नकुलमाता गहपतानी ।

१०. "एतदग्गं ... अनुस्सवप्पसन्नानं यदिदं काळी[2] उपासिका कुलघरिका[3]" ति ।

---

१५. (क) अट्ठानपालि

१. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति । R. 27

२. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

३. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

४. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो मातरं जीविता वोरोपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो, भिक्खवे, एतं[4] विज्जति यं पुथुज्जनो मातरं जीविता वोरोपेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

---

१. कोळिय० – रो० । २. कालि – सी० । ३. कुररघटिका – सी०, स्या०, रो० । ४. म० पोत्थके नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 29 ५. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो पितरं जीविता वोरोपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो पितरं जीविता वोरोपेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

६. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अरहन्तं जीविता वोरोपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो अरहन्तं जीविता वोरोपेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

७. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो तथागतस्स पदुट्ठचित्तो[1] लोहितं उप्पादेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो तथागतस्स पदुट्ठचित्तो लोहितं उप्पादेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

८. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो सङ्घं भिन्देय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो सङ्घं भिन्देय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

९. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अञ्ञं सत्थारं उद्दिसेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो अञ्ञं सत्थारं उद्दिसेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

१०. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं एकिस्सा लोक-
R. 28 धातुया द्वे अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुब्बं अचरिमं उप्पज्जेय्युं । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं एकिस्सा लोकधातुया एको व अरहं सम्मासम्बुद्धो उप्पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

———·०———

(ख) अट्ठानपालि

१. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं एकिस्सा लोकधातुया द्वे राजानो चक्कवत्ती अपुब्बं अचरिमं उप्पज्जेय्युं । नेतं ठानं
B. 30 विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं एकिस्सा लोकधातुया एको राजा चक्कवत्ती उप्पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

१. दुट्ठेन चित्तेन – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो। नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो, एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो। ठानमेतं विज्जती" ति।

३. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी राजा अस्स चक्कवत्ती। नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो राजा अस्स चक्कवत्ती। ठानमेतं विज्जती" ति।

४–६. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी सक्कत्तं कारेय्य ...पे०... मारत्तं कारेय्य ...पे०... ब्रह्मत्तं कारेय्य। नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो सक्कत्तं कारेय्य ...पे०... मारत्तं कारेय्य ...पे०... ब्रह्मत्तं कारेय्य। ठानमेतं विज्जती" ति।

७. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य। नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य। ठानमेतं विज्जती" ति।

८–९. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीदुच्चरितस्स ...पे०... यं मनोदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य। नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य। ठानमेतं विज्जती" ति।

———o———

(ग) अट्ठानपालि

१. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायसुचरितस्स
अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य। नेतं ठानं विज्जति।
ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायसुचरितस्स इट्ठो कन्तो B. 31
मनापो विपाको निब्बत्तेय्य। ठानमेतं विज्जती" ति।

२–३. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीसुचरितस्स R. 29
...पे०... मनोसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य।
नेतं ठानं विज्जति। ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोसुचरितस्स
इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य। ठानमेतं विज्जती" ति।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

४. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

५–६. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीदुच्चरितसमङ्गी ...पे०... यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

७. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

८–९. "अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीसुचरितसमङ्गी ...पे०... यं मनोसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । नेतं ठानं
R. 30 विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

———०———

१६. (क) एकधम्मपालि

B. 32 १. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तती" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२–१०. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? धम्मानुस्सति ...पे०... सङ्घानुस्सति ... सीलानुस्सति ... चागानुस्सति ... देवतानुस्सति ... आनापानस्सति ... मरणस्सति ... कायगतासति ... उपसमानुस्सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तती" ति ।

———०———

(ख) एकधम्मपालि

१. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा भिय्योभावाय[1] वेपुल्लाय संवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती" ति ।

२. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मा- R. 31
दिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती" ति ।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, B. 33
अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती" ति ।

---

१. भीय्योभावाय – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

५. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना वा मिच्छादिट्ठि पवड्ढति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो। अयोनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना च मिच्छादिट्ठि पवड्ढती" ति।

६. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा सम्मादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना वा सम्मादिट्ठि पवड्ढति यथयिदं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो। योनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव सम्मादिट्ठि उप्पज्जति उप्पन्ना च सम्मादिट्ठि पवड्ढती" ति।

७. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप्पज्जन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि। मिच्छादिट्ठिया, भिक्खवे, समन्नागता सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप्पज्जन्ती" ति।

R. 32 ८. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उप्पज्जन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि। सम्मादिट्ठिया, भिक्खवे, समन्नागता सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं[1] उप्पज्जन्ती" ति।

९. "मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा सब्बे ते धम्मा अनिट्ठाय अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति। तं किस्स हेतु? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका।
B. 34 सेय्यथापि, भिक्खवे, निम्बबीजं वा कोसातकिबीजं वा तित्तकलाबुबीजं वा अल्लाय पथविया[2] निक्खित्तं यं चेव पथवीरसं[3] उपादियति यं च आपोरसं उपादियति सब्बं तं तित्तकत्ताय कटुकत्ताय असातत्ताय संवत्तति। तं किस्स हेतु? बीजं हिस्स, भिक्खवे, पापकं। एवमेव खो, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठिकस्स पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं

१. लोके – रो०। २. पठविया – सी०, रो०। ३. पठवीरसं – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा सब्बे ते धम्मा अनिट्ठाय अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका" ति ।

१०. "सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा सब्बे ते धम्मा इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, भद्दिका । सेय्यथापि, भिक्खवे, उच्छुबीजं वा सालिबीजं वा मुद्दिकाबीजं वा अल्लाय पथविया निक्खित्तं यं चेव पथवीरसं उपादियति यं च आपोरसं उपादियति सब्बं तं मधुरत्ताय सातत्ताय असेचनकत्ताय संवत्तति । तं किस्स हेतु ? बीजं हिस्स[1], भिक्खवे, भद्दकं । एवमेव खो, भिक्खवे, सम्मादिट्ठिकस्स पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा सब्बे ते धम्मा इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, भद्दिका" ति ।

———०———

(ग) एकधम्मपालि

१. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति R. 33
बहुजनअहिताय बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । कतमो एकपुग्गलो ? मिच्छादिट्ठिको होति B. 35
विपरीतदस्सनो । सो बहुजनं सद्धम्मा वुट्ठापेत्वा असद्धम्मे पतिट्ठापेति । अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनअहिताय बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं" ति ।

२. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव-

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मनुस्सानं । कतमो एकपुग्गलो ? सम्मादिट्ठिको होति अविपरीत-दस्सनो । सो बहुजनं असद्धम्मा वुट्ठापेत्वा सद्धम्मे पतिट्ठापेति । अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजन-हिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव-मनुस्सानं" ति ।

३. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं महासावज्जं यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिपरमानि, भिक्खवे, महासावज्जानी" ति ।

४. "नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकपुग्गलं पि समनुपस्सामि यो एवं बहुजनअहिताय पटिपन्नो बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं यथयिदं, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो । सेय्यथापि भिक्खवे, नदीमुखे खिप्पं उड्डेय्य बहूनं मच्छानं अहिताय दुक्खाय अनयाय ब्यसनाय; एवमेव खो, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो मनुस्सखिप्पं मञ्ञे लोके उप्पन्नो बहूनं सत्तानं अहिताय दुक्खाय अनयाय ब्यसनाया" ति ।

R. 34 ५. "दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति यं च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहुं अपुञ्ञं पसवन्ति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

B. 36 ६. "स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति यं च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहुं पुञ्ञं पसवन्ति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

७. "दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये दायकेन मत्ता जानि-तब्बा, नो पटिग्गाहकेन । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

८. "स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये पटिग्गाहकेन मत्ता जानितब्बा, नो दायकेन । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

९. "दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आरद्धविरियो सो दुक्खं विहरति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१०. "स्वाक्खाते, भिक्खवे धम्मविनये यो कुसीतो सो दुक्खं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

११. "दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो कुसीतो सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

१२. "स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आरद्धविरियो सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा" ति ।

१३. "सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि गूथो दुग्गन्धो होति; एवमेव खो अहं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासङ्घातमत्तं" पि ।

१४–१७. "सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि मुत्तं दुग्गन्धं होति ... अप्पमत्तको पि खेळो दुग्गन्धो होति ... अप्पमत्तको पि पुब्बो दुग्गन्धो
होति ... अप्पमत्तकं पि लोहितं दुग्गन्धं होति; एवमेव खो अहं, भिक्खवे, R. 35
अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासङ्घातमत्तं" पि ।

——o——

(घ) एकधम्मपालि

१. "सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मिं जम्बुदीपे आराम- B. 37
रामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं; अथ खो एतदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुग्गं खाणुकण्टकट्ठानं[1] पब्बतविसमं; एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये थलजा, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ओदका" ।

२. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अञ्ञत्र मनुस्सेहि पच्चाजायन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये पच्चन्तिमेसु जनपदेसु पच्चाजायन्ति अविञ्ञातारेसु मिलक्खेसु ।

३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पञ्ञवन्तो अजळा अनेळमूगा[2] पटिबला सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमञ्ञातुं;

---

१. खाणुकण्टकाधानं – सी०, रो० । २. अनेलमूगा – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये दुप्पञ्ञा जळा एळमूगा न पटिबला सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमञ्ञातुं ।

४. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अरियेन पञ्ञाचक्खुना समन्नागता; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अविज्जागता सम्मूळ्हा ।

५. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति तथागतं दस्सनाय; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये न लभन्ति तथागतं दस्सनाय ।

६. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति
R. 36 तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये न लभन्ति तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय ।

B. 38 ७. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सुत्वा धम्मं धारेन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सुत्वा धम्मं न धारेन्ति ।

८. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये धातानं धम्मानं अत्थं उपपरिक्खन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये धातानं धम्मानं अत्थं न उपपरिक्खन्ति ।

९. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थमञ्ञाय धम्ममञ्ञाय धम्मानुधम्मं पटिपज्जन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अत्थमञ्ञाय धम्ममञ्ञाय धम्मानुधम्मं न पटिपज्जन्ति ।

१०. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये संवेजनियेसु ठानेसु संविज्जन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये संवेजनियेसु ठानेसु न संविज्जन्ति ।

११. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये संविग्गा योनिसो पदहन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये संविग्गा योनिसो न पदहन्ति ।

१२. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ववस्सग्गारम्मणं करित्वा लभन्ति समाधिं लभन्ति चित्तस्सेकग्गतं; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ववस्सग्गारम्मणं करित्वा न लभन्ति समाधिं न चित्तस्सेकग्गतं ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अन्नगग-रसग्गानं लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अन्नग्गरसग्गानं न लाभिनो, उञ्छेन कपालाभतेन यापेन्ति ।

१४. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स न लाभिनो। तस्मातिह, भिक्खवे, B. 39 एवं सिक्खितब्बं – अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो भविस्सामा ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ति ।

१५–१७. "सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मिं जम्बुदीपे R. 37 आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं; अथ खो एतदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुग्गं खाणुकण्टकट्ठानं पब्बतविसमं। एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति ...पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति" ।

१८–२०. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२१–२३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्ति-विसये पच्चाजायन्ति ।

२४–२६. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२७–२९. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये निरया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३०–३२. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये निरया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

B. 40 ३३–३५. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

३६–३८. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये तिरच्छानयोनिया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता
R. 38 बहुतरा ये तिरच्छानयोनिया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

३९–४१. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

४२–४४. "सेय्यथापि ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पेत्तिविसया चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये पेत्तिविसया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति" ।

—०—

१७. पसादकरधम्मवग्गो

१–१६. "अद्धमिदं, भिक्खवे, लाभानं यदिदं आरञ्ञिकत्तं[1] ...पे०... पिण्डपातिकत्तं ... पंसुकूलिकत्तं ... तेचीवरिकत्तं ... धम्मकथिकत्तं ... विनयधरत्तं ... बाहुसच्चं ... थावरेय्यं ... आकप्पसम्पदा ... परिवारसम्पदा ... महापरिवारता ... कोलपुत्ति ... वण्णपोक्खरता ... कल्याणवाक्करणता ... अप्पिच्छता ... अप्पाबाधता" ति ।

—०—

१. आरञ्ञकत्तं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१८. अपरअच्छरासङ्घातवग्गो

१. "अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु पठमं झानं भावेति, अयं वुच्चति, भिक्खवे – 'भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति, सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति'। को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती" ति ! B. 41

२–८. अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु दुतियं झानं भावेति ...पे०... ततियं झानं भावेति ...पे०... चतुत्थं झानं भावेति ...पे०... मेत्तं चेतोविमुत्तिं भावेति ...पे०... करुणं चेतोविमुत्तिं भावेति ...पे०... मुदितं चेतोविमुत्तिं भावेति ...पे०... उपेक्खं चेतो R. 39
विमुत्तिं भावेति ...पे०... ।

९–१२. काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ...पे०... वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति ... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ... ।

१३–१६. अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं[1] आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... ।

१७–२०. छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... ।

२१–२५. सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरियिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पञ्ञिन्द्रियं भावेति ... ।

...

१. वीरियं – म० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 42 २६–३०. सद्धाबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ... सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्ञाबलं भावेति ... ।

३१–३७. सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं
R. 40 भावेति ... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खा-सम्बोज्झङ्गं भावेति ... ।

३८–४५. सम्मादिट्ठिं भावेति ... सम्मासङ्कप्पं भावेति ... सम्मावाचं भावेति ... सम्माकम्मन्तं भावेति ... सम्माआजीवं भावेति ... सम्मावायामं भावेति ... सम्मासतिं भावेति ... सम्मासमाधिं भावेति ... ।

४६–५३. अज्झत्तं रूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य[१] जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं रूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभि-भुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभा-सानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितक-वण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति एवंसञ्ञी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदात-निभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति – एवंसञ्ञी होति ... ।

R. 41 ५४–६१. रूपी रूपानि पस्सति ... अज्झत्तं अरूपसञ्ञी बहिद्धा रूपानि पस्सति सुभं तेव अधिमुत्तो होति ... सब्बसो रूपसञ्ञानं

१. अभिभूय्य – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समतिक्कमा पटिघसञ्ञानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञानं अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति... B. 43 सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्ञाणं ति विञ्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ... सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतनं समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरति ... सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरति ... सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ...।

६२–७१. पथवीकसिणं[1] भावेति ... आपोकसिणं भावेति ... तेजोकसिणं भावेति ... वायोकसिणं भावेति ... नीलकसिणं भावेति ... पीतकसिणं भावेति ... लोहितकसिणं भावेति ... ओदातकसिणं भावेति ... आकासकसिणं भावेति ... विञ्ञाणकसिणं भावेति ... ।

७२–८१. असुभसञ्ञं भावेति ... मरणसञ्ञं भावेति ... आहारे पटिकूलसञ्ञं भावेति ... सब्बलोके अनभिरतिसञ्ञं भावेति ... अनिच्चसञ्ञं भावेति ... अनिच्चे दुक्खसञ्ञं भावेति ... दुक्खे अनत्तसञ्ञं भावेति ... पहानसञ्ञं भावेति ... विरागसञ्ञं भावेति ... निरोधसञ्ञं भावेति ... ।

८२–९१. अनिच्चसञ्ञं भावेति ... अनत्तसञ्ञं भावेति ... मरणसञ्ञं भावेति ... आहारे पटिकूलसञ्ञं भावेति ... सब्बलोके R. 42 अनभिरतिसञ्ञं भावेति ... अट्ठिकसञ्ञं भावेति ... पुळवकसञ्ञं[2] भावेति ... विनीलकसञ्ञं भावेति ... विच्छिद्दकसञ्ञं भावेति ... उद्धुमातकसञ्ञं भावेति ... ।

९२–१०१. बुद्धानुस्सतिं भावेति ... धम्मानुस्सतिं भावेति ... सङ्घानुस्सतिं भावेति ... सीलानुस्सतिं भावेति ... चागानुस्सतिं भावेति ... देवतानुस्सतिं भावेति ... आनापानस्सतिं भावेति ... मरणस्सतिं[3] भावेति ... कायगतासतिं भावेति ... उपसमानुस्सतिं भावेति ... ।

१०२–१११. पठमज्झानसहगतं सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरि- B. 44 यिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ...

१. पठविकसिणं – सी०, रो० । २. पुलवकसञ्ञं – सी० । ३. मरणसतिं – सी० ।

8135 7235

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पञ्ञिन्द्रियं भावेति ... सद्धाबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ... सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्ञाबलं भावेति ... ।

११२–१८१. "दुतियज्झानसहगतं ...पे०... ततियज्झानसहगतं ...पे०... चतुत्थज्झानसहगतं ...पे०... मेत्तासहगतं ...पे०... करुणासहगतं ...पे०... मुदितासहगतं ...पे०... उपेक्खासहगतं ...पे०... सद्धिन्द्रियं भावेति...
R. 43 विरियिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पञ्ञिन्द्रियं भावेति ... सद्धाबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ... सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्ञाबलं भावेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,–'भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति' । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती" ति !

---

१९. कायगतासतिवग्गो

१. "यस्स कस्सचि, भिक्खवे, महासमुद्दो चेतसा फुटो अन्तोगधा तस्स कुन्नदियो या काचि समुद्दङ्गमा; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि कायगता सति भाविता बहुलीकता अन्तोगधा तस्स कुसला धम्मा ये केचि विज्जाभागिया" ति ।

२–८. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो महतो संवेगाय संवत्तति ... महतो अत्थाय संवत्तति ... महतो योगक्खेमाय संवत्तति ... सतिसम्पजञ्ञाय संवत्तति ... ञाणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति ... दिट्ठधम्मसुखविहाराय संवत्तति ... विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो महतो संवेगाय संवत्तति, महतो अत्थाय संवत्तति, महतो योगक्खेमाय संवत्तति, सतिसम्पजञ्ञाय संवत्तति, ञाणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति, दिट्ठधम्मसुखविहाराय संवत्तति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तती" ति ।

B. 45 ९. "एकधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितक्कविचारा पि वूपसम्मन्ति, केवला पि विज्जाभागिया धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । कतमस्मिं
R. 44 एकधम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भाविते बहुलीकते कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितक्कविचारा

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पि वूपसम्मन्ति, केवला पि विज्जाभागिया धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ती'' ति ।

१०. "एकधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ति । कतमस्मिं एकधम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ती'' ति ।

११. "एकधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ति । कतमस्मिं एकधम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती'' ति ।

१२. "एकधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्घातं गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ति । कतमस्मिं एकधम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भाविते बहुलीकते अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्घातं गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ती'' ति ।

१३–१४. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो पञ्ञापभेदाय संवत्तति ... अनुपादापरिनिब्बानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो पञ्ञापभेदाय संवत्तति, अनुपादापरिनिब्बानाय संवत्तती'' ति ।

१५–१७. "एकधम्मे, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनेकधातु- B. 46
पटिवेधो होति... नानाधातुपटिवेधो होति... अनेकधातुपटिसम्भिदा होति । कतमस्मिं एकधम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भाविते बहुलीकते अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातुपटिवेधो होति, अनेकधातुपटिसम्भिदा होती'' ति ।

१८–२१. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति ... सकदागामिफलसच्छिकिरियाय

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

R. 45 संवत्तति ... अनागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति ... अरहत्तफलसच्छिकिरियाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति, अनागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति, अरहत्तफलसच्छिकिरियाय संवत्तती" ति ।

२२–३७. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो पञ्ञापटिलाभाय संवत्तति ... पञ्ञावुद्धिया संवत्तति ... पञ्ञावेपुल्लाय संवत्तति ... महापञ्ञताय संवत्तति ... पुथुपञ्ञताय संवत्तति ... विपुलपञ्ञताय संवत्तति ... गम्भीरपञ्ञताय संवत्तति ... असमन्तपञ्ञताय[1] संवत्तति ... भूरिपञ्ञताय संवत्तति ... पञ्ञाबाहुल्लाय संवत्तति ... सीघपञ्ञताय संवत्तति ... लहुपञ्ञताय संवत्तति ... हासपञ्ञताय संवत्तति ... जवनपञ्ञताय संवत्तति ... तिक्खपञ्ञताय संवत्तति ... निब्बेधिकपञ्ञताय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो पञ्ञापटिलाभाय संवत्तति, पञ्ञावुद्धिया संवत्तति, पञ्ञावेपुल्लाय संवत्तति, महापञ्ञताय संवत्तति, पुथुपञ्ञताय संवत्तति, विपुलपञ्ञताय संवत्तति, गम्भीरपञ्ञताय संवत्तति, असमन्तपञ्ञताय संवत्तति, भूरिपञ्ञताय संवत्तति, पञ्ञाबाहुल्लाय संवत्तति, सीघपञ्ञताय संवत्तति, लहुपञ्ञताय संवत्तति, हासपञ्ञताय संवत्तति, जवनपञ्ञताय संवत्तति, तिक्खपञ्ञताय संवत्तति, निब्बेधिकपञ्ञताय संवत्तती" ति ।

—— ० ——

२०. अमतवग्गो

B. 47 १. "अमतं ते, भिक्खवे, न परिभुञ्जन्ति ये कायगतासतिं न परिभुञ्जन्ति । अमतं ते, भिक्खवे, परिभुञ्जन्ति ये कायगतासतिं परिभुञ्जन्ती" ति ।

२. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अपरिभुत्तं येसं कायगतासति अपरिभुत्ता । अमतं तेसं, भिक्खवे, परिभुत्तं येसं कायगतासति परिभुत्ता" ति ।

१. असामन्त ० – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३. "अमतं तेसं, भिक्खवे, परिहीनं येसं कायगतासति परिहीना। अमतं तेसं, भिक्खवे, अपरिहीनं येसं कायगतासति अपरिहीना" ति।

४. "अमतं तेसं, भिक्खवे, विरद्धं[1] येसं कायगतासति विरद्धा। R. 46
अमतं तेसं, भिक्खवे, आरद्धं येसं कायगतासति आरद्धा" ति।

५. "अमतं ते, भिक्खवे, पमादिंसु ये कायगतासतिं पमादिंसु। अमतं ते, भिक्खवे, न पमादिंसु ये कायगतासतिं न पमादिंसु"।

६. "अमतं तेसं, भिक्खवे, पमुट्ठं येसं कायगतासति पमुट्ठा। अमतं तेसं, भिक्खवे, अप्पमुट्ठं येसं कायगतासति अप्पमुट्ठा" ति।

७. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अनासेवितं येसं कायगतासति अनासेविता। अमतं तेसं, भिक्खवे, आसेवितं येसं कायगतासति आसेविता" ति।

८. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अभावितं येसं कायगतासति अभाविता। अमतं तेसं, भिक्खवे, भावितं येसं कायगतासति भाविता" ति।

९. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अबहुलीकतं येसं कायगतासति B. 48
अबहुलीकता। अमतं तेसं, भिक्खवे, बहुलीकतं येसं कायगतासति बहुलीकता" ति।

१०. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अनभिञ्ञातं येसं कायगतासति अनभिञ्ञाता। अमतं तेसं, भिक्खवे, अभिञ्ञातं येसं कायगतासति अभिञ्ञाता" ति।

११. "अमतं तेसं, भिक्खवे, अपरिञ्ञातं येसं कायगतासति अपरिञ्ञाता। अमतं तेसं, भिक्खवे, परिञ्ञातं येसं कायगतासति परिञ्ञाता" ति।

१२. "अमतं तेसं, भिक्खवे, असच्छिकतं येसं कायगतासति असच्छिकता। अमतं तेसं, भिक्खवे, सच्छिकतं येसं कायगतासति सच्छिकता" ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

एककनिपातो निट्ठितो।

———:o:———

१. विरुद्धं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. दुकनिपातो

१. कम्मकरणवग्गो

B. 49, R. 47 **१. वज्जसुत्तं** । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"द्वेमानि, भिक्खवे, वज्जानि । कतमानि द्वे ? दिट्ठधम्मिकं च वज्जं सम्परायिकं च वज्जं । कतमं च, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिकं वज्जं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पस्सति चोरं आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते; कसाहि पि ताळेन्ते, वेत्तेहि पि ताळेन्ते, अद्धदण्डकेहि पि ताळेन्ते, हत्थं पि छिन्दन्ते, पादं पि छिन्दन्ते, हत्थपादं पि छिन्दन्ते, कण्णं पि छिन्दन्ते, नासं पि छिन्दन्ते, कण्णनासं पि छिन्दन्ते, बिलङ्गथालिकं पि करोन्ते, सङ्खमुण्डकं पि करोन्ते, राहुमुखं पि करोन्ते, जोतिमालिकं पि करोन्ते, हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ते, एरकवत्तिकं पि करोन्ते,
R. 48 चीरकवासिकं पि करोन्ते, एणेय्यकं पि करोन्ते, बळिसमंसिकं[1] पि करोन्ते,
B. 50 कहापणिकं पि करोन्ते, खारापतच्छिकं पि करोन्ते, पलिघपरिवत्तिकं पि करोन्ते, पलालपीठकं पि करोन्ते, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते, सुनखेहि पि खादापेन्ते, जीवन्तं पि सूले उत्तासेन्ते, असिना पि सीसं छिन्दन्ते ।

"तस्स एवं होति – 'यथारूपानं खो पापकानं कम्मानं हेतु चोरं आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति; कसाहि पि ताळेन्ति, वेत्तेहि पि ताळेन्ति, अद्धदण्डकेहि पि ताळेन्ति, हत्थं पि छिन्दन्ति, पादं पि छिन्दन्ति, हत्थपादं पि छिन्दन्ति, कण्णं पि छिन्दन्ति, नासं पि छिन्दन्ति, कण्णनासं पि छिन्दन्ति, बिलङ्गथालिकं पि करोन्ति, सङ्खमुण्डिकं पि करोन्ति, राहुमुखं पि करोन्ति, जोतिमालिकं पि करोन्ति, हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ति, एरकवत्तिकं पि करोन्ति, चीरकवासिकं पि करोन्ति, एणेय्यकं पि करोन्ति, बळिसमंसिकं[1] पि करोन्ति, कहापणिकं पि करोन्ति, खारापतच्छिकं पि करोन्ति, पलिघपरिवत्तिकं पि करोन्ति, पलालपीठकं पि करोन्ति, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ति, सुनखेहि पि

१. बलिसमंसिकं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

खादापेन्ति, जीवन्तं पि सूले उत्तासेन्ति, असिना पि सीसं छिन्दन्ति । अहं चेव खो पन एवरूपं पापकम्मं करेय्यं, मं पि राजानो गहेत्वा एवरूपा विविधा कम्मकारणा कारेय्युं; कसाहि पि ताळेय्युं ...पे०... असिना पि सीसं छिन्देय्युं' ति । सो दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भीतो न परेसं पाभतं विलुम्पन्तो[1] चरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिकं वज्जं ।

"कतमं च, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति – 'कायदुच्चरितस्स खो पन पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं, वचीदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं, मनोदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं । अहं चेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, मनसा दुच्चरितं चरेय्यं । किं च तं याहं न कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्यं' ति । सो सम्परायिकस्स R. 49
वज्जस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं ।

"इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वज्जानि । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, सम्परायिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, वज्जभीरुनो भविस्साम वज्जभयदस्साविनो' ति । B. 51
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । वज्जभीरुनो, भिक्खवे, वज्जभयदस्साविनो एतं पाटिकङ्खं यं परिमुच्चिस्सति सब्बवज्जेही" ति ।

२. **पधानसुत्तं** । "द्वेमानि, भिक्खवे, पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकस्मिं । कतमानि द्वे ? यं च गिहीनं अगारं अज्झावसतं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पादानत्थं पधानं, यं च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं सब्बूपधिपटिनिस्सग्गत्थं[2] पधानं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकस्मिं ।

"एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं पधानानं यदिदं सब्बूपधिपटिनिस्सग्गत्थं पधानं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'सब्बूपधिपटिनिस्सग्गत्थं पधानं पदहिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

१. पलुम्पन्तो – सी०, रो० । २. ० पटिनिस्सग्गत्थाय – सी०, रो०; सब्बुपधि ० – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३. **तपनीयसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा तपनीया । कतमे द्वे ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं; वचीदुच्चरितं कतं होति; अकतं होति वचीसुचरितं; मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । सो 'कायदुच्चरितं मे कतं' ति तप्पति, 'अकतं मे कायसुचरितं' ति तप्पति; 'वचीदुच्चरितं मे कतं' ति तप्पति, 'अकतं मे वचीसुचरितं' ति तप्पति; 'मनोदुच्चरितं मे कतं' ति तप्पति, 'अकतं मे मनोसुचरितं' ति तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा तपनीया" ति ।

R. 50 ४. **अतपनीयसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अतपनीया । कतमे द्वे ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायसुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं; वचीसुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं । सो 'कायसुचरितं मे कतं' ति न तप्पति, 'अकतं मे कायदुच्चरितं' ति न तप्पति; 'वचीसुचरितं मे कतं' ति न तप्पति, 'अकतं मे वचीदुच्चरितं' ति न तप्पति; 'मनोसुचरितं मे कतं' ति न तप्पति, 'अकतं मे मनोदुच्चरितं' ति न तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अतपनीया" ति ।

B. 52 ५. **उपञ्ञातसुत्तं** । "द्विन्नाहं, भिक्खवे, धम्मानं उपञ्ञासिं – या च असन्तुट्ठिता कुसलेसु धम्मेसु, या च अप्पटिवानिता पधानस्मिं । अप्पटिवानं सुदाहं, भिक्खवे, पदहामि – 'कामं तचो[1] च न्हारु[1] च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन[2] पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती' ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, अप्पमादाधिगता सम्बोधि[3], अप्पमादाधिगतो अनुत्तरो योगक्खेमो । तुम्हे चे पि, भिक्खवे, अप्पटिवानं पदहेय्याथ – 'कामं तचो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती' ति, तुम्हे पि, भिक्खवे, नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथ । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं –'अप्पटिवानं

१–१. तचो नहारु – स्या०, रो०; तचो च नहारु – सी० । २. ० वीरियेन – म० । ३. बोधि – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पदहिस्साम । कामं तचो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

६. **संयोजनसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? या च संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिता, या च संयोजनियेसु धम्मेसु निब्बिदानुपस्सिता । संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सी विहरन्तो रागं न[1] पजहति[1], दोसं न पजहति, मोहं न पजहति । रागं R. 51
अप्पहाय, दोसं अप्पहाय, मोहं अप्पहाय न परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु निब्बिदानुपस्सी विहरन्तो रागं पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं B. 53
पहाय, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

७. **कण्हसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा कण्हा । कतमे द्वे ? अहिरिकं च अनोतप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा कण्हा" ति ।

८. **सुक्कसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का । कतमे द्वे ? हिरी[2] च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सुक्का" ति ।

९. **चरियसुत्तं** । "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा[3] सुक्का[3] लोकं पालेन्ति । कतमे द्वे ? हिरी च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सुक्का धम्मा लोकं न पालेय्युं, नयिध पञ्ञायेथ माता ति वा मातुच्छा ति वा मातुलानी ति वा आचरियभरिया ति वा गरूनं दारा ति वा । सम्भेदं लोको अगमिस्स, यथा अजेळका[4] कुक्कुटसूकरा सोणसिङ्गाला । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे द्वे सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति तस्मा पञ्ञायति माता ति वा मातुच्छा ति वा मातुलानी ति वा आचरियभरिया ति वा गरूनं दारा ति वा" ति ।

१-१. नप्पजहति – सी०, रो० । २. हिरि – सी०, रो० । ३-३. सुक्का धम्मा – सी०, स्या०, रो० । ४. अजेलका – सी०, स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१०. **वस्सूपनायिकसुत्तं**। "द्वेमा, भिक्खवे, वस्सूपनायिका। कतमा द्वे? पुरिमिका च पच्छिमिका च। इमा[1] खो, भिक्खवे, द्वे वस्सूपनायिका" ति।

कम्मकरणवग्गो पठमो।

तस्सुद्दानं

R. 52 वज्जा[2] पधाना[2] द्वे तपनीया, उपञ्ञातेन[3] पञ्चमं।
संयोजनं च कण्हं च, सुक्कं चरिया[4] वस्सूपनायिकेन वग्गो।

---

२. अधिकरणवग्गो

B. 54 १. "द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि। कतमानि द्वे? पटिसङ्खानबलं च भावनाबलं च। कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति – 'कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे[5] चेव[5] धम्मे अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं चा' ति। सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं।

"कतमं च, भिक्खवे, भावनाबलं। तत्र, भिक्खवे, यमिदं भावनाबलं सेखानमेतं[6] बलं। सेखं हि सो, भिक्खवे, बलं आगम्म रागं पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति। रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं पहाय यं अकुसलं न तं करोति, यं पापं न तं सेवति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी" ति।

२. "द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि। कतमानि द्वे? पटिसङ्खानबलं च भावनाबलं च। कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति – 'कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स पापको

---

१. इमे – रो०। २–२. वज्जप्पधाना – रो०। ३. उपञ्ञासेन – रो०। ४. भरिया – रो०। ५–५. दिट्ठेव – सी०, रो०। ६. सेखमेतं – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं चा' ति। सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं।

"कतमं च, भिक्खवे, भावनाबलं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु R. 53 सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोसग्गपरिणामिं, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोसग्गपरिणामिं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी'' ति।

३. "द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि। कतमानि द्वे ? पटिसङ्खानबलं च भावनाबलं च। कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति – 'कायदुच्चरितस्स खो पापको B. 55 विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं चा' ति। सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं।

"कतमं च, भिक्खवे, भावनाबलं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरति। वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरति। पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरति। सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा[1] अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी" ति ।

४. "द्वेमा, भिक्खवे, तथागतस्स धम्मदेसना । कतमा द्वे ? सङ्खित्तेन च वित्थारेन च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे तथागतस्स धम्मदेसना" ति ।

५. "यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु न साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, B. 56, R. 54 अधिकरणे पाटिकङ्खं[2] दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं विहरिस्सन्ती ति । यस्मिं च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासुं विहरिस्सन्ती ति ।

"कथं च, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति ? इध, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति – 'अहं खो अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन । मं सो भिक्खु अद्दस अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अहं अकुसलं आपज्जेय्यं किञ्चिदेव देसं कायेन, न मं सो भिक्खु पस्सेय्य अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अहं अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन, तस्मा मं सो भिक्खु अद्दस अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । दिस्वा च पन मं सो भिक्खु अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसि । अनत्तमनो समानो अनत्तमनवचनं मं सो भिक्खु अवच । अनत्तमनवचनाहं तेन भिक्खुना वुत्तो समानो अनत्तमनो अहोसिं । अनत्तमनो समानो परेसं आरोचेसिं । इति ममेव तत्थ अच्चयो अच्चगमा सुङ्कदायकं[3] व भण्डस्मिं ति । एवं खो, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति ।

"कथं च, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति ? इध, भिक्खवे, चोदको भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति – 'अयं खो भिक्खु अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन । अहं[4] इमं

१. अत्थगमा – रो० । २. पातिकङ्खं – रो० । ३. सुङ्कदायिकं – सी०, स्या०, रो० । ४. ताहं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खुं अद्दसं अकुसलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन। नो चे अयं भिक्खु अकुसलं आपज्जेय्य कञ्चिदेव देसं कायेन, नाहं इमं भिक्खुं पस्सेय्यं अकुसलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन। यस्मा च खो, अयं भिक्खु R. 55
अकुसलं आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन, तस्मा अहं इमं भिक्खुं अद्दसं अकुसलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन। दिस्वा च पनाहं इमं भिक्खुं अकुसलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसिं। अनत्तमनो समानो अत्तमनवचनाहं[1] इमं भिक्खुं अवचं। अनत्तमन- B. 57
वचनायं भिक्खु मया वुत्तो समानो अनत्तमनो अहोसि। अनत्तमनो समानो परेसं आरोचेसि। इति ममेव तत्थ अच्चयो अच्चगमा सुङ्कदायकं व भण्डस्मिं ति। एवं खो, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति।

"यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु न साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं विहरिस्सन्ती ति। यस्मिं च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासु विहरिस्सन्ती" ति।

६. अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[2] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती" ति?

"अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती" ति।

"को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति?

---

१. अनत्तमनवचनाहं – सी०, स्या०, रो०। २. साराणीयं – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

R. 56 "धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ! अभिक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं[1] गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
B. 58 सङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

७. अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती" ति ?

"कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती" ति ।

"को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ?

"कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ।

"न खो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्यं" ति ।

"तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी"
R. 57 ति । "एवं भो" ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच –

---

१. भगवन्तं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"इध, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं; वचीदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति वचीसुचरितं; मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं। एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति। इध पन, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायसुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं; वचीसुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं। एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति।

"अभिक्कन्तं भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु B. 59
अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

८. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच – "एकंसेनाहं, आनन्द, अकरणीयं वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं" ति।

"यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने को आदीनवो पाटिकङ्खो" ति?

"यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकङ्खो – अत्ता पि अत्तानं उपवदति, अनुविच्च विञ्ञू गरहन्ति, पापको कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति, सम्मूळ्हो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति। यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकङ्खो ति।

"एकंसेनाहं, आनन्द, करणीयं वदामि कायसुचरितं वची- R. 58
सुचरितं मनोसुचरितं" ति।

"यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने को आनिसंसो पाटिकङ्खो" ति?

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिसंसो पाटिकङ्खो – अत्ता पि अत्तानं न उपवदति, अनुविच्च विञ्ञू पसंसन्ति, कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति, असम्मूळ्हो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिसंसो पाटिकङ्खो" ति ।

९. "अकुसलं, भिक्खवे, पजहथ । सक्का, भिक्खवे, अकुसलं पजहितुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स अकुसलं पजहितुं, नाहं एवं वदेय्यं – 'अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा' ति । यस्मा च खो, भिक्खवे,
B. 60 सक्का अकुसलं पजहितुं तस्माहं एवं वदामि – 'अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा' ति । अकुसलं च हिदं, भिक्खवे, पहीनं अहिताय दुक्खाय संवत्तेय्य, नाहं एवं वदेय्यं – 'अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा' ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, अकुसलं पहीनं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एवं वदामि – 'अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा' ति ।

"कुसलं, भिक्खवे, भावेथ । सक्का, भिक्खवे, कुसलं भावेतुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स कुसलं भावेतुं, नाहं एवं वदेय्यं – 'कुसलं भिक्खवे भावेथा' ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का कुसलं भावेतुं तस्माहं एवं वदामि – 'कुसलं, भिक्खवे, भावेथा' ति । कुसलं च हिदं, भिक्खवे, भावितं अहिताय दुक्खाय संवत्तेय्य, नाहं एवं वदेय्यं – 'कुसलं, भिक्खवे, भावेथा' ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, कुसलं भावितं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एवं वदामि – 'कुसलं, भिक्खवे, भावेथा" ति ।

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तर-
R. 59 धानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? दुन्निक्खित्तं च पदब्यञ्जनं[1] अत्थो च दुन्नीतो । दुन्निक्खित्तस्स, भिक्खवे, पदब्यञ्जनस्स अत्थो पि दुन्नयो होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ती" ति ।

११. "द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? सुनिक्खित्तं च पदब्यञ्जनं अत्थो

१. पदव्यञ्जनं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च सुनीतो । सुनिक्खित्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थो पि सुनयो होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ती" ति ।

---

३. बालवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अच्चयं अच्चयतो न पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिग्गण्हाति[1] । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला ति ।

"द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अच्चयं अच्च- B. 61
यतो पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिग्गण्हाति ? इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

२. "द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? दुट्ठो वा दोसन्तरो, सद्धो वा दुग्गहितेन । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती" ति ।

३. "द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ?
यो च अभासितं अलपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति R. 60
दीपेति, यो च भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती ति ।

"द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? यो च अभासितं अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेति, यो च भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं नाब्भाचिक्खन्ती" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नीतत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं नेय्यत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती" ति ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नेय्यत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं

---

१. नप्पति ० – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

नीतत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं नाब्भाचिक्खन्ती" ति ।

६. "पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्ञतरा गति पाटिकङ्खा – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा ति । अप्पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्ञतरा गति पाटिकङ्खा – देवा वा मनुस्सा वा" ति ।

B. 62 ७. "मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्ञतरा गति पाटिकङ्खा – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा" ति ।

८. "सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्ञतरा गति पाटिकङ्खा – देवा वा मनुस्सा वा" ति ।

९. "दुस्सीलस्स, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा – निरयो वा तिरच्छानयोनि वा । सीलवतो, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा[1] – देवा वा मनुस्सा वा" ति ।

१०. "द्वाहं, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समानो अरञ्ञवनपत्थानि[2] पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामि । कतमे द्वे ? अत्तनो च
R. 61 दिट्ठधम्मसुखविहारं सम्पस्समानो, पच्छिमं च जनतं अनुकम्पमानो । इमे खो अहं, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे सम्पस्समानो अरञ्ञवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामी" ति ।

११. "द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा विज्जाभागिया । कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना च । समथो, भिक्खवे, भावितो कमत्थमनुभोति ? चित्तं भावीयति । चित्तं भावितं कमत्थमनुभोति ? यो रागो सो पहीयति । विपस्सना, भिक्खवे, भाविता कमत्थमनुभोति ? पञ्ञा भावीयति । पञ्ञा भाविता कमत्थमनुभोति ? या अविज्जा सा पहीयति । रागुपक्किलिट्ठं वा, भिक्खवे, चित्तं न विमुच्चति, अविज्जुपक्किलिट्ठा वा पञ्ञा न भावीयति । इति[3] खो, भिक्खवे, रागविरागा चेतोविमुत्ति, अविज्जाविरागा पञ्ञाविमुत्ती" ति ।

—o—

१. पटिग्गहा – सी०, स्या० । २. अरञ्ञे वनपत्थानि – सी०, रो० । ३. इमा – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

४. समचित्तवग्गो

१. "असप्पुरिसभूमिं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] सप्पुरिसभूमिं च। तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ। भासिस्सामी" ति। "एवं भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"कतमा च, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमि? असप्पुरिसो, भिक्खवे, B. 63 अकतञ्ञू होति अकतवेदी। असब्भि हेतं, भिक्खवे, उपञ्ञातं यदिदं अकतञ्ञुता अकतवेदिता। केवला एसा, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमि यदिदं अकतञ्ञुता अकतवेदिता। सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, कतञ्ञू होति कतवेदी। सब्भि हेतं, भिक्खवे, उपञ्ञातं यदिदं कतञ्ञुता कतवेदिता। केवला एसा, भिक्खवे, सप्पुरिसभूमि यदिदं कतञ्ञुता कतवेदिता" ति।

२. "द्विन्नाहं, भिक्खवे, न सुप्पतिकारं वदामि। कतमेसं द्विन्नं? मातु च पितु च। एकेन, भिक्खवे, अंसेन मातरं परिहरेय्य, एकेन अंसेन R. 62 पितरं परिहरेय्य वस्ससतायुको वस्ससतजीवी सो च नेसं[2] उच्छादनपरिमद्दनन्हापनसम्बाहनेन। ते च तत्थेव मुत्तकरीसं चजेय्युं। न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकतं[3] वा। इमिस्सा च, भिक्खवे, महापथविया पहूतरत्तरतनाय[4] मातापितरो इस्सराधिपच्चे रज्जे पतिट्ठापेय्य, न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकतं वा। तं किस्स हेतु? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं आपादका पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो। यो च खो, भिक्खवे, मातापितरो अस्सद्धे सद्धासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुस्सीले सीलसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, मच्छरी चागसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुप्पञ्ञे पञ्ञासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, एत्तावता खो, भिक्खवे, मातापितूनं कतं च होति पटिकतं चा" ति।

३. अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "किंवादी भवं गोतमो किमक्खायी" ति?

---

१. देसिस्सामि – सी०, रो०। २. तेसं – रो०। ३. पतिकतं – रो०। ४. पहूतसत्तरतनाय – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"किरियवादी चाहं, ब्राह्मण, अकिरियवादी चा" ति ।

"यथाकथं पन भवं गोतमो किरियवादी च अकिरियवादी चा" ति ?

"अकिरियं खो, अहं, ब्राह्मण, वदामि कायदुच्चरितस्स वचीदुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स, अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं
B. 64 धम्मानं अकिरियं वदामि । किरियं च खो अहं, ब्राह्मण, वदामि कायसुचरितस्स वचीसुचरितस्स मनोसुचरितस्स, अनेकविहितानं कुसलानं धम्मानं किरियं वदामि । एवं खो अहं, ब्राह्मण, किरियवादी च अकिरियवादी चा" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

R. 63 ४. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अनाथपिण्डिको गहपति भगवन्तं एतदवोच – "कति नु खो, भन्ते, लोके दक्खिणेय्या, कत्थ च दानं दातब्बं" ति ?

"द्वे खो, गहपति, लोके दक्खिणेय्या – सेखो च असेखो च । इमे खो, गहपति, द्वे लोके दक्खिणेय्या, एत्थ च दानं दातब्बं" ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्वान[1] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"सेखो असेखो च इमस्मिं लोके,
आहुनेय्या यजमानानं होन्ति ।
ते उज्जुभूता कायेन, वाचाय उद चेतसा ।
खेत्तं तं यजमानानं, एत्थ दिन्नं महप्फलं" ति ॥

५. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – "अज्झत्तसंयोजनं च, आवुसो, पुग्गलं देसेस्सामि बहिद्धा-

---

१. वत्वा – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

संयोजनं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी'' ति । "एवमावुसो'' ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – "कतमो चावुसो, अज्झत्तसंयोजनो पुग्गलो ? इधावुसो, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय B. 65 सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कायस्स भेदा परं मरणा अञ्ञतरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो आगामी होति, आगन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चति, आवुसो, अज्झत्तसंयोजनो पुग्गलो आगामी होति[1], आगन्ता इत्थत्तं ।

"कतमो चावुसो, बहिद्धासंयोजनो पुग्गलो ? इधावुसो, भिक्खु R. 64 सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो अञ्ञतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अञ्ञतरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्धासंयोजनो पुग्गलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं ।

"पुन च परं, भिक्खवे, सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कामानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सो भवानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सो तण्हाक्खयाय पटिपन्नो होति । सो लोभक्खयाय पटिपन्नो होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अञ्ञतरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्धासंयोजनो पुग्गलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं'' ति ।

अथ खो सम्बहुला समचित्ता देवता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवता भगवन्तं एतदवोचुं – "एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे भिक्खूनं अज्झत्तसंयोजनं च पुग्गलं देसेति बहिद्धासंयोजनं च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया'' ति । अधिवासेसि भगवा

---

१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तुण्हीभावेन[1]। अथ खो भगवा – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मि-
B. 66 ञ्जितं[2] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव – जेतवने अन्तरहितो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे आयस्मतो सारिपुत्तस्स सम्मुखे[3] पातुरहोसि। निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने। आयस्मा पि
R. 65 खो सारिपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच –

"इध, सारिपुत्त, सम्बहुला समचित्ता देवता येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु। एकमन्तं ठिता खो, सारिपुत्त, ता देवता मं एतदवोचुं – 'एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे भिक्खूनं अज्झत्तसंयोजनं च पुग्गलं देसेति बहिद्धासंयोजनं च। हट्ठा, भन्ते, परिसा। साधु, भन्ते, भगवा येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया' ति। ता खो पन, सारिपुत्त, देवता दस पि हुत्वा वीसं[4] पि हुत्वा तिंसं पि हुत्वा चत्तालीसं[5] पि हुत्वा पञ्ञासं पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरग्गकोटिनितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति, न च अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति। सिया खो पन, सारिपुत्त, एवमस्स – 'तत्थ नून तासं देवतानं तथा चित्तं भावितं येन ता देवता दस पि हुत्वा वीसं पि हुत्वा तिंसं पि हुत्वा चत्तालीसं पि हुत्वा पञ्ञासं पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरग्गकोटिनितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति न च अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ती' ति। न खो पनेतं, सारिपुत्त, एवं दट्ठब्बं। इधेव खो, सारिपुत्त, तासं देवतानं तथा चित्तं भावितं, येन ता देवता दस पि हुत्वा ... पे० ... न च अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति[6]। तस्मातिह, सारिपुत्त, एवं सिक्खितब्बं – 'सन्तिन्द्रिया भविस्साम सन्तमानसा' ति। एवं हि वो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं। सन्तिन्द्रियानं हि वो, सारिपुत्त, सन्तमानसानं सन्तंयेव कायकम्मं भविस्सति सन्तं वचीकम्मं सन्तं मनोकम्मं। सन्तंयेव उपहारं उपहरिस्साम सब्रह्मचारीसू' ति। एवं हि वो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं। अनस्सुं खो, सारिपुत्त, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका ये इमं धम्मपरियायं न अस्सोसुं" ति।

६. एवं मे सुतं। एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो वरणायं
R. 66 विहरति भद्दसारितीरे[7]। अथ खो आरामदण्डो ब्राह्मणो येनायस्मा महा-

१. तुण्हि० – स्या०। २. समिञ्जितं – म०, स्या०, रो०। ३. पमुखे – रो०। ४. वीसति – सी०, स्या०, रो०। ५. चत्ताळीसं – स्या०; चत्तारीसं – सी०, रो०। ६. व्याबाधेन्ति – रो०। ७. कद्दमदहतीरे – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं B. 67 सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आरामदण्डो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – "को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतिका पि गहपतिकेहि विवदन्ती" ति?

"कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो, ब्राह्मण, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतिका पि गहपतिकेहि विवदन्ती" ति।

"को पन, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन समणा पि समणेहि विवदन्ती" ति?

"दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो, ब्राह्मण, समणा पि समणेहि विवदन्ती" ति।

"अत्थि पन, भो कच्चान, कोचि लोकस्मिं यो इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो" ति?

"अत्थि, ब्राह्मण, लोकस्मिं यो इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो" ति।

"को पन सो, भो कच्चान, लोकस्मिं यो इमं चेव कागरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो" ति?

"अत्थि, ब्राह्मण, पुरत्थिमेसु जनपदेसु सावत्थि नाम नगरं। तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो। सो हि, ब्राह्मण, भगवा इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झो- R. 67 सानं समतिक्कन्तो" ति।

एवं वुत्ते आरामदण्डो ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणं जाणुमण्डलं पथवियं[1] निहन्त्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि –

१. पुथुवियं – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 68 "नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स। यो हि सो भगवा इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो ति।

"अभिक्कन्तं, भो कच्चान, अभिक्कन्तं, भो कच्चान! सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य —'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति, एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भो कच्चान, तं भवन्तं[1] गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

७. एक समयं आयस्मा महाकच्चानो मधुरायं विहरति गुन्धावने[2]। अथ खो कन्दरायनो ब्राह्मणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो कन्दरायनो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच – "सुतं मेतं, भो कच्चान, 'न समणो कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे वुद्धे महल्लके अद्धगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेती' ति। तयिदं, भो कच्चान, तथेव? न हि भवं कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे वुद्धे महल्लके अद्धगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति। तयिदं, भो कच्चान, न सम्पन्नमेवा" ति।

R. 68 "अत्थि, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन वुद्धभूमि[3] च अक्खाता दहरभूमि च। वुद्धो चे पि, ब्राह्मण, होति आसीतिको वा नावुतिको व वस्ससतिको वा जातिया, सो च कामे परिभुञ्जति काममज्झावसति[4] कामपरिळाहेन परिडय्हति कामवितक्केहि खज्जति कामपरियेसनाय उस्सुको। अथ खो सो बालो[5] न थेरोत्वेव[5] सङ्ख्यं गच्छति। दहरो चे पि, ब्राह्मण, होति युवा सुसुकाळकेसो
B. 69 भद्रेन[6] योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा। सो च न कामे परिभुञ्जति

---

१. भगवन्तं – सी०, रो०। २. गुन्दवने – सी०; गुन्दावने – रो०। ३. वुद्धिभूमि – स्या०। ४. काममज्झे वसति – स्या०, रो०। ५–५. वालो त्वेव – सी०, रो०। ६. भद्देन – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

न काममज्झावसति, न कामपरिळाहेन परिडय्हति, न कामवितक्केहि खज्जति, न कामपरियेसनाय उस्सुको । अथ खो सो पण्डितो थेरोत्वेव सङ्खं गच्छती" ति ।

एवं वुत्ते कन्दरायनो ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दहरानं सतं[1] भिक्खूनं पादे सिरसा वन्दति – "वुद्धा भवन्तो, वुद्धभूमियं ठिता । दहरा मयं, दहरभूमियं ठिता" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो कच्चान ...पे०... उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

८. "यस्मिं, भिक्खवे, समये चोरा बलवन्तो होन्ति, राजानो तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये रञ्ञो न फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसञ्ञातुं । ब्राह्मणगहपतिकानं पि तस्मिं समये न फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये पापभिक्खू बलवन्तो होन्ति, पेसला भिक्खू तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये पेसला भिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूता व सङ्घमज्झे सङ्कसायन्ति पच्चन्तिमे वा जनपदे अच्छन्ति[2] । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।

"यस्मिं, भिक्खवे, समये राजानो बलवन्तो होन्ति, चोरा तस्मिं R. 69
समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये रञ्ञो फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसञ्ञातुं । ब्राह्मणगहपतिकानं पि तस्मिं समये फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये पेसला भिक्खू बलवन्तो होन्ति, पापभिक्खू तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये पापभिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूता व सङ्घमज्झे सङ्कसायन्ति, येन वा पन तेन पक्कमन्ति । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं" ति ।

९. "द्विन्नाहं, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्तिं न वण्णेमि, गिहिस्स वा B. 70
पब्बजितस्स वा । गिही वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति ञायं धम्मं कुसलं ।

---

१. सुदं – सी०, स्या०, रो० । २. भजन्ति – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"द्विन्नाहं, भिक्खवे, सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि, गिहिस्स वा पब्बजितस्स वा। गिही वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति ञायं धम्मं कुसलं" ति।

१०. "ये ते, भिक्खवे, भिक्खू दुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि ब्यञ्जनप्पतिरूपकेहि अत्थं च धम्मं च पटिवाहन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनाहिताय पटिपन्ना बहुजनासुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ति।

"ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि ब्यञ्जनप्पतिरूपकेहि अत्थं च धम्मं च अनुलोमेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ञं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती" ति।

———०———

५. परिसवग्गो

R. 70 १. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा। कतमा द्वे? उत्ताना च परिसा गम्भीरा च परिसा। कतमा च, भिक्खवे, उत्ताना परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू उद्धता होन्ति उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुट्ठस्सती असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया। अयं वुच्चति, भिक्खवे, उत्ताना परिसा।

"कतमा च, भिक्खवे, गम्भीरा परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अनुद्धता होन्ति अनुन्नळा अचपला अमुखरा अविकिण्णवाचा उपट्ठितस्सती सम्पजाना समाहिता एकग्गचित्ता संवुतिन्द्रिया। अयं
B. 71 वुच्चति, भिक्खवे, गम्भीरा परिसा। इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा। एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं गम्भीरा परिसा" ति।

२. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा। कतमा द्वे? वग्गा च परिसा समग्गा च परिसा। कतमा च, भिक्खवे, वग्गा परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्ञमञ्ञं मुखसत्तीहि[1] वितुदन्ता विहरन्ति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, वग्गा परिसा।

१. मुखसत्थीहि – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समग्गा परिसा ।

"इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं समग्गा परिसा" ति ।

३. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अनग्गवती च परिसा अग्गवती च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अनग्गवती परिसा ? R. 71
इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्खू बाहुलिका होन्ति साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न विरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सा पि होति बाहुलिका साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनग्गवती परिसा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका, ओक्कमने न निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अग्गवती परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । B. 72
एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं अग्गवती परिसा" ति ।

४. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अनरिया च परिसा अरिया च परिसा । कतमा, भिक्खवे, अनरिया परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं नप्पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरिया परिसा ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कतमा च, भिक्खवे, अरिया परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानन्ति, 'अयं दुक्खसमुदयो' R. 72 ति यथाभूतं पजानन्ति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानन्ति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरिया परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं अरिया परिसा" ति ।

५. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? परिसाकसटो[1] च परिसामण्डो च । कतमो च, भिक्खवे, परिसाकसटो ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू छन्दागतिं गच्छन्ति, दोसागतिं गच्छन्ति, मोहागतिं गच्छन्ति, भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसाकसटो ।

"कतमो च, भिक्खवे, परिसामण्डो ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू न छन्दागतिं गच्छन्ति, न दोसागतिं गच्छन्ति, न मोहागतिं गच्छन्ति, न भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसामण्डो । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं परिसामण्डो" ति ।

६. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता । कतमा च, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ये ते सुत्तन्ता तथा- B. 73 गतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतापटिसंयुत्ता तेसु भञ्ञमानेसु न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अञ्ञाचित्तं उपट्ठपेन्ति न च ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता कविता[2] काव्येय्या चित्तक्खरा चित्तब्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अञ्ञाचित्तं उपट्ठपेन्ति, ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञन्ति, ते च तं धम्मं परियापुणित्वा R. 73 न चेव अञ्ञमञ्ञं पटिपुच्छन्ति न च पटिविवरन्ति – 'इदं कथं, इमस्स को अत्थो' ति ? ते अविवटं चेव न विवरन्ति, अनुत्तानीकतं च न उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्खाठानियेसु धम्मेसु कङ्खं न

१. परिसकसटो – सी०, स्या०, रो० । २. कविकता – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ।

"कतमा च, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ये ते सुत्तन्ता कविता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तब्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता तेसु भञ्ञमानेसु न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अञ्ञाचित्तं उपट्ठपेन्ति, न च ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतापटिसंयुत्ता तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अञ्ञाचित्तं उपट्ठपेन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्ञन्ति । ते तं धम्मं परियापुणित्वा अञ्ञमञ्ञं पटिपुच्छन्ति पटिविवरन्ति[1] – 'इदं कथं, इमस्स को अत्थो' ति ? ते अविवटं चेव विवरन्ति, अनुत्तानीकतं च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्खाठानियेसु[2] धम्मेसु कङ्खं पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता" ति ।

७. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु, सद्धम्मगरु परिसा नो आमिसगरु । कतमा च, भिक्खवे, आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अञ्ञमञ्ञस्स वण्णं भासन्ति – 'असुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पञ्ञाविमुत्तो, असुको कायसक्खि, B. 74, R. 74
असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धाविमुत्तो, असुको धम्मानुसारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो' ति । ते तेन लाभं लभन्ति । ते तं[3] लाभं लभित्वा गथिता[4] मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु ।

"कतमा च, भिक्खवे, सद्धम्मगरु परिसा नो आमिसगरु ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अञ्ञ-

१. पटिविचरन्ति – म० । २. कङ्खाठानीयेसु – सी०, रो० । ३. तेन – रो० । ४. गधिता – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मञ्ञस्स वण्णं न भासन्ति – 'असुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पञ्ञाविमुत्तो, असुको कायसक्खि, असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धाविमुत्तो, असुको धम्मानुस्सारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो' ति । ते तेन लाभं लभन्ति । ते तं लाभं लभित्वा अगथिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मगरु परिसा नो आमिसगरु । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं सद्धम्मगरु[1] परिसा नो आमिसगरू" ति ।

८. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? विसमा च परिसा समा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, विसमा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं अधम्मकम्मानि पवत्तन्ति धम्मकम्मानि नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मानि पवत्तन्ति विनयकम्मानि नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मानि दिप्पन्ति धम्मकम्मानि न दिप्पन्ति, अविनयकम्मानि दिप्पन्ति विनय- R. 75 कम्मानि न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, विसमा परिसा । *

"कतमा च, भिक्खवे, समा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं धम्मकम्मानि पवत्तन्ति अधम्मकम्मानि नप्पवत्तन्ति, विनयकम्मानि पवत्तन्ति अविनयकम्मानि नप्पवत्तन्ति, धम्मकम्मानि दिप्पन्ति अधम्मकम्मानि न दिप्पन्ति, विनयकम्मानि दिप्पन्ति अविनयकम्मानि न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समा परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं समा परिसा" ति ।

B. 75 ९. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मिका च परिसा धम्मिका च परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं धम्मिका परिसा" ति ।

१०. "द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मवादिनी च परिसा धम्मवादिनी च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अधम्मवादिनी

---

१. सद्धम्मगरू – रो० । *एत्थ रो० पोत्थके अयं अधिको पाठो दिस्सति – 'विसमत्ता, भिक्खवे, परिसाय अधम्मकम्मानि पवत्तन्ति धम्मकम्मानि नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मानि पवत्तन्ति विनयकम्मानि नप्पवत्तन्ति, अधंम्मकम्मानि दिप्पन्ति धम्मकम्मानि न दिप्पन्ति, अविनयकम्मानि दिप्पन्ति विनयकम्मानि न दिप्पन्ति' ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति धम्मिकं वा अधम्मिकं वा । ते तं अधिकरणं आदियित्वा न चेव अञ्ञमञ्ञं सञ्ञापेन्ति न च सञ्ञत्तिं उपगच्छन्ति, न च निज्झापेन्ति न च निज्झत्तिं उपगच्छन्ति । ते असञ्ञत्तिबला अनिज्झत्तिबला अप्पटिनिस्सग्गमन्तिनो तमेव अधिकरणं थामसा परामासा अभिनिविस्स R. 76 वोहरन्ति – 'इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मवादिनी परिसा ।

"कतमा च, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति धम्मिकं वा अधम्मिकं वा । ते तं अधिकरणं आदियित्वा अञ्ञमञ्ञं सञ्ञापेन्ति चेव सञ्ञत्तिं च उपगच्छन्ति, निज्झापेन्ति चेव निज्झत्तिं च उपगच्छन्ति । ते सञ्ञत्तिबला निज्झत्तिबला पटिनिस्सग्गमन्तिनो, न तमेव अधिकरणं थामसा परामासा[1] अभिनिविस्स वोहरन्ति – 'इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं धम्मवादिनी परिसा" ति ।

परिसवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

उत्ताना वग्गा अग्गवती, अरिया कसटो च पञ्चमो ।
ओक्काचितआमिसं चेव, विसमा अधम्माधम्मियेन चा ति ।।

पठमो पण्णासको समत्तो ।

---

६. पुग्गलवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति B. 76 बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं" ति ।

---

१. परामस्स – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति
R. 77 अच्छरियमनुस्सा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो,
राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना
उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा" ति ।

३. "द्विन्नं, भिक्खवे, पुग्गलानं कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होति । कतमेसं द्विन्नं ? तथागतस्स च अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, रञ्ञो च चक्कवत्तिस्स । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं पुग्गलानं कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होती" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, थूपारहा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे थूपारहा" ति ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, बुद्धा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, पच्चेकबुद्धो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धा" ति ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, हत्थाजानीयो[1] च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती" ति ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, अस्साजानीयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती" ति ।

B. 77 ८. "द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे
द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, सीहो च मिगराजा । इमे खो, भिक्खवे, द्वे
असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समाना किंपुरिसा मानुसिं वाचं न भासन्ति । कतमे द्वे ? मा च मुसा भणिम्हा, मा च परं अभूतेन अब्भाचिक्खिम्हा[2] ति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे सम्पस्समाना किंपुरिसा मानुसिं वाचं न भासन्ती" ति ।

R. 78 १०. "द्विन्नं धम्मानं, भिक्खवे, अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो
कालं करोति । कतमेसं द्विन्नं ? मेथुनसमापत्तिया[3] च विजायनस्स च ।

---

१. हत्थाजानियो – स्या० । २. अब्भाचिक्खम्हा – सी० । ३. मेथुनधम्म ० – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं धम्मानं अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो कालं करोती'' ति ।

११. "असन्तसन्निवासं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] सन्तसन्निवासं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी'' ति । "एवं भन्ते'' ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – "कथं च, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, कथं च असन्तो सन्निवसन्ति ? इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति – 'थेरो पि मं न वदेय्य, मज्झिमो पि मं न वदेय्य, नवो पि मं न वदेय्य; थेरम्पाहं न वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं न वदेय्यं, नवम्पाहं न वदेय्यं । थेरो चे पि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति नं वदेय्यं विहेठेय्यं[2] पस्सम्पिस्स[3] नप्पटिकरेय्यं । मज्झिमो चे पि मं वदेय्य ...पे०... नवो चे पि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एवं होति ...पे०... नवस्स पि भिक्खुनो एवं होति – 'थेरो पि मं न वदेय्य, मज्झिमो पि मं न वदेय्य, नवो पि मं न वदेय्य; थेरम्पाहं न वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं न वदेय्यं, नवम्पाहं न वदेय्यं । थेरो चे पि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी नो ति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं । R.79 मज्झिमो चे पि मं वदेय्य ... नवो चे पि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्यं नो हितानुकम्पी, नो ति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं' । B. 78 एवं खो, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, एवं च असन्तो सन्निवसन्ति ।

"कथं च, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, कथं च सन्तो सन्निवसन्ति ? इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति – 'थेरो पि मं वदेय्य, मज्झिमो पि मं वदेय्य, नवो पि मं वदेय्य; थेरम्पाहं वदेय्य, मज्झिमम्पाहं वदेय्यं, नवम्पाहं वदेय्यं । थेरो चे पि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं । मज्झिमो चे पि मं वदेय्य ...पे०... नवो चे पि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एवं होति ...पे०... नवस्स पि भिक्खुनो एवं होति –'थेरो पि मं वदेय्य, मज्झिमो

---

१. देसिस्सामि – सी०, स्या० । २. विहेसेय्यं पि – सी०, स्या०, रो० । ३. नं पस्सम्पिस्स – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पि मं वदेय्य, नवो पि मं वदेय्य; थेरम्पाहं वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं वदेय्यं, नवम्पाहं वदेय्यं। थेरो चे पि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं। मज्झिमो चे पि मं वदेय्य ...पे०... नवो चे पि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं'। एवं खो, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, एवं च सन्तो सन्निवसन्ती" ति।

R. 80 १२. "यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीसंसारो दिट्ठिपळासो[१] चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि अज्झत्तं अवूपसन्तं होति, तस्मेतं, अधिकरणे पाटिकङ्खं – 'दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं विहरिस्सन्ति'। यस्मिं च खो, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीसंसारो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि अज्झत्तं सुवूपसन्तं होति, तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं – 'न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासुं विहरिस्सन्ती'" ति।

—— o ——

७. सुखवग्गो

B. 79 १. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि। कतमानि द्वे? गिहिसुखं च पब्बजितसुखं[२] च। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि। एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं पब्बजितसुखं" ति।

२. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि। कतमानि द्वे? कामसुखं च नेक्खम्मसुखं च। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि। एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं नेक्खम्मसुखं" ति।

३. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि। कतमानि द्वे? उपधिसुखं च निरुपधिसुखं च। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि। एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरुपधिसुखं" ति।

R. 81 ४. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि। कतमानि द्वे? सासवसुखं च अनासवसुखं च। इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि। एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अनासवसुखं" ति।

१. दिट्ठिपलासो – सी०, स्या०। २. पब्बज्जासुखं – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

५. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सामिसं च सुखं निरामिसं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरामिसं सुखं" ति ।

६. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? अरियसुखं च अनरियसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरियसुखं" ति ।

७. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? कायिकं च सुखं चेतसिकं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं चेतसिकं सुखं" ति ।

८. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिकं च सुखं निप्पीतिकं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिकं सुखं" ति ।

९. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सातसुखं च उपेक्खासुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खासुखं" ति ।

१०. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? समाधिसुखं च असमाधिसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं समाधिसुखं" ति । B. 80

११. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिकारम्मणं च सुखं निप्पीतिकारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिकारम्मणं सुखं" ति । R. 82

१२. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सातारम्मणं च सुखं उपेक्खारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खारम्मणं सुखं" ति ।

१३. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? रूपारम्मणं च सुखं अरूपारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरूपारम्मणं सुखं" ति ।

——o——

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

८. सनिमित्तवग्गो

१. "सनिमित्ता, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिमित्ता। तस्सेव निमित्तस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

२. "सनिदाना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिदाना। तस्सेव निदानस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

३. "सहेतुका, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अहेतुका। तस्सेव हेतुस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

४. "ससङ्खारा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खारा। तेसंयेव सङ्खारानं पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

B. 81 ५. "सप्पच्चया, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अप्पच्चया। तस्सेव पच्चयस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

R. 83 ६. "सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अरूपा। तस्सेव रूपस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

७. "सवेदना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अवेदना। तस्सायेव वेदनाय पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

८. "ससञ्ञा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असञ्ञा। तस्सायेव सञ्ञाय पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

९. "सविञ्ञाणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अविञ्ञाणा। तस्सेव विञ्ञाणस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१०. "सङ्खतारम्मणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खतारम्मणा । तस्सेव सङ्खतस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती" ति ।

———o———

६. धम्मवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? चेतोविमुत्ति च पञ्ञाविमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

२. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? पग्गाहो च अविक्खेपो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

३. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? नामं च रूपं च । B. 82
इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? विज्जा च विमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अहिरिकं च अनोत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? हिरी च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

८. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? दोवचस्सता च पापमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सोवचस्सता च कल्याणमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? धातुकुसलता च मनसिकारकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

११. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? आपत्तिकुसलता R. 84
च आपत्तिवुट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

———o———

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१०. बालवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनागतं भारं वहति, यो च आगतं भारं न वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला" ति ।

B. 83 २. "द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनागतं भारं न वहति, यो च आगतं भारं वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

३. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अकप्पिये कप्पियसञ्ञी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अकप्पिये अकप्पियसञ्ञी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्ञी, यो च आपत्तिया अनापत्तिसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला" ति ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्ञी, यो च आपत्तिया आपत्तिसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

R. 85 ७. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अधम्मे धम्मसञ्ञी, यो च धम्मे अधम्मसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला" ति ।

८. "द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च धम्मे धम्मसञ्ञी, यो च अधम्मे अधम्मसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अविनये विनयसञ्ञी, यो च विनये अविनयसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला" ति ।

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अविनये अविनयसञ्ञी, यो च विनये विनयसञ्ञी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

११. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो B. 84 च न कुक्कुच्चायितब्बं कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितव्वं न कुक्कुच्चायति। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती" ति।

१२. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च न कुक्कुच्चायितब्बं न कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितव्वं कुक्कुच्चायति। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती" ति।

१३. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च अकप्पिये कप्पियसञ्ञी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती" ति।

१४. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च अकप्पिये अकप्पियसञ्ञी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती" ति।

१५. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च आपत्तिया अनापत्तिसञ्ञी, यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्ञी। R. 86 इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती" ति।

१६. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च आपत्तिया आपत्तिसञ्ञी, यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती" ति।

१७. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च अधम्मे धम्मसञ्ञी, यो च धम्मे अधम्मसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती" ति।

१८. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो च धम्मे धम्मसञ्ञी, यो च अधम्मे अधम्मसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती" ति।

१९. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो B. 85 च अविनये विनयसञ्ञी, यो च विनये अविनयसञ्ञी। इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती" ति।

२०. "द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति। कतमेसं द्विन्नं? यो

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च अविनये अविनयसञ्ञी, यो च विनये विनयसञ्ञी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती" ति ।

दुतियो पण्णासको समत्तो ।

---

११. आसादुप्पजहवग्गो

B. 86 १. "द्वेमा, भिक्खवे, आसा दुप्पजहा । कतमा द्वे ? लाभासा च जीवितासा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आसा दुप्पजहा" ति ।

R. 87 २. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे द्वे ? यो च पुब्बकारी, यो च कतञ्ञू कतवेदी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं" ति ।

३. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे द्वे ? तित्तो च तप्पेता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुत्तप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्धं लद्धं निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुत्तप्पया" ति ।

५. "द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला सुतप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्धं लद्धं न निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं न विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला सुतप्पया" ति ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया रागस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? सुभनिमित्तं च अयोनिसो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया रागस्स उप्पादाया" ति ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया दोसस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? पटिघनिमित्तं च अयोनिसो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया दोसस्स उप्पादाया" ति ।

८. "द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे ? परतो च घोसो अयोनिसो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाया" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाय। कतमे B. 87
द्वे? परतो च घोसो, योनिसो च मनसिकारो। इमे खो, भिक्खवे,
द्वे पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाया" ति।

१०. "द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो। कतमा द्वे? लहुका च आपत्ति, R. 88
गरुका च आपत्ति। इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो" ति।

११. "द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो। कतमा द्वे? दुट्ठुल्ला च आपत्ति, अदुट्ठुल्ला च आपत्ति। इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो" ति।

१२. "द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो। कतमा द्वे? सावसेसा च आपत्ति, अनवसेसा च आपत्ति। इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो" ति।

———०———

१२. आयाचनवग्गो

१. "सद्धो, भिक्खवे, भिक्खु एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य – 'तादिसो होमि यादिसा सारिपुत्तमोग्गल्लाना' ति। एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खूनं यदिदं सारिपुत्तमोग्गल्लाना" ति।

२. "सद्धा, भिक्खवे, भिक्खुनी एवं सम्मा आयाचमाना[1] आयाचेय्य – 'तादिसी[2] होमि यादिसी खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा' ति। एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं भिक्खुनीनं यदिदं खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा" ति।

३. "सद्धो, भिक्खवे, उपासको एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य – 'तादिसो होमि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको' ति। एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको" ति।

४. "सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एवं सम्मा आयाचमाना आया- B. 88
चेय्य – 'तादिसी होमि यादिसी खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया[3]
च नन्दमाता' ति। एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं R. 89

---

१. आयाचमानो – रो०। २. तादिसा – सी०, स्या०, रो०। ३. वेळुकण्टकिया – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

उपासिकानं यदिदं खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता" ति।

५. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो[1] असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति। कतमेहि द्वीहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्णं भासति। इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवती ति।

"द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो[2] सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति। कतमेहि द्वीहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा वण्णारहस्स वण्णं भासति। इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति।

६. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति। कतमेहि द्वीहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति। इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवती ति।

B. 89, R. 90 "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि[3] समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति। कतमेहि द्वीहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति। इमेहि खो, भिक्खवे,

१. अब्यत्तो – रो०। २. ब्यत्तो – सी०, स्या०; व्यत्तो – रो०। ३. रो० पोत्थके नत्थि।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति ।

७. "द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? मातरि च पितरि च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवती ति ।

"द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? मातरि च पितरि च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति ।

८. "द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? तथागते च तथागतसावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवती ति ।

"द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो R.91
अक्खतं अनुपहतं अत्तानं[1] परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च
विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? तथागते च तथागत- B.90
सावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सचित्तवोदानं च न च किञ्चि लोके उपादियति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

---

१. अनत्तानं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधो च उपनाहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

११. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधविनयो च उपनाहविनयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

---

१३. दानवग्गो

१. "द्वेमानि, भिक्खवे, दानानि । कतमानि द्वे ? आमिसदानं च धम्मदानं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे दानानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं दानानं यदिदं धम्मदानं" ति ।

२. "द्वेमे, भिक्खवे, यागा । कतमे द्वे ? आमिसयागो च धम्मयागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे यागा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं यागानं यदिदं धम्मयागो" ति ।

R. 92 ३. "द्वेमे, भिक्खवे, चागा । कतमे द्वे ? आमिसचागो च धम्मचागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे चागा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं चागानं यदिदं धम्मचागो" ति ।

४. "द्वेमे, भिक्खवे, परिच्चागा । कतमे द्वे ? आमिसपरिच्चागो च धम्मपरिच्चागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे परिच्चागा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं परिच्चागानं यदिदं धम्मपरिच्चागो" ति ।

B. 91 ५. "द्वेमे, भिक्खवे, भोगा । कतमे द्वे ? आमिसभोगो च धम्मभोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे भोगा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं भोगानं यदिदं धम्मभोगो" ति ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, सम्भोगा । कतमे द्वे ? आमिससम्भोगो च धम्मसम्भोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सम्भोगा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सम्भोगानं यदिदं धम्मसम्भोगो" ति ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, संविभागा । कतमे द्वे ? आमिससंविभागो च धम्मसंविभागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे संविभागा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं संविभागानं यदिदं धम्मसंविभागो" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

८. "द्वेमे, भिक्खवे, सङ्गहा । कतमे द्वे ? आमिससङ्गहो च धम्मसङ्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सङ्गहा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सङ्गहानं यदिदं धम्मसङ्गहो" ति ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा । कतमे द्वे ? आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अनुग्गहा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं अनुग्गहानं यदिदं धम्मानुग्गहो" ति ।

१०. "द्वेमा, भिक्खवे, अनुकम्पा । कतमा द्वे ? आमिसानुकम्पा च धम्मानुकम्पा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे अनुकम्पा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं अनुकम्पानं यदिदं धम्मानुकम्पा" ति ।

—o—

१४. सन्थारवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, सन्थारा । कतमे द्वे ? आमिससन्थारो च धम्मसन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्थारा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सन्थारानं यदिदं धम्मसन्थारो" ति । R. 93

२. "द्वेमे, भिक्खवे, पटिसन्थारा । कतमे द्वे ? आमिसपटिसन्थारो च धम्मपटिसन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पटिसन्थारा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं पटिसन्थारानं यदिदं धम्मपटिसन्थारो" ति । B. 92

३. "द्वेमा, भिक्खवे, एसना । कतमा द्वे ? आमिसेसना च धम्मेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे एसना । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं एसनानं यदिदं धम्मेसना" ति ।

४. "द्वेमा, भिक्खवे, परियेसना । कतमा द्वे ? आमिसपरियेसना च धम्मपरियेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेसना । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परियेसनानं यदिदं धम्मपरियेसना" ति ।

५. "द्वेमा, भिक्खवे, परियेट्ठियो । कतमा द्वे ? आमिसपरियेट्ठि च धम्मपरियेट्ठि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेट्ठियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परियेट्ठीनं यदिदं धम्मपरियेट्ठी" ति ।

६. "द्वेमा, भिक्खवे, पूजा । कतमा द्वे ? आमिसपूजा च धम्मपूजा च । इमा खो भिक्खवे, द्वे पूजा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं पूजानं यदिदं धम्मपूजा" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. "द्वेमानि, भिक्खवे, आतिथेय्यानि । कतमानि द्वे ? आमिसातिथेय्यं च धम्मातिथेय्यं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे आतिथेय्यानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं आतिथेय्यानं यदिदं धम्मातिथेय्यं" ति ।

८. "द्वेमा, भिक्खवे, इद्धियो । कतमा द्वे ? आमिसिद्धि च धम्मिद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे इद्धियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं इद्धीनं यदिदं धम्मिद्धी" ति ।

R.94 ९. "द्वेमा, भिक्खवे, वुद्धियो[1] । कतमा द्वे ? आमिसवुद्धि च धम्मवुद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे वुद्धियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं वुद्धीनं यदिदं धम्मवुद्धी" ति ।

B. 93 १०. "द्वेमानि, भिक्खवे, रतनानि । कतमानि द्वे ? आमिसरतनं च धम्मरतनं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे रतनानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं रतनानं यदिदं धम्मरतनं" ति ।

११. "द्वेमे, भिक्खवे, सन्निचया । कतमे द्वे ? आमिससन्निचयो च धम्मसन्निचयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्निचया । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सन्निचयानं यदिदं धम्मसन्निचयो" ति ।

१२. 'द्वेमानि, भिक्खवे, वेपुल्लानि । कतमानि द्वे ? आमिसवेपुल्लं च धम्मवेपुल्लं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वेपुल्लानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं वेपुल्लानं यदिदं धम्मवेपुल्लं" ति ।

——o——

१५. समापत्तिवग्गो

१. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? समापत्तिकुसलता च समापत्तिवुट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति ।

२. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अज्जवं[2] च मद्दवं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

३. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? खन्ति च सोरच्चं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१. वुद्धियो – स्या०, रो० । २. आज्जवं – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

४. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? साकल्यं च पटिसन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

५. 'द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अहिंसा च सोचेय्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

६. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता च भोजने अमत्तञ्ञुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

७. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता B. 94
च भोजने मत्तञ्ञुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

८. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? पटिसङ्खानबलं च भावनाबलं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

९. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सतिबलं च समाधिबलं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना R. 95
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

११. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलविपत्ति च दिट्ठिविपत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१२. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलसम्पदा च दिट्ठिसम्पदा च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१३. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलविसुद्धि च दिट्ठिविसुद्धि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१४. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? दिट्ठिविसुद्धि च यथादिट्ठिस्स च पधानं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? असन्तुट्ठिता च कुसलेसु धम्मेसु, अप्पटिवानिता च पधानस्मिं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

१६. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? मुट्ठस्सच्चं[1] च असम्पजञ्ञं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ।

---

१. मुट्ठसच्चं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१७. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा। कतमे द्वे? सति च सम्पजञ्ञं च। इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा" ति।

ततियो पण्णासको समत्तो।

---

१६. कोधवग्गो

(१) कोधपेय्यालं

B. 95 १–५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा। कतमे द्वे? कोधो च उपनाहो च ... पे० ... मक्खो च पलासो[1] च ... इस्सा च मच्छरियं च ... माया च साठेय्यं च ... अहिरिकं च अनोत्तप्पं च। इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा"।

६–१०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा। कतमे द्वे? अक्कोधो च अनुपनाहो च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छरियं च ... अमाया च असाठेय्यं च ... हिरी च ओत्तप्पं च। इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा"।

११–१५. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं विहरति। कतमेहि द्वीहि? कोधेन च उपनाहेन च ... मक्खेन च पलासेन च ... इस्साय च मच्छरियेन च ... मायाय च साठेय्येन च ... अहिरिकेन च
R. 96 अनोत्तप्पेन च। इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं विहरती" ति।

१६–२०. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सुखं विहरति। कतमेहि द्वीहि? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च ... अमक्खेन च अपलासेन च ... अनिस्साय च अमच्छरियेन च ... अमायाय च असाठेय्येन च ... हिरिया च ओत्तप्पेन च। इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो सुखं विहरती" ति।

२१–२५. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति। कतमे द्वे? कोधो च उपनाहो च ... मक्खो च पलासो च ... इस्सा च मच्छरियं च ... माया च साठेय्यं च ... अहिरिकं च अनोत्तप्पं च। इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ती" ति।

---

१. पळासो – रो०।

२६–३०. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? अक्कोधो च अनुपनाहो च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छरियं च ... अमाया च असाठेय्यं च ... हिरी च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ती'' ति ।

३१–३५. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च ... मक्खेन च पलासेन च ... इस्साय च मच्छरियेन च ... मायाय च साठेय्येन च ... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये'' ।

३६–४०. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं B. 96
निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च ... R. 97
अमक्खेन च अपलासेन च ... अनिस्साय च अमच्छरियेन च ... अमायाय च असाठेय्येन च ... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे'' ।

४१–४५. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च ... मक्खेन च पलासेन च ... इस्साय च मच्छरियेन च ... मायाय च साठेय्येन च ... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती'' ति ।

४६–५०. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च ... अमक्खेन च अपलासेन च ... अनिस्साय च अमच्छरियेन च ... अमायाय च असाठेय्येन च ... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जती'' ति ।

---

२. अकुसलपेय्यालं

५१–१००. "द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अकुसला ... । द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा कुसला ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सावज्जा ... । द्वेमे, भिक्खवे,

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

धम्मा अनवज्जा ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खुद्रया ... । द्वेमे, भिक्खवे,
R. 98 धम्मा सुखुद्रया ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खविपाका ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुखविपाका ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सब्याबज्झा[1] ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अब्याबज्झा । कतमे द्वे ? अक्कोधो च अनुपनाहो च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छरियं च ... अमाया च असाठेय्यं च ... हिरि च ओत्तप्पं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अब्याबज्झा" ति ।

---

१७. अत्थवसवग्गो

१. विनयपेय्यालं

B. 97 १–१०. "द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पञ्ञत्तं । कतमे द्वे ? सङ्घसुट्ठुताय सङ्घफासुताय ... दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय ... दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं वेरानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं वज्जानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं भयानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं अकुसलानं धम्मानं संवराय, सम्परायिकानं अकुसलानं धम्मानं पटिघाताय ... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय ... अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय ... सद्धम्मट्ठितिया विनयानुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पञ्ञत्तं" ति ।

११–३००. "द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं पातिमोक्खं पञ्ञत्तं ...पे०... पातिमोक्खुद्देसो पञ्ञत्तो ...
R. 99 पातिमोक्खट्ठपनं पञ्ञत्तं ... पवारणा पञ्ञत्ता ... पवारणट्ठपनं पञ्ञत्तं ... तज्जनीयकम्मं पञ्ञत्तं ... नियस्सकम्मं पञ्ञत्तं ... पब्बाजनीयकम्मं पञ्ञत्तं ... पटिसारणीयकम्मं पञ्ञत्तं ... उक्खेपनीयकम्मं पञ्ञत्तं ... परिवासदानं पञ्ञत्तं ... मूलाय पटिकस्सनं पञ्ञत्तं ...

---

१ सब्यापज्झा – सी०, स्या०; सब्यापज्झा – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मानत्तदानं पञ्ञत्तं ... अब्भानं पञ्ञत्तं ... ओसारणीयं पञ्ञत्तं ... निस्सारणीयं पञ्ञत्तं ... उपसम्पदा पञ्ञत्ता ... ञत्तिकम्मं पञ्ञत्तं ... ञत्तिदुतियकम्मं पञ्ञत्तं ... ञत्तिचतुत्थकम्मं पञ्ञत्तं ... अपञ्ञत्ते पञ्ञत्तं ... पञ्ञत्ते अनुपञ्ञत्तं ... सम्मुखाविनयो पञ्ञत्तो ... सतिविनयो पञ्ञत्तो ... अमूळ्हविनयो पञ्ञत्तो ... पटिञ्ञातकरणं पञ्ञत्तं ... येभुय्यसिका पञ्ञत्ता ... तस्सपापियसिका पञ्ञत्ता ... तिणवत्थारको पञ्ञत्तो । कतमे द्वे ? सङ्घसुट्ठुताय, सङ्घफासुताय ... दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय ... दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं वेरानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं वज्जानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं भयानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं अकुसलानं धम्मानं संवराय, सम्परायिकानं अकुसलानं धम्मानं पटिघाताय ... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं R. 100
भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय ... अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय ... B. 98
सद्धम्मट्ठितिया, विनयानुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं तिणवत्थारको पञ्ञत्तो" ति ।

---

२. रागपेय्यालं

१. "रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा" ति ।

२–१०. "रागस्स, भिक्खवे, परिञ्ञाय ... परिक्खयाय ... पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय ... पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा ...पे०... ।

११–१७०. "दोसस्स ...पे०... मोहस्स ... कोधस्स ... उपनाहस्स ... मक्खस्स ... पलासस्स ... इस्साय ... मच्छरियस्स ... मायाय ... साठेय्यस्स ... थम्भस्स ... सारम्भस्स ... मानस्स ... अतिमानस्स ... मदस्स ... पमादस्स ... अभिञ्ञाय ... परिञ्ञाय ... परिक्खयाय ... पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय ...

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा'' ति ।

इदमवोच[1] भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति[1] ।

दुकनिपातो निट्ठितो

———:o:———

१–१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३. तिकनिपातो

१. बालवग्गो

१. भयसुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – B. 99, R. 101

"यानि कानिचि, भिक्खवे, भयानि उप्पज्जन्ति सब्बानि तानि बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा[1] उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । सेय्यथापि, भिक्खवे, नळागारा[2] वा तिणागारा वा अग्गिमुत्तो[3] कूटागारानि पि डहति[4] उल्लित्तावलित्तानि निवातानि फुसितग्गळानि पिहितवातपानानि; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि भयानि उप्पज्जन्ति सब्बानि तानि बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । इति खो, भिक्खवे, सप्पटिभयो बालो, B. 100
अप्पटिभयो पण्डितो । सउपद्दवो बालो, अनुपद्दवो पण्डितो । सउपसग्गो बालो, अनुपसग्गो पण्डितो । नत्थि, भिक्खवे, पण्डिततो भयं, नत्थि पण्डिततो उपद्दवो, नत्थि पण्डिततो उपसग्गो । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

२. लक्खणसुत्तं । "कम्मलक्खणो, भिक्खवे, बालो, कम्म- R. 102
लक्खणो पण्डितो, अपदानसोभनी[5] पञ्ञा ति । तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? कायदुच्चरितेन, वची-

---

१. उपसग्गा – सी०, रो० । २. नळागारो – सी० । ३. अग्गिमुक्को – सी०, स्या०, रो० । ४. दहति – रो० । ५. अपदाने सोभति – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

दुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

३. **चिन्तीसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, बालस्स बाललक्खणानि बालनिमित्तानि बालापदानानि[1] । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी[2] च । नो चेदं[3], भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च अभविस्स दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च, केन नं पण्डिता जानेय्युं –
B. 101 'बालो अयं भवं असप्पुरिसो' ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च तस्मा नं पण्डिता जानन्ति – 'बालो अयं भवं असप्पुरिसो' ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि बालस्स बाललक्खणानि बालनिमित्तानि बालापदानानि ।

"तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च । नो चेदं[3], भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च अभविस्स सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च, केन नं पण्डिता जानेय्युं – 'पण्डितो अयं भवं
R. 103 सप्पुरिसो' ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च तस्मा नं पण्डिता जानन्ति – 'पण्डितो अयं भवं सप्पुरिसो' ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं" ति ।

---

१. बालपदानानि – रो० । २. दुक्कतकम्मकारी – सी० । ३. चेतं – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

४. **अच्चयसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अच्चयं अच्चयतो न पस्सति, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं नप्पटिकरोति, परस्स खो पन अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिग्गण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अच्चयं अच्चयतो पस्सति, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, परस्स खो पन अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिग्गण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं" ति ।

५. **अयोनिसोसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अयोनिसो पञ्हं कत्ता होति, अयोनिसो पञ्हं विस्सज्जेता होति, परस्स खो पन योनिसो पञ्हं विस्सज्जितं परि- B. 102
मण्डलेहि पदब्यञ्जनेहि[1] सिलिट्ठेहि उपगतेहि नाब्भनुमोदिता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? योनिसो पञ्हं कत्ता होति, योनिसो पञ्हं विस्सज्जेता होति, परस्स खो पन योनिसो पञ्हं विस्सज्जितं परिमण्डलेहि पदब्यञ्जनेहि सिलिट्ठेहि उपगतेहि अब्भनुमोदिता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं" ति ।

६. **अकुसलसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वची- R. 104
कम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं" ति ।

---

१. पदव्यञ्जनेहि – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. **सावज्जसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन ... पे० ... अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन ... । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं" ति ।

८. **सब्याबज्झसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? सब्याबज्झेन[1] कायकम्मेन, सब्याबज्झेन वचीकम्मेन, सब्याबज्झेन मनोकम्मेन ... पे० ... अब्याबज्झेन काय-
B. 103 कम्मेन, अब्याबज्झेन वचीकम्मेन, अब्याबज्झेन मनोकम्मेन । इमेहि, खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

R. 105 ९. **खतसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो[2] असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति । कतमेहि तीहि ? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति । कतमेहि तीहि ? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति ।

१०. **मलसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो तयो मले अप्पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? दुस्सीलो

---

१. सब्यापज्झेन – सी०, स्या०; सव्यापज्झेन – रो० । २. अब्यत्तो – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च होति, दुस्सील्यमलं चस्स अप्पहीनं होति; इस्सुकी च होति, इस्सामलं चस्स अप्पहीनं होति; मच्छरी च होति, मच्छेरमलं चस्स अप्पहीनं होति। इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो इमे तयो मले अप्पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो तयो मले पहाय यथाभतं B. 104
निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि तीहि? सीलवा च होति, दुस्सील्यमलं चस्स पहीनं होति; अनिस्सुकी च होति, इस्सामलं चस्स पहीनं होति; अमच्छरी च होति, मच्छेरमलं चस्स पहीनं होति। इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो इमे तयो मले पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे" ति।

बालवग्गो पठमो।

तस्सुद्दानं

भयं लक्खणचिन्ती च, अच्चयं च अयोनिसो।
अकुसलं च सावज्जं, सब्याबज्झखतं मलं ति॥

———o———

२. रथकारवग्गो

१. **ञातसुत्तं**। "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो ञातो[1] R. 106
भिक्खु बहुजनअहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय[2], बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं। कतमेहि तीहि? अननुलोमिके कायकम्मे समादपेति, अननुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अननुलोमिकेसु धम्मेसु समादपेति। इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो ञातो भिक्खु बहुजनअहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो ञातो भिक्खु बहुजनहिताय पटिपन्नो होति बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं। कतमेहि तीहि? अनुलोमिके कायकम्मे समादपेति, अनुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अनुलोमिकेसु धम्मेसु समादपेति। इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो ञातो भिक्खु

---

१. ञातको – सी०, स्या०, रो०। २. बहुजनासुखाय – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

बहुजनहिताय पटिपन्नो होति बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं" ति ।

B. 105 **२. सारणीयसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ? यस्मिं, भिक्खवे, पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो जातो होति । इदं, भिक्खवे, पठमं रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयं होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे[1] राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो होति । इदं, भिक्खवे, दुतियं रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयं होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो सङ्गामं अभिविजिनित्वा विजितसङ्गामो तमेव सङ्गामसीसं अज्झावसति । इदं भिक्खवे, ततियं रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयं होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति ।

R. 107 "एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ? यस्मिं, भिक्खवे, पदेसे भिक्खु केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो होति । इदं, भिक्खवे, पठमं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयं होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । इदं, भिक्खवे, दुतियं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयं होति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदं, भिक्खवे, ततियं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयं होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ती" ति ।

---

१. पदेसु – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३. आसंससुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो । कतमो च, भिक्खवे पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो नीचे कुले पच्चाजातो होति, चण्डालकुले वा वेनकुले वा नेसादकुले वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिद्दे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्भति[1] । सो च होति दुब्बण्णो दुद्दसिको ओकोटिमको बव्हाबाधो[2] काणो वा कुणी वा खञ्जो वा पक्खहतो वा, न लाभी अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्यावसथपदीपेय्यस्स । सो सुणाति – 'इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो' ति । तस्स न एवं होति – 'कुदास्सु[3] नाम ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती' ति ! अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो निरासो । B. 106

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ? इध, भिक्खवे, रञ्ञो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स जेट्ठो पुत्तो होति आभिसेको अनभिसित्तो अचलप्पत्तो[4] । सो सुणाति – 'इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो' ति । तस्स एवं होति – 'कुदास्सु नाम ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती' ति ! अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो । R. 108

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो ? इध, भिक्खवे, राजा होति खत्तियो मुद्धावसित्तो । सो सुणाति – 'इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो' ति । तस्स न एवं होति – 'कुदास्सु नाम ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती' ति ! तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भिक्खवे, पुब्बे अनभिसित्तस्स अभिसेकासा[5] सा[5] पटिप्पस्सद्धा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना भिक्खूसु । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचि सङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो B. 107

---

१. लभति – रो० । २. बव्हाबाधो – स्या०, रो० । ३. कदास्सु – स्या० । ४. अचलपत्तो – सी०, रो० । ५–५. अभिसेका सास्स – स्या०; अभिसेकासा सास्स – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समणपटिञ्ञो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्ञो अन्तोपूति[1] अवस्सुतो कसम्बुजातो। सो सुणाति – 'इत्थन्नामो[2] किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति। तस्स न एवं होति – 'कुदास्सु नाम अहं पि आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी' ति! अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो निरासो।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो? इध, भिक्खवे, भिक्खु
R. 109 सीलवा होति कल्याणधम्मो। सो सुणाति – 'इत्थन्नामो किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति। तस्स एवं होति– 'कुदास्सु नाम अहं पि आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी' ति! अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरहं होति खीणासवो। सो सुणाति – 'इत्थन्नामो किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति। तस्स न एवं होति – 'कुदास्सु नाम अहं पि आसवानं खया ...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी' ति! तं किस्स हेतु? या हिस्स, भिक्खवे, पुब्बे अविमुत्तस्स विमुत्तासा सा[3] पटिप्पस्सद्धा। अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो। इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना भिक्खूसू" ति।

४. **चक्कवत्तिसुत्तं**। "यो पि सो, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा सो पि न अराजकं चक्कं वत्तेती[4]" ति। एवं वुत्ते
B. 108 अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को पन, भन्ते, रञ्ञो चक्कवत्तिस्स धम्मिकस्स धम्मरञ्ञो राजा" ति? "धम्मो, भिक्खू," ति भगवा अवोच – "इध, भिक्खु, राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संवि-

---

१. अन्तोपूती – रो०। २. इत्थिन्नामो – रो०। ३. सास्स – सी०, स्या०, रो०।
४. पवत्तेती – स्या०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

दहति अन्तोजनस्मिं । पुन च परं, भिक्खु, राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहति खत्तियेसु, अनुयन्तेसु[1], बलकायस्मिं, ब्राह्मणगहपतिकेसु, R. 110 नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु । स खो सो भिक्खु राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहित्वा अन्तोजनस्मिं, धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहित्वा खत्तियेसु, अनुयन्तेसु, बलकायस्मिं, ब्राह्मणगहपतिकेसु, नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु, धम्मेनेव चक्कं वत्तेति । तं होति चक्कं अप्पटिवत्तियं केनचि मनुस्सभूतेन पच्चत्थिकेन पाणिना ।

"एवमेव खो, भिक्खु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहति कायकम्मस्मिं – 'एवरूपं कायकम्मं सेवितब्बं, एवरूपं कायकम्मं न सेवितब्बं' ति ।

"पुन च परं, भिक्खु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहति वचीकम्मस्मिं – 'एवरूपं वचीकम्मं सेवितब्बं, एवरूपं वचीकम्मं न सेवितब्बं' ति ...पे०... मनोकम्मस्मिं – 'एवरूपं मनोकम्मं सेवितब्बं, एवरूपं मनोकम्मं न सेवितब्बं' ति ।

"स खो सो, भिक्खु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको B. 109 धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरुं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्धजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहित्वा कायकम्मस्मिं, धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहित्वा वचीकम्मस्मिं, धम्मिकं रक्खावरणगुत्तिं संविदहित्वा मनोकम्मस्मिं, धम्मेनेव अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेति । तं होति चक्कं अप्पटिवत्तियं

---

१. अनुयुत्तेसु – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मुना वा केनचि वा लोकस्मि" ति ।

५. **सचेतनसुत्तं** । एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । R. 111 "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – "भूतपुब्बं, भिक्खवे, राजा अहोसि सचेतनो[1] नाम । अथ खो, भिक्खवे, राजा सचेतनो रथकारं आमन्तेसि – 'इतो मे, सम्म रथकार, छन्नं मासानं अच्चयेन सङ्गामो भविस्सति । सक्खिस्ससि[2] मे, सम्म रथकार, नवं चक्कयुगं कातुं' ति ? 'सक्कोमि देवा' ति खो, भिक्खवे, रथकारो रञ्ञो सचेतनस्स पच्चस्सोसि । अथ खो, भिक्खवे, रथकारो छहि मासेहि छारत्तूनेहि एकं चक्कं निट्ठापेसि । अथ खो, भिक्खवे, राजा सचेतनो रथकारं आमन्तेसि – 'इतो मे, सम्म रथकार, छन्नं दिवसानं अच्चयेन सङ्गामो भविस्सति, निट्ठितं नवं चक्कयुगं' ति ?

'इमेहि खो, देव, छहि मासेहि छारत्तूनेहि एकं चक्कं निट्ठितं' ति ।

'सक्खिस्ससि पन मे, सम्म रथकार, इमेहि छहि दिवसेहि दुतियं चक्कं निट्ठापेतुं' ति ? 'सक्कोमि देवा' ति खो, भिक्खवे, रथकारो छहि दिवसेहि दुतियं चक्कं निट्ठापेत्वा नवं चक्कयुगं आदाय येन राजा सचेतनो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा राजानं सचेतनं एतदवोच – 'इदं ते, देव, नवं चक्कयुगं निट्ठितं' ति ।

'यञ्च ते इदं, सम्म रथकार, चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि यञ्च ते इदं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं, इमेसं किं नानाकरणं ? नेसाहं[3] किञ्चि नानाकरणं पस्सामी' ति ।

'अत्थेसं, देव, नानाकरणं । पस्सतु देवो नानाकरणं' ति ।

B. 110 "अथ खो, भिक्खवे, रथकारो यं तं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं
R. 112 तं पवत्तेसि । तं पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गन्त्वा चिङ्गुलायित्वा भूमियं पपति । यं पन तं चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि तं पवत्तेसि । तं पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गन्त्वा अक्खाहतं मञ्ञे अट्ठासि ।

---

१. पचेतनो – सी०, स्या० रो० । २. सक्खसि – सी०, स्या०, रो० । ३. नेसं – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

'को नु खो, सम्म रथकार, हेतु को पच्चयो यमिदं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं तं पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति ताव-तिकं गन्त्वा चिङ्गुलायित्वा भूमियं पपति ? को पन, सम्म रथकार, हेतु को पच्चयो यमिदं चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि तं पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गन्त्वा अक्खाहतं मञ्ञे अट्ठासी' ति ?

'यमिदं, देव, चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं तस्स नेमि पि सवङ्का सदोसा सकसावा, अरा पि सवङ्का सदोसा सकसावा, नाभि पि सवङ्का सदोसा सकसावा। तं नेमिया पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता सकसावत्ता, अरानं पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता सकसावत्ता, नाभिया पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता सकसावत्ता पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गन्त्वा चिङ्गुलायित्वा भूमियं पपति। यं पन तं, देव, चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि तस्स नेमि पि अवङ्का अदोसा अकसावा, अरा पि अवङ्का अदोसा अकसावा, नाभि[1] पि अवङ्का अदोसा अकसावा। तं नेमिया पि अवङ्कत्ता अदोसत्ता अकसावत्ता, अरानं पि अवङ्कत्ता अदो-सत्ता अकसावत्ता, नाभिया पि अवङ्कत्ता अदोसत्ता अकसावत्ता पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गन्त्वा अक्खाहतं मञ्ञे अट्ठासी' ति।

"सिया खो पन, भिक्खवे, तुम्हाकं एवमस्स – 'अञ्ञो नून तेन समयेन सो रथकारो अहोसी' ति! न खो पनेतं, भिक्खवे, एवं दट्ठब्बं। अहं तेन समयेन सो रथकारो अहोसिं। तदाहं[2], भिक्खवे, कुसलो दारुवङ्कानं दारुदोसानं दारुकसावानं। एतरहि खो पनाहं, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो कुसलो कायवङ्कानं कायदोसानं काय-कसावानं, कुसलो वचीवङ्कानं वचीदोसानं वचीकसावानं, कुसलो मनो-वङ्कानं मनोदोसानं मनोकसावानं। यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा कायवङ्को अप्पहीनो कायदोसो कायकसावो, वचीवङ्को अप्पहीनो वचीदोसो वचीकसावो, मनोवङ्को अप्पहीनो मनोदोसो मनो-कसावो, एव पपतिता ते, भिक्खवे, इमस्मा धम्मविनया, सेय्यथापि तं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं।

B. 111

R. 113

---

१. नाभी – रो०। २. तदा पनाहं – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा कायवङ्को पहीनो कायदोसो कायकसावो, वचीवङ्को पहीनो वचीदोसो वचीकसावो, मनोवङ्को पहीनो मनोदोसो मनोकसावो, एवं पतिट्ठिता ते, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये, सेय्यथापि तं चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'कायवङ्कं पजहिस्साम कायदोसं कायकसावं, वचीवङ्कं पजहिस्साम वचीदोसं वचीकसावं, मनोवङ्कं पजहिस्साम मनोदोसं मनोकसावं' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

६. **अपण्णकसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकपटिपदं[1] पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरद्धा होति आसवानं खयाय । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्ञू होति, जागरियमनुयुत्तो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं[2] चक्खुन्द्रियं असंवुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद्दं सुत्वा ... घानेन गन्धं घायित्वा ... जिव्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्ठब्बं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्ञाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्ज-
B. 112 नग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवुतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्युं तस्स संवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

R. 114 "कथं च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्ञू होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहारं आहारेति – 'नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिंसूपरतिया[3] ब्रह्मचरियानुग्गहाय, इति पुराणं च वेदनं पटिहङ्खामि[4], नवं च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति

---

१. अपण्णकतं पटिपदं – सी०, रो० । २. यत्वाधिकरणमेतं – सी० । ३. विहिंसुपरतिया – स्या० । ४. पटिसङ्खामि – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अनवज्जता च फासुविहारो चा' ति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्ञू होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि[1] धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्ञं मनसि करित्वा, रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकपटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरद्धा[2] होति आसवानं खयाया" ति ।

७. **अत्तब्याबाधसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, धम्मा अत्तब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, परब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, उभयब्याबाधाय पि संवत्तन्ति । कतमे तयो ? कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्चरितं । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा अत्तब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, परब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, उभयब्याबाधाय पि संवत्तन्ति । तयोमे, भिक्खवे, धम्मा नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न परब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तन्ति । कतमे तयो ? कायसुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा B. 113
नेवत्तब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न परब्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न उभयब्याबाधाय पि संवत्तन्ती" ति ।

८. **देवलोकसुत्तं** । "सचे वो, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परि- R. 115
ब्बाजका एवं पुच्छेय्युं – 'देवलोकूपपत्तिया, आवुसो, समणे[3] गोतमे[3] ब्रह्मचरियं वुस्सथा' ति ? ननु तुम्हे, भिक्खवे, एवं पुट्ठा अट्टीयेय्याथ हरायेय्याथ जिगुच्छेय्याथा" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"इति किर तुम्हे, भिक्खवे, दिब्बेन आयुना अट्टीयथ हरायथ जिगुच्छथ, दिब्बेन वण्णेन दिब्बेन सुखेन दिब्बेन यसेन दिब्बेनाधि-

---

१. आवरणियेहि – स्या० । २. आरद्धो – रो० । ३. समणो गोतमो – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पतेय्येन अट्टीयथ हरायथ जिगुच्छथ; पगेव खो पन, भिक्खवे, तुम्हेहि कायदुच्चरितेन अट्टीयितब्बं हरायितब्बं जिगुच्छितब्बं, वचीदुच्चरितेन ... मनोदुच्चरितेन अट्टीयितब्बं हरायितब्बं जिगुच्छितब्बं'' ति ।

९. पठमपापणिकसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको अभब्बो अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं, अधिगतं वा भोगं फातिं[1] कातुं[1] । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्हसमयं न सक्कच्चं कम्मन्तं अधिट्ठाति, मज्झन्हिकसमयं[2] न सक्कच्चं कम्मन्तं अधिट्ठाति, सायन्हसमयं[3] न सक्कच्चं कम्मन्तं अधिट्ठाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको अभब्बो अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं, अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फातिं कातुं । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमयं न सक्कच्चं समाधिनिमित्तं अधिट्ठाति, मज्झन्हिकसमयं न सक्कच्चं समाधिनिमित्तं अधिट्ठाति, सायन्हसमयं न सक्कच्चं समाधिनिमित्तं अधिट्ठाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अभब्बो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फातिं कातुं ।

B. 114, R. 116 "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भब्बो अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं, अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्हसमयं सक्कच्चं कम्मन्तं अधिट्ठाति, मज्झन्हिकसमयं ... पे० ... सायन्हसमयं सक्कच्चं कम्मन्तं अधिट्ठाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भब्बो अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं, अधिगतं वा भोगं फातिं कातुं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भब्बो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फातिं कातुं । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमयं सक्कच्चं समाधिनिमित्तं अधिट्ठाति, मज्झन्हिकसमयं ... पे० ... सायन्हसमयं सक्कच्चं समाधिनिमित्तं अधिट्ठाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि

१–१. फातिकत्तुं – सी०; फातिकातुं – स्या०, रो० । २. मज्झन्तिकसमयं – सी०, स्या०, रो० । ३. सायण्ह० – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भब्बो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फातिं कातुं" ति ।

१०. **दुतियपापणिकसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको नचिरस्सेव महत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति भोगेसु । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा च होति विधुरो च निस्सयसम्पन्नो च । कथं च, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा होति ? इध, भिक्खवे, पापणिको पणियं जानाति – 'इदं पणियं एवं कीतं, एवं विक्कयमानं, एत्तकं मूलं भविस्सति, एत्तको उदयो' ति । एवं खो, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा होति ।

"कथं च, भिक्खवे, पापणिको विधुरो होति ? इध, भिक्खवे, पापणिको कुसलो होति पणियं केतुं च विक्केतुं च । एवं खो, भिक्खवे, पापणिको विधुरो होति ।

"कथ च, भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति ? इध R. 117
भिक्खवे, पापणिकं[1] ये ते गहपती वा गहपतिपुत्ता वा अड्ढा महद्धना
महाभोगा ते[2] एवं जानन्ति – 'अयं खो भवं पापणिको चक्खुमा विधुरो B. 115
च पटिबलो पुत्तदारं च पोसेतुं, अम्हाकं च कालेन कालं अनुप्पदातुं' ति । ते नं भोगेहि निपतन्ति[3] – 'इतो, सम्म पापणिक, भोगे करित्वा[4] पुत्तदारं च पोसेहि, अम्हाकं च कालेन कालं अनुप्पदेहीं' ति । एवं खो, भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको नचिरस्सेव महत्तं[5] वेपुल्लत्तं पापुणाति भोगेसु ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु न चिरस्सेव महत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति कुसलेसु धम्मेसु । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा च होति विधुरो च निस्सयसम्पन्नो च । कथं च, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा होति ।

---

१. पापणिको – सी०, स्या०, रो० । २. ते नं – सी०, स्या०, रो० । ३. निमन्तन्ति – रो० । ४. हरित्वा – स्या०, सी० । ५. महन्तत्तं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु विधुरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु विधुरो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु निस्सयसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ये ते भिक्खू बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मातिकाधरा ते कालेन कालं उपसङ्कमित्वा परिपुच्छति परिपञ्हति – 'इदं, भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो' ति ? तस्स ते आयस्मन्तो अविवटं चेव विवरन्ति, अनुत्तानीकतं च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्खाठानियेसु[1] धम्मेसु कङ्खं पटिविनोदेन्ति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु
R. 118 निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो नचिरस्सेव महत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति कुसलेसु धम्मेसू" ति ।

पठमभाणवारो निट्ठितो ।

रथकारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दानं

B. 116 ञातो सारणीयो[2] भिक्खु, चक्कवत्ती सचेतनो ।
अपण्णकत्ता देवो च, दुवे[3] पापणिकेन चा ति ॥

---

३. पुग्गलवग्गो

१. समिद्धसुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा च समिद्धो[4] आयस्मा च महाकोट्ठिको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं समिद्धं आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

"तयोमे, आवुसो समिद्ध, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो,

---

१. कङ्खट्ठानियेसु – स्या०; कङ्खट्ठानीयेसु – रो० । २. सरणीयो – स्या० । ३. द्वे – स्या० । ४. सविट्ठो – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुग्गलानं य्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो, अयं मे पुग्गलो खमति इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुग्गलस्स सद्धिन्द्रियं अधिमत्तं" ति ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिकं एतदवोच – "तयोमे, आवुसो कोट्ठिक[1], पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । B. 117 कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं R. 119 पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुग्गलानं य्वायं पुग्गलो कायसक्खि, अयं मे पुग्गलो खमति इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुग्गलस्स समाधिन्द्रियं अधिमत्तं" ति ।

अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुग्गलानं कतमो ते पुग्गलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो कोट्ठिक, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुग्गलानं य्वायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो, अयं मे पुग्गलो खमति

१. कोट्ठित – सी०, स्या०, रो० ।

इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च। तं किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुग्गलस्स पञ्चिन्द्रियं अधिमत्तं'' ति।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं च समिद्धं आयस्मन्तं च महाकोट्ठिकं एतदवोच – "ब्याकतं खो, आवुसो, अम्हेहि सब्बेहेव यथासकं पटिभानं। आयामावुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम; उपसङ्कमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्साम। यथा नो भगवा ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा'' ति। "एवमावुसो'' ति खो आयस्मा
B. 118 च समिद्धो आयस्मा च महाकोट्ठिको आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं। अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च समिद्धो आयस्मा च महाकोट्ठिको येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
R. 120 अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो यावतको अहोसि आयस्मता च समिद्धेन आयस्मता च महाकोट्ठिकेन सद्धिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि।

"न ख्वेत्थ, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन ब्याकातुं – 'अयं इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा' ति। ठानं हेतं, सारिपुत्त, विज्जति य्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स[1] अरहत्ताय पटिपन्नो, य्वायं पुग्गलो कायसक्खि स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो चायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा।

"न ख्वेत्थ, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन ब्याकातुं – 'अयं इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा' ति। ठानं हेतं, सारिपुत्त, विज्जति य्वायं पुग्गलो कायसक्खि स्वास्स अरहत्ताय पटिपन्नो, य्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो चायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा।

"न ख्वेत्थ, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन ब्याकातुं – 'अयं इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा' ति। ठानं हेतं, सारिपुत्त, विज्जति य्वायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो स्वास्स अरहत्ताय पटिपन्नो, य्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो चायं पुग्गलो कायसक्खि सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा।

"न ख्वेत्थ, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन ब्याकातुं – 'अयं इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा'' ति।

---

१. स्वायं – स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

२. **गिलानसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, गिलाना सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि, लभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि, R. 121 लभन्तो वा पतिरूपं[1] उपट्ठाकं अलभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं नेव B. 119 वुट्ठाति तम्हा आबाधा ।

"इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि, लभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि, लभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं अलभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं वुट्ठाति तम्हा आबाधा ।

"इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो व सप्पायानि भोजनानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो, लभन्तो व पतिरूपं उपट्ठाकं नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आबाधा ।

"तत्र, भिक्खवे, य्वायं गिलानो लभन्तो व सप्पायानि भोजनानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो, लभन्तो व पतिरूपं उपट्ठाकं नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आबाधा, इमं खो, भिक्खवे, गिलानं पटिच्च गिलानभत्तं अनुञ्ञातं गिलानभेसज्जं अनुञ्ञातं गिलानुपट्ठाको अनुञ्ञातो । इमं च पन, भिक्खवे, गिलानं पटिच्च अञ्ञे पि गिलाना उपट्ठातब्बा । इमे खो, भिक्खवे, तयो गिलाना सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तयोमे गिलानूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लभन्तो वा तथागतं दस्सनाय अलभन्तो वा तथागतं दस्सनाय, लभन्तो वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय नेव ओक्कमति नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं ।

"इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लभन्तो वा तथागतं दस्सनाय अलभन्तो वा तथागतं दस्सनाय, लभन्तो वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय ओक्कमति नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं ।

---

१. पटिरूपं – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लभन्तो व तथागतं दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय नो अलभन्तो ओक्कमति नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं ।

B. 120, R. 122 "तत्र, भिक्खवे, य्वायं पुग्गलो लभन्तो व तथागतं दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय नो अलभन्तो ओक्कमति नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं, इमं खो भिक्खवे, पुग्गलं पटिच्च धम्मदेसना अनुञ्ञाता । इमं च पन, भिक्खवे, पुग्गलं पटिच्च अञ्ञेसं पि धम्मो देसेतब्बो ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो गिलानूपमा पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

३. **सङ्खारसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्याबज्झं[1] कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सब्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं सब्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो सब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्याबज्झं वेदनं वेदयति एकन्तदुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नेरयिका ।

"इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अब्याबज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अब्याबज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा अब्याबज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं अब्याबज्झं लोकं उपपन्नं समानं अब्याबज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अब्याबज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो अब्याबज्झं वेदनं वेदयति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा ।

"इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि मनोसङ्खारं अभिसङ्ख-

---

१. सब्यापज्झं – सी०, स्या०; सब्यापज्झं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

रोति । सो सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सब्यावज्झं पि अब्याबज्झं पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सब्याबज्झं पि अब्याबज्झं R. 123 पि लोकं उपपज्जति । तमेनं सब्याबज्झं पि अब्यावज्झं पि लोकं उपपन्नं B. 121 समानं सब्याबज्झा पि अब्याबज्झा पि फस्सा फुसन्ति । सो सब्यावज्झेहि पि अब्यावज्झेहि पि फस्सेहि फुट्ठो समानो सब्यावज्झं पि अब्यावज्झं पि वेदनं वेदयति वोकिण्णसुखदुक्खं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

४. **बहुकारसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला पुग्गलस्स बहुकारा । कतमे तयो ? यं, भिक्खवे, पुग्गलं आगम्म पुग्गलो बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो होति; अयं, भिक्खवे, पुग्गलो इमस्स पुग्गलस्स बहुकारो ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यं पुग्गलं आगम्म पुग्गलो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति; अयं, भिक्खवे, पुग्गलो इमस्स पुग्गलस्स बहुकारो ।

"पुन च परं, भिक्खवे, यं पुग्गलं आगम्म पुग्गलो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; अयं, भिक्खवे, पुग्गलो इमस्स पुग्गलस्स बहुकारो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला पुग्गलस्स बहुकारा ।

"इमेहि च पन, भिक्खवे, तीहि पुग्गलेहि इमस्स पुग्गलस्स नत्थञ्ञो पुग्गलो बहुकारो ति वदामि । इमेसं पन, भिक्खवे, तिण्णं पुग्गलानं इमिना पुग्गलेन न सुप्पतिकारं[1] वदामि, यदिदं अभिवादनपच्चुट्ठानअञ्जलिकम्मसामीचिकम्मचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेना" ति ।

५. **वजिरूपमसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? अरुकूपमचित्तो[2] पुग्गलो, विज्जूपमचित्तो पुग्गलो, वजिरूपमचित्तो पुग्गलो । कतमो च, भिक्खवे, अरुकूपम- R. 124

१. सुप्पटिकारं – रो०, स्या० । २. अरुकुपम० – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

चित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो कोधनो होति उपायास-
B. 122 बहुलो अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति[1] कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति। सेय्यथापि, भिक्खवे[2], दुट्ठारुको कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्योसोमत्ताय आसवं देति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो कोधनो होति उपायासबहुलो अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरुकूपमचित्तो पुग्गलो।

"कतमो च, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति। सेय्यथापि भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो रत्तन्धकारतिमिसायं विज्जन्तरिकाय रूपानि पस्सेय्य; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुग्गलो।

"कतमो च, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। सेय्यथापि, भिक्खवे, वजिरस्स नत्थि किञ्चि अभेज्जं मणि वा पासाणो वा; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आसवानं खया ...पे०... उपसम्पज्ज विहरति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुग्गलो।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति।

६. **सेवितब्बसुत्तं**। "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं। कतमे तयो ? अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो। अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो
R. 125 भजितब्बो पयिरुपासितब्बो। अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सक्कत्वा गरुं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो। कतमो च, भिक्खवे,
B. 123 पुग्गलो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे,

१. पटिट्ठीयति – रो०। २. नाम – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

एकच्चो पुग्गलो हीनो होति सीलेन समाधिना पञ्ञाय । एवरूपो भिक्खवे, पुग्गलो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो अञ्ञत्र अनुद्दया अञ्ञत्र अनुकम्पा ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सदिसो होति सीलेन समाधिना पञ्ञाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? सीलसामञ्ञगतानं सतं सीलकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी[1] भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सति । समाधिसामञ्ञगतानं सतं समाधिकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सति । पञ्ञासामञ्ञगतानं सतं पञ्ञाकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सती ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सक्कत्वा गरुं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अधिको होति सीलेन समाधिना पञ्ञाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो सक्कत्वा गरुं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? इति अपरिपूरं वा सीलक्खन्धं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा सीलक्खन्धं तत्थ तत्थ पञ्ञाय अनुग्गहेस्सामि[2]; अपरिपूरं वा समाधिक्खन्धं परिपूरेस्सामि[3], परिपूरं वा समाधिक्खन्धं तत्थ तत्थ पञ्ञाय अनुग्गहेस्सामि; अपरिपूरं वा पञ्ञाक्खन्धं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा पञ्ञाक्खन्धं तत्थ तत्थ पञ्ञाय अनुग्गहेस्सामी ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो सक्कत्वा गरुं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ति ।

"निहीयति पुरिसो निहीनसेवी, R. 126
न च हायेथ कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्ठमुपनमं उदेति खिप्पं,
तस्मा अत्तनो उत्तरिं भजेथा" ति ।

७. **जिगुच्छितब्बसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो B. 124
संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो

१. पवत्तनी – रो० । २. अनुग्गहिस्सामि – रो० । ३. परिपूरिस्सामि – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

जिगुच्छितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो । अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो । अत्थि, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो जिगुच्छितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचि सङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो, अस्समणो समणपटिञ्ञो, अब्रह्मचारी ब्रह्मचारीपटिञ्ञो, अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो जिगुच्छितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? किञ्चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स न दिट्ठानुगतिं आपज्जति, अथ खो नं पापको कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति – 'पापमित्तो पुरिसपुग्गलो पापसहायो पापसम्पवङ्को' ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अहि गूथगतो किञ्चा पि न दंसति[1], अथ खो नं मक्खेति; एवमेव खो, भिक्खवे, किञ्चा पि एवरूपस्स पुग्गलस्स न दिट्ठानुगतिं आपज्जति, अथ खो नं पापको कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति – 'पापमित्तो पुरिसपुग्गलो पापसहायो पापसम्पवङ्को' ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो जिगुच्छितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो
R. 127 कोधनो होति उपायासबहुलो, अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, दुट्ठारुको[2] कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्योसोमत्ताय आसवं देति; एवमेव खो, भिक्खवे ...पे०... । सेय्यथापि, भिक्खवे, तिन्दुकालातं[3] कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितं भिय्योसोमत्ताय चिच्चिटायति चिटिचिटायति; एवमेव खो भिक्खवे ...पे०... । सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथकूपो कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्यो-
B. 125 सोमत्ताय दुग्गन्धो होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो कोधनो होति उपायासबहुलो, अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति ब्यापज्जति पतित्थीयति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो अज्झुपेक्खितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो

१. डंसति – स्या०, रो० । २. दुट्ठारुका – सी० । ३. तिण्डुकालातं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

न पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? अक्कोसेय्य पि मं परिभासेय्य पि मं अनत्थं पि मं करेय्या ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो अज्झुपेक्खितब्बो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति कल्याणधम्मो । एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? किञ्चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स न दिट्ठानुगतिं आपज्जति, अथ खो नं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति – 'कल्याणमित्तो पुरिसपुग्गलो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को' ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ति ।

"निहीयति पुरिसो निहीनसेवी,
न च हायेथ कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्ठमुपनमं उदेति खिप्पं,
तस्मा अत्तनो उत्तरिं भजेथा" ति ॥

८. **गूथभाणीसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? गूथभाणी, पुप्फभाणी, मधुभाणी । R. 128
कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो गूथभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सभग्गतो[1] वा परिसग्गतो[2] वा ञातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो – 'एहम्भो[3] पुरिस, यं जानासि तं वदेही' ति । सो अजानं वा आह 'जानामी' ति, जानं वा आह 'न जानामी' ति, अपस्सं वा आह 'पस्सामी' ति, पस्सं वा आह 'न पस्सामी' ति; इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा B. 126
सम्पजानमुसा भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो गूथभाणी ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो पुप्फभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सभग्गतो वा परिसग्गतो वा ञातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो – 'एहम्भो

---

१. सभागतो – स्या० । २. परिसगतो – स्या० । ३. एवं भो – रो०; एहं भो – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पुरिस, यं पजानासि[1] तं वदेही' ति, सो अजानं वा आह 'न जानामी' ति, जानं वा आह 'जानामी' ति, अपस्सं वा आह 'न पस्सामी' ति, पस्सं वा आह 'पस्सामी' ति; इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्ख-हेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो पुप्फभाणी ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो मधुभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो फरुसं[2] वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति; या सा वाचा नेला[3] कण्णसुखा पेमनीया हदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपं वाचं भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो मधुभाणी । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

९. **अन्धसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? अन्धो, एकचक्खु, द्विचक्खु । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो अन्धो ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तथारूपं R. 129 चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य; तथारूपं पिस्स चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्कसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अन्धो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो एकचक्खु ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तथारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं B. 127 वा भोगं अधिगच्छेय्य अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य; तथारूपं[4] पनस्स[4] चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्क-सप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो एकचक्खु ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो द्विचक्खु ? इध, भिक्खवे, एक-च्चस्स पुग्गलस्स तथारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य, अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य; तथारूपं पिस्स चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जान-

१. जानासि – सी०, स्या० । २. फरुसा – रो० । ३. नेळा – रो०, स्या० । ४–४. तथारूपिस्स – स्या०; तथारूपं पिस्स – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

वज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्कसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो द्विचक्खु ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ति ।

"न चेव भोगा तथारूपा, न च पुञ्ञानि कुब्बति ।
उभयत्थ कलिग्गाहो[1], अन्धस्स हतचक्खुनो ।।

"अथापरायं अक्खातो, एकचक्खु च पुग्गलो ।
धम्माधम्मेन सठोसो[2], भोगानि परियेसति ।।

"थेय्येन कूटकम्मेन, मुसावादेन चूभयं ।
कुसलो होति सङ्घातुं[3], कामभोगी च मानवो ।
इतो सो निरयं गन्त्वा, एकचक्खु विहञ्ञति ।।

"द्विचक्खु पन अक्खातो, सेट्ठो पुरिसपुग्गलो ।
धम्मलद्धेहि भोगेहि, उट्ठानाधिगतं धनं[4] ।।
ददाति सेट्ठसङ्कप्पो, अब्यग्गमानसो[5] नरो । R. 130
उपेति भद्दकं ठानं, यत्थ गन्त्वा न सोचति ।।

"अन्धं च एकचक्खुं च, आरका परिवज्जये ।
द्विचक्खुं पन सेवेथ, सेट्ठं पुरिसपुग्गलं" ति ।।

१०. **अवकुज्जसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना[6] लोकस्मिं । कतमे तयो ? अवकुज्जपञ्ञो पुग्गलो, उच्छङ्गपञ्ञो पुग्गलो, पुथुपञ्ञो पुग्गलो । कतमो च, भिक्खवे, अवकुज्जपञ्ञो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति । B. 128

१. कलिग्गहो – स्या०, रो० । २. संसट्ठो – सी०, स्या०, रो० । ३. संहातुं – स्या० । ४. धम्मं – रो० । ५. ० मनसो – सी०, स्या०; अब्यग्गमनसो – रो० । ६. संविज्जमानो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सेय्यथापि भिक्खवे, कुम्भो निक्कुज्जो तत्र उदकं आसित्तं विवट्टति, नो सण्ठाति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय। तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति। सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अवकुज्जपञ्ञो पुग्गलो।

"कतमो च, भिक्खवे, उच्छङ्गपञ्ञो पुग्गलो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय। तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति। सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति। सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसस्स उच्छङ्गे नानाखज्जकानि आकिण्णानि –
R. 131 तिला तण्डुला मोदका बदरा। सो तम्हा आसना वुट्ठहन्तो सतिसम्मोसा
B. 129 पकिरेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय। तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति। सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, उच्छङ्गपञ्ञो पुग्गलो।

"कतमो च, भिक्खवे, पुथुपञ्ञो पुग्गलो? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय। तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो उक्कुज्जो तत्र उदकं आसित्तं सण्ठाति नो विवट्टति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुथुपञ्ञो पुग्गलो ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ति ।

"अवकुज्जपञ्ञो पुरिसो, दुम्मेधो अविचक्खणो ।
अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ।।
"आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।
उग्गहेतुं न सक्कोति, पञ्ञा हिस्स न विज्जति ।।
"उच्छङ्गपञ्ञो पुरिसो, सेय्यो एतेन वुच्चति । B. 130
अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ।।
"आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।
निसिन्नो आसने तस्मिं, उग्गहेत्वान ब्यञ्जनं ।
वुट्ठितो नप्पजानाति, गहितं पिस्स मुस्सति ।।
"पुथुपञ्ञो च पुरिसो, सेय्यो एतेहि वुच्चति ।
अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ।।
"आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।
निसिन्नो आसने तस्मिं, उग्गहेत्वान ब्यञ्जनं ।।
"धारेति सेट्ठसङ्कप्पो, अब्यग्गमानसो नरो ।
धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो, दुक्खस्सन्तकरो सिया" ति ।।

पुग्गलवग्गो ततियो ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तस्सुद्दानं

समिद्ध गिलान सङ्खारा, बहुकारा वजिरेन च ।
सेवि जिगुच्छ गूथभाणी, अन्धो च अवकुज्जता ति ।।

—— ० ——

४. देवदूतवग्गो

R. 132 **१. सब्रह्मकसुत्तं** । "सब्रह्मकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । सपुब्बाचरियकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । साहुनेय्यानि[1], भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । 'ब्रह्मा' ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं । 'पुब्बाचरिया' ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं ।
B. 131 'आहुनेय्या' ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं । तं किस्स हेतु ? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं, आपादका पोसका, इमस्स लोकस्स दस्सतारो ति ।

"ब्रह्मा ति मातापितरो, पुब्बाचरिया ति वुच्चरे ।
आहुनेय्या च पुत्तानं, पजाय अनुकम्पका ।।
"तस्मा हि ने नमस्सेय्य, सक्करेय्य[2] च[2] पण्डितो ।
अन्नेन अथ पानेन, वत्थेन सयनेन च ।
उच्छादनेन[3] न्हापनेन[3], पादानं धोवनेन च ।।
"ताय[4] नं[4] पारिचरियाय[5], मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पसंसन्ति, पेच्च सग्गे पमोदती" ति ।।

२. आनन्दसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "सिया नु खो, भन्ते, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; यं च चेतोविमुत्ति

१. साहुनेय्यकानि – सी०, स्या०, रो० । २–२. सक्करेय्याथ – सी०, स्या०, रो० । ३–३. उच्छादने नहापने – सी०; उच्छादेन न्हापनेन – रो० । ४–४. ताय – स्या०; नाय० – रो० । ५. परिचरियाय – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरेय्या" ति ?

"सिया, आनन्द, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; यं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरेय्या" ति ।

"यथा कथं पन, भन्ते, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; B. 132 यं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरेय्या" ति ?

"इधानन्द, भिक्खुनो एवं होति – 'एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं R. 133 सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं' ति । एवं खो, आनन्द, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; यं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ।

"इदं च पन मेतं, आनन्द, सन्धाय भासितं पारायने पुण्णकपञ्हे–

'सङ्खाय लोकस्मिं परोपरानि[1],
यस्सिञ्जितं नत्थि कुहिञ्चि लोके ।
सन्तो विधूमो अनीघो[2] निरासो,
अतारि सो जाति जरं ति ब्रूमी'" ति ॥

३. सारिपुत्तसुत्तं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच – "सङ्खित्तेन

---

१. परोवरानि – सी०, रो० । २. अनिघो – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं; वित्थारेन पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं; सङ्खित्तवित्थारेन पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं; अञ्ञातारो च दुल्लभा" ति ।

"एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा सङ्खित्तेन पि धम्मं देसेय्य, वित्थारेन पि धम्मं देसेय्य, सङ्खित्तवित्थारेन पि धम्मं देसेय्य । भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्ञातारो" ति ।

"तस्मातिह, सारिपुत्त, एवं सिक्खितब्बं – 'इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, यं च
B. 133 चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरिस्सामा' ति । एवं हि खो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं ।

R. 134 "यतो च खो, सारिपुत्त, भिक्खुनो इमस्मिं च सविञ्ञाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, यं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति; अयं वुच्चति, सारिपुत्त – 'भिक्खु अच्छेच्छि[1] तण्हं, विवत्तयि[2] संयोजनं, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्स' । इदं च पन मेतं, सारिपुत्त, सन्धाय भासितं पारायने[3] उदयपञ्हे –

'पहानं कामसञ्ञानं[4], दोमनस्सान चूभयं ।
थीनस्स[5] च पनूदनं, कुक्कुच्चानं निवारणं ॥
'उपेक्खासतिसंसुद्धं, धम्मतक्कपुरेजवं ।
अञ्ञाविमोक्खं पब्रूमि, अविज्जाय पभेदनं'" ति ॥

४. **निदानसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? लोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, दोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, मोहो निदानं कम्मानं समुदयाय ।

"यं, भिक्खवे, लोभपकतं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्मं

१. अच्छेज्जि – स्या० । २. वावत्तयि – सी०, रो० । ३. पारायणे – सी० । ४. कामच्छन्दानं – रो० । ५. थिनस्स – म० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

विपच्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मे उपपज्ज[1] वा अपरे वा परियाये ।

"यं, भिक्खवे, दोसपकतं कम्मं दोसजं दोसनिदानं दोससमुदयं, B. 134
यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्मं विपच्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मे उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

"यं, भिक्खवे, मोहपकतं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं, यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्मं
विपच्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मे R. 135
उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारादानि सुखसयितानि सुखेत्ते सुपरिकम्मकताय भूमिया निक्खित्तानि । देवो च सम्माधारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवस्सु तानि, भिक्खवे, बीजानि वुद्धिं[2] विरूळ्हिं वेपुल्लं आपज्जेय्युं । एवमेव खो, भिक्खवे, यं लोभपकतं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्मं विपच्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मे उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

"यं दोसपकतं कम्मं ...पे०... यं मोहपकतं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं, यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्मं विपच्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मे उपपज्ज वा अपरे वा परियाये । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

"तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अलोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, अदोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, अमोहो निदानं कम्मानं समुदयाय ।

"यं, भिक्खवे, अलोभपकतं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, लोभे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं[3] आयतिं अनुप्पादधम्मं ।

१. उप्पज्जे – रो०; उपपज्जे – सी०, स्या० । २. वुड्ढिं – स्या०, रो० ।
३. अनभावकतं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यं, भिक्खवे, अदोसपकतं कम्मं अदोसजं अदोसनिदानं अदोससमुदयं, दोसे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं ।

B. 135 "यं, भिक्खवे, अमोहपकतं कम्मं अमोहजं अमोहनिदानं अमोहसमुदयं, मोहे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं ।

R. 136 "सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारादानि[1] सुखसयितानि । तानि पुरिसो अग्गिना डहेय्य । अग्गिना डहित्वा मसिं करेय्य । मसिं करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य[2] नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवस्सु तानि, भिक्खवे, बीजानि उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयतिं अनुप्पादधम्मानि । एवमेव खो, भिक्खवे, यं अलोभपकतं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, लोभे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं ।

"यं अदोसपकतं कम्मं ...पे०... यं अमोहपकतं कम्मं अमोहजं अमोहनिदानं अमोहसमुदयं, मोहे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति ...पे०... आयतिं अनुप्पादधम्मं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाया ति ।

"लोभजं दोसजं चेव, मोहजं[3] चापि विद्दसु[3] ।
यं तेन पकतं कम्मं, अप्पं वा यदि वा बहुं ।
इधेव तं वेदनियं, वत्थु अञ्ञं न विज्जति ।।
"तस्मा लोभं च दोसं च, मोहजं चापि विद्दसु ।
विज्जं उप्पादयं भिक्खु, सब्बा दुग्गतियो जहे" ति ।।

५. हत्थकसुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा आळवियं विहरति गोमग्गे सिंसपावने पण्णसन्थरे । अथ खो हत्थको आळवको जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो अद्दस भगवन्तं गोमग्गे सिंसपावने पण्णसन्थरे निसिन्नं । दिस्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो हत्थको आळवको भगवन्तं एतदवोच – "कच्चि, भन्ते, भगवा सुखमसयित्था" ति ?

---

१. सारदानि – स्या०, रो० । २. ओपुणेय्य – सी०; ओफुनेय्य – स्या०; ओपुनेय्य – रो० । ३–३. ० चापविद्दसु – म० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"एवं, कुमार, सुखमसयित्थं । ये च पन लोके सुखं सेन्ति, अहं तेसं अञ्ञतरो" ति । B. 136

"सीता, भन्ते, हेमन्तिका रत्ति, अन्तरट्ठको हिमपातसमयो, खरा गोकण्डकहता भूमि, तनुको पण्णसन्थरो[1], विरळानि[2] रुक्खस्स पत्तानि, सीतानि कासायानि वत्थानि, सीतो च वेरम्भो[3] वातो[3] वायति । अथ च पन भगवा एवमाह – 'एवं, कुमार, सुखमसयित्थं । ये च पन लोके सुखं सेन्ति, अहं तेसं अञ्ञतरो'" ति । R. 137

"तेन हि, कुमार, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मञ्ञसि, कुमार, इधस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा कूटागारं उल्लित्तावलित्तं निवातं फुसितग्गळं[4] पिहितवातपानं । तत्रस्स पल्लङ्को गोणकत्थतो पटिकत्थतो पटलिकत्थतो कदलिमिगपवरपच्चत्थरणो सउत्तरच्छदो उभतो लोहितकूपधानो; तेलप्पदीपो चेत्थ झायेय्य; चतस्सो च पजापतियो मनापामनापेन पच्चुपट्ठिता अस्सु । तं किं मञ्ञसि, कुमार, सुखं वा सो सयेय्य नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती" ति ?

"सुखं सो, भन्ते, सयेय्य । ये च पन लोके सुखं सेन्ति, सो तेसं अञ्ञतरो" ति ।

"तं किं मञ्ञसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा उप्पज्जेय्युं रागजा परिळाहा कायिका वा चेतसिका वा येहि सो रागजेहि परिळाहेहि परिडय्हमानो दुक्खं सयेय्या" ति ?

"एवं, भन्ते" ति ।

"येहि खो सो, कुमार, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा रागजेहि परिळाहेहि परिडय्हमानो दुक्खं सयेय्य, सो रागो तथागतस्स पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । तस्माहं सुखमसयित्थं ।

"तं किं मञ्ञसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा उप्पज्जेय्युं दोसजा परिळाहा ...पे०... मोहजा परिळाहा कायिका वा चेतसिका वा येहि सो मोहजेहि परिळाहेहि परिडय्हमानो दुक्खं सयेय्या" ति ?

---

१. पण्णसन्थारो – रो० । २. विरलानि – रो० । ३–३. वेरम्भवातो – सी०, स्या०, रो० । ४. फुसितग्गलं – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"एवं, भन्ते" ति ।

B. 137 "ये हि खो सो, कुमार, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा मोहजेहि परिळाहेहि परिडय्हमानो दुक्खं सयेय्य, सो मोहो तथागतस्स पहीनो
R. 138 उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो । तस्माहं सुखमसयित्थं ति ।

"सब्बदा वे सुखं सेति, ब्राह्मणो परिनिब्बुतो ।
यो न लिम्पति[1] कामेसु, सीतिभूतो निरूपधि ।।
"सब्बा आसत्तियो छेत्वा, विनेय्य हदये दरं ।
उपसन्तो सुखं सेति, सन्ति पप्पुय्य चेतसो" ति ।।

६. **देवदूतसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, देवदूतानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, एकच्चो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला[2] नानाबाहासु गहेत्वा यमस्स रञ्ञो दस्सेन्ति – 'अयं, देव, पुरिसो अमत्तेय्यो अपेत्तेय्यो असामञ्ञो अब्रह्मञ्ञो, न कुले जेट्ठापचायी । इमस्स देवो दण्डं पणेतू' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुयुञ्जति समनुगाहति समनुभासति – 'अम्भो, पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु पठमं देवदूतं पातुभूतं' ति ? सो एवमाह – 'नाद्दसं, भन्ते' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु इत्थिं वा पुरिसं वा आसीतिकं वा नावुतिकं[3] वा वस्ससतिकं वा जातिया जिण्णं गोपानसिवङ्कं भोग्गं दण्डपरायणं पवेधमानं गच्छन्तं आतुरं गतयोब्बनं खण्डदन्तं पलितकेसं विलूनं खलितसिरं[4] वलितं तिलकाहतगत्तं' ति ? सो एवमाह – 'अद्दसं, भन्ते' ति ।

B. 138 "तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो, पुरिस, तस्स ते विञ्ञुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि – अहं पि खोम्हि जराधम्मो जरं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि, कायेन वाचाय मनसा' ति ?
R. 139 सो एवमाह – 'नासक्खिस्सं'[5], भन्ते । पमादस्सं, भन्ते' ति ।

---

१. लिप्पति – स्या०, रो० । २. निरयापाला – रो० । ३. नवुतिकं – स्या०, रो० । ४. खलितं सिरो – सी०, रो०; खलितसिरं – स्या० । ५. नाहं सक्खिस्सं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो, पुरिस, पमादताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा। तग्घ त्वं, अम्भो पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं। तं खो पन ते एतं पापकम्मं नेव मातरा कतं, न पितरा कतं, न भातरा कतं, न भगिनिया कतं, न मित्तामच्चेहि कतं, न ञातिसालोहितेहि कतं, न देवताहि कतं, न समणब्राह्मणेहि कतं; अथ खो तयावेतं पापकम्मं कतं, त्वञ्ञेवेतस्स विपाकं पटिसंवेदिस्ससी'[1] ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जति समनुगाहति समनुभासति – 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु दुतियं देवदूतं पातुभूतं' ति? सो एवमाह – 'नाद्दसं, भन्ते' ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु इत्थिं वा पुरिसं वा आबाधिकं दुक्खितं बाळ्हगिलानं, सके मुत्तकरीसे पलिपन्नं सेमानं, अञ्ञेहि वुट्ठापियमानं, अञ्ञेहि संवेसियमानं' ति? सो एवमाह – 'अद्दसं, भन्ते' ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, तस्स ते विञ्ञुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि – अहं पि खोम्हि ब्याधिधम्मो[2] ब्याधिं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा' ति? सो एवमाह – 'नासक्खिस्सं, भन्ते। पमादस्सं, भन्ते' ति।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, पमादताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा। तग्घ त्वं, अम्भो पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं। तं खो पन ते एतं पापकम्मं नेव मातरा कतं, न पितरा कतं, न भातरा कतं, न भगिनिया कतं, न मित्तामच्चेहि कतं, न ञातिसालोहितेहि कतं, न देवताहि कतं, न समणब्राह्मणेहि कतं; अथ खो तयावेतं पापकम्मं कतं। त्वञ्ञेवेतस्स विपाकं पटिसंवेदिस्ससी' ति। R. 140 B. 139

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, ततियं देवदूतं समनुयुञ्जति समनुगाहति समनुभासति – 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु ततियं देवदूतं पातुभूतं' ति? सो एवमाह – 'नाद्दसं, भन्ते' ति।

---

१. पटिसंवेदियसी – रो०। २. व्याधिधम्मो – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु इत्थिं वा पुरिसं वा एकाहमतं वा द्वीहमतं वा तीहमतं वा उद्धुमातकं विनीलकं विपुब्बकजातं' ति ? सो एवमाह – 'अद्दसं, भन्ते' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, तस्स ते विञ्ञुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि – अहं पि खोम्हि मरणधम्मो मरणं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा' ति ? सो एवमाह – 'नासक्खिस्सं, भन्ते । पमादस्सं, भन्ते' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह – 'अम्भो पुरिस, पमादताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्भो पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पन ते एतं पापकम्मं नेव मातरा कतं, न पितरा कतं, न भातरा कतं, न भगिनिया कतं, न मित्तामच्चेहि कतं, न ञातिसालोहितेहि कतं, न देवताहि कतं, न समणब्राह्मणेहि कतं; अथ खो तयावेतं पापकम्मं कतं । त्वञ्ञेवेतस्स विपाकं पटिसंवेदिस्ससी' ति ।

"तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा ततियं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा समनु-
R. 141 गाहित्वा समनुभासित्वा तुण्ही होति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला पञ्चविधबन्धनं नाम कारणं करोन्ति । तत्तं अयोखिलं[१] हत्थे गमेन्ति । तत्तं अयोखिलं दुतियस्मिं हत्थे गमेन्ति । तत्तं अयोखिलं पादे गमेन्ति । तत्तं अयोखिलं दुतियस्मिं पादे गमेन्ति । तत्तं अयोखिलं मज्झे उरस्मिं गमेन्ति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा[२] खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं[३] ब्यन्तीहोति ।

B. 140 "तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला संवेसित्वा[४] कुधारीहि[५] तच्छेन्ति[६] । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं ब्यन्तीहोति ।

"तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं अधोसिरं गहेत्वा[७] वासीहि तच्छेन्ति ...पे०... । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला रथे योजेत्वा आदित्ताय भूमिया सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय सारेन्ति पि पच्चासारेन्ति पि ...पे०... । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला महन्तं अङ्गारपब्बतं आदित्तं सम्पज्ज-

---

१. अयोखीलं – रो० । २. तिप्पा – सी० । ३. पापं कम्मं – सी० । ४. संवेसित्वा – सी०, स्या०, रो० । ५. कुठारीहि – सी०, स्या०, रो० । ६. तच्छन्ति – सी०, स्या०, रो० । ७. ठपेत्वा – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

लितं सजोतिभूतं आरोपेन्ति पि ओरोपेन्ति पि ...पे०... । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला उद्धंपादं अधोसिरं गहेत्वा तत्ताय लोहकुम्भिया पक्खिपन्ति, आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय[1] । सो तत्थ फेणुद्देहकं[2] पच्चमानो सकिं पि उद्धं गच्छति, सकिं पि अधो गच्छति, सकिं पि तिरियं गच्छति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं ब्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला महानिरये पक्खिपन्ति । सो खो पन, भिक्खवे, महानिरयो–

"चतुक्कण्णो चतुद्वारो, विभत्तो भागसो मितो ।
अयोपाकारपरियन्तो, अयसा पटिकुज्जितो ।।
"तस्स अयोमया भूमि, जलिता तेजसा युता । R. 142
समन्ता योजनसतं, फरित्वा तिट्ठति सब्बदा" ति ।।

७. **यमराजसुत्तं** । "भूतपुब्बं, भिक्खवे, यमस्स रञ्ञो एतदहोसि – 'ये किर, भो, लोके पापकानि कम्मानि करोन्ति ते एवरूपा विविधा कम्मकारणा करीयन्ति । अहो वताहं मनुस्सत्तं लभेय्यं, तथागतो च लोके उप्पज्जेय्य अरहं सम्मासम्बुद्धो, तं चाहं भगवन्तं पयिरुपासेय्यं । सो च मे भगवा धम्मं देसेय्य, तस्स चाहं भगवतो धम्मं आजानेय्यं' ति । तं खो पनाहं, भिक्खवे, न अञ्ञस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सुत्वा एवं वदामि, अपि च खो, भिक्खवे, यदेव मे सामं ञातं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामी ति ।

"चोदिता देवदूतेहि, ये पमज्जन्ति माणवा । B. 141
ते दीघरत्तं सोचन्ति, हीनकायूपगा नरा ।।
"ये च खो देवदूतेहि, सन्तो सप्पुरिसा इध ।
चोदिता नप्पमज्जन्ति, अरियधम्मे कुदाचनं ।।
"उपादाने भयं दिस्वा, जातिमरणसम्भवे ।
अनुपादा विमुच्चन्ति, जातिमरणसङ्खये ।।
"ते अप्पमत्ता[3] सुखिनो[4], दिट्ठधम्माभिनिब्बुता ।
सब्बवेरभयातीता, सब्बदुक्खं उपच्चगुं" ति ।।

८. **चतुमहाराजसुत्तं** । "अट्ठमियं, भिक्खवे, पक्खस्स चतुन्नं महाराजानं अमच्चा पारिसज्जा इमं लोकं अनुविचरन्ति – 'कच्चि बहू

---

१. 'सो तत्थ फेनुद्देहकं पच्चती' ति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु दिस्सति ।
२. फेनुद्देहकं – सी०, स्या०, रो० । ३. खेमप्पत्ता – स्या०, रो०; खोप्पमत्ता – सी० ।
४. सुखिता – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ती' ति । चातुद्दसिं, भिक्खवे, पक्खस्स चतुन्नं महाराजानं पुत्ता इमं लोकं अनुविचरन्ति – 'कच्चि बहू मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा R. 143 ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ती' ति । तदहु, भिक्खवे, उपोसथे पन्नरसे चत्तारो महाराजानो सामञ्ञेव इमं लोकं अनुविचरन्ति – 'कच्चि बहू मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ती' ति ।

"सचे, भिक्खवे, अप्पका होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति[1] पुञ्ञानि करोन्ति । तमेनं, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवानं तावतिंसानं सुधम्माय सभाय सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं आरोचेन्ति – 'अप्पका खो, मारिसा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ती' ति ।

B. 142 "तेन खो, भिक्खवे, देवा तावतिंसा अनत्तमना होन्ति – 'दिब्बा वत भो काया परिहायिस्सन्ति, परिपूरिस्सन्ति असुरकाया' ति ।

"सचे पन, भिक्खवे, बहू होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ति । तमेनं, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवानं तावतिंसानं सुधम्माय सभाय सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं आरोचेन्ति – 'बहू खो, मारिसा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्ञा ब्रह्मञ्ञा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्ञानि करोन्ती' ति । तेन, भिक्खवे, देवा तावतिंसा अत्तमना होन्ति – 'दिब्बा वत, भो, काया परिपूरिस्सन्ति, परिहायिस्सन्ति असुरकाया' ति ।

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिंसे अनुनयमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभासि –

---

१. पटिजागरेन्ति – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

'चातुद्दसिं[1] पन्चदसिं[1], या च पक्खस्स अट्ठमी । R. 144
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।
उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स[2] मादिसो नरो' ति ॥

"सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता न सुगीता दुब्भासिता न सुभासिता । तं किस्स हेतु ? सक्को हि, भिक्खवे, देवानमिन्दो अवीतरागो अवीतदोसो अवीतमोहो ।

"यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा ब्रह्मचरियो[3] कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्ञा विमुत्तो, तस्स खो एतं, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्लं वचनाय –

'चातुद्दसिं पन्चदसिं, या च पक्खस्स अट्ठमी ।
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।
उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो' ति ॥

"तं किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु वीतरागो वीतदोसो वीतमोहो ति । B. 143

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावतिंसे अनुनयमानो तायं वेलायं इमं गाथं अभासि –

'चातुद्दसिं पन्चदसिं, या च पक्खस्स अट्ठमी ।
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।
उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो' ति ॥

"सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता न सुगीता दुब्भासिता न सुभासिता । तं किस्स हेतु ? सक्को हि, भिक्खवे, देवानमिन्दो अपरिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, अपरिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामि ।

"यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्ञा विमुत्तो, तस्स खो एतं, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्लं वचनाय –

'चातुद्दसिं पन्चदसिं, या च पक्खस्स अट्ठमी । R. 145
पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।
उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो' ति ॥

१–१. चातुद्दसी पन्चदसी – रो० । २. योपस्स – सी०, स्या०, रो० । ३. स्या०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तं किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु परिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

९. **सुखुमालसुत्तं** । "सुखुमालो अहं, भिक्खवे, परमसुखुमालो अच्चन्तसुखुमालो । मम सुदं, भिक्खवे, पितु निवेसने पोक्खरणीयो कारिता होन्ति । एकत्थ सुदं, भिक्खवे, उप्पलं वप्पति[1], एकत्थ पदुमं, एकत्थ पुण्डरीकं, यावदेव ममत्थाय । न खो पनस्साहं, भिक्खवे, अकासिकं[2]
B. 144 चन्दनं धारेमि । कासिकं, भिक्खवे, सु मे तं वेठनं होति, कासिका कञ्चुका, कासिकं निवासनं, कासिको उत्तरासङ्गो । रत्तिन्दिवं खो पन मे[3] सु तं[3], भिक्खवे, सेतच्छत्तं धारीयति – 'मा नं फुसि सीतं वा उण्हं वा तिणं वा रजो वा उस्सावो वा' ति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, तयो पासादा अहेसुं – एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको, एको वस्सिको । सो खो अहं, भिक्खवे, वस्सिके पासादे वस्सिके चत्तारो मासे निप्पुरिसेहि तूरियेहि परिचारयमानो न हेट्ठापासादं ओरोहामि । यथा खो पन, भिक्खवे, अञ्ञेसं निवेसने[4] दासकम्मकरपोरिसस्स कणाजकं भोजनं दीयति बिलङ्गदुतियं, एवमेवस्सु मे, भिक्खवे, पितु निवेसने दासकम्मकरपोरिसस्स सालिमंसोदनो दीयति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एवरूपाय इद्धिया समन्नागतस्स एवरूपेन च सुखुमालेन एतदहोसि – 'अस्सुतवा खो पुथुज्जनो अत्तना जराधम्मो समानो जरं अनतीतो परं जिण्णं दिस्वा अट्टीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानंयेव अतिसित्वा, अहं पि खोम्हि जराधम्मो जरं अनतीतो । अहं चेव खो पन जराधम्मो समानो जरं अनतीतो परं जिण्णं दिस्वा अट्टीयेय्यं
R. 146 हरायेय्यं जिगुच्छेय्यं न मेतं अस्स पतिरूपं' ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खतो यो योब्बने योब्बनमदो सो सब्बसो पहीयि ।

"अस्सुतवा खो पुथुज्जनो अत्तना ब्याधिधम्मो समानो ब्याधिं अनतीतो परं ब्याधितं दिस्वा अट्टीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानंयेव अतिसित्वा – 'अहं पि खोम्हि ब्याधिधम्मो ब्याधिं अनतीतो, अहं चेव खो पन ब्याधिधम्मो समानो ब्याधिं अनतीतो परं ब्याधिकं दिस्वा अट्टीयेय्यं हरायेय्यं जिगुच्छेय्यं, न मेतं अस्स पतिरूपं' ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खतो यो आरोग्ये आरोग्यमदो सो सब्बसो पहीयि ।

---

१. पुप्फति – सी०, रो० । २. कासिकं – स्या० । ३–३. सु मे तं – सी०, स्या०, रो० । ४. निवेसनेसु – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अस्सुतवा खो पुथुज्जनो अत्तना मरणधम्मो समानो मरणं अनतीतो परं मदं दिस्वा अट्टीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानंयेव अति-सित्वा – 'अहं पि खोम्हि मरणधम्मो, मरणं अनतीतो, अहं चेव खो पन B. 145
मरणधम्मो समानो मरणं अनतीतो परं मतं दिस्वा अट्टीयेय्यं हरायेय्यं जिगुच्छेय्यं, न मेतं अस्स पतिरूपं' ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, इति पटि-सञ्चिक्खतो यो जीविते जीवितमदो सो सब्बसो पहीयी ति ।

"तयोमे, भिक्खवे, मदा । कतमे तयो? योब्बनमदो, आरोग्य-मदो, जीवितमदो । योब्बनमदमत्तो वा, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथु-ज्जनो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-पातं निरयं उपपज्जति । आरोग्यमदमत्तो वा, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो ...पे०... जीवितमदमत्तो वा, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा, वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनि-पातं निरयं उपपज्जति । योब्बनमदमत्तो वा, भिक्खवे, भिक्खु सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । आरोग्यमदमत्तो वा, भिक्खवे, भिक्खु ...पे०... जीवितमदमत्तो वा, भिक्खवे, भिक्खु सिक्खं पच्चक्खाय हीना- R. 147
यावत्तती ति ।

"ब्याधिधम्मा जराधम्मा, अथो मरणधम्मिनो ।
यथाधम्मा तथासन्ता[1], जिगुच्छन्ति पुथुज्जना ॥

"अहं चेतं जिगुच्छेय्यं, एवंधम्मेसु पाणिसु ।
न मेतं पतिरूपस्स, मम एवंविहारिनो ॥

"सोहं एवं विहरन्तो, ञत्वा धम्मं निरूपधिं ।
आरोग्ये योब्बनस्मिं च, जीवितस्मिं च ये मदा ॥

"सब्बे मदे अभिभोस्मि, नेक्खम्मे दट्ठु खेमतं[2] ।
तस्स मे अहु उस्साहो, निब्बानं अभिपस्सतो ॥

"नाहं भब्बो एतरहि, कामानि पटिसेवितुं ।
अनिवत्ति भविस्सामि, ब्रह्मचरियपरायणो" ति ॥

१. तथासत्ता – सी० । २. खेमतो – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 146 **१०. आधिपतेय्यसुत्तं ।** "तीणिमानि, भिक्खवे, आधिपतेय्यानि । कतमानि तीणि ? अत्ताधिपतेय्यं, लोकाधिपतेय्यं, धम्माधिपतेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्ञगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्ञागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति – 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । न पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो । अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्ञायेथा
R. 148 ति । अहं चेव खो पन यादिसके कामे ओहाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो तादिसके वा कामे परियेसेय्यं ततो वा पापिट्ठतरे, न मेतं पतिरूपं' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'आरद्धं खो पन मे विरियं भविस्सति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकग्गं' ति । सो अत्तानंयेव अधिपतिं करित्वा अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्ञगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्ञागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति – 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । न पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो । अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्ञायेथा' ति । अहं चेव खो पन एवं पब्बजितो समानो कामवितक्कं वा वितक्केय्यं, ब्यापादवितक्कं वा वितक्केय्यं, विहिंसावितक्कं वा वितक्केय्यं, महा खो पनायं लोकसन्निवासो । महन्तस्मिं खो पन लोकसन्निवासे सन्ति समणब्राह्मणा इद्धिमन्तो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनो । ते दूरतो पि पस्सन्ति, आसन्ना पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ते पि मं एवं जानेय्युं–
B. 147 'पस्सथ, भो, इमं कुलपुत्तं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मेही' ति । देवता पि खो सन्ति इद्धिमन्तिनियो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतो पि पस्सन्ति, आसन्ना पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ता पि

मं एवं जानेय्युं – 'पस्सथ, भो, इमं कुलपुत्तं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मेही' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'आरद्धं खो पन मे विरियं भविस्सति R. 149 असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकग्गं' ति । सो लोकंयेव अधिपतिं करित्वा अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरञ्ञगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्ञागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति – 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । न पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो । अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्ञायेथा ति । स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही ति । सन्ति खो पन मे सब्रह्मचारी जानं पस्सं विहरन्ति । अहं चेव खो पन एवं स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजितो समानो कुसीतो विहरेय्यं पमत्तो, न मेतं अस्स पतिरूपं' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'आरद्धं खो पन मे विरियं भविस्सति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा[1], पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकग्गं' ति । सो धम्मंयेव अधिपतिं करित्वा अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि आधिपतेय्यानी ति ।

"नत्थि लोके रहो नाम, पापकम्मं पकुब्बतो ।
अत्ता ते पुरिस जानाति, सच्चं वा यदि वा मुसा ॥
"कल्याणं वत भो सक्खि, अत्तानं अतिमञ्ञसि । B. 148
यो सन्तं अत्तनि पापं, अत्तानं परिगूहसि ॥

"पस्सन्ति देवा च तथागता च, R. 150
लोकस्मिं बालं विसमं चरन्तं ।

१. असम्मुट्ठा – सी०; अप्पमुट्ठा – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तस्मा हि अत्ताधिपतेय्यको[1] च,
लोकाधिपो च निपको च झायी ॥
"धम्माधिपो च अनुधम्मचारी,
न हीयति सच्चपरक्कमो मुनि ।
पसय्ह मारं अभिभुय्य अन्तकं,
यो च फुसी जातिक्खयं पधानवा ।
सो तादिसो लोकविदू सुमेधो,
सब्बेसु धम्मेसु अतम्मयो मुनी" ति ॥

देवदूतवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

ब्रह्म आनन्द सारिपुत्तो, निदानं हत्थकेन च ।
दूता दुवे च राजानो, सुखुमालाधिपतेय्येन चा ति ॥

———०———

५. चूळवग्गो

१. **सम्मुखीभावसुत्तं** । "तिण्णं, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहुं पुञ्ञं पसवति । कतमेसं तिण्णं ? सद्धाय, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहुं पुञ्ञं पसवति । देय्यधम्मस्स, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहुं पुञ्ञं पसवति । दक्खिणेय्यानं, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहुं पुञ्ञं पसवति । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णं सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो बहुं पुञ्ञं पसवती" ति ।

B. 149 २. **तिट्ठानसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? सीलवन्तानं[2] दस्सनकामो होति, सद्धम्मं सोतुकामो होति, विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गरतो याचयोगो दानसंविभागरतो । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदितब्बो ।

"दस्सनकामो सीलवतं, सद्धम्मं सोतुमिच्छति ।
विनये[3] मच्छेरमलं, स[4] वे[4] सद्धो ति वुच्चती" ति ॥

---

१. अत्ताधिपको सतो चरे – सी०, स्या०, रो० । २. सीलवतं – रो० । ३. विनेय्य – सी०, रो० । ४–४. सचे – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

३. **अत्थवससुत्तं** । "तयो, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समानेन R. 151
अलमेव परेसं धम्मं देसेतुं । कतमे तयो ? यो धम्मं देसेति सो अत्थप्पटिसंवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्थप्पटिसंवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं सुणाति उभो अत्थप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अत्थवसे सम्पस्समानेन अलमेव परेसं धम्मं देसेतुं" ति ।

४. **कथापवत्तिसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, ठानेहि कथा पवत्तिनी होति । कतमेहि तीहि ? यो धम्मं देसेति सो अत्थप्पटिसंवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्थप्पटिसंवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं सुणाति उभो अत्थप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि कथा पवत्तिनी होती" ति ।

५. **पण्डितसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितपञ्ञत्तानि सप्पुरिसपञ्ञत्तानि । कतमानि तीणि ? दानं, भिक्खवे, पण्डितपञ्ञत्तं सप्पुरिसपञ्ञत्तं । पब्बज्जा, भिक्खवे, पण्डितपञ्ञत्ता B. 150
सप्पुरिसपञ्ञत्ता । मातापितूनं, भिक्खवे, उपट्ठानं पण्डितपञ्ञत्तं सप्पुरिसपञ्ञत्तं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितपञ्ञत्तानि सप्पुरिसपञ्ञत्तानी ति ।

"सब्भि दानं उपञ्ञत्तं, अहिंसा संयमो दमो ।
मातापितु उपट्ठानं, सन्तानं ब्रह्मचारिनं ॥
"सतं एतानि ठानानि, यानि सेवेथ पण्डितो ।
अरियो दस्सनसम्पन्नो, स लोकं भजते सिवं" ति ॥

६. **सीलवन्तसुत्तं** । "यं, भिक्खवे, सीलवन्तो पब्बजिता गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरन्ति । तत्थ मनुस्सा तीहि ठानेहि बहुं पुञ्ञं पसवन्ति । कतमेहि तीहि ? कायेन, वाचाय, मनसा । यं, R. 152
भिक्खवे, सीलवन्तो पब्बजिता गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरन्ति । तत्थ मनुस्सा इमेहि तीहि ठानेहि बहुं पुञ्ञं पसवन्ती" ति ।

७. **सङ्खतलक्खणसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, सङ्खतस्स सङ्खतलक्खणानि । कतमानि तीणि ? उप्पादो पञ्ञायति, वयो

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सङ्खतस्स सङ्खतलक्खणानी'' ति ।

८. **असङ्खतलक्खणसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानि । कतमानि तीणि ? न उप्पादो पञ्ञायति, न वयो पञ्ञायति, न ठितस्स अञ्ञथत्तं पञ्ञायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानी'' ति ।

९. **पब्बतराजसुत्तं** । "हिमवन्तं, भिक्खवे, पब्बतराजं निस्साय महासाला तीहि वड्ढीहि वड्ढन्ति । कतमाहि तीहि ? साखापत्तपलासेन
B. 151 वड्ढन्ति, तचपपटिकाय वड्ढन्ति, फेग्गुसारेन वड्ढन्ति । हिमवन्तं, भिक्खवे, पब्बतराजं निस्साय महासाला इमाहि तीहि वड्ढीहि वड्ढन्ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, सद्धं कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो तीहि वड्ढीहि वड्ढति । कतमाहि तीहि ? सद्धाय वड्ढति, सीलेन वड्ढति, पञ्ञाय वड्ढति । सद्धं, भिक्खवे, कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो इमाहि तीहि वड्ढीहि वड्ढती ति ।

"यथा पि पब्बतो सेलो, अरञ्ञस्मिं ब्रहावने ।
तं रुक्खा[1] उपनिस्साय, वड्ढन्ते ते वनप्पती[2] ।।
"तथेव सीलसम्पन्नं, सद्धं कुलपतिं इध ।
उपनिस्साय वड्ढन्ति, पुत्तदारा च बन्धवा ।
अमच्चा ञातिसङ्घा च, ये चस्स अनुजीविनो ।।
"त्यास्स सीलवतो सीलं, चागं सुचरितानि च ।
R. 153 पस्समानानुकुब्बन्ति, अत्तमत्थं[3] विचक्खणा ।।
"इध धम्मं चरित्वान, मग्गं सुगतिगामिनं ।
नन्दिनो देवलोकस्मिं, मोदन्ति कामकामिनो'' ति ।।

१०. **आतप्पकरणीयसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं । कतमेहि तीहि ? अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय आतप्पं करणीयं, अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय आतप्पं करणीयं, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासनाय आतप्पं करणीयं । इमेहि तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं ।

---

१. रुक्खं – रो० । २. वनस्पति – सी०, रो० । ३. ये भवन्ति – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय आतप्पं करोति, अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय आतप्पं करोति, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासनाय आतप्पं B. 152 करोति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आतापी निपको सतो सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया" ति।

११. **महाचोरसुत्तं**। "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धि पि छिन्दति, निल्लोपं पि हरति, एकागारिकं पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति। कतमेहि तीहि? इध, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो च होति, गहननिस्सितो च होति, बलवनिस्सितो च होति। कथं च, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति? इध, भिक्खवे, महाचोरो नदीविदुग्गं वा निस्सितो होति पब्बतविसमं वा। एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति।

"कथं च, भिक्खवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति? इध, भिक्खवे, महाचोरो तिणगहनं वा निस्सितो होति, रुक्खगहनं वा रोधं[1] R. 154 वा महावनसण्डं वा। एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति।

"कथं च, भिक्खवे, महाचोरो बलवनिस्सितो होति? इध, भिक्खवे, महाचोरो राजानं वा राजमहामत्तानं वा निस्सितो होति। तस्स एवं होति – 'सचे मं कोचि किञ्चि वक्खति, इमे मे राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थं भणिस्सन्ती' ति। सचे नं कोचि किञ्चि आह, त्यास्स राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थं भणन्ति। एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो बलवनिस्सितो होति। इमे खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धि पि छिन्दति, निल्लोपं पि हरति, एकागारिकं पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि[2] समन्नागतो पापभिक्खु खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति। कतमेहि तीहि? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो च होति गहननिस्सितो च बलवनिस्सितो च।

१. गेधं – सी०, रो०। २. धम्मेहि – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन
B. 153 वचीकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु गहननिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु मिच्छादिट्ठिको होति, अन्तग्गाहिकाय दिट्ठिया समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु गहननिस्सितो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु बलवनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु राजानं वा राजमहामत्तानं वा निस्सितो होति । तस्स एवं होति – 'सचे मं कोचि किञ्चि वक्खति, इमे मे राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थं भणिस्सन्ती' ति । सचे नं कोचि किञ्चि आह, त्यास्स राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोधाय अत्थं भणन्ति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु बलवनिस्सितो होति । इमेहि
R. 155 खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पापभिक्खु खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवती" ति ।

चूळवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दानं

सम्मुखी ठानत्थवसं, पवत्ति पण्डित सीलवं ।
सङ्खतं पब्बतातप्पं, महाचोरेनेकादसा ति ।।

पठमपण्णासको समत्तो ।

———o———

६. ब्राह्मणवग्गो

B. 154 **१. पठमद्वेब्राह्मणसुत्तं ।** अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिण्णा वुद्धा[1] महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[2] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्तं एतदवोचुं – "मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा

१. वुड्ढा – रो० । साराणीयं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

जिण्णा वुद्धा महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया; ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा। ओवदतु नो भवं गोतमो, अनुसासतु नो भवं गोतमो यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया'' ति।

"तग्घ तुम्हे ब्राह्मणा जिण्णा वुद्धा महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया; ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा। उपनीयति खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय ब्याधिना मरणेन। एवं उपनीयमाने खो, ब्राह्मणा, लोके जराय ब्याधिना मरणेन, यो इध कायेन संयमो वाचाय संयमो मनसा संयमो, तं तस्स पेतस्स ताणं च लेणं च दीपं च सरणं च परायणं चा ति।

"उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा।
एतं भयं मरणे पेक्खमानो,
पुञ्ञानि कयिराथ सुखावहानि॥

"योध कायेन संयमो, वाचाय उद चेतसा।
तं तस्स पेतस्स सुखाय होति,
यं जीवमानो पकरोति पुञ्ञं'' ति॥

२. **दुतियद्वेब्राह्मणसुत्तं**। अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिण्णा वुद्धा B. 155,
महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया येन भगवा R. 156
तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्तं एतदवोचुं – "मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा जिण्णा वुद्धा महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया; ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा। ओवदतु नो भवं गोतमो, अनुसासतु नो भवं गोतमो यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया'' ति।

"तग्घ तुम्हे, ब्राह्मणा, जिण्णा वुद्धा महल्लका अद्धगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससतिका जातिया; ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा। आदित्तो खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय ब्याधिना मरणेन। एवं आदित्ते खो, ब्राह्मणा, लोके जराय ब्याधिना मरणेन, यो इध कायेन संयमो वाचाय संयमो मनसा संयमो, तं तस्स पेतस्स ताणं च लेणं च दीपं च सरणं च परायणं चा ति।

"आदित्तस्मिं अगारस्मिं, यं नीहरति भाजनं ।
तं तस्स होति अत्थाय, नो चयं तत्थ डय्हति ।।
"एवं आदित्तो खो लोको, जराय मरणेन च ।
नीहरेथेव दानेन, दिन्नं होति सुनीहतं ।।
"योध कायेन संयमो, वाचाय उद चेतसा ।
तं तस्स पेतस्स सुखाय होति,
यं जीवमानो पकरोति पुञ्ञं" ति ।

३. अञ्ञतरब्राह्मणसुत्तं । अथ खो अञ्ञतरो[1] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि ...पे०...
B. 156 एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "'सन्दिट्ठिको धम्मो सन्दिट्ठिको धम्मो' ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भो गोतम, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही" ति ?

R. 157 "रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति ...पे०... । दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । दोसे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति ...पे०... । मूळ्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । मोहे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं
B. 157 दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एवं खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति

१. अञ्ञत्र – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[1] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

४. **परिब्बाजकसुत्तं** । अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणपरिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणपरिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "'सन्दिट्ठिको धम्मो सन्दिट्ठिको धम्मो' ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भो गोतम[2], सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही" ति ?

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन R. 158
दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति ।

"रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति । रागे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, B. 158
परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति ...पे०... दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन ...पे०... मूळ्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । मोहे पहीने नेवत्त-

१. ओपनयिको – सी०, रो० । २. गोतमो – रो० ।

ब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। मूळ्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो, कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति। मोहे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति। मूळ्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति। मोहे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति। एवं खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही" ति।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ... पे० ... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

५. निब्बुतसुत्तं। अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "'सन्दिट्ठिकं निब्बानं सन्दिट्ठिकं निब्बानं' ति, भो गोतम, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भो गोतम, सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति अकालिकं एहिपस्सिकं ओपनेय्यिकं पच्चत्तं वेदितब्बं विञ्ञूही" ति?

B. 159, R. 159 "रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति। दुट्ठो खो ब्राह्मण ... पे० ... मूळ्हो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। मोहे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिकं[1] निब्बानं होति।

१. सन्दिट्ठिको – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यतो खो अयं, ब्राह्मण, अनवसेसं रागक्खयं पटिसंवेदेति, अनवसेसं दोसक्खयं पटिसंवेदेति, अनवसेसं मोहक्खयं पटिसंवेदेति; एवं खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति अकालिकं एहिपस्सिकं ओपनेय्यिकं पच्चत्तं वेदितब्बं विञ्ञूही" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ... पे० ... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

६. **पलोकसुत्तं** । अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणमहासालो येन भगवा तेनुपसङ्कमि ... पे० ... एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणमहासालो भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं, भो गोतम, पुब्बकानं ब्राह्मणानं वुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं – 'पुब्बे सुदं अयं लोको अवीचि मञ्ञे फुटो अहोसि मनुस्सेहि, कुक्कुटसंपातिका गामनिगमराजधानियो' ति । को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्ञायति, गामा पि अगामा होन्ति, B. 160, R. 160
निगमा पि अनिगमा होन्ति , नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ती" ति ?

"एतरहि, ब्राह्मण, मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । ते अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता तिण्हानि सत्थानि गहेत्वा अञ्ञमञ्ञं जीविता वोरोपेन्ति, तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्ञायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ति ।

"पुन च परं, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेसं अधम्मरागरत्तानं विसमलोभाभिभूतानं मिच्छाधम्मपरेतानं देवो न सम्माधारं अनुप्पवेच्छति । तेन दुब्भिक्खं होति दुस्सस्सं सेतट्ठिकं सलाकावुत्तं । तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्ञायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ति ।

"पुन च परं, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेसं अधम्मरागरत्तानं विसम-

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

लोभाभिभूतानं मिच्छाधम्मपरेतानं यक्खा वाळे[1] अमनुस्से ओस्सज्जन्ति, तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्ञायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ती" ति ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

B. 161 **७. वच्छगोत्तसुत्तं ।** अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं,
R. 161 भो गोतम, समणो गोतमो एवमाह – 'मय्हमेव दानं दातब्बं, नाञ्ञेसं दानं दातब्बं; मय्हमेव सावकानं दानं दातब्बं, नाञ्ञेसं सावकानं दानं दातब्बं; मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाञ्ञेसं दिन्नं महप्फलं; मय्हमेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाञ्ञेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं' ति । ये ते, भो गोतम, एवमाहंसु ... कच्चि ते भोतो गोतमस्स वुत्तवादिनो च भवन्तं गोतमं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छति ? अनब्भक्खातुकामा हि मयं भवन्तं गोतमं" ति ।

"ये ते, वच्छ, एवमाहंसु – 'समणो गोतमो एवमाह – मय्हमेव दानं दातब्बं ...पे०... नाञ्ञेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं' ति न मे ते वुत्तवादिनो । अब्भाचिक्खन्ति च पन मं असता अभूतेन । यो खो, वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो तिण्णं अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारिपन्थिको । कतमेसं तिण्णं ? दायकस्स पुञ्ञन्तरायकरो होति, पटिग्गाहकानं लाभन्तरायकरो होति, पुब्बेव खो पनस्स अत्ता खतो च होति उपहतो च । यो खो, वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो इमेसं तिण्णं अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारिपन्थिको ।

"अहं खो, पन, वच्छ, एवं वदामि – ये हि ते चन्दनिकाय वा ओलिगल्ले वा पाणा, तत्र पि यो थालिधोवनं वा सरावधोवनं वा छड्डेति –
B. 162 ये तत्थ पाणा ते तेन[2] यापेन्तू ति, ततो निदानम्पाहं, वच्छ, पुञ्ञस्स

१. वाले – सी०; वा – रो० । २. येन – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

आगमं वदामि । को पन वादो मनुस्सभूते ! अपि चाहं, वच्छ, सीलवतो दिन्नं महप्फलं वदामि, नो तथा दुस्सीलस्स[1], सो च होति पञ्चङ्गविप्पहीनो पञ्चङ्गसमन्नागतो ।

"कतमानि पञ्चङ्गानि पहीनानि होन्ति ? कामच्छन्दो पहीनो होति, ब्यापादो पहीनो होति, थीनमिद्धं[2] पहीनं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं R. 162 पहीनं होति, विचिकिच्छा पहीना होति । इमानि पञ्चङ्गानि विप्पहीनानि[3] होन्ति ।

"कतमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति ? असेक्खेन[4] सीलक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन समाधिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन पञ्ञाक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्तिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्तिञाणदस्सनक्खन्धेन समन्नागतो होति; इमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति । इति पञ्चङ्गविप्पहीने पञ्चङ्गसमन्नागते दिन्नं महप्फलं ति वदामी ति ।

"इति कण्हासु सेतासु, रोहिणीसु हरीसु वा ।
कम्मासासु सरूपासु, गोसु पारेवतासु वा ।।

"यासु कासुचि[5] एतासु, दन्तो जायति पुङ्गवो ।
धोरय्हो बलसम्पन्नो, कल्याणजवनिक्कमो ।
तमेव भारे युञ्जन्ति, नास्स वण्णं परिक्खरे ।।

"एवमेव मनुस्सेसु, यस्मिं कस्मिञ्चि जातिये ।
खत्तिये ब्राह्मणे वेस्से, सुद्दे चण्डालपुक्कुसे ।।

"यासु कासुचि एतासु, दन्तो जायति सुब्बतो ।
धम्मट्ठो सीलसम्पन्नो, सच्चवादी हिरीमनो[6] ।।

"पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।
पन्नभारो विसंयुत्तो, कतकिच्चो अनासवो ।।

"पारगू सब्बधम्मानं, अनुपादाय निब्बुतो ।
तस्मियेव विरजे खेत्ते, विपुला होति दक्खिणा ।।

"बाला च अविजानन्ता, दुम्मेधा अस्सुताविनो । B. 163
बहिद्धा देन्ति[7] दानानि, न हि सन्ते उपासरे ।।

१. दुस्सीले – सी०, रो० । २. थिनमिद्धं – म० । ३. पहीनानि – रो० । ४. असेखेन – रो० । ५. कासु च – सी०, रो० । ६. हिरिमनो – सी० । ७. ददन्ति – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"ये च सन्ते उपासन्ति, सप्पञ्ञे धीरसम्मते ।
सद्धा च नेसं[1] सुगते, मूलजाता पतिट्ठिता ।।
"देवलोकं च ते यन्ति, कुले वा इध जायरे ।
अनुपुब्बेन निब्बानं, अधिगच्छन्ति पण्डिता" ति ।।

R. 163 **८. तिकण्णसुत्तं ।** अथ खो तिकण्णो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो सम्मुखा तेविज्जानं सुदं ब्राह्मणानं वण्णं भासति – "एवं पि तेविज्जा ब्राह्मणा, इति पि तेविज्जा ब्राह्मणा" ति ।

"यथाकथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्जं पञ्ञापेन्ती" ति ?

"इध, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो[2] च, संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा, अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अज्झायको, मन्तधरो, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो ति । एवं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्ञापेन्ती" ति ।

"अञ्ञथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्जं पञ्ञापेन्ति, अञ्ञथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

"यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ? साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

"तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी" ति । "एवं, भो" ति खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच –

"इध, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज
B. 164 विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको

१. तेसं – रो० । २. पितितो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सतिमा सुखविहारी' ति ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति । R. 164

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे[1] मुदुभूते कम्मनिये[2] ठिते आनेञ्जप्पत्ते[3] पुब्बेनिवासानुस्सतिञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथीदं[4] –एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं[5] पि जातियो तिंसं पि जातियो चत्तारीसं पि जातियो पञ्ञासं पि जातियो जातिसतं पि जातिसहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि, अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – 'अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं । तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अयमस्स पठमा विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति – 'इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता ...पे०... मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता, वचीसुचरितेन समन्नागता, मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना' ति । इति[6] दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन B. 165, R. 165

१. विगतु० – सी० । २. कम्मनीये – रो० । ३. आनेज्जप्पत्ते – सी०, रो० । ४. सेय्यथिदं – म० । ५. वीसति – रो० । ६. सो इति – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयमस्स दुतिया विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता[1], विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते आसवानं खयञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति; 'इमे आसवा' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ति ।

"अनुच्चावचसीलस्स, निपकस्स च झायिनो ।
चित्तं यस्स वसीभूतं, एकग्गं सुसमाहितं ।।
"तं वे तमोनुदं धीरं, तेविज्जं मच्चुहायिनं ।
हितं देवमनुस्सानं, आहु सब्बप्पहायिनं[2] ।।
"तीहि विज्जाहि सम्पन्नं, असम्मूळ्हविहारिनं ।
बुद्धं अन्तिमदेहिनं[3], तं नमस्सन्ति गोतमं ।।
B. 166 "पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायं च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्ञावोसितो मुनि ।।
"एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
तमहं वदामि तेविज्जं, नाञ्ञं लपितलापनं ति ।।

R. 166 "एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

---

१. विगता – रो० । २. सब्बपहायिनं – रो० । ३. अन्तिमसरीरं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अञ्ञथा, भो गोतम, ब्राह्मणानं तेविज्जो, अञ्ञथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणानं तेविज्जो कलं नाग्घति सोळसिं ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

९. **जाणुस्सोणिसुत्तं** । अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "यस्सस्सु, भो गोतम, यञ्ञो सद्धं वा थालिपाको वा देय्यधम्मं वा, तेविज्जेसु ब्राह्मणेसु दानं ददेय्या" ति ।

"यथा कथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्ञापेन्ती" ति ?

"इध खो, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो ति । एवं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्ञापेन्ती" ति ।

"अञ्ञथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्जं पञ्ञापेन्ति, अञ्ञथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

"यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ? साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

"तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासि- B. 167 स्सामी" ति । "एवं, भो" ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच –

"इध पन, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति ।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू- R. 167 पक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति,

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सेय्यथीदं[1] – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो ...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति। अयमस्स पठमा विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन ...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति। अयमस्स दुतिया विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो।

"सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते आसवानं खयञाणाय चित्तं अभिनिन्नामेति। सो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति; 'इमे आसवा' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति। तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति। अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा
B. 168 उप्पन्ना; तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ति।

"यो[2] सीलब्बतसम्पन्नो, पहितत्तो समाहितो।
चित्तं यस्स वसीभूतं, एकग्गं सुसमाहितं॥
"पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापायं च पस्सति।
अथो जातिक्खयं पत्तो, अभिञ्ञावोसितो मुनि॥
R. 168 "एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो।
तमहं वदामि तेविज्जं, नाञ्ञं लपितलापनं ति॥

"एवं[3] खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति।

१. सेय्यथिदं – म०। २. सो – रो०। ३. एवमेव – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अञ्ञथा, भो गोतम, ब्राह्मणानं तेविज्जो, अञ्ञथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणानं तेविज्जो कलं नाग्घति सोळसिं[1] ।

"अभिक्कन्तं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

१०. **सङ्गारवसुत्तं** । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच – "मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा नाम । यञ्ञं यजाम पि यजापेम पि । तत्र, भो गोतम, यो चेव यजति यो च यजापेति सब्बे ते अनेकसारीरिकं पुञ्ञप्पटिपदं पटिपन्ना होन्ति, यदिदं यञ्ञाधिकरणं । यो पनायं, भो गोतम, यस्स वा तस्स वा कुला अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो एकमत्तानं दमेति, एकमत्तानं समेति, एकमत्तानं परिनिब्बापेति, एवमस्सायं एकसारीरिकं पुञ्ञप्पटिपदं पटिपन्नो होति, यदिदं पब्बज्जाधिकरणं" ति ।

"तेन हि, ब्राह्मण, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि[2] । तं किं मञ्ञसि, ब्राह्मण, इध तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक- B. 169 विदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो एवमाह – 'एथायं मग्गो अयं पटिपदा यथापटिपन्नो अहं अनुत्तरं ब्रह्मचरियोगधं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेमि; एथ, तुम्हे पि तथा पटिपज्जथ, यथापटिपन्ना तुम्हे पि अनुत्तरं ब्रह्मचरियोगधं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथा' ति । इति अयं चेव सत्था धम्मं R. 169 देसेति, परे च तथत्थाय पटिपज्जन्ति, तानि खो पन होन्ति अनेकानि पि सतानि अनेकानि पि सहस्सानि अनेकानि पि सतसहस्सानि ।

"तं किं मञ्ञसि, ब्राह्मण, इच्चायं एवं सन्ते एकसारीरिका वा पुञ्ञप्पटिपदा होति अनेकसारीरिका वा, यदिदं पब्बज्जाधिकरणं" ति ?

"इच्चाय पि, भो गोतम, एवं सन्ते अनेकसारीरिका पुञ्ञप्पटिपदा होति, यदिदं पब्बज्जाधिकरणं" ति ।

१. सोळसिं – रो० । २. व्याकरेय्यासि – सी०, रो० ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो सङ्गारवं ब्राह्मणं एतदवोच – "इमासं ते, ब्राह्मण, द्विन्नं पटिपदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा[1] च अप्पसमारम्भतरा च महप्फलतरा च महानिसंसतरा चा" ति ? एवं वुत्ते सङ्गारवो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "सेय्यथापि भवं गोतमो भवं चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पासंसा" ति ।

दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारवं ब्राह्मणं एतदवोच – "न खो त्याहं, ब्राह्मण, एवं पुच्छामि – 'के वा ते पुज्जा के वा ते पासंसा' ति ? एवं खो त्याहं, ब्राह्मण, पुच्छामि – 'इमासं ते, ब्राह्मण, द्विन्नं पटिपदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च महप्फलतरा च महानिसंसतरा चा'' ति ? दुतियं पि खो सङ्गारवो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "सेय्यथापि भवं गोतमो भवं चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पासंसा" ति ।

ततियं पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारवं ब्राह्मणं एतदवोच – "न खो त्याहं, ब्राह्मण, एवं पुच्छामि – 'के वा ते पुज्जा के वा ते पासंसा' ति ? एवं खो त्याहं, ब्राह्मण, पुच्छामि – 'इमासं ते, ब्राह्मण, द्विन्नं पटिपदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च
B. 170 महप्फलतरा च महानिसंसतरा चा'' ति ? ततियं पि खो सङ्गारवो ब्राह्मणो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "सेय्यथापि भवं गोतमो भवं चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पासंसा" ति ।

R. 170 अथ खो भगवतो एतदहोसि – "याव ततियं पि खो सङ्गारवो ब्राह्मणो आनन्देन सहधम्मिकं पञ्हं पुट्ठो संसादेति नो विस्सज्जेति । यन्नूनाहं परिमोचेय्यं" ति । अथ खो भगवा सङ्गारवं ब्राह्मणं एतदवोच – "का[2] न्वज्ज[2], ब्राह्मण, राजन्तेपुरे राजपुरिसानं[3] सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अन्तराकथा उदपादी" ति ?

"अयं ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसानं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अन्तराकथा उदपादि – 'पुब्बे सुदं अप्पतरा चेव भिक्खू अहेसुं बहुतरा च उत्तरि मनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं दस्सेसुं; एतरहि पन बहुतरा चेव भिक्खू अप्पतरा च उत्तरि मनुस्सधम्मा इद्धिपाटिहारियं दस्सेन्ती' ति । अयं ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसानं सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अन्तराकथा उदपादी" ति ।

१. अप्पट्ठतरा – रो० । २–२. कानुज्ज – सी०; का नुज्ज – रो० । ३. राजपरिसायं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तीणि खो इमानि, ब्राह्मण, पाटिहारियानि । कतमानि तीणि ? इद्धिपाटिहारियं, आदेसनापाटिहारियं, अनुसासनीपाटिहारियं । कतमं च, ब्राह्मण, इद्धिपाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति –'एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुड्डं[1] तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे; पथविया पि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने[2] गच्छति, सेय्यथापि पथवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसति परिमज्जति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति' । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, इद्धिपाटिहारियं ।

"कतमं च, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो निमित्तेन आदिसति – 'एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्तं' ति । सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्ञथा ।

"इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, B. 171, R. 171
अपि च खो मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति – 'एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्तं' ति । सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्ञथा ।

"इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति – 'एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्तं' ति । सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्ञथा ।

"इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति, न पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो अवितक्कं अविचारं समाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति – 'यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्कं वितक्केस्सती[3]' ति । सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्ञथा । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारियं ।

१. तिरोकुट्टं – म० । २. अभिज्जमानो – रो० । ३. वितक्किस्सती – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कतमं च, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो एवमनुसासति – 'एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ; इदं पजहथ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा' ति। इदं वुच्चति, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारियं। इमानि खो, ब्राह्मण, तीणि पाटिहारियानि। इमेसं ते, ब्राह्मण, तिण्णं पाटिहारियानं कतमं पाटिहारियं खमति अभिक्कन्ततरं च पणीततरं चा" ति ?

"तत्र, भो गोतम, यदिदं पाटिहारियं इधेकच्चो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति ...पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति, इदं, भो गोतम, पाटिहारियं यो व नं करोति सो व नं पटिसंवेदेति, यो व नं करोति तस्सेव तं होति। इदं मे, भो गोतम, पाटिहारियं मायासहधम्मरूपं विय खायति।

B. 172 "यं पिदं, भो गोतम, पाटिहारियं इधेकच्चो निमित्तेन आदिसति – 'एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्तं' ति, सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्ञथा। इध पन, भो गोतम, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, अपि च खो मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति ...पे०... न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति ...पे०... न पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो अवितक्कं अविचारं समाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति– 'यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अम्हं नाम वितक्कं वितक्केस्सती' ति, सो बहुं चे पि आदिसति तथेव
R. 172 तं होति, नो अञ्ञथा। इदं पि, भो गोतम, पाटिहारियं यो व नं करोति सो व नं पटिसंवेदेति, यो व नं करोति तस्सेव तं होति। इदं पि मे, भो गोतम, पाटिहारियं मायासहधम्मरूपं विय खायति।

"यं च खो इदं, भो गोतम, पाटिहारियं इधेकच्चो एवं अनुसासति – 'एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ; इदं पजहथ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा' ति। इदमेव, भो गोतम, पाटिहारियं खमति इमेसं तिण्णं पाटिहारियानं अभिक्कन्ततरं च पणीततरं च।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! यावसुभासितमिदं भोता गोतमेन इमेहि च मयं तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतं भवन्तं गोतमं धारेम । भवं हि गोतमो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति ...पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति, भवं हि गोतमो अवितक्कं अविचारं समाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति – 'यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्कं वितक्केस्सती' ति । भवं हि गोतमो एवमनुसासति – 'एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ; इदं पजहथ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा'" ति ।

"अद्धा खो त्याहं[1], ब्राह्मण, आसज्ज उपनीय वाचा भासिता; B. 173
अपि च त्याहं ब्याकरिस्सामि । अहं हि, ब्राह्मण, अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोमि ...पे०... याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेमि । अहं हि, ब्राह्मण, अवितक्कं अविचारं समाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता, इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्कं वितक्केस्सती' ति । अहं हि, ब्राह्मण, एवमनुसासामि – 'एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ; इदं पजहथ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा'" ति ।

"अत्थि पन, भो गोतम, अञ्ञो एकभिक्खु पि यो इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतो, अञ्ञत्र भोता गोतमेना" ति ?

"न खो, ब्राह्मण, एकंयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पञ्च सतानि, अथ खो भिय्योव, ये भिक्खू इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागता" ति ।

"कहं पन, भो गोतम, एतरहि ते भिक्खू विहरन्ती" ति ?

"इमस्मियेव खो, ब्राह्मण, भिक्खुसङ्घे" ति । R. 173

"अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति ।

ब्राह्मणवग्गो छट्ठो ।

---

१. त्यायं – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तस्सुद्दानं

द्वे ब्राह्मणा चञ्ञतरो, परिब्बाजकेन निब्बुतं ।
पलोकवच्छो तिकण्णो, सोणि सङ्गारवेन चा ति ॥

———०———

७. महावग्गो

B. 174 **१. तित्थायतनसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, तित्थायतनानि यानि पण्डितेहि समनुयुञ्जियमानानि समनुगाहियमानानि समनुभासियमानानि परं पि गन्त्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति । कतमानि तीणि ? सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं पुब्बेकतहेतू' ति । सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं इस्सरनिम्मानहेतू' ति । सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं अहेतुअप्पच्चया' ति ।

"तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं पुब्बेकतहेतू' ति, त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि – 'सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं पुब्बेकतहेतू' ति ?
R. 174 ते च मे एवं पुट्ठा 'आमा'[१] ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि – 'तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अदिन्नादायिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अब्रह्मचारिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मुसावादिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, पिसुणवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, फरुसवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, ब्यापन्नचित्ता[२] भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु' ।

---

१. आमो – सी० । २. व्यापन्नचित्ता – रो० ।

"पुब्बेकतं खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छतं न होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीयं इदं वा अकरणीयं ति। इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्भियमाने मुट्ठस्सतीनं अनारक्खानं विहरतं न होति पच्चत्तं सहधम्मिको समणवादो । B. 175 अयं खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेसु एवंवादीसु एवंदिट्ठीसु पठमो सहधम्मिको निग्गहो होति ।

"तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं इस्सरनिम्मानहेतू' ति, त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि – 'सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवदिट्ठिनो – यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं इस्सरनिम्मानहेतू' ति ? ते च मे एवं पुट्ठा 'आमा' ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि – 'तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, अदिन्नादायिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, अब्रह्मचारिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मुसावादिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, पिसुणवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, फरुसवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, ब्यापन्नचित्ता भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु' ।

"इस्सरनिम्मानं खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छतं न होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीयं इदं वा अकरणीयं ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्भियमाने मुट्ठस्सतीनं अनारक्खानं विहरतं न होति पच्चत्तं सहधम्मिको समणवादो । अयं खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेसु एवंवादीसु एवंदिट्ठीसु दुतियो सहधम्मिको निग्गहो होति ।

"तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो– R. 175 'यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं अहेतु-अप्पच्चया' ति, त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि – 'सच्चं किर तुम्हे आयस्मन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो – यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं[1] वा सब्बं तं अहेतु-

१. असुखमदुक्खं – रो० ।

अप्पच्चया' ति ? ते च मे एवं पुट्ठा 'आमा' ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि – 'तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति अहेतु-अप्पच्चया ...पे०... मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति अहेतुअप्पच्चया' ।

B. 176 "अहेतु-अप्पच्चयं[1] खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छतं न होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीयं इदं वा अकरणीयं ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्भियमाने मुट्ठस्सतीनं अनारक्खानं विहरतं न होति पच्चत्तं सहधम्मिको समणवादो । अयं खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेसु एवंवादीसु एवंदिट्ठीसु ततियो सहधम्मिको निग्गहो होति ।

"इमानि खो, भिक्खवे, तीणि तित्थायतनानि यानि[2] पण्डितेहि समनुयुञ्जियमानानि समनुगाहियमानानि समनुभासियमानानि परं पि गन्त्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति ।

"अयं खो पन, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । कतमो च, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि ? इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । इमानि चत्तारि अरियसच्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि ।

"इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही
R. 176 ति । इति खो पनेतं वुत्तं । किं चेतं पटिच्च वुत्तं ? छयिमा, भिक्खवे, धातुयो – पथवीधातु[3], आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु, विञ्ञाणधातु । इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो

---

१. अहेतुअप्पच्चया – सी०, स्या०, रो० । २. यानि तानि – सी०, रो० । ३. पठवीधातु – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

"इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति खो पनेतं वुत्तं। किं चेतं पटिच्च वुत्तं? छयिमानि, भिक्खवे, फस्सायतनानि – चक्खु फस्सायतनं, सोतं फस्सायतनं, घानं फस्सायतनं, जिव्हा फस्सायतनं, कायो फस्सायतनं, मनो फस्सायतनं। इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं। B. 177

"इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति खो पनेतं वुत्तं। किं चेतं पटिच्च वुत्तं? चक्खुना रूपं दिस्व सोमनस्सट्ठानियं रूपं उपविचरति दोमनस्सट्ठानियं रूपं उपविचरति उपेक्खाट्ठानियं रूपं उपविचरति, सोतेन सद्दं सुत्वा ... घानेन गन्धं घायित्वा ... जिव्हाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्ठब्बं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्ञाय सोमनस्सट्ठानियं धम्मं उपविचरति दोमनस्सट्ठानियं धम्मं उपविचरति उपेक्खाट्ठानियं धम्मं उपविचरति। इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

"इमानि चत्तारि अरियसच्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति। इति खो पनेतं वुत्तं। किं चेतं पटिच्च वुत्तं? छन्नं, भिक्खवे, धातूनं उपादाय गब्भस्सावक्कन्ति होति; ओक्कन्तिया सति नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना। वेदियमानस्स खो पनाहं, भिक्खवे, इदं दुक्खं ति पञ्ञापेमि[1], अयं दुक्खसमुदयो ति पञ्ञापेमि, अयं दुक्खनिरोधो ति पञ्ञापेमि, अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति पञ्ञापेमि।

१. पञ्ञपेमि – म०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ? जाति पि दुक्खा, जरा
R. 177 पि दुक्खा, ब्याधि[१] पि दुक्खो[१], मरणं पि दुक्खं, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, अप्पियेहि[२] सम्पयोगो दुक्खो, पियेहि विप्पयोगो
B. 178 दुक्खो[२], यम्पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं । सङ्खित्तेन पञ्चुपादानक्खन्धा पि दुक्खा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ।

"कतमं च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं[३] अरियसच्चं ? अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं ।

"कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं ? अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं ।

"कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं[४] – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं । 'इमानि चत्तारि अरियसच्चानी' ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूही ति । इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं" ति ।

R. 178 **२. भयसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । कतमानि तीणि ? होति सो,

१–१, २–२. म० पोत्थके नत्थि । ३. दुक्खसमुदयो – स्या० । ४. सेय्यथिदं – म० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खवे, समयो यं महाअग्गिडाहो[१] वुट्ठाति । महाअग्गिडाहे खो पन, भिक्खवे, वुट्ठिते तेन गामा पि डय्हन्ति निगमा पि डय्हन्ति नगरा पि डय्हन्ति । गामेसु पि डय्हमानेसु निगमेसु पि डय्हमानेसु नगरेसु पि डय्हमानेसु तत्थ माता पि पुत्तं नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति । इदं, भिक्खवे, पठमं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । B. 179

"पुन च परं, भिक्खवे, होति सो समयो यं महामेघो वुट्ठाति । महामेघे खो पन, भिक्खवे, वुट्ठिते महाउदकवाहको सञ्जायति । महाउदकवाहके खो पन, भिक्खवे, सञ्जायन्ते तेन गामा पि वुय्हन्ति निगमा पि वुय्हन्ति नगरा पि वुय्हन्ति । गामेसु पि वुय्हमानेसु निगमेसु पि वुय्हमानेसु नगरेसु पि वुय्हमानेसु तत्थ माता पि पुत्तं नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति । इदं, भिक्खवे, दुतियं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, होति सो समयो यं भयं होति अटविसङ्कोपो[२], चक्कसमारूळ्हा जानपदा[३] परियायन्ति । भये खो पन, भिक्खवे, सति अटविसङ्कोपे चक्कसमारूळ्हेसु जानपदेसु[४] परियायन्तेसु तत्थ माता पि पुत्तं नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति । इदं, भिक्खवे, ततियं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"तानि खो पनिमानि, भिक्खवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव भयानि अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । कतमानि तीणि ? होति सो, भिक्खवे, समयो यं महाअग्गिडाहो वुट्ठाति । महाअग्गिडाहे खो पन, भिक्खवे, वुट्ठिते तेन गामा पि डय्हन्ति निगमा पि डय्हन्ति नगरा पि डय्हन्ति । गामेसु पि डय्हमानेसु निगमेसु पि डय्हमानेसु नगरेसु पि डय्हमानेसु होति सो समयो यं कदाचि करहचि माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं पटिलभति । इदं, भिक्खवे, R. 179 पठमं समातापुत्तिकंयेव भयं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, होति सो समयो यं महामेघो वुट्ठाति । B. 180 महामेघे खो पन, भिक्खवे, वुट्ठिते महाउदकवाहको सञ्जायति । महा-

१. महाअग्गिदाहो – रो० । २. अटवि-सङ्खेपो – रो०; अट्टवीसङ्कोपो – स्या० । ३. जनपदा – रो० । ४. जनपदेसु – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

उदकवाहके खो पन, भिक्खवे, सञ्जाते तेन गामा पि वुय्हन्ति निगमा पि वुय्हन्ति नगरा पि वुय्हन्ति । गामेसु पि वुय्हमानेसु निगमेसु पि वुय्हमानेसु नगरेसु पि वुय्हमानेसु होति सो समयो यं कदाचि करहचि माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं पटिलभति । इदं, भिक्खवे, दुतियं समातापुत्तिकंयेव भयं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"पुन च परं, भिक्खवे, होति सो समयो यं भयं होति अटविसङ्कोपो, चक्कसमारूळ्हा जानपदा परियायन्ति । भये खो पन, भिक्खवे, सति अटविसङ्कोपे चक्कसमारूळ्हेसु जानपदेसु परियायन्तेसु होति सो समयो यं कदाचि करहचि माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं पटिलभति । इदं, भिक्खवे, ततियं समातापुत्तिकंयेव भयं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"इमानि खो, भिक्खवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव भयानि अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

"तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिकानि भयानि । कतमानि तीणि ? जराभयं, ब्याधिभयं[1], मरणभयं ति । न, भिक्खवे, माता पुत्तं जीरमानं एवं लभति – 'अहं जीरामि, मा मे पुत्तो जीरी' ति; पुत्तो वा पन मातरं जीरमानं न एवं लभति – 'अहं जीरामि, मा मे माता जीरी' ति ।

"न, भिक्खवे, माता पुत्तं ब्याधियमानं एवं लभति – 'अहं ब्याधियामि, मा मे पुत्तो ब्याधियी' ति; पुत्तो वा पन मातरं ब्याधियमानं न एवं लभति – 'अहं ब्याधियामि, मा मे माता ब्याधियी' ति ।

"न, भिक्खवे, माता पुत्तं मीयमानं एवं लभति – 'अहं मीयामि, मा मे पुत्तो मीयी'[2] ति; पुत्तो वा पन मातरं मीयमानं न एवं लभति – 'अहं मीयामि, मा मे माता मीयी' ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अमातापुत्तिकानि भयानी ति ।

R. 180 "अत्थि, भिक्खवे, मग्गो अत्थि पटिपदा इमेसं च तिण्णं समातापुत्तिकानं भयानं इमेसं च तिण्णं अमातापुत्तिकानं भयानं पहानाय समतिक्कमाय संवत्तति ।
B. 181 कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा इमेसं च तिण्णं समातापुत्तिकानं भयानं इमेसं च तिण्णं अमातापुत्तिकानं

१. व्याधिभयं – सी०, रो० । २. मीय्यी – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भयानं पहानाय समतिक्कमाय संवत्तति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं[1] – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । अयं खो, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा इमेसं च तिण्णं समातापुत्तिकानं भयानं इमेसं च तिण्णं अमातापुत्तिकानं भयानं पहानाय समतिक्कमाय संवत्तती'' ति ।

३. **वेनागपुरसुत्तं** । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन वेनागपुरं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका – "समणो खलु, भो, गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो वेनागपुरं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती'' ति ।

अथ खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[2] R. 181
वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वेनागपुरिको वच्छगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच –

"अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! यावञ्चिदं भोतो B. 182
गोतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । सेय्यथापि, भो गोतम, सारदं बदरपण्डुं[3] परिसुद्धं होति परियोदातं; एवमेव भोतो गोतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियानि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । सेय्यथापि, भो गोतम, तालपक्कं सम्पति बन्धना[4] पमुत्तं[4] परि-

१. सेय्यथिदं – म० । २. साराणीयं –सी०, स्या०, रो० । ३. भदर० – रो० ।
४–४. बन्धनामुत्तं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सुद्धं होति परियोदातं; एवमेव भोतो गोतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियानि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । सेय्यथापि, भो गोतम, नेक्खं जम्बोनदं दक्खकम्मारपुत्तसुपरिकम्मकतं उक्कामुखे[1] सुकुसलसम्पहट्ठं[1] पण्डुकम्बले निक्खित्तं भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव भोतो गोतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियानि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । यानि कानि, भो गोतम, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीदं – आसन्दि पल्लङ्को गोनको चित्तको पटिका पटलिका तूलिका विकतिका उद्दलोमी एकन्तलोमी कट्टिस्सं कोसेय्यं कुट्टकं हत्थत्थरं अस्सत्थरं रथत्थरं अजिनप्पवेणी कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं[2] सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकूपधानं, एवरूपानं नून भवं गोतमो उच्चासयनमहासयनानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी'' ति ।

"यानि खो पन तानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीदं ... दुल्लभानि तानि पब्बजितानं लद्धा[3] च पन न कप्पन्ति ।

"तीणि खो, इमानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, येसाहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । कतमानि तीणि ?
R. 182 दिब्बं उच्चासयनमहासयनं, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयनं, अरियं उच्चासयनमहासयनं । इमानि खो, ब्राह्मण, तीणि उच्चासयनमहासयनानि, येसाहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी'' ति ।

B. 183 "कतमं पन तं, भो गोतम, दिब्बं उच्चासयनमहासयनं, यस्स भवं गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी'' ति ?

"इधाहं, ब्राह्मण, यं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो वनन्तञ्ञेव पविसामि[4] । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्झं सङ्घरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि; वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं झानं उपसम्पज्ज विहरामि; पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुखं च

१–१. कुसलसम्पहट्ठं – स्या०, रो० २. कादलि ० – सी०, स्या० । ३. लद्धानि – सी०, स्या० । ४. पचारयामि – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कायेन पटिसंवेदेमि, यं तं अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततियं झानं उपसम्पज्ज विहरामि; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा[1] अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरामि। सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्कमामि, दिब्बो मे एसो तस्मिं समये चङ्कमो होति। सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिट्ठामि, दिब्बं मे एतं तस्मिं समये ठानं होति। सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो निसीदामि, दिब्बं मे एतं तस्मिं समये आसनं होति। सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो सेय्यं कप्पेमि, दिब्बं मे एतं तस्मिं समये उच्चासयनमहासयनं होति। इदं खो, ब्राह्मण[2], दिब्बं उच्चासयनमहासयनं, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छ- R. 183 लाभी अकसिरलाभी" ति।

"अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! को चञ्ञो एवरूपस्स दिब्बस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्ञत्र भोता गोतमेन!

"कतमं पन तं, भो गोतम, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयनं, यस्स भवं गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी" ति?

"इधाहं, ब्राह्मण, यं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगमं वा B. 184 पिण्डाय पविसामि। सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो वनन्तञ्ञेव पविसामि। सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्झं सङ्घरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्ठपेत्वा। सो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं[3], इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्झेन[4] फरित्वा विहरामि। करुणासहगतेन चेतसा ...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्झेन फरित्वा विहरामि। सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्कमामि, ब्रह्मा[5] मे एसो तस्मिं

१. अत्थगमा – रो०। २. तं ब्राह्मण – सी०, स्या०, रो०। ३. चतुत्थि – सी०, रो०। ४. अब्यापज्झेन – सी०, रो०। ५. ब्रह्मं – सी०; ब्रह्मो – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समये चङ्कमो होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिट्ठामि ...पे०... निसीदामि ...पे०... सेय्यं कप्पेमि, ब्रह्मं मे एतं तस्मिं समये उच्चासयनमहासयनं होति । इदं खो, ब्राह्मण, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयनं, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी" ति ।

R. 184 "अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! को चञ्ञो एवरूपस्स ब्रह्मस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्ञत्र भोता गोतमेन !

"कतमं पन तं, भो गोतम, अरियं उच्चासयनमहासयनं, यस्स भवं गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी" ति ?

"इधाहं, ब्राह्मण, यं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो वनन्तञ्ञेव पविसामि । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्झं सङ्घरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं B· 185 सतिं उपट्ठपेत्वा । सो एवं जानामि[1] – 'रागो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[2] आयतिं अनुप्पादधम्मो; दोसो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो; मोहो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो' । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्कमामि, अरियो मे एसो तस्मिं समये चङ्कमो होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिट्ठामि ...पे०... निसीदामि ...पे०... सेय्यं कप्पेमि, अरियं मे एतं तस्मिं समये उच्चासयनमहासयनं होति । इदं खो, ब्राह्मण, अरियं उच्चासयनमहासयनं, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी" ति ।

"अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! को चञ्ञो एवरूपस्स अरियस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलामी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्ञत्र भोता गोतमेन !

"अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती[3]' ति; एवमेवं खो भोता गोतमेन

१. पजानामि – सी०, स्या०, रो० । २. अनभावकतो – सी०, रो० । ३. दक्खिन्ती – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं R. 185 गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते'' ति ।

४. **सरभसुत्तं** । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन सरभो नाम परिब्बाजको अचिरपक्कन्तो होति इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति[1] एवं वाचं भासति – "अञ्ञातो मया समणानं सक्यपुत्तिकानं[2] धम्मो । अञ्ञाय च पनाहं समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो'' ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पविसिंसु । अस्सोसुं खो ते भिक्खू सरभस्स परिब्बाजकस्स राजगहे परिसति एवं वाचं भास- B. 186 मानस्स – "अञ्ञातो मया समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो । अञ्ञाय च पनाहं समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो'' ति ।

अथ खो ते भिक्खू राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता[3] येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "सरभो नाम, भन्ते, परिब्बाजको अचिरपक्कन्तो इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति एवं वाचं भासति – 'अञ्ञातो मया समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो । अञ्ञाय च पनाहं समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो' ति । साधु भन्ते, भगवा येन सिप्पिनिकातीरं[4] परिब्बाजकारामो येन सरभो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया'' ति ।

अधिवासेसि[5] भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं[6] पटिसल्लाना वुट्ठितो येन सिप्पिनिकातीरं परिब्बाजकारामो येन सरभो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा सरभं R. 186 परिब्बाजकं एतदवोच – "सच्चं किर त्वं, सरभ, एवं वदेसि – 'अञ्ञातो मया समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो । अञ्ञाय च पनाहं समणानं सक्य-

१. परिसति – सी०, रो० । २. सक्यपुत्तियानं – सी०, स्या०, रो० । ३. ० पटिक्कन्तो – रो० । ४. सप्पिनिया तीरं – स्या० । ५. अधिवासेति – रो० । ६. सायण्हसमयं – सी०,स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्कन्तो'" ति ? एवं वुत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

दुतियं पि खो, भगवा सरभं परिब्बाजकं एतदवोच – "वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्ञातो समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो ? सचे ते अपरिपूरं भविस्सति, अहं परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूरं भविस्सति, अहं अनुमोदिस्सामी" ति । दुतियं पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि । ततियं पि खो भगवा सरभं परिब्बाजकं एतदवोच – "वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्ञातो समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो ? सचे ते
B. 187 अपरिपूरं भविस्सति, अहं परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूरं भविस्सति, अहं अनुमोदिस्सामी" ति । ततियं पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

अथ खो ते परिब्बाजका[1] सरभं परिब्बाजकं एतदवोचुं – "यदेव खो त्वं, आवुसो सरभ[2], समणं गोतमं याचेय्यासि तदेव ते समणो गोतमो पवारेति । वदेहावुसो सरभ, किन्ति ते अञ्ञातो समणानं सक्यपुत्तिकानं धम्मो ? सचे ते अपरिपूरं भविस्सति, समणो गोतमो परिपूरेस्सति । सचे पन ते परिपूरं भविस्सति, समणो गोतमो अनुमोदिस्सती" ति । एवं वुत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदि ।

अथ खो भगवा सरभं परिब्बाजकं तुण्हीभूतं मङ्कुभूतं पत्तक्खन्धं अधोमुखं पज्झायन्तं अप्पटिभानं विदित्वा ते परिब्बाजके एतदवोच –

"यो खो मं, परिब्बाजका[3], एवं वदेय्य – 'सम्मासम्बुद्धस्स ते
R. 187 पटिजानतो इमे धम्मा अनभिसम्बुद्धा' ति, तमहं तत्थ साधुकं समनुयुञ्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सो वत मया साधुकं समनुयुञ्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्ठानमेतं अनवकासो यं सो तिण्णं ठानानं नाञ्ञतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्ञेन वा अञ्ञं पटिचरिस्सति, बहिद्धा कथं अपनामेस्सति, कोपं च तोसं च अप्पच्चयं च पातुकरिस्सति, तुण्हीभूतो[4] मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको ।

"यो खो मं, परिब्बाजका, एवं वदेय्य – 'खीणासवस्स ते पटिजानतो इमे आसवा अपरिक्खीणा' ति, तमहं तत्थ साधुकं समनुयुञ्जेय्यं

१. परिब्बाजका राजगहका – रो० । २. रो० पोत्थके नत्थि । ३. परिब्बाजको – रो० । ४. तुण्हीभूतो वा – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सो वत मया साधुकं समनुयुञ्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्ठानमेतं अनवकासो यं सो तिण्णं ठानानं नाञ्ञतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्ञेन वा अञ्ञं पटिचरिस्सति, बहिद्धा कथं अपनामेस्सति, कोपं च तोसं च अप्पच्चयं च पातुकरिस्सति, B. 188 तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको ।

"यो खो मं, परिब्बाजका, एवं वदेय्य – 'यस्स खो पन ते अत्थाय धम्मो देसितो, सो न निय्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया' ति, तमहं तत्थ साधुकं समनुयुञ्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सो वत मया साधुकं समनुयुञ्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्ठानमेतं अनवकासो यं सो तिण्णं ठानानं नाञ्ञतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्ञेन वा अञ्ञं पटिचरिस्सति, बहिद्धा कथं अपनामेस्सति, कोपं च तोसं च अप्पच्चयं च पातुकरिस्सति, तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको" ति । अथ खो भगवा सिप्पिनिका तीरे परिब्बाजकारामे तिक्खत्तुं सीहनादं नदित्वा वेहासं पक्कामि ।

अथ खो ते परिब्बाजका अचिरपक्कन्तस्स भगवतो सरभं परिब्बाजकं समन्ततो वाचायसन्नितोदकेन[1] सञ्जम्भरिमकंसु – "सेय्यथापि, आवुसो सरभ, ब्रहारञ्ञे जरसिङ्गालो 'सीहनादं नदिस्सामी' ति सिङ्गालकंयेव नदति, भेरण्डकंयेव नदति; एवमेव खो त्वं, आवुसो सरभ, अञ्ञत्रेव समणेन गोतमेन 'सीहनादं नदिस्सामी' ति सिङ्गालकंयेव R. 188 नदसि भेरण्डकंयेव नदसि । सेय्यथापि, आवुसो सरभ, अम्बुकसञ्चरी[2] 'पुरिसकरवितं[3] रविस्सामी' ति अम्बुकसञ्चरिरवितंयेव रवति; एवमेव खो त्वं, आवुसो सरभ, अञ्ञत्रेव समणेन गोतमेन 'पुरिसकरवितं रविस्सामी' ति, अम्बुकसञ्चरिरवितंयेव रवसि । सेय्यथापि, आवुसो सरभ, उसभो सुञ्ञाय गोसालाय गम्भीरं नदितब्बं मञ्ञति; एवमेव खो त्वं, आवुसो सरभ, अञ्ञत्रेव समणेन गोतमेन गम्भीरं नदितब्बं मञ्ञसी" ति । अथ खो ते परिब्बाजका सरभं परिब्बाजकं समन्ततो वाचाय- B. 189 सन्नितोदकेन सञ्जम्भरिमकंसू ति ।

---

१. वाचासत्तितोदकेन – सी० । २. अम्बकमद्दरी – सी०, स्या०, रो० । ३. फुस्सकरवितं – सी०; पुस्सकरवितं – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

५. केसमुत्तिसुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन केसमुत्तं[1] नाम कालामानं निगमो तदवसरि । अस्सोसुं खो केसमुत्तिया कालामा – "समणो खलु, भो, गोतमो सक्यपुत्तो सक्यकुला पब्बजितो केसमुत्तं अनुप्पत्तो । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – 'इति पि सो भगवा ... पे०... साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती'" ति ।

अथ खो केसमुत्तिया कालामा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिंसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते केसमुत्तिया कालामा भगवन्तं एतदवोचुं –

"सन्ति, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्तं आगच्छन्ति । ते सकंयेव वादं दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवादं पन खुंसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खिं[2] करोन्ति । अपरे पि, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्तं
R. 189 आगच्छन्ति । ते पि सकंयेव वादं दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवादं पन खुंसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खिं करोन्ति । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं होतेव कङ्खा होति विचिकिच्छा – 'को सु नाम इमेसं भवतं[3] समणब्राह्मणानं सच्चं आह, को मुसा'" ति ?

"अलं हि वो, कालामा, कङ्खितुं अलं विचिकिच्छितुं । कङ्खनीयेव पन वो ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना । एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा
B. 190 तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ – 'इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती' ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथ ।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, लोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा" ति ?

---

१. केसपुत्तं – सी०, स्या०, रो० । २. ओपपक्खिं – सी०, स्या०, रो० । ३. भवन्तानं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अहिताय, भन्ते"।

"लुद्धो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो लोभेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, दोसो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा" ति ?

"अहिताय, भन्ते"।

"दुट्ठो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो दोसेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, मोहो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा" ति ?

"अहिताय, भन्ते"।

"मूळ्हो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो मोहेन अभिभूतो परिया- R. 190
दिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा" ति ?

"अकुसला, भन्ते"।

"सावज्जा वा अनवज्जा वा" ति ?

"सावज्जा, भन्ते"।

"विञ्ञुगरहिता वा विञ्ञुप्पसत्था वा" ति ?

"विञ्ञुगरहिता, भन्ते"।

"समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, नो वा ?
कथं वा एत्थ होती" ति ? B. 191

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति। एवं नो एत्थ होती" ति।

"इति खो, कालामा, यं तं अवोचुम्हा – 'एथ तुम्हे, कालामा! मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति। यदा तुम्हे कालामा अत्तना व जानेय्याथ – 'इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथा' ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं।

"एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति। यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ – 'इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती' ति, अथ तुम्हे, कालामा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथ।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, अलोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा" ति?

"हिताय, भन्ते"।

"अलुद्धो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो लोभेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं
R. 191 गच्छति, न मुसा भणति, न[1] परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, अदोसो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति ...पे०... अमोहो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो उप्पज्जति ...पे०... हिताय सुखाया" ति।

"एवं भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा" ति?

---

१. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कुसला, भन्ते"।

"सावज्जा वा अनवज्जा वा" ति ?

"अनवज्जा, भन्ते"।

"विञ्ञुगरहिता वा विञ्ञुप्पसत्था वा" ति ?

"विञ्ञुप्पसत्था, भन्ते"।

"समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति नो वा ? कथं B. 192 वा एत्थ होती" ति ?

"समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति। एवं नो एत्थ होती" ति।

"इति खो, कालामा, यं तं अवोचुम्हा – 'एथ तुम्हे, कालामा ! मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति। यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ – इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, कालामा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा' ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं R. 192 पटिच्च वुत्तं।

"स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगतब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पतिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्झेन फरित्वा विहरति। करुणासहगतेन चेतसा ...पे०... मुदितासहगतेन चेतसा ...पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्झेन फरित्वा विहरति।

"स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अब्याबज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एवं विसुद्धचित्तो। तस्स दिट्ठेव धम्मे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति। 'सचे खो पन अत्थि परो लोको, अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अथाहं[1] कायस्स भेदा परं

१. ठानमहं – सी०, रो०; ठानमेतं – स्या०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

B. 193 "'सचे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अथाहं[1] दिट्ठेव धम्मे अवेरं अब्याबज्झं अनीघं सुखिं[2] अत्तानं परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

"'सचे खो पन करोतो करीयति पापं, न खो पनाहं कस्सचि पापं चेतेमि । अकरोन्तं खो पन मं पापकम्मं कुतो दुक्खं फुसिस्सती' ति, अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

"'सचे खो पन करोतो न करीयति पापं, अथाहं उभयेनेव विसुद्धं अत्तानं समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुत्थो अस्सासो अधिगतो होति ।

"स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अब्याबज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एवं विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ती" ति ।

"एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत ! स खो सो, भन्ते, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अब्याबज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एवं
R. 193 विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति । 'सचे खो पन अत्थि परो लोको, अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अथाहं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

"'सचे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अथाहं दिट्ठेव धम्मे अवेरं अब्याबज्झं अनीघं सुखिं अत्तानं परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

"'सचे खो पन करोतो करीयति पापं, न खो पनाहं – कस्सचि पापं चेतेमि, अकरोन्तं खो पन मं पापकम्मं कुतो दुक्खं फुसिस्सती' ति, अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

B. 194 "'सचे खो पन करोतो न करीयति पापं, अथाहं उभयेनेव विसुद्धं अत्तानं समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुत्थो अस्सासो अधिगतो होति ।

"स खो सो, भन्ते, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अब्याबज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एवं विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति ।

---

१. इदाहं – सी०; इधाहं – स्या०, रो० । २. सुखं – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अभिक्कन्तं, भन्ते ...पे०... एते मयं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासके नो, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते" ति।

६. **साळ्हसुत्तं**। एवं मे सुतं। एकं समयं आयस्मा नन्दको सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे। अथ खो साळ्हो च मिगारनत्ता साणो[1] च सेखुनियनत्ता[2] येनायस्मा नन्दको तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं नन्दकं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्नं खो साळ्हं मिगारनत्तारं आयस्मा नन्दको एतदवोच –

"एथ तुम्हे, साळ्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति। यदा तुम्हे, साळ्हा, अत्तना व जानेय्याथ 'इमे धम्मा अकुसला, R· 194
इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती' ति, अथ तुम्हे साळ्हा पजहेय्याथ। तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि लोभो" ति?

"एवं, भन्ते"।

"अभिज्झा ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि। लुद्धो खो अयं, साळ्हा, अभिज्झालु पाणं पि हनति[3], अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि दोसो" ति? B. 195

"एवं, भन्ते"।

"ब्यापादो ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि। दुट्ठो खो अयं, साळ्हा, ब्यापन्नचित्तो पाणं पि हनति[3], अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति।

"एवं, भन्ते"।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि मोहो" ति?

"एवं, भन्ते"।

---

१. रोहणो – सी०, रो०; रोहनो – स्या०। २. पेखु ० – सी०, स्या०; पेखुणियनत्ता रो०। ३. हन्ति – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अविज्जा ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि । मूळ्हो खो अयं, साळ्हा, अविज्जागतो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया" ति ।

"एवं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा" ति ?

"अकुसला, भन्ते" ।

"सावज्जा वा अनवज्जा वा" ति ?

"सावज्जा, भन्ते" ।

"विञ्ञुगरहिता वा विञ्ञुप्पसत्था वा" ति ?

"विञ्ञुगरहिता, भन्ते" ।

"समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, नो वा ? कथं वा एत्थ होती" ति ?

R. 195 "समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति । एवं नो एत्थ होती" ति ।

"इति खो, साळ्हा, यं तं अवोचुम्हा – 'एथ तुम्हे, साळ्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, साळ्हा, अत्तना व जानेय्याथ – इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, साळ्हा, पजहेय्याथा' ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

"एथ[१] तुम्हे, साळ्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, साळ्हा, अत्तना व जानेय्याथ – 'इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्ञुप्पसत्था, इमे धम्मा B. 196 समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती' ति, अथ तुम्हे, साळ्हा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथ ।

१. एवं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि अलोभो" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"अनभिज्झा ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि । अलुद्धो खो अयं, साळ्हा, अनभिज्झालु नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति ।

"एवं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि अदोसो" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"अब्यापादो ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि । अदुट्ठो खो अयं, साळ्हा , अब्यापन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति ।

"एवं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, अत्थि अमोहो" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"विज्जा ति खो अहं, साळ्हा, एतमत्थं वदामि । अमूळ्हो खो अयं, सा हा, विज्जागतो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न R. 196 परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया" ति ।

"एवं, भन्ते" ।

"तं किं मञ्ञथ, साळ्हा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा" ति ?

"कुसला, भन्ते" ।

"सावज्जा वा अनवज्जा वा" ति ?

"अनवज्जा, भन्ते" ।

"विञ्ञुगरहिता वा विञ्ञुप्पसत्था वा" ति ?

"विञ्ञुप्पसत्था, भन्ते" ।

"समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति, नो वा ? कथं वा एत्थ होती" ति ?

"समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति । एवं नो एत्थ होती" ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"इति खो, साळ्हा, यं तं अवोचुम्हा[१] – 'एथ तुम्हे, साळ्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति। यदा तुम्हे, साळ्हा, अत्तना व जानेय्याथ – इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्ञु-
B. 197 प्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना दीघरत्तं हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, साळ्हा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा' ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

"स खो सो, साळ्हा, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगत-ब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पतिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा ...पे०... करुणा ... मुदिता ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्याबज्झेन फरित्वा विहरति । सो एवं पजानाति – 'अत्थि इदं, अत्थि हीनं, अत्थि पणीतं, अत्थि इमस्स सञ्ञागतस्स उत्तरि[२] निस्सरणं' ति । तस्स एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवा पि चित्तं
R. 197 विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति; विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

"सो एवं पजानाति – 'अहु पुब्बे लोभो, तदहु अकुसलं, सो एतरहि नत्थि, इच्चेतं कुसलं; अहु पुब्बे दोसो ...पे०... अहु पुब्बे मोहो, तदहु अकुसलं, सो एतरहि नत्थि, इच्चेतं कुसलं' ति । सो दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतिभूतो सुखप्पटिसंवेदी[३] ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती" ति ।

७. **कथावत्थुसुत्तं** । तीणिमानि, भिक्खवे, कथावत्थूनि । कतमानि तीणि ? अतीतं वा, भिक्खवे, अद्धानं आरब्भ कथं कथेय्य – 'एवं अहोसि अतीतमद्धानं' ति । अनागतं वा , भिक्खवे, अद्धानं आरब्भ कथं कथेय्य – 'एवं भविस्सति अनागतमद्धानं' ति । एतरहि वा, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं आरब्भ कथं कथेय्य – 'एवं होति एतरहि पच्चुप्पन्न-मद्धानं' ति ।

---

१. अवोचुम्ह – स्या०, रो० । २. उत्तरिं – सी०, स्या०, रो० । ३. सुखपटिसंवेदी – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितब्बो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति। सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो एकंसब्याकरणीयं पञ्हं न एकंसेन ब्याकरोति, विभज्जब्याकरणीयं B. 198 पञ्हं न विभज्ज ब्याकरोति, पटिपुच्छाब्याकरणीयं पञ्हं न पटिपुच्छा ब्याकरोति, ठपनीयं पञ्हं न ठपेति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति। सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो एकंसब्याकरणीयं पञ्हं एकंसेन ब्याकरोति, विभज्जब्याकरणीयं पञ्हं विभज्ज ब्याकरोति, पटिपुच्छाब्याकरणीयं पञ्हं पटिपुच्छा ब्याकरोति, ठपनीयं पञ्हं ठपेति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति।

"कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितब्बो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति। सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो ठानाठाने न सण्ठाति परिकप्पे न सण्ठाति अञ्ञातवादे[1] न सण्ठाति R. 198 पटिपदाय न सण्ठाति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति। सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो ठानाठाने सण्ठाति परिकप्पे सण्ठाति अञ्ञातवादे[1] सण्ठाति पटिपदाय सण्ठाति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति।

"कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितब्बो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति। सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो अञ्ञेनञ्ञं[2] पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति। सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो न अञ्ञेनञ्ञं[2] पटिचरति न बहिद्धा कथं अपनामेति, न कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति।

"कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितब्बो यदि वा कच्छो यदि वा अकच्छो ति। सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो अभिहरति अभिमद्दति अनुपजग्घति खलितं गण्हाति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति। सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो नाभिहरति नाभिमद्दति न अनुपजग्घति न खलितं गण्हाति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति।

"कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितब्बो यदि वा सउपनिसो यदि वा अनुपनिसो ति। अनोहितसोतो, भिक्खवे, अनुपनिसो B. 199

१. अञ्ञवादे – सी०, स्या०, रो०। २. अञ्ञेनाञ्ञं – स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

होति, ओहितसोतो सउपनिसो होति । सो सउपनिसो समानो अभिजानाति एकं धम्मं, परिजानाति एकं धम्मं, पजहति एकं धम्मं, सच्छिकरोति एकं धम्मं । सो अभिजानन्तो एकं धम्मं, परिजानन्तो एकं धम्मं, पजहन्तो एकं धम्मं, सच्छिकरोन्तो एकं धम्मं सम्मा विमुत्तिं फुसति । एतदत्था, भिक्खवे, कथा; एतदत्था मन्तना; एतदत्था उपनिसा; एतदत्थं सोतावधानं, यदिदं अनुपादा चित्तस्स विमोक्खो ति ।

R. 199 "ये विरुद्धा सल्लपन्ति, विनिविट्ठा समुस्सिता ।
अनरियगुणमासज्ज, अञ्ञोञ्ञविवरेसिनो[1] ।।

"दुब्भासितं विक्खलितं, सम्पमोहं पराजयं ।
अञ्ञोञ्ञस्साभिनन्दन्ति[2], तदरियो कथनाचरे ।।

"सचे चस्स कथाकामो, कालमञ्ञाय पण्डितो ।
धम्मट्ठपटिसंयुत्ता, या अरियचरिता[3] कथा ।।

"तं कथं कथये धीरो, अविरुद्धो अनुस्सितो ।
अनुन्नतेन[4] मनसा, अपळासो[5] असाहसो ।।

"अनुसूयायमानो[6] सो, सम्मदञ्ञाय भासति ।
सुभासितं अनुमोदेय्य, दुब्भट्ठे नापसादये[7] ।।

"उपारम्भं न सिक्खेय्य, खलितं च न गाहये ।
नाभिहरे नाभिमद्दे, न वाचं पयुतं भणे ।।

"अञ्ञाततत्थं पसादत्थं, सतं वे होति मन्तना ।
एवं खो अरिया मन्तेन्ति, एसा अरियान मन्तना ।
एतदञ्ञाय मेधावी, न समुस्सेय्य मन्तये" ति ।।

८. **अञ्ञतित्थियसुत्तं** । "सचे, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं – 'तयोमे, आवुसो, धम्मा । कतमे तयो ?
B. 200 रागो, दोसो, मोहो – इमे खो, आवुसो, तयो धम्मा । इमेसं, आवुसो, तिण्णं धम्मानं को विसेसो को अधिप्पयासो[8] किं नानाकरणं' ति ? एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं किन्ति ब्याकरेय्याथा" ति ?

---

१. अञ्ञमञ्ञं विवरेसिनो – सी०, रो० । २. अञ्ञमञ्ञभिनन्दन्ति – स्या०; अञ्ञमञ्ञस्साभि ० – सी०, रो० । ३. अरियं चरिता – सी० । ४. अनुपादिन्नेन – सी०, रो०; अनुतिण्णेन – स्या० । ५. अपलासो – सी०, रो० । ६. अनुसुय्यमानो – स्या०, रो० । ७. नावसादये – सी०, रो० । ८. अधिप्पायो – सी०; अधिप्पायसो – स्या०; अधिप्पायासो – रो० ।

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा। साधु वत, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति। "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच –

"सचे, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं – 'तयोमे, आवुसो, धम्मा। कतमे तयो? रागो, दोसो, मोहो – इमे खो, आवुसो, तयो धम्मा; इमेसं, आवुसो, तिण्णं धम्मानं को विसेसो को R.200
अधिप्पयासो किं नानाकरणं' ति? एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ – 'रागो खो, आवुसो, अप्पसावज्जो दन्धविरागी, दोसो महासावज्जो खिप्पविरागी, मोहो महासावज्जो दन्धविरागी' ति।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति?

'सुभनिमित्तं तिस्स वचनीयं। तस्स सुभनिमित्तं अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति। अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति?

'पटिघनिमित्तं तिस्स वचनीयं। तस्स पटिघनिमित्तं अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्यो- B. 201
भावाय वेपुल्लाय संवत्तति। अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति?

'अयोनिसो मनसिकारो तिस्स वचनीयं। तस्स अयोनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिय्यो-

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भावाय वेपुल्लाय संवत्तति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो उपपज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती' ति ।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्पज्जति उप्पन्नो च रागो पहीयती' ति ?

'असुभनिमित्तं तिस्स वचनीयं । तस्स असुभनिमित्तं योनिसो
R. 201 मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्पज्जति उप्पन्नो च रागो पहीयति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्पज्जति उप्पन्नो च रागो पहीयती' ति ।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्पज्जति उप्पन्नो च दोसो पहीयती' ति ?

'मेत्ता चेतोविमुत्ती तिस्स वचनीयं । तस्स मेत्तं चेतोविमुत्तिं योनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्पज्जति उप्पन्नो च दोसो पहीयति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्पज्जति उप्पन्नो च दोसो पहीयती' ति ।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति उप्पन्नो च मोहो पहीयती' ति ?

'योनिसो मनसिकारो तिस्स वचनीयं । तस्स योनिसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति उप्पन्नो च मोहो पहीयति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो नुप्पज्जति उप्पन्नो च मोहो पहीयती''' ति ।

B. 202 **९. अकुसलमूलसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, अकुसलमूलानि । कतमानि तीणि ? लोभो अकुसलमूलं, दोसो अकुसलमूलं, मोहो अकुसलमूलं ।

"यदपि, भिक्खवे, लोभो तदपि अकुसलमूलं; यदपि लुद्धो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं; यदपि लुद्धो लोभेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे लोभजा लोभनिदाना लोभसमुदया लोभपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यदपि, भिक्खवे, दोसो तदपि अकुसलमूलं; यदपि दुट्ठो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं ; यदपि दुट्ठो दोसेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति[1] वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो R. 202 इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे दोसजा दोसनिदाना दोससमुदया दोसपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

"यदपि, भिक्खवे, मोहो तदपि अकुसलमूलं; यदपि मूळ्हो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं; यदपि मूळ्हो मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे मोहजा मोहनिदाना मोहसमुदया मोहपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवरूपो चायं, भिक्खवे, पुग्गलो वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थवादी ति पि, अधम्मवादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

"कस्मा चायं, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो वुच्चति अकालवादी B. 203 ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थवादी ति पि, अधम्मवादी ति पि, अविनयवादी ति पि ? तथाहायं[2], भिक्खवे, पुग्गलो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि । भूतेन खो पन वुच्चमानो अवजानाति, नो पटिजानाति; अभूतेन वुच्चमानो न आतप्पं करोति, तस्स निब्बेठनाय इतिपेतं अतच्छं इतिपेतं अभूतं ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थवादी ति पि, अधम्मवादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

"एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो लोभजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति, सविघातं सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

"दोसजेहि ...प०... मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति, सविघातं सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

१. उपदहति – सी०, स्या०, रो० । २. तथाहयं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सेय्यथापि, भिक्खवे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो[1] परियोनद्धो अनयं आपज्जति, ब्यसनं आपज्जति, अनयब्यसनं आपज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो लोभजेहि पापकेहि
R. 203 अकुसलेहि धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति, सविघातं सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

"दोसजेहि ...पे०... मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति सविघातं सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अकुसलमूलानी ति ।

"तीणिमानि, भिक्खवे, कुसलमूलानि । कतमानि तीणि ? अलोभो कुसलमूलं, अदोसो कुसलमूलं, अमोहो कुसलमूलं ।

B. 204 "यदपि, भिक्खवे, अलोभो तदपि कुसलमूलं[2]; यदपि अलुद्धो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अलुद्धो लोभेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अलोभजा अलोभनिदाना अलोभसमुदया अलोभपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

"यदपि, भिक्खवे, अदोसो तदपि कुसलमूलं; यदपि अदुट्ठो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अदुट्ठो दोसेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अदोसजा अदोसनिदाना अदोससमुदया अदोसपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

"यदपि, भिक्खवे, अमोहो तदपि कुसलमूलं; यदपि अमूळ्हो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अमूळ्हो मोहेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि
R. 204 बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अमोहजा अमोहनिदाना अमोहसमुदया अमोहपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवरूपो

१. उद्धसेतो – स्या०; उद्धसेता – रो० । २. कुसलं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

चायं, भिक्खवे, पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि ।

"कस्मा चायं, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी[1] ति पि[1], विनयवादी ति पि ? तथाहायं, भिक्खवे, पुग्गलो न परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि । भूतेन खो पन वुच्चमानो पटिजानाति नो अवजानाति; अभूतेन वुच्चमानो आतप्पं करोति तस्स निब्बेठनाय – 'इतिपेतं अतच्छं, इतिपेतं अभूतं' ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति B. 205 पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि ।

"एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स लोभजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा। दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं । दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति ।

"दोसजा ...पे०... परिनिब्बायति । मोहजा ...पे०... परिनिब्बायति । सेय्यथापि भिक्खवे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो परियोनद्धो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुदालपिटकं[2] आदाय । सो तं मालुवालतं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलिखणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य, अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि[3] पि । सो तं मालुवालतं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य, खण्डाखण्डिकं छेत्वा फालेय्य, फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य, सकलिकं सकलिकं करित्वा वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य[4], अग्गिना डहित्वा मसिं करेय्य, मसिं करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य नदिया वा R. 205 सीघसोताय पवाहेय्य । एवमस्स[5] ता, भिक्खवे, मालुवालता उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । एवमेव खो, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स लोभजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं । दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति ।

१–१. म० पोत्थके नत्थि । २. कुद्दालपिटकं – सी०, स्या०, रो० । ३. उसीरनाळमत्तानि – सी०, स्या०; उसीरनालमत्तानि – रो० । ४. दहेय्य – सी०, रो० । ५. एवमस्सु – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

“दोसजा ...पे०... मोहजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं । दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि कुसलमूलानी” ति ।

B. 206 **१०. उपोसथसुत्तं** । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा मिगारमाता तदहुपोसथे येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच – “हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि दिवा दिवस्सा” ति ?

“उपोसथाहं, भन्ते, अज्ज उपवसामी” ति ।

“तयो खोमे, विसाखे, उपोसथा । कतमे तयो ? गोपालकुपोसथो, निगण्ठुपोसथो, अरियुपोसथो । कथं च, विसाखे, गोपालकुपोसथो होति ? सेय्यथापि, विसाखे, गोपालको सायन्हसमये सामिकानं गावो निय्यातेत्वा[1] इति पटिसञ्चिक्खति – ‘अज्ज खो गावो अमुकस्मिं[2] च अमुकस्मिं च पदेसे चरिंसु, अमुकस्मिं च अमुकस्मिं च पदेसे पानीयानि पिविंसु[3]; स्वे दानि गावो अमुकस्मिं च अमुकस्मिं च पदेसे चरिस्सन्ति, अमुकस्मिं च अमुकस्मिं च पदेसे पानीयानि पिविस्सन्ती’ ति; एवमेव खो, विसाखे, इधेकच्चो उपोसथिको इति पटिसञ्चिक्खति – ‘अहं ख्वज्ज
R. 206 इदं चिदं च खादनीयं खादिं, इदं चिदं च भोजनीयं भुञ्जिं; स्वे दानाहं इदं चिदं च खादनीयं खादिस्सामि, इदं चिदं च भोजनीयं भुञ्जिस्सामी’ ति । सो तेन[4] अभिज्झासहगतेन चेतसा दिवसं अतिनामेति । एवं विसाखे, गोपालकुपोसथो होति । एवं उपवुत्थो खो, विसाखे, गोपालकुपोसथो न महप्फलो होति न महानिसंसो न महाजुतिको न महाविप्फारो ।

“कथं च, विसाखे, निगण्ठुपोसथो होति ? अत्थि, विसाखे, निगण्ठा नाम समणजातिका । ते सावकं एवं समादपेन्ति – ‘एहि त्वं, अम्भो पुरिस, ये पुरत्थिमाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाहि; ये पच्छिमाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाहि; ये उत्तराय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाहि; ये दक्खि-

---

१. निय्यादेत्वा – स्या०, रो० । २. अमुस्मि – रो० । ३. अपंसु – सी०, रो० । ४. तेन लोभेन – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

णाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाही' ति । इति एकच्चानं पाणानं अनुद्दयाय अनुकम्पाय समादपेन्ति, एकच्चानं पाणानं नानुद्दयाय नानुकम्पाय समादपेन्ति । ते तदहुपोसथे सावकं एवं समादपेन्ति – 'एहि त्वं, अम्भो पुरिस, सब्बचेलानि निक्खिपित्वा एवं वदेहि – B. 207
नाहं क्वचनि[1] कस्सचि किञ्चनतस्मिं, न च मम क्वचनि कत्थचि[2] किञ्चनतत्थी[2]' ति । जानन्ति खो पनस्स मातापितरो – 'अयं अम्हाकं पुत्तो' ति; सो पि जानाति – 'इमे मय्हं मातापितरो' ति । जानाति खो पनस्स पुत्तदारो – 'अयं मय्हं भत्ता' ति; सो पि जानाति – 'अयं मय्हं पुत्तदारो' ति । जानन्ति खो पनस्स दासकम्मकरपोरिसा – 'अयं अम्हाकं अय्यो' ति; सो पि जानाति – 'इमे मय्हं दासकम्मकरपोरिसा' ति । इति यस्मिं समये सच्चे[3] समादपेतब्बा मुसावादे तस्मिं समये समादपेन्ति । इदं तस्स मुसावादस्मिं वदामि । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन[4] भोगे अदिन्नं येव परिभुञ्जति । इदं तस्स अदिन्नादानस्मिं वदामि । एवं खो, विसाखे, निगण्ठुपोसथो होति । एवं उपवुत्थो खो, विसाखे, निगण्ठुपोसथो न महप्फलो होति न महानिसंसो न महाजुतिको न महाविप्फारो ।

"कथं च, विसाखे, अरियुपोसथो होति ? उपक्किलिट्ठस्स, R. 207
विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको तथागतं अनुस्सरति – 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । तस्स तथागतं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति । ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? कक्कं च पटिच्च मत्तिकं च पटिच्च उदकं च पटिच्च पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च, एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

१. क्वचन – सी०; क्वचिनि – स्या०; क्वचि – रो० । २-२. कत्थचिकिञ्चनता नत्थी – सी०; किस्मिञ्चि किञ्चनत्थी – स्या०; कस्सचि किञ्चनं नत्थि – रो० । ३. सब्बे – रो० । ४. अच्चयेन ते – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको तथागतं अनुस्सरति –
B. 208 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । तस्स तथागतं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे – 'अरियसावको ब्रह्मुपोसथं उपवसति, ब्रह्मुना सद्धिं संवसति, ब्रह्मं चस्स आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति' । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्मं अनुस्सरति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । तस्स धम्मं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति,
R. 208 पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? सोत्तिं च पटिच्च, चुण्णं च पटिच्च, उदकं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्मं अनुस्सरति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[1] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । तस्स धम्मं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, 'अरियसावको धम्मुपोसथं उपवसति, धम्मेन सद्धिं संवसति, धम्मं चस्स आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्जं[2] उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति' । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

---

१. ओपनयिको – सी० । २. पामुज्जं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना B. 209 होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा' ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? उस्मं[1] च पटिच्च, खारं च[1] पटिच्च, गोमयं च पटिच्च, R. 209 उदकं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा' ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, 'अरियसावको सङ्घुपोसथं उपवसति, सङ्घेन सद्धिं संवसति, सङ्घं चस्स आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति' । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति अखण्डानि अच्छिद्दानि असबलानि अकम्मासानि भुजिस्सानि विञ्ञुप्पसत्थानि अपरामट्ठानि समाधिसंवत्तनिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते B. 210

१–१. ऊसञ्च ० – स्या०; ऊसं खारञ्च – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? तेलं च पटिच्च, छारिकं च पटिच्च, बालण्डुपकं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं, च विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
R. 210 दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति अखण्डानि ...पे०... समाधिसंवत्तनिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, 'अरियसावको सीलुपोसथं उपवसति, सीलेन सद्धिं संवसति, सीलं चस्स आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति' । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति – 'सन्ति देवा चातुमहाराजिका[1], सन्ति देवा तावतिंसा, सन्ति देवा यामा, सन्ति देवा तुसिता, सन्ति देवा निम्मानरतिनो, सन्ति देवा परनिम्मितवसवत्तिनो, सन्ति देवा ब्रह्मकायिका, सन्ति देवा ततुत्तरि[2] । यथारूपाय सद्धाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना[3], मय्हं पि तथारूपा सद्धा संविज्जति । यथारूपेन सीलेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सीलं संविज्जति । यथारूपेन सुतेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सुतं संविज्जति । यथारूपेन चागेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि
B. 211 तथारूपो चागो संविज्जति । यथारूपाय पञ्ञाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्ञा संविज्जती' ति । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्ञं च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा

---

१. चातुम्महाराजिका – सी०, स्या०, रो० । २. ततुत्तरिं – सी०, रो० । ३. तत्थुप्पन्ना – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? उक्कं च पटिच्च, लोणं च पटिच्च, गेरुकं च पटिच्च, नाळिकसण्डासं[1] च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो- R. 211
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति – 'सन्ति देवा चातुमहाराजिका, सन्ति देवा तावतिंसा ...पे०... सन्ति देवा ततुत्तरि । यथारूपाय सद्धाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा सद्धा संविज्जति । यथारूपेन सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्ञाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्ञा संविज्जती' ति । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्ञं च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, 'अरियसावको देवतुपोसथं उपवसति, देवताहि सद्धिं संवसति, देवता आरब्भ चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति' । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"स खो सो, विसाखे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरन्ति; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूत- B. 212
हितानुकम्पी विहरामि । इमिना पि[2] अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो अदिन्नादानं[3] पहाय अदिन्नादाना पटिविरता दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरन्ति;

१. नाळिसण्डासं – सी०, स्या०; नाळिकं – रो० । २. पहं – सी० । ३. अदिन्नदानं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरामि । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी[1] विरता मेथुना गामधम्मा; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

R. 212 'यावजीवं अरहन्तो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरता सच्चवादी सच्चसन्धा थेता पच्चयिका अविसंवादका लोकस्स; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो एकभत्तिका रत्तूपरता विरता विकालभोजना; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं एकभत्तिको रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठाना पटिविरता; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डन-

B. 213 विभूसनट्ठाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति मञ्चके वा तिणसन्थारके वा; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि मञ्चके वा तिणसन्थारके वा । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती' ति ।

---

१. अनाचारी – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"एवं खो, विसाखे, अरियुपोसथो होति । एवं उपवुत्थो खो, विसाखे, अरियुपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो" ।

"कीवमहप्फलो होति कीवमहानिसंसो कीवमहाजुतिको कीवमहाविप्फारो" ?

"सेय्यथापि, विसाखे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पहूतरत्तरतनानं इस्सरियाधिपच्चं[1] रज्जं कारेय्य[2], सेय्यथीदं[3] – अङ्गानं, R. 213 मगधानं, कासीनं, कोसलानं, वज्जीनं, मल्लानं, चेतीनं, वङ्गानं, कुरूनं, पञ्चालानं, मच्छानं, सूरसेनानं, अस्सकानं, अवन्तीनं, गन्धारानं, कम्बोजानं, अट्ठङ्गसमन्नागतस्स उपोसथस्स एतं[4] कलं नाग्घति सोळसिं । तं किस्स हेतु ? कपणं विसाखे, मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय । यानि, विसाखे, मानुसकानि पञ्ञास वस्सानि, चातुमहाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि[5] पञ्च वस्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं– 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय' ।

"यं, विसाखे, मानुसकं वस्ससतं, तावतिंसानं देवानं एसो एको B. 214 रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बं वस्ससहस्सं तावतिंसानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तावतिंसानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं – 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय' ।

"यानि, विसाखे, मानुसकानि द्वे वस्ससतानि, यामानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि द्वे वस्ससहस्सानि यामानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधे-

---

१. इस्सराधिपच्चं – रो० । २. करेय्य – रो० । ३. सेय्यथिदं – म० । ४. एक – रो० । ५. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा यामानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं,
R. 214 विसाखे, सन्धाय भासितं – 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय'।

"यानि, विसाखे, मानुसकानि चत्तारि वस्ससतानि, तुसितानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि चत्तारि वस्ससहस्सानि तुसितानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तुसितानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं – 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय' ।

"यानि, विसाखे, मानुसकानि अट्ठ वस्ससतानि, निम्मानरतीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि अट्ठ वस्ससहस्सानि निम्मानरतीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं
B. 215 उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा निम्मानरतीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं – 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय' ।

"यानि, विसाखे, मानुसकानि सोळस वस्ससतानि, परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिंसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं – 'कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाया' ति ।

"पाणं न हञ्ञे[1] न चदिन्नमादिये[2],
मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
R. 215 अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना,
रत्तिं न भुञ्जेय्य विकालभोजनं ।।

१. हाने – सी०, रो० । २. चादिन्न ० – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"मालं न धारे न च गन्धमाचरे,
मञ्चे छमायं व सयेथ सन्थते[१]।
एतं हि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुना[२] पकासितं ॥

"चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना,
ओभासयं[३] अनुपरियन्ति यावता ।
तमोनुदा ते पन अन्तलिक्खगा,
नभे पभासन्ति दिसाविरोचना ॥

"एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे धनं,
मुत्ता[४] मणि[४] वेळुरियं च भद्दकं ।
सिङ्गी सुवण्णं अथ वा पि कञ्चनं,
यं जातरूपं हटकं ति वुच्चति ॥

"अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स, B. 216
कलं पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।
चन्दप्पभा तारगणा च सब्बे ॥

"तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा,
अट्ठङ्गुपेतं उपवस्सुपोसथं ।
पुञ्ञानि कत्वान सुखुद्रयानि,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठानं" ति ॥

महावग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्दानं

तित्थभयं[५] च वेनागो, सरभो केसमुत्तिया ।
साळ्हो चा पि कथावत्थु, तित्थियमूलुपोसथो ति[५] ।

---

८. आनन्दवग्गो

१. **छन्नसुत्तं** । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो छन्नो परिब्बाजको येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि ।

१. सण्ठते – रो० । २. ०गुणं – रो० । ३. ओभासयन्ता – स्या० । ४–४. मुत्तं मणि – रो० । ५–५. सी०, पोत्थके नत्थि ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो छन्नो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "तुम्हे पि, आवुसो आनन्द, रागस्स पहानं पञ्ञापेथ, दोसस्स पहानं पञ्ञापेथ, मोहस्स पहानं पञ्ञापेथा ति। मयं खो, आवुसो, रागस्स पहानं
R. 216 पञ्ञापेम, दोसस्स पहानं पञ्ञापेम, मोहस्स पहानं पञ्ञापेमा ति। किं पन तुम्हे, आवुसो, रागे आदीनवं दिस्वा रागस्स पहानं पञ्ञापेथ, किं दोसे आदीनवं दिस्वा दोसस्स पहानं पञ्ञापेथ, किं मोहे आदीनवं दिस्वा मोहस्स पहानं पञ्ञापेथा" ति ?

B. 217 "रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति; रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति; रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति। रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति; रागे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति। रागो खो, आवुसो- अन्धकरणो अचक्खुकरणो अञ्ञाणकरणो पञ्ञानिरोधिको विघातपक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको।

"दुट्ठो खो, आवुसो, दोसेन ...पे०... मूळ्हो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति; मोहे पहीने नेवत्तब्याबाधाय पि चेतेति, न परब्याबाधाय पि चेतेति, न उभयब्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति। मूळ्हो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति; मोहे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति। मूळ्हो खो, आवुसो, मोहेन

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति; मोहे पहीने R.217 अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । मोहो खो, आवुसो, अन्धकरणो अचक्खुकरणो अञ्ञाणकरणो पञ्ञानिरोधिको विघातपक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको । इदं खो मयं, आवुसो, रागे आदीनवं दिस्वा रागस्स पहानं B. 218 पञ्ञापेम । इदं दोसे आदीनवं दिस्वा दोसस्स पहानं पञ्ञापेम । इदं मोहे आदीनवं दिस्वा मोहस्स पहानं पञ्ञापेमा" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ?

"अत्थावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ?

"अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्मासमाधि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ।

"भद्दको खो, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय । अलं च पनावुसो आनन्द, अप्पमादाया" ति ।

२. **आजीवकसुत्तं** । एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो अञ्ञतरो आजीवकसावको गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो आजीवकसावको गहपति आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच –

"केसं नो, भन्ते आनन्द, धम्मो स्वाक्खातो ? के लोके सुप्पटिपन्ना ? के लोके सुकता[1]" ति ?

"तेन हि, गहपति, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मञ्ञसि, गहपति, ये रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वाक्खातो नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती" ति ?

१. सुगता – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

R. 218 "ये, भन्ते, रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वाक्खातो। एवं मे एत्थ होती" ति।

"तं किं मञ्ञसि, गहपति, ये रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स B. 219 पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना नो वा? कथं वा ते एत्थ होती" ति?

"ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना। एवं मे एत्थ होती" ति।

"तं किं मञ्ञसि, गहपति, येसं रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, येसं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता नो वा? कथं वा ते एत्थ होती" ति?

"येसं, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो ...पे०... येसं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता। एवं मे एत्थ होती" ति।

"इति खो, गहपति, तयावेतं[1] ब्याकतं – 'ये भन्ते, रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वाक्खातो' ति। तयावेतं ब्याकतं – 'ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना' ति। तयावेतं ब्याकतं – 'येसं, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[2] आयतिं अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो ...पे०... येसं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[2] आयतिं अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता'" ति।

"अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! न चेव नाम सधम्मुक्कंसना भविस्सति, न च परधम्मापसादना। आयतनेव धम्मदेसना, अत्थो च वुत्तो, अत्ता च अनुपनीतो। तुम्हे, भन्ते आनन्द, रागस्स पहानाय R. 219 धम्मं देसेथ, दोसस्स ...पे०... मोहस्स पहनाय धम्मं देसेथ। तुम्हाकं,

१. तया चेतं – सी०, रो०। २. अनभावकतो – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भन्ते आनन्द, धम्मो स्वाक्खातो। तुम्हे, भन्ते आनन्द, रागस्स पहानाय B. 220 पटिपन्ना, दोसस्स ...पे०... मोहस्स पहानाय पटिपन्ना। तुम्हे, भन्ते, लोके सुप्पटिपन्ना। तुम्हाकं, भन्ते आनन्द, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो, तुम्हाकं दोसो पहीनो ...पे०... तुम्हाकं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो। तुम्हे लोके सुकता।

"अभिक्कन्तं, भन्ते, अभिक्कन्तं, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं[1] धारेय्य – 'चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती' ति; एवमेवं अय्येन आनन्देन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भन्ते आनन्द, तं भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासकं मं अय्यो आनन्दो धारेतु, अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

३. **महानामसक्कसुत्तं**। एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे। तेन खो पन समयेन भगवा गिलानवुट्ठितो[2] होति अचिरवुट्ठितो गेलञ्ञा। अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच – "दीघरत्ताहं, भन्ते, भगवता एवं धम्मं देसितं आजानामि – 'समाहितस्स ञाणं, नो असमाहितस्सा' ति। समाधि नु खो, भन्ते, पुब्बे, पच्छा ञाणं; उदाहु ञाणं पुब्बे, पच्छा समाधी" ति? अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि – "भगवा खो गिलानवुट्ठितो अचिरवुट्ठितो गेलञ्ञा। अयं च महानामो सक्को भगवन्तं अतिगम्भीरं पञ्हं पुच्छति। यन्नूनाहं महानामं सक्कं एकमन्तं अपनेत्वा धम्मं देसेय्यं" ति।

अथ खो आयस्मा आनन्दो महानामं सक्कं बाहायं[3] गहेत्वा एकमन्तं अपनेत्वा महानामं सक्कं एतदवोच – "सेखं पि खो, महानाम, सीलं वुत्तं भगवता, असेखं पि सीलं वुत्तं भगवता; सेखो पि समाधि वुत्तो भगवता, असेखो पि समाधि वुत्तो भगवता; सेखा पि पञ्ञा वुत्ता R. 220 भगवता, असेखा पि पञ्ञा वुत्ता भगवता। कतमं च, महानाम, B. 221 सेखं सीलं? इध, महानाम, भिक्खु सीलवा होति पातिमोक्खसंवरसंवुतो

१. तेलप्पज्जोतं – स्या०। २. गिलाना ० – सी०, स्या०, रो०। ३. बाहाय – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

विहरति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । इदं वुच्चति, महानाम, सेखं सीलं ।

"कतमो च, महानाम, सेखो समाधि ? इध, महानाम, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखो समाधि ।

"कतमा च, महानाम, सेखा पञ्ञा ? इध, महानाम, भिक्खु इदं दुक्खं ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखा पञ्ञा ।

"स खो सो, महानाम, अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो एवं समाधिसम्पन्नो एवं पञ्ञासम्पन्नो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, महानाम, सेखं पि सीलं वुत्तं भगवता, असेखं पि सीलं वुत्तं भगवता; सेखो पि समाधि वुत्तो भगवता, असेखो पि समाधि वुत्तो भगवता; सेखा पि पञ्ञा वुत्ता भगवता, असेखा पि पञ्ञा वुत्ता भगवता" ति ।

४. **निगण्ठसुत्तं** । एकं समयं आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो अभयो च लिच्छवि पण्डितकुमारको च लिच्छवि येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो लिच्छवि आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "निगण्ठो[1], भन्ते, नाटपुत्तो[2] सब्बञ्ञू सब्बदस्सावी अपरिसेसं ञाणदस्सनं पटिजानाति – 'चरतो च मे तिट्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समितं ञाणदस्सनं पच्चुपट्ठितं' ति । सो पुराणानं कम्मानं तपसा ब्यन्तीभावं पञ्ञापेति
R.221 नवानं कम्मानं अकरणा सेतुघातं । इति कम्मक्खया दुक्खक्खयो, दुक्खक्खया वेदनाक्खयो, वेदनाक्खया सब्बं दुक्खं निज्जिण्णं भविस्सति –
B.222 एवमेतिस्सा सन्दिट्ठिकाय निज्जराय[3] विसुद्धिया समतिक्कमो होति । इध, भन्ते, भगवा किमाहा" ति ?

"तिस्सो खो इमा, अभय, निज्जरा विसुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं[4] समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय[5] ञायस्स

---

१. निगन्थो – स्या० । २. नाथपुत्तो – सी०, स्या०, रो० । ३. निज्जरा – सी०, रो० । ४. सोकपरिद्दवानं – सी०, रो० । ५. अत्थगमाय – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । कतमा तिस्सो ? इध, अभय, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो नवं च कम्मं न करोति, पुराणं च कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विञ्ञूही ति ।

"स खो सो, अभय, भिक्खु एवं सीलसम्पन्नो विविच्चेव कामेहि ...पे०... चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति । सो नवं च कम्मं न करोति, पुराणं च कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विञ्ञूही ति ।

"स खो सो, अभय, भिक्खु एवं समाधिसम्पन्नो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । सो नवं च कम्मं न करोति, पुराणं च कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरोति । सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विञ्ञूही ति । इमा[1] खो, अभय, तिस्सो निज्जरा विसुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय ञायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

एवं वुत्ते पण्डितकुमारको लिच्छवि अभयं लिच्छविं एतदवोच – "किं पन त्वं, सम्म अभय, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदसी" ति ?

"क्याहं, सम्म पण्डितकुमारक[2], आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदिस्सामि ! मुद्धा पि तस्स विपतेय्य यो R. 222
आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदेय्या" ति ।

५. निवेसकसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा B. 223
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच –

"ये[3], आनन्द, अनुकम्पेय्याथ ये च सोतब्बं मञ्ञेय्युं मित्ता वा अमच्चा वा ञाती वा सालोहिता वा ते वो, आनन्द, तीसु ठानेसु समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसु तीसु ? बुद्धे अवेच्चप्पसादे

१. इमे – सी० । २. सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३. यं – सी०, स्या०, रो० ।

समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा – 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि; सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो भगवा' ति, धम्मे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति, सङ्घे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा' ति ।

"सिया, आनन्द, चतुन्नं महाभूतानं अञ्ञथत्तं – पथवीधातुया[1] आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्ञथत्तं तत्रिदं अञ्ञथत्तं । सो वतानन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति ।

R. 223 "सिया, आनन्द, चतुन्नं महाभूतानं अञ्ञथत्तं – पथवीधातुया आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव धम्मे ... पे०... न त्वेव सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्ञथत्तं
B. 224 तत्रिदं अञ्ञथत्तं । सो वतानन्द, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसयं वा उपपज्जिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति ।

"ये, आनन्द, अनुकम्पेय्याथ ये च सोतब्बं मञ्ञेय्युं मित्ता वा अमच्चा वा ञाती वा सालोहिता वा ते वो, आनन्द, इमेसु तीसु ठानेसु समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा" ति ।

६. **पठमभवसुत्तं** । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "भवो भवो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, भवो होती" ति ?

"कामधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो कामभवो पञ्ञायेथा" ति ?

---

१. पठवी ० – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो[1]। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं हीनाय धातुया विञ्ञाणं पतिट्ठितं एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति।

"रूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो रूपभवो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति खो आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं मज्झिमाय धातुया विञ्ञाणं पतिट्ठितं एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति।

"अरूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो अरूपभवो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"। R. 224

"इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं पणीताय धातुया विञ्ञाणं पतिट्ठितं एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। एवं खो, आनन्द, भवो होती" ति।

७. **दुतियभवसुत्तं**। अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा B. 225
तेनुपसङ्कमि ...पे०... आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "भवो भवो ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, भवो होती" ति ?

"कामधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो कामभवो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं भन्ते"।

"इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं हीनाय धातुया चेतना पतिट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति।

"रूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो रूपभवो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

---

१. सिनेहो – सी०, स्या०, रो०।

"इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं मज्झिमाय धातुया चेतना पतिट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति।

"अरूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो अरूपभवो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्ञाणं बीजं, तण्हा स्नेहो। अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं पणीताय धातुया चेतना पतिट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एवं आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। एवं खो, आनन्द, भवो होती" ति।

R. 225 **८. सीलब्बतसुत्तं।** अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच – "सब्बं नु खो, आनन्द, सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सफलं" ति ?

"न ख्वेत्थ[1], भन्ते, एकंसेना" ति।

"तेन हानन्द, विभजस्सू" ति।

"यं हिस्स, भन्ते, सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं
B. 226 सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं अफलं। यं च ख्वास्स, भन्ते, सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं सीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सफलं" ति। इदमवोच आयस्मा आनन्दो; समनुञ्ञो सत्था अहोसि।

अथ खो आयस्मा आनन्दो "समनुञ्ञो मे सत्था" ति, उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि। अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे भिक्खू आमन्तेसि – "सेखो, भिक्खवे, आनन्दो; न च पनस्स सुलभरूपो समसमो पञ्ञाया" ति।

९. गन्धजातसुत्तं। अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच –

---

१. खो तत्थ – सी०, रो०।

"तीणिमानि, भन्ते, गन्धजातानि, येसं अनुवातंयेव[1] गन्धो गच्छति, नो पटिवातं। कतमानि तीणि ? मूलगन्धो, सारगन्धो, पुप्फगन्धो – इमानि खो, भन्ते, तीणि गन्धजातानि, येसं अनुवातंयेव गन्धो गच्छति, नो पटिवातं। अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवातं पि गन्धो गच्छती" ति ?

"अत्थानन्द, किञ्चि गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, R. 226
पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवातं पि गन्धो गच्छती" ति।

"कतमं च पन, भन्ते, गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवातं पि गन्धो गच्छती" ति ?

"इधानन्द, यस्मिं गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल- B. 227
मच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गरतो याचयोगो दानसंविभागरतो, तस्स दिसासु समणब्राह्मणा वण्णं भासन्ति – 'अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गरतो याचयोगो दानसंविभागरतो' ति।

"देवता पिस्स वण्णं भासन्ति – 'अमुकस्मिं नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति ...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सग्गरतो याचयोगो दानसंविभागरतो' ति। इदं खो तं, आनन्द, गन्धजातं

१. अनुवातञ्ञेव – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवात-पटिवातं पि गन्धो गच्छती ति ।

"न पुप्फगन्धो पटिवातमेति,
न चन्दनं तगरमल्लिका वा ।
सतं च गन्धो पटिवातमेति,
सब्बा दिसा सप्पुरिसो[1] पवायती" ति ।।

१०. चूळनिकासुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
R.227 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "सम्मुखा-
B.228 मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं[2] – 'भगवतो, आनन्द, सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्ञापेसी' ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतकं पहोति सरेन विञ्ञापेतुं" ति ?

"सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता" ति ।

दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "सम्मुखा मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं – 'भगवतो, आनन्द, सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्ञापेसी' ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतकं पहोति सरेन विञ्ञापेतुं" ति ?

"सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता" ति ।

ततियं पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "सम्मुखा-मेतं, भन्ते, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं – 'भगवतो, आनन्द, सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्ञापेसी' ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतकं पहोति सरेन विञ्ञापेतुं" ति ?

"सुता[3] ते, आनन्द, सहस्सी चूळनिका[4] लोकधातू" ति ?

"एतस्स, भगवा, कालो; एतस्स, सुगत, कालो ! यं भगवा भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती[5]" ति ।

"तेनहानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

---

१. सुप्पुरिसो – रो० । २. पटिग्गहीतं – सी०, रो० । ३. सुतं – रो० । ४. चूलनिका – सी० । ५. धारेय्यन्ती – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भगवा एतदवोच – "यावता, आनन्द, चन्दिमसुरिया[1] परिहरन्ति, दिसा भन्ति विरोचना, ताव सहस्सधा लोको। तस्मिं सहस्सधा[2] लोके[2] सहस्सं चन्दानं, सहस्सं सुरियानं, सहस्सं सिनेरुपब्बतराजानं, सहस्सं जम्बुदीपानं, सहस्सं अपरगोयानानं, सहस्सं उत्तरकुरूनं, सहस्सं पुब्बविदेहानं, चत्तारि महासमुद्दसहस्सानि, चत्तारि महाराजसहस्सानि, सहस्सं चातुमहाराजिकानं, सहस्सं तावतिंसानं, सहस्सं यामानं, सहस्सं तुसितानं, R. 228 सहस्सं निम्मानरतीनं, सहस्सं परनिम्मितवसवत्तीनं, सहस्सं ब्रह्मलोकानं – अयं वुच्चतानन्द, सहस्सी चूळनिका लोकधातु।

"यावतानन्द, सहस्सी चूळनिका लोकधातु ताव सहस्सधा B. 229 लोको। अयं वुच्चतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु।

"यावतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु ताव सहस्सधा लोको। अयं वुच्चतानन्द, तिसहस्सी महासहस्सी लोकधातु।

"आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं[3] सरेन विञ्ञापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या" ति।

"यथा कथं पन, भन्ते, भगवा तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्ञापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या" ति?

"इधानन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं ओभासेन फरेय्य। यदा ते सत्ता तं[4] आलोकं सञ्जानेय्युं, अथ तथागतो घोसं करेय्य सद्दमनुस्सावेय्य। एवं खो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्ञापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या" ति।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच–"लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सत्था एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो" ति। एवं वुत्ते आयस्मा उदायी आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "किं तुय्हेत्थ[5], आवुसो आनन्द, यदि ते सत्था एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो" ति? एवं वुत्ते भगवा आयस्मन्तं उदायिं एतदवोच – "मा हेवं, उदायि, मा हेवं, उदायि। सचे, उदायि, आनन्दो अवीतरागो कालं करेय्य, तेन चित्तप्पसादेन सत्तक्खत्तुं देवेसु देवरज्जं कारेय्य[6], सत्तक्खत्तुं इमस्मिंयेव जम्बुदीपे महारज्जं कारेय्य। अपि च, उदायि, आनन्दो दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायिस्सती" ति।

आनन्दवग्गो अट्ठमो।

---

१. चन्दिमसूरिया – म०। २–२. स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ३. तिसहस्सीमहासहस्सीलोकधातुं – सी०, रो०; तिसहस्सिं महासहस्सिं लोकधातुं – स्या०। ४. नं – रो०। ५. तुम्हेत्थ – सी०। ६. करेय्य – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तस्सुद्दानं

छन्नो आजीवको सक्को, निगण्ठो च निवेसको ।
दुवे भवा सीलब्बतं, गन्धजातं च चूळनी ति ।।

——०——

९. समणवग्गो

B. 230, R. 229 १. **समणसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, समणस्स समणियानि[1] समणकरणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं, अधिचित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्ञासिक्खासमादानं – इमानि खो, भिक्खवे, तीणि समणस्स समणियानि समणकरणीयानि ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो[2] छन्दो भविस्सति अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्ञासिक्खासमादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

२. **गद्रभसुत्तं** । "सेय्यथापि, भिक्खवे, गद्रभो गोगणं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो[3] होति – 'अहं पि दम्मो[4], अहं पि दम्मो[4]' ति । तस्स न तादिसो वण्णो होति सेय्यथापि गुन्नं, न तादिसो सरो होति सेय्यथापि गुन्नं, न तादिसं पदं होति सेय्यथापि गुन्नं । सो गोगणंयेव पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति – 'अहं पि दम्मो, अहं पि दम्मो' ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु भिक्खुसङ्घं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति – 'अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू' ति । तस्स न तादिसो छन्दो होति अधिसीलसिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्ञेसं भिक्खूनं, न तादिसो छन्दो होति अधिचित्तसिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्ञेसं भिक्खूनं, न तादिसो छन्दो होति अधिपञ्ञासिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्ञेसं भिक्खूनं । सो भिक्खुसङ्घंयेव पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति – 'अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू' ति ।

B. 231 "तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २. नो – रो० पोत्थके नत्थि । ३. अनुबद्धो – सी०, रो० । ४–४. गो अम्हा अहं पि गो अम्हा ति – सी०; अम्हा अहं पि अम्हा ति – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्ञासिक्खासमादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

३. **खेत्तसुत्तं** । ''तीणिमानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स पुब्बे करणीयानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, कस्सको गहपति पटिकच्चेव खेत्तं सुकट्ठं करोति सुमतिकतं । पटिकच्चेव खेत्तं सुकट्ठं करित्वा सुमतिकतं कालेन बीजानि पतिट्ठापेति । कालेन बीजानि पतिट्ठापेत्वा समयेन उदकं अभिनेति पि अपनेति पि । इमानि खो, R. 230 भिक्खवे, तीणि कस्सकस्स गहपतिस्स पुब्बे करणीयानि ।

''एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स पुब्बे करणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं, अधिचित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्ञासिक्खासमादानं – इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स पुब्बे करणीयानि ।

''तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्ञासिक्खासमादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

४. **वज्जिपुत्तसुत्तं** । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो अञ्ञतरो वज्जिपुत्तको भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो वज्जिपुत्तको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – ''साधिकमिदं, भन्ते, दियड्ढसिक्खापदसतं[1] अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति । नाहं, भन्ते, एत्थ सक्कोमि सिक्खितुं'' ति । B. 232

''सक्खिस्ससि[2] पन त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खासु सिक्खितुं – अधिसीलसिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय अधिपञ्ञासिक्खाया'' ति ?

''सक्कोमहं, भन्ते, तीसु सिक्खासु सिक्खितुं – अधिसीलसिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्ञासिक्खाया'' ति ।

''तस्मातिह त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खासु सिक्खस्सु – अधिसीलसिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्ञासिक्खाय । यतो खो त्वं, भिक्खु, अधिसीलं पि सिक्खिस्ससि, अधिचित्तं पि सिक्खिस्ससि, अधिपञ्ञं पि सिक्खिस्ससि, तस्स तुय्हं भिक्खु अधिसीलं पि सिक्खतो अधि-

१. दिड्यढं सिक्खापदसतं – सी० । २. सक्कसि – सी०; सक्खसि – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

चित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्ञं पि सिक्खतो रागो पहीयिस्सति, दोसो पहीयिस्सति, मोहो पहीयिस्सति। सो त्वं रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं न तं करिस्ससि, यं पापं न तं[1] सेविस्ससी" ति।

अथ खो सो भिक्खु अपरेन समयेन अधिसीलं पि सिक्खि, अधि-
R. 231 चित्तं पि सिक्खि, अधिपञ्ञं पि सिक्खि। तस्स अधिसीलं पि सिक्खतो अधिचित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्ञं पि सिक्खतो रागो पहीयि, दोसो पहीयि, मोहो पहीयि। सो रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं तं नाकासि, यं पापं तं न सेवी ति।

५. सेक्खसुत्तं। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच –

"'सेखो, सेखो' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, सेखो होती" ति ?

"सिक्खती ति खो, भिक्खु, तस्मा सेखो ति वुच्चति। किञ्च सिक्खति ? अधिसीलं पि सिक्खति, अधिचित्तं पि सिक्खति, अधिपञ्ञं पि सिक्खति। सिक्खती ति खो, भिक्खु, तस्मा सेखो ति वुच्चती ति।

"सेखस्स सिक्खमानस्स, उजुमग्गानुसारिनो।
खयस्मिं पठमं ञाणं, ततो अञ्ञा अनन्तरा॥
"ततो अञ्ञा विमुत्तस्स, ञाणं वे होति तादिनो।
अकुप्पा मे विमुत्ती ति, भवसंयोजनक्खये" ति॥

B. 233 **६. पठमसिक्खासुत्तं**। "साधिकमिदं, भिक्खवे, दियड्ढसिक्खापदसतं अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति, यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता सिक्खन्ति। तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति। कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा अधिपञ्ञासिक्खा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा, यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति।

"इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं मत्तसो कारी पञ्ञाय मत्तसो कारी। सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि। तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता। यानि च खो तानि सिक्खापदानि

१. त्वं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि, तत्थ धुवसीलो[1] च होति ठितसीलो[2] च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो । R.232

"इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं मत्तसो कारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ[3] भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

"इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं परिपूरकारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि- B. 234
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

"इध पन भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं परिपूरकारी पञ्ञाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

"इति खो, भिक्खवे, पदेसं पदेसकारी आराधेति परिपूरं परिपूरकारी । अवञ्झानि[4] त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी" ति ।

१. धुवसीली – सी० । २. ठितसीली – सी० । ३. चेत्थ – सी० । ४. अवज्झानि – रो० ।

७. दुतियसिक्खासुत्तं । "साधिकमिदं, भिक्खवे, दियड्ढसिक्खा- R. 233 पदसतं[1] अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्ञासिक्खा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति ।

"इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं मत्तसो कारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सत्तक्खत्तुपरमो होति । सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया कोलंकोलो होति, द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा B. 235 संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया एकबीजी होति, एकंयेव मानुसकं भवं निब्बत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्णं संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

"इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं परिपूरकारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उद्धंसोतो अकनिट्ठगामी । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया असङ्खारपरिनिब्बायी होति । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति ।

---

१. दियड्ढं सिक्खापदसतं – सी० ।

"इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं परिपूरकारी पञ्ञाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स R. 234 हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

"इति खो, भिक्खवे, पदेसं पदेसकारी आराधेति, परिपूरं परिपूरकारी, अवञ्झानि त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी" ति ।

८. **ततियसिक्खासुत्तं ।** "साधिकमिदं, भिक्खवे, दियड्ढसिक्खापदसतं अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं B. 236 गच्छति । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्ञासिक्खा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति ।

"इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मिं परिपूरकारी पञ्ञाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्दानुखुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारुप्पानि तत्थ धुवसीलो च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया अन्तरापरिनिब्बायी होति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उपहच्चपरिनिब्बायी होति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया असङ्खारपरिनिब्बायी होति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ससङ्खारपरिनिब्बायी होति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया उद्धंसोतो होति अकनिट्ठगामी तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटि-

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

विज्झं तिण्णं संयोजनानं परिक्खया, रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी R. 235 होति, सकिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सन्तं करोति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं तिण्णं संयोजनानं परिक्खया एकबीजी होति, एकंयेव मानुसकं भवं निब्बत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं तिण्णं संयोजनानं परिक्खया कोलंकोलो होति, द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं तिण्णं संयोजनानं परिक्खया सत्तक्खत्तुपरमो होति, सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

"इति खो, भिक्खवे, परिपूरं परिपूरकारी आराधेति पदेसं पदेसकारी । अवञ्झानि त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी" ति ।

B. 237 **९. पठमसिक्खत्तयसुत्तं ।** "तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्ञासिक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... चतुत्थं झानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिपञ्ञासिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिपञ्ञासिक्खा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा" ति ।

१०. दुतियसिक्खत्तयसुत्तं । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्ञासिक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ...पे०... चतुत्थं[1] झानं[1] उपसम्पज्ज विहरति। R.236 अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा।

"कतमा च, भिक्खवे, अधिपञ्ञासिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिपञ्ञा सिक्खा। इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा ति।

"अधिसीलं अधिचित्तं, अधिपञ्ञं च विरियवा[2]। B. 238
थामवा धितिमा झायी, सतो गुत्तिन्द्रियो चरे॥
"यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे।
यथा अधो तथा उद्धं, यथा उद्धं तथा अधो॥
"यथा दिवा तथा रत्तिं, यथा रत्तिं तथा दिवा।
अभिभुय्य दिसा सब्बा, अप्पमाणसमाधिना॥
"तमाहु सेखं पटिपदं, अथो संसुद्धचारियं[3]॥
तमाहु लोके सम्बुद्धं, धीरं[4] पटिपदन्तगुं॥
"विञ्ञाणस्स निरोधेन, तण्हाक्खयविमुत्तिनो।
पज्जोतस्सेव निब्बानं, विमोक्खो होति चेतसो" ति॥

११. **सङ्कवासुत्तं**। एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन सङ्कवा[5] नाम कोसलानं निगमो तदवसरि। तत्र सुदं भगवा सङ्कवायं विहरति। तेन खो पन समयेन कस्सपगोत्तो नाम भिक्खु सङ्कवायं आवासिको होति। तत्र सुदं भगवा सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति। अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्खुनो भगवति[6] सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो – "अधिसल्लिखतेवायं[7] समणो" ति। अथ खो भगवा सङ्कवायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं तदवसरि। तत्र सुदं भगवा राजगहे विहरति[8]। R. 237

१–१. चतुत्थज्झानं – सी०, रो०। २. वीरियवा – म०। ३. ०चारणं – सी०, रो०; ० चारिणं – स्या०। ४. वीरं – सी०। ५. पङ्कधा – सी०, स्या०, रो०। ६. भगवता – सी०, रो०। ७. अधिसल्लेखतेवायं – स्या०। ८. विहरति गिज्झकूटे पब्बते – सी०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्खुनो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो
B. 239 अहुदेव कुक्कुच्चं अहु विप्पटिसारो – "अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लद्धं वत मे, न वत मे सुलद्धं; यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पचयो – 'अधिसल्लिखतेवायं समणो' ति । यन्नूनाहं येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्यं; उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके अच्चयं अच्चयतो देसेय्यं" ति । अथ खो कस्सपगोत्तो भिक्खु सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन राजगहं तेन पक्कामि । अनुपुब्बेन येन राजगहं येन गिज्झकूटो पब्बतो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कस्सपगोत्तो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच –

"एकमिदं, भन्ते, समयं भगवा सङ्कवायं[1] विहरति, सङ्कवा नाम कोसलानं निगमो । तत्र, भन्ते, भगवा सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । तस्स मय्हं भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो – 'अधिसल्लिखतेवायं समणो' ति । अथ खो भगवा सङ्कवायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । तस्स मय्हं, भन्ते, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो अहुदेव कुक्कुच्चं अहु विप्पटिसारो – 'अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लद्धं वत मे, न वत मे सुलद्धं; यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो – 'अधिसल्लिखतेवायं समणो' ति । यन्नूनाहं येन भगवा तेनुपसङ्कमेय्यं; उपसङ्कमित्वा भगवतो सन्तिके अच्चयं अच्चयतो देसेय्यं'
R. 238 ति । अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामूळ्हं यथाअकुसलं यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो –
B. 240 'अधिसल्लिखतेवायं समणो' ति । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं अच्चयतो पटिग्गण्हातु[2], आयतिं संवराया" ति ।

"तग्घ तं[3], कस्सप, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामूळ्हं यथाअकुसलं, यस्स ते मयि[4] सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय

१. पङ्कधायं – सी०, स्या०, रो० । २. पटिगण्हातु – सी०, रो० । ३. त्वं – सी०, रो० । ४. मयं – सी०; मया – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो – 'अधिसल्लिखतेवायं समणो' ति । यतो च खो त्वं, कस्सप, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटिग्गण्हाम । वुद्धि हेसा, कस्सप, अरियस्स विनये यो अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयतिं संवरं आपज्जति ।

"थेरो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति न सिक्खाकामो न सिक्खासमादानस्स वण्णवादी, ये चञ्ञे भिक्खू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय समादपेति, ये चञ्ञे भिक्खू सिक्खाकामा तेसं च न वण्णं भणति भूतं तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, थेरस्स भिक्खुनो न वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्ञे नं भिक्खू भजेय्युं, ये नं भजेय्युं त्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स थेरस्स भिक्खुनो न वण्णं भणामि ।

"मज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति ...पे०... नवो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति न सिक्खाकामो न सिक्खासमादानस्स वण्णवादी, ये चञ्ञे भिक्खू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय समादपेति, ये चञ्ञे भिक्खू सिक्खाकामा तेसं च न वण्णं भणति भूतं तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, नवस्स भिक्खुनो न वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्ञे नं भिक्खू भजेय्युं, ये नं भजेय्युं R. 239 त्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स नवस्स भिक्खुनो न वण्णं भणामि ।

"थेरो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति सिक्खाकामो सिक्खासमा- B. 241 दानस्स वण्णवादी, ये चञ्ञे भिक्खू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय समादपेति, ये चञ्ञे भिक्खू सिक्खाकामा तेसं च वण्णं भणति भूतं तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, थेरस्स भिक्खुनो वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्ञे नं भिक्खू भजेय्युं, ये नं भजेय्युं त्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स थेरस्स भिक्खुनो वण्णं भणामि ।

"मज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति सिक्खाकामो ...पे०... नवो चे पि, कस्सप, भिक्खु होति सिक्खाकामो सिक्खासमादानस्स वण्ण-

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

वादी, ये चञ्ञे भिक्खू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय समादपेति, ये चञ्ञे भिक्खू सिक्खाकामा तेसं च वण्णं भणति भूतं तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, नवस्स भिक्खुनो वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्ञे नं भिक्खू भजेय्युं, ये नं भजेय्युं त्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स नवस्स भिक्खुनो वण्णं भणामी" ति ।

समणवग्गो नवमो ।

तस्सुद्दानं

समणो गद्रभो खेत्तं, वज्जिपुत्तो च सेक्खकं ।
तयो च सिक्खना वुत्ता, द्वे सिक्खा सङ्कवाय चा ति ॥

———०———

१०. लोणकपल्लवग्गो

१. **अच्चायिकसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स अच्चायिकानि करणीयानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, कस्सको गहपति सीघं सीघं खेत्तं सुकट्ठं करोति सुमतिकतं । सीघं
B. 242 सीघं खेत्तं सुकट्ठं करित्वा सुमतिकतं सीघं सीघं बीजानि पतिट्ठापेति ।
R. 240 सीघं सीघं बीजानि पतिट्ठापेत्वा सीघं सीघं उदकं अभिनेति पि अपनेति पि । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि कस्सकस्स गहपतिस्स अच्चायिकानि करणीयानि । तस्स खो तं, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स नत्थि सा इद्धि वा आनुभावो वा – 'अज्जेव मे धञ्ञानि जायन्तु, स्वेव गब्भीनि होन्तु, उत्तरस्वेव पच्चन्तू' ति । अथ खो, भिक्खवे, होति सो समयो यं तस्स कस्सकस्स गहपतिस्स तानि धञ्ञानि उतुपरिणामीनि[1] जायन्ति पि गब्भीनि[2] पि होन्ति पच्चन्ति पि ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स अच्चायिकानि करणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं, अधिचित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्ञासिक्खासमादानं – इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स अच्चायिकानि करणीयानि । तस्स खो तं, भिक्खवे, भिक्खुनो नत्थि सा इद्धि वा अनुभावो वा – 'अज्जेव मे अनु-

१. उतुपरिणामिनि – सी०, रो० । २. गब्भीनी – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चतु स्वे वा उत्तरस्वे वा' ति । अथ खो, भिक्खवे, होति सो समयो यं तस्स भिक्खुनो अधिसीलं पि सिक्खतो अधिचित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्ञं पि सिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो छन्दो भविस्सति अधिचितसिक्खासमादाने, तिब्बो छन्दो भविस्सति अधिपञ्ञासिक्खासमादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

२. **पविवेकसुत्तं** । तीणिमानि, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका पविवेकानि पञ्ञापेन्ति । कतमानि तीणि ? चीवरपविवेकं, पिण्डपातपविवेकं, सेनासनपविवेकं ।

"तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका चीवरपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति, साणानि पि धारेन्ति, मसाणानि पि धारेन्ति, छवदुस्सानि पि धारेन्ति, पंसुकूलानि पि धारेन्ति, तिरीटानि[1] पि धारेन्ति, अजिनं[2] पि धारेन्ति, अजिनक्खिपं पि धारेन्ति, कुसचीरं पि धारेन्ति, वाकचीरं पि धारेन्ति, फलकचीरं पि धारेन्ति, केसकम्बलं पि धारेन्ति, वाळकम्बलं[3] पि धारेन्ति, उलूकपक्खिकं पि धारेन्ति । इदं खो, B. 243, R. 241 भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका चीवरपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति ।

"तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका पिण्डपातपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति । साकभक्खा पि होन्ति, सामाकभक्खा पि होन्ति, नीवारभक्खा पि होन्ति, दद्दुलभक्खा पि होन्ति, हटभक्खा पि होन्ति, कणभक्खा पि होन्ति, आचामभक्खा पि होन्ति, पिञ्ञाकभक्खा पि होन्ति, तिणभक्खा पि होन्ति, गोमयभक्खा पि होन्ति, वनमूलफलाहारा यापेन्ति पवत्तफलभोजी । इदं खो, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका पिण्डपातपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति ।

"तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका सेनासनपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति अरञ्ञं रुक्खमूलं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुञ्जं भुसागारं । इदं खो, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका सेनासनपविवेकस्मिं पञ्ञापेन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका पविवेकानि पञ्ञापेन्ति ।

---

१. तिरीटकानि – सी०, रो० । २. अजिनानि – सी०, रो० । ३. वालकम्बलं – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"तीणि खो पनिमानि, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये भिक्खुनो पविवेकानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सील्यं चस्स पहीनं होति, तेन च विवित्तो होति; सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति; खीणासवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, दुस्सील्यं चस्स पहीनं होति, तेन च विवित्तो होति; सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति; खीणासवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो' ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स सम्पन्नं सालिक्खेत्तं । तमेनं कस्सको गहपति सीघं सीघं लवापेय्य[1] । सीघं सीघं लवापेत्वा
B. 244 सीघं सीघं सङ्करापेय्य । सीघं सीघं सङ्करापेत्वा सीघं सीघं उब्बहापेय्य[2] ।
R. 242 सीघं सीघं उब्बहापेत्वा सीघं सीघं पुञ्जं कारापेय्य । सीघं सीघं पुञ्जं कारापेत्वा सीघं सीघं मद्दापेय्य । सीघं सीघं मद्दापेत्वा सीघं सीघं पलालानि उद्धरापेय्य । सीघं सीघं पलालानि उद्धरापेत्वा सीघं सीघं भुसिकं उद्धरापेय्य । सीघं सीघं भुसिकं उद्धरापेत्वा सीघं सीघं ओपुनापेय्य । सीघं सीघं ओपुनापेत्वा सीघं सीघं अतिहरापेय्य । सीघं सीघं अतिहरापेत्वा सीघं सीघं कोट्टापेय्य । सीघं सीघं कोट्टापेत्वा सीघं सीघं थुसानि उद्धरापेय्य । एवमस्सु तानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स धञ्ञानि[3] अग्गप्पत्तानि सारप्पत्तानि सुद्धानि सारे पतिट्ठितानि ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यतो भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सील्यं चस्स पहीनं होति, तेन च विवित्तो होति; सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति; खीणासवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खु अग्गप्पत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो'" ति ।

३. **सरदसुत्तं** । "सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो[4] सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव खो, भिक्खवे, यतो अरियसावकस्स विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उप्पज्जति[5], सह

---

१. वपापेय्य – सी०, रो० । २. उब्बाहापेय्य – स्या० । ३. तानि धञ्ञानि – सी०, रो० । ४. अब्भुस्सुक्कमानो – सी०, रो० । ५. उदपादि – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

दस्सनुप्पादा, भिक्खवे, अरियसावकस्स तीणि संयोजनानि पहीयन्ति – सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपरामासो ।

"अथापरं द्वीहि धम्मेहि निय्याति अभिज्झाय च ब्यापादेन च । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्मिं चे, भिक्खवे, समये अरियसावको कालं करेय्य, नत्थि तं संयोजनं येन संयोजनेन B. 245
संयुत्तो अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्या" ति ।

४. **परिसासुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा तिस्सो ? अग्गवती परिसा, वग्गा परिसा, समग्गा परिसा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं R. 243
परिसायं थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय, तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका ओक्कमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ।

"कतमा च, भिक्खवे, वग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्ञमञ्ञं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, वग्गा परिसा ।

"कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, समग्गा परिसा ।

"यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, बहुं, भिक्खवे, भिक्खू तस्मिं समये पुञ्ञं पसवन्ति । ब्रह्मं, भिक्खवे, विहारं तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिदं मुदिताय चेतोविमुत्तिया । पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्धकायो सुखं वेदियति, सुखिनो चित्तं समाधियति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बत-

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 246 कन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे[1] परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति, कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा समुद्दं परिपूरेन्ति; एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवद- R. 244 माना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, बहुं, भिक्खवे, भिक्खू तस्मिं समये पुञ्ञं पसवन्ति । ब्रह्मं, भिक्खवे, विहारं तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिदं मुदिताय चेतोविमुत्तिया । पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्धकायो सुखं वेदियति, सुखिनो चित्तं समाधियति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो परिसा" ति ।

५. पठमआजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो[2] अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं[3] तेव[3] सङ्ख्यं[4] गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं B. 247 धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं

१. कुस्सुब्भे – सी०, रो०; कुसुब्भे – स्या० । २. भद्दो – रो० । ३–३. अङ्गन्त्वेव – सी० । ४. सङ्खं – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पजानाति; 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खनिरोध- R. 245 गामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा" ति ।

६. **दुतियआजानीयसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । एवं खो, भिक्खवे, B. 248 भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा" ति ।

७. **ततियआजानीयसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्ञो R. 246 भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्ञो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्स। कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचर-सम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खा-पदेसु। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति। इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा" ति।

B. 249 **८. पोत्थकसुत्तं।** "नवो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च; मज्झिमो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च; जिण्णो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च होति दुक्खसम्फस्सो च अप्पग्घो च। जिण्णं पि, भिक्खवे, पोत्थकं उक्खलिपरिमज्जनं[1] वा करोन्ति सङ्कारकूटे वा नं[2] छड्डेन्ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे, नवो चे पि भिक्खु होति दुस्सीलो पाप-
R. 247 धम्मो। इदमस्स दुब्बण्णताय वदामि। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं[3] पुग्गलं वदामि। ये खो पनस्स सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगतिं आपज्जन्ति, तेसं तं होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय। इदमस्स दुक्खसम्फस्सताय वदामि। सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुक्खसम्फस्सो तथूपमाहं, भिक्खवे,

१. उक्खलिपरिमद्दनं – रो०। २. तं – सी०। ३. इदं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

इमं पुग्गलं वदामि । येसं खो पन सो पटिग्गण्हाति[1] चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं, तेसं तं न महप्फलं होति न महानिसंसं । इदमस्स अप्पग्घताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको अप्पग्घो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । मज्झिमो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति ...पे०... थेरो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति दुस्सीलो पापधम्मो, इदमस्स दुब्बण्णताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । ये खो पनस्स सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगतिं आपज्जन्ति, तेसं तं होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । इदमस्स दुक्खसम्फस्सताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुक्खसम्फस्सो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । येसं खो पन सो पटिग्गण्हाति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं, तेसं तं न महप्फलं होति न महानिसंसं । इदमस्स अप्पग्घताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको अप्पग्घो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि ।

"एवरूपो चायं, भिक्खवे, थेरो भिक्खु सङ्घमज्झे भणति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'किं नु खो तुय्हं बालस्स अब्यत्तस्स भणितेन, त्वं पि नाम भणितब्बं मञ्ञसी' ति ! सो कुपितो अनत्तमनो तथारूपिं वाचं निच्छारेति यथारूपाय वाचाय सङ्घो तं उक्खिपति, सङ्कारकूटे व नं पोत्थकं । B. 250

"नवं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं चेव होति सुखसम्फस्सं च महग्घं च; मज्झिमं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं R. 248 चेव होति सुखसम्फस्सं च महग्घं च; जिण्णं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं चेव होति सुखसम्फस्सं च महग्घं च । जिण्णं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं रतनपलिवेठनं वा करोति गन्धकरण्डके वा नं पक्खिपन्ति[2] । एवमेव खो, भिक्खवे, नवो चे पि भिक्खु होति सीलवा कल्याणधम्मो, इदमस्स सुवण्णताय वदामि । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । ये खो पनस्स सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगतिं आपज्जन्ति, तेसं तं होति दीघरत्तं हिताय सुखाय । इदमस्स सुखसम्फस्सताय वदामि । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं सुखसम्फस्सं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं

१. पटिगण्हाति – सी०, रो० । २. निक्खिपन्ति – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पुग्गलं वदामि । येसं खो पन सो पटिग्गण्हाति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं, तेसं तं महप्फलं होति महानिसंसं । इदमस्स महग्घताय वदामि । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं महग्घं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । मज्झिमो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति ...पे०... थेरो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति ...पे०... पुग्गलं वदामि ।

R. 249 "एवरूपो चायं, भिक्खवे, थेरो भिक्खु सङ्घमज्झे भणति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'अप्पसद्दा आयस्मन्तो होथ, थेरो भिक्खु धम्मं च विनयं च भणती' ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'कासिकवत्थूपमा भविस्साम, न पोत्थकूपमा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

९. **लोणकपल्लसुत्तं** । "यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'यथा यथायं पुरिसो कम्मं करोति तथा तथा तं पटिसंवेदियती' ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न होति, ओकासो न पञ्ञायति सम्मा
B. 251 दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो च खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'यथा यथा वेदनीयं अयं पुरिसो कम्मं करोति तथा तथा तस्स विपाकं पटिसंवेदियती' ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो होति, ओकासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पमत्तकं[1] पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति । इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु[2] पि[2] खायति, किं बहुदेव !

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ? इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभावितकायो होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्ञो परित्तो अप्पातुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो

---

१. अप्पमत्तिकं – रो० । २–२. नाणुम्पि – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भावितपञ्ञो अपरित्तो महत्तो[१] अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्लं[२] परित्ते उदक- R. 250
कपल्लके[३] पक्खिपेय्य । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु तं परित्तं उदकं अमुना लोणकपल्लेन लोणं अस्स अपेय्यं[४]" ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

"अदुं हि, भन्ते, परित्तं उदककपल्लके उदकं, तं अमुना लोणकपल्लेन लोणं अस्स अपेय्यं" ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्लकं गङ्गाय नदिया पक्खिपेय्य । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु सा गङ्गा नदी अमुना लोणकपल्लेन लोणा अस्स अपेय्या" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"तं किस्स हेतु" ?

"असु हि, भन्ते, गङ्गाय नदिया महा उदकक्खन्धो सो अमुना लोणकपल्लेन लोणो न अस्स अपेय्यो" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि B. 252
पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं[५] पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु[६] पि[६] खायति, किं बहुदेव ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभावितकायो होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्ञो परित्तो अप्पातुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,

१. महन्तो – सी०; महत्ता – स्या०, रो० । २. लोणफलं – सी०, स्या०, रो० ।
३. उदकमल्लके – सी०, स्या०, रो० । ४. अप्पेय्यं – सी० । ५ अप्पमत्तिकं – रो० ।
६–६. नाणुम्पि – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्ञो अपरित्तो महत्तो[1] अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"इध, भिक्खवे, एकच्चो अड्ढकहापणेन[2] पि बन्धनं निगच्छति, R.251 कहापणेन पि बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन[3] पि बन्धनं निगच्छति । इध, भिक्खवे, एकच्चो अड्ढकहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धनं निगच्छति ।

"कथंरूपो, भिक्खवे, अड्ढकहापणेन पि बन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि बन्धनं निगच्छति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो दलिद्दो[4] होति अप्पस्सको अप्पभोगो । एवरूपो, भिक्खवे, अड्ढकहापणेन पि बन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि बन्धनं निगच्छति ।

"कथंरूपो, भिक्खवे, अड्ढकहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धनं निगच्छति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अड्ढो होति महद्धनो महाभोगो । एवरूपो, भिक्खवे, अड्ढकहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न बन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न बन्धनं निगच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं । तमेनं B. 253 निरयं उपनेति । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं, तमेनं निरयं उपनेति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभावितकायो होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्ञो परित्तो अप्पातुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,

१. महन्तो – सी०; महत्ता – स्या०, रो० । २. अद्धकहापणेन – सी०; अद्धकहापनेन – रो० । ३. कहापनसतेन – रो० । ४. दळिद्दो – सी०, रो० ।

भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्ञो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्ञो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव । सेय्यथापि, भिक्खवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा अप्पेकच्चं उरब्भं अदिन्नं R. 252 आदियमानं पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं, अप्पेकच्चं उरब्भं अदिन्नं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

"कथंरूपं, भिक्खवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिन्नं आदियमानं पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ? इध भिक्खवे, एकच्चो दलिद्दो होति अप्पस्सको अप्पभोगो । एवरूपं, भिक्खवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिन्नं आदियमानं पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

"कथंरूपं, भिक्खवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिन्नं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं[1] वा यथापच्चयं वा कातुं । इध, भिक्खवे, एकच्चो अड्ढो होति महद्धनो महा- B. 254 भोगो राजा वा राजमहामत्तो वा । एवरूपं, भिक्खवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिन्नं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं । अञ्ञदत्थु पञ्जलिको नं याचति – 'देहि मे, मारिस, उरब्भं वा उरब्भधनं वा' ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति । इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभावितकायो

१. झापेतुं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्ञो परित्तो अप्पा-
R. 253 तुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं
पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

"कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पाप-
कम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो
भावितपञ्ञो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे,
पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति,
नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

"यो भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'यथा यथायं पुरिसो कम्मं करोति
तथा तथा तं[1] पटिसंवेदेती' ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न
होति, ओकासो न पञ्ञायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो च
खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य – 'यथा यथा वेदनीयं अयं पुरिसो कम्मं करोति
तथा तथा तस्स विपाकं पटिसंवेदेती' ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय-
वासो होति, ओकासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया" ति ।

B. 255 **१०. पंसुधोवकसुत्तं ।** "सन्ति, भिक्खवे, जातरूपस्स ओळा-
रिका[2] उपक्किलेसा पंसुवालुका[3] सक्खरकठला । तमेनं पंसुधोवको वा
पंसुधोवकन्तेवासी वा दोणियं आकिरित्वा धोवति सन्धोवति निद्धोवति ।
तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते सन्ति जातरूपस्स मज्झिमसहगता उपक्किलेसा
सुखुमसक्खरा थूलवालुका । तमेनं पंसुधोवको वा पंसुधोवकन्तेवासी
वा धोवति सन्धोवति निद्धोवति । तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते सन्ति
जातरूपस्स सुखुमसहगता उपक्किलेसा सुखुमवालुका काळजल्लिका[4] ।
तमेनं पंसुधोवको वा पंसुधोवकन्तेवासी वा धोवति सन्धोवति निद्धो-
वति । तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते अथापरं सुवण्णसिकतावसिस्सन्ति ।
तमेनं सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा जातरूपं मूसायं पक्खि-
पित्वा धमति सन्धमति निद्धमति । तं होति जातरूपं धन्तं सन्धन्तं
R. 254 निद्धन्तं[5] अनिद्धन्तकसावं[5], न चेव मुदु[6] होति न च कम्मनियं,[7] न च
पभस्सरं पभङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । होति सो, भिक्खवे,

---

१. नं – सी० । २. ओलारिका – सी० । ३. पंसुवालिका – सी०, स्या०, रो० ।
४. कालिजल्लिका – सी०, रो० । ५–५. अनिद्धन्तं अनिहितं अनिक्खित्तकसावं – सी०;
अनिद्धन्तं अनिहितं अनिन्नीतकसावं – स्या०, रो० । ६. मदु – म० । ७. कम्मनीयं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

समयो यं सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं धमति सन्धमति निद्धमति । तं होति जातरूपं धन्तं सन्धन्तं निद्धन्तं निद्धन्त-कसावं, मुदुं च होति कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा उपेति कम्माय । यस्सा यस्सा च पिलन्धनविकतिया आकङ्खति – यदि पट्टिकाय[1], यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यकेन, यदि सुवण्णमालाय – तं चस्स अत्थं अनुभोति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्खुनो ओळारिका उपक्किलेसा कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं, तमेनं सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्खुनो मज्झिमसहगता उपक्किलेसा कामवितक्को ब्यापाद-वितक्को विहिंसावितक्को, तमेनं सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते B. 256
सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्खुनो सुखुमसहगता उपक्किलेसा ञाति-वितक्को[2] जनपदवितक्को अनवञ्ञत्तिपटिसंयुत्तो वितक्को, तमेनं सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं ब्यन्तीकते अथापरं धम्मवितक्कोवसिस्सति[3] । सो होति समाधि न चेव सन्तो न च पणीतो नप्पटिप्पस्सद्धिलद्धो[4] न एकोदिभावाधिगतो ससङ्खारनिग्गय्हवारितगतो[5] होति । सो, भिक्खवे, समयो यं तं चित्तं अज्झत्तंयेव सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि[6] होति[6] समाधियति । सो होति समाधि सन्तो पणीतो पटिप्पस्सद्धिलद्धो एकोदिभावाधिगतो न ससङ्खारनिग्गय्हवारितगतो । यस्स यस्स च अभिञ्ञासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिन्नामेति अभिसञ्ञा- R. 255
सच्छिकिरियाय तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति – 'अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभवेय्यं – एको पि हुत्वा बहुधा अस्सं, बहुधा पि हुत्वा एको अस्सं; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुड्डं[7] तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छेय्यं, सेय्यथापि आकासे; पथविया[8] पि उम्मुज्जनिमुज्जं करेय्यं, सेय्यथापि

१. पट्टकाय – रो० । २. जाति० – रो० । ३. धम्मवितक्कावसिस्सन्ति – सी०, स्या०, रो० । ४. नप्पटिप्पस्सद्धलद्धो – सी०, रो० । ५. ०वतो – सी०, स्या०, रो० । ६–६. एकोदिभावं गच्छति – सी०; एकोदिभावो होति – स्या० । ७. तिरोकुट्टं – म० । ८. पठविया – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

उदके; उदके पि अभिज्जमानो[1] गच्छेय्यं, सेय्यथापि पथवियं; आकासे पि पल्लङ्केन कमेय्यं, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये[2] एवं-महिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसेय्यं परिमज्जेय्यं; याव ब्रह्म-लोका पि कायेन वसं वत्तेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने।

"सो सचे आकङ्खति – 'दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अति-क्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणेय्यं दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने।

B. 257 "सो सचे आकङ्खति – 'परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानेय्यं – सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानेय्यं; सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतदोसं वा चित्तं वीतदोसं चित्तं ति पजानेय्यं; समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तं ति पजानेय्यं; सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं ति पजानेय्यं, विक्खित्तं वा चित्तं विक्खित्तं चित्तं ति पजानेय्यं; महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं, अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं, अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं; समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं ति पजानेय्यं, असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं ति पजानेय्यं; विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं ति पजानेय्यं, अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने।

"सो सचे आकङ्खति – 'अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथीदं[3] – एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीसं पि जातियो तिंसं पि जातियो चत्तालीसं पि जातियो पञ्ञासं पि जातियो जातिसतं पि जाति-सहस्सं पि जातिसतसहस्सं पि अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे R. 256 अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे – अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं[4]; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो

१. अभिज्जमाने – म०। २. ०सूरिये – म०। ३. सेय्यथिदं – म०। ४. उप्पादिं – स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी[1] एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो ति, इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति – 'दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं – इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, B. 258
ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना ति, इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति – 'आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने" ति ।

११. निमित्तसुत्तं । "अधिचित्तमनुयुत्तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तीणि निमित्तानि कालेन कालं मनसि कातब्बानि – कालेन कालं समाधिनिमित्तं मनसि कातब्बं, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं मनसि कातब्बं, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि कातब्बं । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं समाधिनिमित्तंयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं कोसज्जाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं पग्गहनिमित्तंयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं उद्धच्चाय संवत्तेय्य ।
सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं उपेक्खानिमित्तंयेव R. 257
मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं न सम्मा समाधियेय्य आसवानं खयाय । यतो च खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु कालेन कालं समाधि-

१. ० पटिसंवेदी – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

निमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि करोति, तं होति चित्तं मुदुं च कम्मनियं[1] च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा समाधियति आसवानं खयाय ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा उक्कं बन्धेय्य[2], उक्कं बन्धित्वा उक्कामुखं आलिम्पेय्य[3], उक्कामुखं

B. 259 आलिम्पेत्वा सण्डासेन जातरूपं गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्य, उक्कामुखे पक्खिपित्वा कालेन कालं अभिधमति, कालेन कालं उदकेन परिप्फोसेति, कालेन कालं अज्झुपेक्खति । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं अभिधमेय्य, ठानं तं जातरूपं डहेय्य । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं उदकेन परिप्फोसेय्य, ठानं तं जातरूपं निब्बापेय्य[4] । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं अज्झुपेक्खेय्य, ठानं तं जातरूपं न सम्मा परिपाकं गच्छेय्य । यतो च खो, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं कालेन कालं अभिधमति, कालेन कालं उदकेन परिप्फोसेति, कालेन कालं अज्झुपेक्खति, तं होति जातरूपं मुदुं च कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा उपेति कम्माय । यस्सा यस्सा च पिलद्धनविकतिया आकङ्खति – यदि पट्टिकाय[5], यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यकेन, यदि सुवण्णमालाय – तं चस्स अत्थं अनुभोति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तेन भिक्खुना तीणि निमित्तानि कालेन कालं मनसि कातब्बानि – कालेन कालं समाधिनिमित्तं मनसि कातब्बं, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं[6] मनसि कातब्बं, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि कातब्बं । सचे, भिक्खवे, अधिचित्त-

R. 258 मनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं समाधिनिमित्तंयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं कोसज्जाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं पग्गहनिमित्तंयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं उद्धच्चाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं उपेक्खानिमित्तंयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं न सम्मा समाधियेय्य आसवानं खयाय । यतो च खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु कालेन कालं समाधिनिमित्तं

१. कम्मनीयं – रो० । २. बन्धति – सी०, स्या०, रो० । ३. आलिम्पेति – सी०, स्या०, रो० । ४. निब्बायेय्य – सी० । ५. पट्टकाय – रो० । ६. पग्गाहनिमित्तं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मनसि करोति, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि करोति, तं होति चित्तं मुदुं च कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा समाधियति आसवानं खयाय । यस्स यस्स च अभिञ्ञासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिन्नामेति अभिञ्ञासच्छिकिरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति – 'अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभवेय्यं B. 260
... पे०... (छ अभिञ्ञा वित्थारेतब्बा) आसवानं खया ... पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यं' ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने" ति ।

लोणकपल्लवग्गो दसमो ।

तस्सुद्दानं

अच्चायिकं पविवेकं, सरदो[1] परिसा तयो[2] ।
आजानीया[3] पोत्थको च, लोणं धोवति निमित्तानी ति[3] ॥

दुतियो पण्णासको समत्तो ।

---

११. सम्बोधवग्गो

१. **पुब्बेवसम्बोधसुत्तं** । "पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभि- B. 261
सम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो लोके अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'यं खो लोकं[4] पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं लोके अस्सादो । यं लोको[5] अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो, अयं लोके आदीनवो । यो लोके छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं लोके निस्सरणं' ति । याव-
कीवञ्चाहं, भिक्खवे, एवं लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च R. 259
आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासिं । यतो च ख्वाहं[6], भिक्खवे, एवं लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो

१. सरदा – स्या० । २. तिस्सो – स्या० । ३–३. तयो आजानिया वे, लोणके सङ्खसमुग्गहा ति – स्या० । ४. लोके – सी०, स्या०, रो० । ५. लोके – सी०, स्या०, रो० । ६. खो अहं – सी०, रो०; खोहं – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासिं। ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति[1], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति।

२. **पठमअस्सादसुत्तं**। "लोकस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं[2]। यो लोके अस्सादो तदज्झगमं। यावतको लोके अस्सादो, पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। लोकस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं
B. 262 अचरिं। यो लोके आदीनवो तदज्झगमं। यावतको लोके आदीनवो, पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। लोकस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं। यं लोके निस्सरणं तदज्झगमं। यावतकं लोके निस्सरणं, पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं। यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासिं। यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासिं। ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति।

R. 260 ३. **दुतियअस्सादसुत्तं**। "नो चेदं[3], भिक्खवे, लोके अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता लोके सारज्जेय्युं। यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि लोके अस्सादो, तस्मा सत्ता लोके सारज्जन्ति। नो चेदं, भिक्खवे, लोके आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता लोके निब्बिन्देय्युं। यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि लोके आदीनवो, तस्मा सत्ता लोके निब्बिन्दन्ति। नो चेदं, भिक्खवे, लोके[4] निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता लोकम्हा निस्सरेय्युं। यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि लोके निस्सरणं, तस्मा सत्ता

---

१. चेतोविमुत्ति – सी०, रो०। २. आचरिं – स्या०, रो०। ३. चेतं – स्या० रो०।
४. लोकम्हा – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

लोकम्हा निस्सरन्ति । यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासुं, नेव ताव, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन[1] चेतसा विहरिंसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अस्सादं च अस्सा- B. 263
दतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासुं, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती" ति ।

४. **समणब्राह्मणसुत्तं** । "ये[2] केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं पजानन्ति, ते खो, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं[3] च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती[4]" ति ।

५. **रुण्णसुत्तं** । "रुण्णमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं R. 261
गीतं । उम्मत्तकमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं नच्चं । कोमारकमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं अतिवेलं दन्तविदंसकहसितं[5] । तस्मातिह, भिक्खवे, सेतुघातो गीते, सेतुघातो नच्चे, अलं वो धम्मप्पमोदितानं[6] सतं सितं सितमत्ताया" ति ।

६. **अतित्तिसुत्तं** । "तिण्णं[7], भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । कतमेसं तिण्णं ? सोप्पस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति ।

१. विमरियादिकतेन – सी०, रो० । २. ये हि – सी०, रो० । ३. ब्राह्मञ्ञत्थं – रो० । ४. विहरिस्सन्ती – सी०, रो० । ५. दन्तविदंसकं सितं – सी०; दन्तविदंसकं हसितं – रो० । ६. धम्मपमोदितानं – सी०, स्या०, रो० । ७. तिन्नं – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

B. 264 सुरामेरयपानस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । मेथुनधम्मसमापत्तिया, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । इमेसं, भिक्खवे, तिण्णं पटिसेवनाय नत्थि तित्ती” ति ।

७. अरक्खितसुत्तं । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच – “चित्ते, गहपति, अरक्खिते कायकम्मं पि अरक्खितं होति, वचीकम्मं पि अरक्खितं होति, मनोकम्मं पि अरक्खितं होति । तस्स अरक्खितकायकम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स अरक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अवस्सुतं होति । तस्स अवस्सुतकायकम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि पूतिकं होति, वचीकम्मं पि पूतिकं होति, मनोकम्मं पि पूतिकं होति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवचीकम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्किरिया[1] ।

“सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि अरक्खितं होति, गोपानसियो[2] पि अरक्खिता होन्ति, भित्ति पि अरक्खिता होति; कूटं पि अवस्सुतं होति, गोपानसियो पि अवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अवस्सुता होति; कूटं पि पूतिकं होति, गोपानसियो पि पूतिका होन्ति, भित्ति पि
R. 262 पूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते अरक्खिते कायकम्मं पि अरक्खितं होति, वचीकम्मं पि अरक्खितं होति, मनोकम्मं पि अरक्खितं होति । तस्स अरक्खितकायकम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स अरक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अवस्सुतं होति । तस्स अवस्सुतकायकम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि पूतिकं होति, वचीकम्मं पि पूतिकं होति, मनोकम्मं पि पूतिकं होति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवचीकम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्किरिया ।

B. 265 “चित्ते, गहपति, रक्खिते कायकम्मं पि रक्खितं होति, वचीकम्मं पि रक्खितं होति, मनोकम्मं पि रक्खितं होति । तस्स रक्खितकाय-

---

१. कालकिरिया – रो० । २. गोपाणसियो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अनवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अनवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अनवस्सुतं होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अनवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अपूतिकं होति, वचीकम्मं पि अपूतिकं होति, मनोकम्मं पि अपूतिकं होति । तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स भद्दकं मरणं होति, भद्दिका कालङ्किरिया ।

"सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि रक्खितं होति, गोपानसियो पि रक्खिता होन्ति, भित्ति पि रक्खिता होति; कूटं पि अनवस्सुतं होति, गोपानसियो पि अनवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अनवस्सुता होति; कूटं पि अपूतिकं होति, गोपानसियो पि अपूतिका होन्ति, भित्ति पि अपूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते रक्खिते कायकम्मं पि रक्खितं होति, वचीकम्मं पि रक्खितं होति, मनोकम्मं पि रक्खितं होति । तस्स रक्खितकायकम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अनवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अनवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अनवस्सुतं होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अनवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अपूतिकं होति, वचीकम्मं पि अपूतिकं होति, मनोकम्मं पि अपूतिकं होति । तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स भद्दकं मरणं होति, भद्दिका कालङ्किरिया" ति ।

८. **ब्यापन्नसुत्तं** । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच – "चित्ते, गहपति, ब्यापन्ने[1] कायकम्मं पि ब्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि ब्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि ब्यापन्नं होति । तस्स ब्यापन्नकायकम्मन्तस्स ब्यापन्नवचीकम्मन्तस्स ब्यापन्नमनोकम्मन्तस्स न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्किरिया । सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि ब्यापन्नं होति, गोपानसियो पि ब्यापन्ना होन्ति, R. 263
भित्ति पि ब्यापन्ना होति; एवमेव खो, गहपति, चित्ते ब्यापन्ने कायकम्मं B. 266
पि ब्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि ब्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि ब्यापन्नं होति । तस्स ब्यापन्नकायकम्मन्तस्स ब्यापन्नवचीकम्मन्तस्स ब्यापन्नमनोकम्मन्तस्स न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्किरिया ।

१. ब्यापन्ने – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"चित्ते, गहपति, अब्यापन्ने कायकम्मं पि अब्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अब्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अब्यापन्नं होति। तस्स अब्यापन्नकायकम्मन्तस्स अब्यापन्नवचीकम्मन्तस्स अब्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भद्दकं मरणं होति, भद्दिका कालङ्किरिया। सेय्यथापि, गहपति, R. 264 कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि अब्यापन्नं होति, गोपानसियो पि अब्यापन्ना होन्ति, भित्ति पि अब्यापन्ना होति; एवमेव खो, गहपति, चित्ते अब्यापन्ने कायकम्मं पि अब्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अब्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अब्यापन्नं होति। तस्स अब्यापन्नकायकम्मन्तस्स ... पे० ... अब्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भद्दकं मरणं होति, भद्दिका कालङ्किरिया" ति।

९. **पठमनिदानसुत्तं**। "तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय। कतमानि तीणि? लोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, दोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, मोहो निदानं कम्मानं समुदयाय। यं, भिक्खवे, लोभपकतं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति। यं, भिक्खवे, दोसपकतं कम्मं दोसजं दोसनिदानं दोससमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति। यं, भिक्खवे, मोहपकतं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति। इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय।

"तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय। कतमानि तीणि? अलोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, अदोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, अमोहो निदानं कम्मानं समुदयाय। यं, भिक्खवे, B. 267 अलोभपकतं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, तं कम्मं कुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति। यं, भिक्खवे, अदोसपकतं कम्मं अदोसजं अदोसनिदानं अदोससमुदयं, तं कम्मं कुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति । यं, भिक्खवे, अमोहपकतं कम्मं अमोहजं अमोहनिदानं अमोहसमुदयं, तं कम्मं कुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाया'' ति ।

१०. **दुतियनिदानसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति; अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति; पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दजातो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं[1], भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

"कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दजातो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं, भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

"कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये B. 268
धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दरागतो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं, भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये

---

१. एताहं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

धम्मे आरब्भ छन्दो जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

R. 265 "तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति; अनागते भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति; पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति ? अतीतानं, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानियानं धम्मानं आयतिं विपाकं पजानाति । आयतिं विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति[1] । तदभिनिवत्तेत्वा[1] चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्ञाय अतिविज्झ पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति ।

"कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति ? अनागतानं, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानियानं धम्मानं आयतिं विपाकं पजानाति । आयतिं विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति । तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्ञाय अतिविज्झ पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति ।

"कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति ? पच्चुप्पन्नानं, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानियानं धम्मानं आयतिं विपाकं पजानाति, आयतिं विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति, तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्ञाय अतिविज्झ पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो न जायति । इमानि खो भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाया" ति ।

सम्बोधवग्गो एकादसमो ।

तस्सुद्दानं

B. 269 पुब्बेव[2] दुवे[3] अस्सादा[3], समणो रुण्णपञ्चमं ।
अतित्ति[4] द्वे च वुत्तानि[5], निदानानि अपरे दुवे ति ।।

———o———

१–१. तदभिनिवज्जेति, तदभिनिवज्जेत्वा – सी०, स्या०; तदभिनिवद्धेति, तदभिनिवद्धेत्वा – रो० । २. पुब्बे – स्या० । ३–३. मनुस्से अस्सादो – स्या० । ४. अतित्ता – स्या० । ५. कुटानि – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

१२. आपायिकवग्गो

१. आपायिकसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, आपायिका नेरयिका इदमप्पहाय । कतमे तयो ? यो च अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्ञो, R. 266
यो च सुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्तं अमूलकेन अब्रह्मचरियेन अनुद्धंसेति, यो चायं एवंवादी एवंदिट्ठि – 'नत्थि कामेसु दोसो' ति, सो[1] ताय कामेसु[1] पातब्यतं[2] आपज्जति । इमे खो, भिक्खवे, तयो आपायिका नेरयिका इदमप्पहाया" ति ।

२. दुल्लभसुत्तं । "तिण्णं, भिक्खवे, पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं । कतमेसं तिण्णं ? तथागतस्स, भिक्खवे, अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं, तथागतप्पवेदितस्स धम्मविनयस्स देसेता पुग्गलो दुल्लभो लोकस्मिं, कतञ्ञू कतवेदी पुग्गलो दुल्लभो लोकस्मिं । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णं पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं" ति ।

३. अप्पमेय्यसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? सुप्पमेय्यो, दुप्पमेय्यो, अप्पमेय्यो । कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो सुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो उद्धतो होति उन्नळो[3] चपलो मुखरो विकिण्णवाचो मुट्ठस्सति असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो सुप्पमेय्यो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो दुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, B. 270
एकच्चो पुग्गलो अनुद्धतो होति अनुन्नळो अचपलो अमुखरो अविकिण्णवाचो उपट्ठितस्सति सम्पजानो समाहितो एकग्गचित्तो संवुतिन्द्रियो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो दुप्पमेय्यो ।

"कतमो च भिक्खवे, पुग्गलो अप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरहं होति खीणासवो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो अप्पमेय्यो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

४. आनेञ्जसुत्तं । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्ज- R. 267
माना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सब्बसो

१–१. सो कामेसु – सी०, रो० । २. पातब्यतं – सी०, रो० । ३. उन्नलो – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

रूपसञ्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ञानं अत्थङ्गमा[1] नानत्तसञ्ञानं अमनसिकारा 'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्तिं आपज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो आकासानञ्चायतनूपगानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । आकासानञ्चायतनूपगानं, भिक्खवे, देवानं वीसति[2] कप्पसहस्सानि आयुप्पमाणं । तत्थ[3] पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसयं पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मियेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो[4] इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया[5] ।

"पुन च परं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म 'अनन्तं विञ्ञाणं' ति विञ्ञाणञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्तिं आपज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो विञ्ञाणञ्चायतनूपगानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति[6] । विञ्ञाणञ्चायतनूपगानं, भिक्खवे, देवानं चत्तारीसं कप्पसहस्सानि
B. 271 आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसयं पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मियेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं
R. 268 नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया ।

"पुन च परं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्ञायतनं उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्तिं आप-

---

१. अत्थगमा – रो० । २. वीसतिं – रो० । ३. तत्र – सी०, रो० । ४. अधिप्पायोसो – सी०, रो० । ५. उप्पत्तिया सति – सी० रो० । ६. उप्पज्जति – सी० रो० ।

ज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो आकिञ्चञ्ञायतनूपगानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । आकिञ्चञ्ञायतनूपगानं, भिक्खवे, देवानं सट्ठि[1] कप्पसहस्सानि आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसयं पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मियेव भवे परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

५. **विपत्तिसम्पदासुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

"कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अभिज्झालु होति ब्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

"कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो B. 272
मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो – 'नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि
हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं[2], कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि R. 269
परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता[3] सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । सीलविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; चित्तविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; दिट्ठिविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा

१. सट्ठि – सी० रो० । २. सुकट० – सी० रो० । ३. समग्गता – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

"तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? सीलसम्पदा, चित्तसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलसम्पदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति अब्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो – 'अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । अयं
R. 270 वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । सीलसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति; चित्तसम्पदाहेतु
B. 273 वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति; दिट्ठिसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा" ति ।

६. **अपण्णकसुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति ...पे०... सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

"कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अभिज्झालु होति ब्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो – 'नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । सीलविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, ... पे०... दिट्ठिविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धं खित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितंयेव पतिट्ठाति; एवमेव खो, भिक्खवे, सीलविपत्तिहेतु वा सत्ता ... पे०... उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

"तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? सीलसम्पदा, चित्तसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलसम्पदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति अब्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो – 'अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । सीलसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । चित्तसम्पदाहेतु वा ... पे०... दिट्ठिसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, B. 274 सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धं खित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितंयेव पतिट्ठाति; एवमेव खो, भिक्खवे, सीलसम्पदाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति, चित्तसम्पदाहेतु वा सत्ता ... पे०... दिट्ठिसम्पदाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा" ति ।

७. **कम्मन्तसुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । कतमा तिस्सो ? कम्मन्तविपत्ति, आजीवविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च, भिक्खवे, कम्मन्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति ... पे०... सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मन्तविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छाआजीवो होति, मिच्छाआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आजीवविपत्ति ।

R. 271 “कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो – ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? कम्मन्तसम्पदा, आजीवसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, कम्मन्तसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति ...पे०... सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मन्तसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्माआजीवो होति, सम्माआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आजीवसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो – ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं
B. 275 ...पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

८. **पठमसोचेय्यसुत्तं** । “तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ।

“कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति अब्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठिको । इदं वुच्चति, R.272 भिक्खवे, मनोसोचेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी" ति ।

९. **दुतियसोचेय्यसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं–'अत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो' ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं – 'नत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो' ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति, B. 276 तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आयतिं अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं ब्यापादं – 'अत्थि मे अज्झत्तं ब्यापादो' ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं ब्यापादं – 'नत्थि मे अज्झत्तं ब्यापादो' ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स ब्यापादस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स ब्यापादस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स ब्यापादस्स आयतिं अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं थीनमिद्धं[१] –'अत्थि मे अज्झत्तं थीनमिद्धं' ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं थीनमिद्धं –'नत्थि मे अज्झत्तं थीनमिद्धं' ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स थीनमिद्धस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स

---

१. थिनमिद्धं – म० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

थीनमिद्धस्स आयतिं अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं – 'अत्थि मे अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं' ति पजानाति; R. 273 असन्तं वा अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं – 'नत्थि मे अज्झत्तं उद्धच्चकुक्कुच्चं' ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स उद्धच्चकुक्कुच्चस्स आयतिं अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं – 'अत्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छा' ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं – 'नत्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छा' ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नाय विचिकिच्छाय उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आयतिं अनुप्पादो होति, तं च पजानाति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं। इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी ति।

"कायसुचिं वचीसुचिं[1], चेतोसुचिं अनासवं।
सुचिं सोचेय्यसम्पन्नं, आहु निन्हातपापकं" ति॥

१०. मोनेय्यसुत्तं। "तीणिमानि, भिक्खवे, मोनेय्यानि। कतमानि तीणि? कायमोनेय्यं, वचीमोनेय्यं, मनोमोनेय्यं। कतमं B. 277 च, भिक्खवे, कायमोनेय्यं? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, अब्रह्मचरिया पटिविरतो होति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायमोनेय्यं।

"कतमं च, भिक्खवे, वचीमोनेय्यं? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, वचीमोनेय्यं।

"कतमं च, भिक्खवे, मनोमोनेय्यं? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोमोनेय्यं। इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मोनेय्यानी ति।

---

१. वाचासुचिं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"कायमुनिं वचीमुनिं, चेतोमुनिं अनासवं ।
मुनिं मोनेय्यसम्पन्नं, आहु सब्बप्पहायिनं" ति ।।

आपायिकवग्गो द्वादसमो ।

तस्सुद्दानं

आपायिको दुल्लभो अप्पमेय्यं, आनेञ्जविपत्तिसम्पदा ।
अपण्णको[1] च कम्मन्तो[1], द्वे सोचेय्यानि मोनेय्यं ति ।।

——०——

१३. कुसिनारवग्गो

१. कुसिनारसुत्तं । एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति R. 274 बलिहरणे वनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"इध, भिक्खवे, भिक्खु अञ्ञतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्खमानो, भिक्खवे, भिक्खु अधि- B. 278 वासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्कमति; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेति सम्पवारेति । तस्स एवं होति – 'साधु वत म्यायं[2] गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन[3] भोजनीयेन[3] सहत्था सन्तप्पेति सम्पवारेती' ति । एवं पिस्स होति – 'अहो वत म्यायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयतिं पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या' ति ! सो तं पिण्डपातं गथितो[4] मुच्छितो अज्झोपन्नो अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति । सो तत्थ कामवितक्कं पि वितक्केति, ब्यापादवितक्कं पि वितक्केति, विहिंसावितक्कं पि वितक्केति । एवरूपस्साहं, भिक्खवे, भिक्खुनो दिन्नं न महप्फलं ति वदामि । तं किस्स हेतु ? पमत्तो हि, भिक्खवे, भिक्खु विहरति ।

१–१. अपण्णकम्मन्तो – स्या० । २. मायं – सी०, रो० । ३–३. खादनियेन भोजनियेन – रो० । ४. गधितो – स्या०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"इध पन, भिक्खवे, भिक्खु अञ्ञतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्खमानो, भिक्खवे, भिक्खु अधिवासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं तेनुपसङ्कमति; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेति सम्पवारेति । तस्स न एवं होति – 'साधु वत म्यायं गहपति
R. 275 वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेति सम्पवारेती' ति । एवं पिस्स न होति – 'अहो वत म्यायं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा आयतिं पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या' ति ! सो तं पिण्डपातं अगथितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो[1] आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति ।
B. 279 सो तत्थ नेक्खम्मवितक्कं पि वितक्केति, अब्यापादवितक्कं पि वितक्केति, अविहिंसावितक्कं पि वितक्केति । एवरूपस्साहं, भिक्खवे, भिक्खुनो दिन्नं महप्फलं ति वदामि । तं किस्स हेतु ? अप्पमत्तो हि, भिक्खवे, भिक्खु विहरती" ति ।

२. **भण्डनसुत्तं** । "यस्सं, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्ञमञ्ञं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, मनसि कातुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फासु होति, पगेव गन्तुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि – 'अद्धा ते आयस्मन्तो तयो धम्मे पजहिंसु, तयो धम्मे बहुलमकंसु[2] । कतमे तयो धम्मे पजहिंसु ? नेक्खम्मवितक्कं, अब्यापादवितक्कं, अविहिंसावितक्कं – इमे तयो धम्मे पजहिंसु । कतमे तयो धम्मे बहुलमकंसु ? कामवितक्कं, ब्यापादवितक्कं, विहिंसावितक्कं – इमे तयो धम्मे बहुलमकंसु' । यस्सं, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्ञमञ्ञं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, मनसि कातुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फासु होति, पगेव गन्तुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि – 'अद्धा ते आयस्मन्तो इमे तयो धम्मे पजहिंसु, इमे तयो धम्मे बहुलमकंसु' ।

१. अनज्झापन्नो – सी० । २. बहुलीमकंसु – स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"यस्सं पन, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, गन्तुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु होति, पगेव मनसि कातुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि – 'अद्धा ते आयस्मन्तो तयो[1] धम्मे पजहिंसु, तयो धम्मे बहुलमकंसु । कतमे तयो धम्मे पजहिंसु ? कामवितक्कं, R.276
ब्यापादवितक्कं, विहिंसावितक्कं – इमे तयो धम्मे पजहिंसु । कतमे तयो धम्मे बहुलमकंसु ? नेक्खम्मवितक्कं, अब्यापादवितक्कं, अविहिंसा-वितक्कं – इमे तयो धम्मे बहुलमकंसु' । यस्सं, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, गन्तुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु होति, पगेव मनसि कातुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि – 'अद्धा ते आयस्मन्तो इमे तयो धम्मे पजहिंसु, इमे तयो धम्मे बहुलमकंसू'" ति ।

३. **गोतमकचेतियसुत्तं** । एकं समयं भगवा वेसालियं विह- B. 280
रति गोतमके चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच – "अभिञ्ञायाहं, भिक्खवे, धम्मं देसेमि, नो अनभिञ्ञाय । सनिदानाहं, भिक्खवे, धम्मं देसेमि, नो अनिदानं । सप्पाटिहारियाहं, भिक्खवे, धम्मं देसेमि, नो अप्पाटिहारियं । तस्स मय्हं, भिक्खवे, अभिञ्ञाय धम्मं देसयतो नो अनभिञ्ञाय, सनिदानं धम्मं देसयतो नो अनिदानं, सप्पाटिहारियं धम्मं देसयतो नो अप्पाटिहारियं, करणीयो ओवादो, करणीया अनुसासनी । अलं च पन वो, भिक्खवे, तुट्ठिया, अलं अत्त-मनताय, अलं सोमनस्साय – 'सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वाक्खातो धम्मो, सुप्पटिपन्नो सङ्घो'" ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभि-नन्दुं ति । इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्ञमाने सहस्सी लोकधातु अकम्पित्था ति ।

४. **भरण्डुकालामसुत्तं** । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो येन कपिलवत्थु तदवसरि । अस्सोसि खो महानामो सक्को – "भगवा किर कपिलवत्थुं अनुप्पत्तो" ति । अथ खो महानामो सक्को

---

१. इमे तयो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच –

"गच्छ, महानाम, कपिलवत्थुस्मिं, तथारूपं आवसथं जान
R.277 यत्थज्ज मयं एकरत्तिं विहरेय्यामा" ति । "एवं, भन्ते" ति खो महानामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा कपिलवत्थुं पविसित्वा केवलकप्पं कपिलवत्थुं अन्वाहिण्डन्तो नाद्दस कपिलवत्थुस्मिं तथारूपं आवसथं यत्थज्ज[1] भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच – "नत्थि, भन्ते, कपिल-
B.281 वत्थुस्मिं तथारूपो आवसथो यत्थज्ज[1] भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अयं, भन्ते, भरण्डु कालामो भगवतो पुराणसब्रह्मचारी । तस्सज्ज भगवा अस्समे एकरत्तिं विहरतू" ति ।

"गच्छ, महानाम, सन्थरं पञ्ञापेही" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो महानामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा येन भरण्डुस्स[2] कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा सन्थरं पञ्ञापेत्वा उदकं ठपेत्वा पादानं धोवनाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच – "सन्थतो, भन्ते, सन्थारो, उदकं ठपितं पादानं धोवनाय । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मञ्ञती" ति ।

अथ खो भगवा येन भरण्डुस्स कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा पादे पक्खालेसि । अथ खो महानामस्स सक्कस्स एतदहोसि – "अकालो खो अज्ज भगवन्तं पयिरुपासितुं । किलन्तो भगवा । स्वे दानाहं भगवन्तं पयिरुपासिस्सामी" ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो महानामो सक्को तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच – "तयो खोमे, महानाम, सत्थारो सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, महानाम, एकच्चो सत्था कामानं परिञ्ञं पञ्ञापेति; न रूपानं परिञ्ञं पञ्ञापेति, न वेदनानं परिञ्ञं पञ्ञापेति । इध पन, महानाम, एकच्चो सत्था
R.278 कामानं परिञ्ञं पञ्ञापेति, रूपानं परिञ्ञं पञ्ञापेति; न वेदनानं

१. यत्थ – सी०, रो० । २. भरण्डुकस्स – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

परिञ्ञं पञ्ञापेति। इध पन, महानाम, एकच्चो सत्था कामानं परिञ्ञं पञ्ञापेति, रूपानं परिञ्ञं पञ्ञापेति, वेदनानं परिञ्ञं पञ्ञापेति। इमे खो, महानाम, तयो सत्थारो सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं।

"इमेसं, महानाम, तिण्णं सत्थारानं एका निट्ठा उदाहु पुथु निट्ठा" ति? एवं वुत्ते भरण्डु कालामो महानामं सक्कं एतदवोच – "एका ति, महानाम, वदेही" ति। एवं वुत्ते भगवा महानामं सक्कं एतदवोच – "नाना ति, महानाम, वदेही" ति। दुतियं पि खो भरण्डु कालामो महानामं सक्कं एतदवोच – "एका ति, महानाम, वदेही" ति। दुतियं पि खो भगवा महानामं सक्कं एतदवोच – "नाना ति, महानाम, वदेही" ति। ततियं पि खो भरण्डु कालामो महानामं सक्कं एतदवोच – "एका ति, महानाम, वदेही" ति। ततियं पि खो भगवा महानामं B. 282 सक्कं एतदवोच – "नाना ति, महानाम, वदेही" ति।

अथ खो भरण्डुकालामस्स एतदहोसि – "महेसक्खस्स वतम्हि महानामस्स सक्कस्स सम्मुखा समणेन गोतमेन यावततियं अपसादितो। यन्नूनाहं कपिलवत्थुम्हा पक्कमेय्यं" ति। अथ खो भरण्डु कालामो कपिलवत्थुम्हा पक्कामि। यं कपिलवत्थुम्हा पक्कामि तथा पक्कन्तो व अहोसि न पुन पच्चागच्छी[1] ति।

५. हत्थकसुत्तं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो हत्थको देवपुत्तो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो[2] केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा – "भगवतो पुरतो ठस्सामी" ति ओसीदतिमेव[3] संसीदतिमेव[4], न सक्कोति सण्ठातुं। सेय्यथापि नाम सप्पि वा तेलं वा वालुकाय[5] आसित्तं ओसीदतिमेव[6] संसीदतिमेव[6], न सण्ठाति; एवमेव हत्थको देवपुत्तो – "भगवतो पुरतो ठस्सामी" ति ओसीदतिमेव संसीदतिमेव, न सक्कोति सण्ठातुं।

अथ खो भगवा हत्थकं देवपुत्तं एतदवोच – "ओळारिकं[7], R. 279 हत्थक, अत्तभावं अभिनिम्मिनाही" ति। "एवं, भन्ते" ति, खो हत्थको

१. पच्चागंछी – सी०; पच्छागञ्छी – रो०; पच्छागच्छी – स्या०। २. अभिक्कन्तवण्णा – सी०, रो०। ३. ० चेव – सी०, रो०; ओसीदति – स्या०। ४. ० चेव – सी०, रो०; संसीदति – स्या०। ५. वालिकाय – रो०। ६–६. ओसीदति संसीदति – सी०, रो०। ७. ओलारिकं – सी०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

देवपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा ओळारिकं अत्तभावं अभिनिम्मिनित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि। एकमन्तं ठितं खो हत्थकं देवपुत्तं भगवा एतदवोच –

"ये ते, हत्थक, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसुं, अपि नु ते ते[1] धम्मा एतरहि पवत्तिनो" ति ?

"ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसुं, ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो; ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स नप्पवत्तिनो अहेसुं, ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो। सेय्यथापि, भन्ते, भगवा एतरहि आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपास-
B. 283 केहि उपासिकाहि राजूहि[2] राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि; एवमेव खो अहं, भन्ते, आकिण्णो विहरामि देवपुत्तेहि। दूरतो पि, भन्ते, देवपुत्ता आगच्छन्ति हत्थकस्स देवपुत्तस्स सन्तिके 'धम्मं सोस्सामा' ति। तिण्णाहं, भन्ते, धम्मानं अतित्तो अप्पटिवानो कालङ्कतो[3]। कतमेसं तिण्णं ? भगवतो अहं, भन्ते, दस्सनस्स[4] अतित्तो अप्पटिवानो कालङ्कतो; सद्धम्मसवनस्साहं, भन्ते, अतित्तो अप्पटिवानो कालङ्कतो; सङ्घस्साहं, भन्ते, उपट्ठानस्स अतित्तो अप्पटिवानो कालङ्कतो। इमेसं खो अहं, भन्ते, तिण्णं धम्मानं अतित्तो अप्पटिवानो कालङ्कतो ति।

"नाहं भगवतो दस्सनस्स, तित्तिमज्झगा[5] कुदाचनं। –
सङ्घस्स उपट्ठानस्स, सद्धम्मसवनस्स च॥
"अधिसीलं[6] सिक्खमानो, सद्धम्मसवने रतो।
तिण्णं धम्मानं अतित्तो, हत्थको अविहं गतो" ति॥

६. **कटुवियसुत्तं**। एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसिपतने मिगदाये। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-
R. 280 मादाय बाराणसिं पिण्डाय पाविसि। अद्दसा खो भगवा गोयोगपिलक्खस्मिं पिण्डाय चरमानो अञ्ञतरं भिक्खुं रित्तस्सादं[7] बाहिरस्सादं मुट्ठस्सतिं[8] असम्पजानं असमाहितं विब्भन्तचित्तं पाकतिन्द्रियं। दिस्वा तं भिक्खुं एतदवोच –

१. च – सी०। २. राजुहि – सी०; रञ्ञाहि – रो०। ३. कालकतो – रो०। ४. दस्सनाय – रो०। ५. तित्ति अद्धा – स्या०; तित्तिं अज्झ – रो०। ६. अधिसीले – सी०, रो०। ७. रित्तासं – सी०। ८. सम्मुट्ठस्सतिं – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"मा खो त्वं, भिक्खु, अत्तानं कटुवियमकासि । तं वत भिक्खु कटुवियकतं अत्तानं आमगन्धेन अवस्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति नान्वास्सविस्सन्ती[1] ति, नेतं ठानं विज्जती" ति । अथ खो सो भिक्खु भगवता इमिना ओवादेन ओवदितो संवेगमापादि । अथ खो भगवा बाराणसियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो भिक्खू आमन्तेसि – "इधाहं, भिक्खवे, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-मादाय बाराणसियं पिण्डाय पाविसिं । अद्दसं खो अहं, भिक्खवे, B. 284
गोयोगपिलक्खस्मिं पिण्डाय चरमानो अञ्ञतरं भिक्खुं रित्तस्सादं बाहिरस्सादं मुट्ठस्सतिं असम्पजानं असमाहितं विब्भन्तचित्तं पाक-तिन्द्रियं । दिस्वा तं भिक्खुं एतदवोचं – 'मा खो त्वं, भिक्खु, अत्तानं कटुवियमकासि । तं वत भिक्खु कटुवियकतं अत्तानं आमगन्धेन अव-स्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति नान्वास्सविस्सन्ती ति, नेतं ठानं विज्जती' ति । अथ खो, भिक्खवे, सो भिक्खु मया इमिना ओवादेन ओवदितो संवेगमापादी" ति । एवं वुत्ते अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "किं नु खो, भन्ते, कटुवियं ? को आमगन्धो ? का मक्खिका" ति ?

"अभिज्झा खो, भिक्खु, कटुवियं; ब्यापादो आमगन्धो; पापका अकुसला वितक्का मक्खिका । तं वत, भिक्खु, कटुवियकतं अत्तानं आमगन्धेन अवस्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति नान्वास्सविस्सन्ती ति, नेतं ठानं विज्जती ति ।

"अगुत्तं चक्खुसोतस्मिं, इन्द्रियेसु असंवुतं । R. 281
मक्खिकानुपतिस्सन्ति, सङ्कप्पा रागनिस्सिता ।।

"कटुवियकतो भिक्खु, आमगन्धे अवस्सुतो ।
आरका होति निब्बाना, विघातस्सेव भागवा ।।

"गामे वा यदि वारञ्ञे, अलद्धा समथमत्तनो[2] ।
चरेति[3] बालो दुम्मेधो, मक्खिकाहि पुरक्खतो ।।

"ये च सीलेन सम्पन्ना, पञ्ञायूपसमेरता ।
उपसन्ता सुखं सेन्ति, नासयित्वान मक्खिका" ति ।।

७. **पठमअनुरुद्धसुत्तं** । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१. नान्वस्स ० – रो० । २. समथमत्तनो – सी०, स्या०; सम्मत्तनो – रो० । ३. परेति – सी०, रो०; चरे – स्या० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्तं एतदवोच – "इधाहं, B. 285 भन्ते, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन येभुय्येन पस्सामि मातुगामं कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जमानं। कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती" ति ?

"तीहि खो, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति। कतमेहि तीहि ? इध, अनुरुद्ध, मातुगामो पुब्बण्हसमयं मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति, मज्झन्हिकसमयं[1] इस्सापरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति, सायन्हसमयं[2] कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा अगारं अज्झावसति। इमेहि खो, अनुरुद्ध, तीहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती" ति।

८. **दुतियअनुरुद्धसुत्तं**। अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं R. 282 सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[3] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "इधाहं, आवुसो सारिपुत्त, दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्सं लोकं ओलोकेमि। आरद्धं खो पन मे विरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकग्गं। अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चती" ति।

"यं खो ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति – 'अहं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्सं लोकं वोलोकेमी' ति, इदं ते मानस्मिं। यं पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति – 'आरद्धं खो पन मे विरियं असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकग्गं' ति, इदं ते उद्धच्चस्मिं। यं पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति – 'अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चती' ति, इदं ते कुक्कुच्चस्मिं। B. 286 साधु वतायस्मा अनुरुद्धो इमे

१. मज्झन्तिकं समयं – सी०, रो०। २. सायण्हसमयं – सी०, रो०। ३. साराणीयं – सी०, स्या०, रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरतू'' ति ।

अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो अपरेन समयेन इमे तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरि[1] । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो एको वूपकट्ठो[2] अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । "खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया'' ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पनायस्मा अनुरुद्धो अरहतं अहोसी ति ।

९. **पटिच्छन्नसुत्तं** । "तीणिमानि, भिक्खवे, पटिच्छन्नानि आवहन्ति[3], नो विवटानि । कतमानि तीणि ? मातुगामो, भिक्खवे, पटिच्छन्नो आवहति, नो विवटो; ब्राह्मणानं, भिक्खवे, मन्ता पटिच्छन्ना आवहन्ति, नो विवटा; मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, पटिच्छन्ना आवहति, R.283 नो विवटा । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पटिच्छन्नानि आवहन्ति, नो विवटानि ।

"तीणिमानि, भिक्खवे, विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानि । कतमानि तीणि ? चन्दमण्डलं, भिक्खवे, विवटं विरोचति, नो पटिच्छन्नं; सुरियमण्डलं, भिक्खवे, विवटं विरोचति, नो पटिच्छन्नं; तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो, भिक्खवे, विवटो विरोचति, नो पटिच्छन्नो । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानी'' ति ।

१०. **लेखसुत्तं** । "तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? पासाणलेखूपमो पुग्गलो, पथविलेखूपमो[4] पुग्गलो, उदकलेखूपमो पुग्गलो । कतमो च, भिक्खवे, पासाणलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । सेय्यथापि, B. 287 भिक्खवे, पासाणे लेखा न खिप्पं लुज्जति वातेन वा उदकेन वा, चिरट्ठितिका होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति ।

---

१. उपसंहासि – स्या०, रो० । २. वुपकट्ठो – रो० । ३. वहन्ति – सी०, स्या०, रो० । ४. पठवि ० – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पासाण-लेखूपमो पुग्गलो ।

"कतमो च, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं अनुसेति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पथविया लेखा खिप्पं लुज्जति वातेन वा उदकेन वा, न चिरट्ठितिका होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्झति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं अनुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ।

"कतमो च, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
R.284 एकच्चो पुग्गलो आगाळ्हेन पि वुच्चमानो फरुसेन पि वुच्चमानो अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव[1] संसन्दतिमेव सम्मोदतिमेव । सेय्यथापि, भिक्खवे, उदके लेखा खिप्पंयेव पटिविगच्छति[2], न चिरट्ठितिका होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आगाळ्हेन पि वुच्चमानो फरुसेन पि वुच्चमानो अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव संसन्दति-मेव सम्मोदतिमेव । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं" ति ।

कुसिनारवग्गो तेरसमो ।

तस्सुद्दानं

कुसिनारभण्डना चेव, गोतमभरण्डुहत्थको ।
कटुवियं द्वे अनुरुद्धा, पटिच्छन्नं लेखेन ते दसा ति ॥

—o—

१४. योधाजीववग्गो

१. योधाजीवसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो योधाजीवो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं
B.288 गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, योधाजीवो दूरे पाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता । इमेहि, खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो योधाजीवो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्ञो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्ना-

१. सन्धीयतिमेव – सी०; सन्धीयति चेव – रो० । २. पटिगच्छति – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

गतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्स। कतमेहि तीहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती च होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे[1] सन्तिके वा, सब्बं रूपं –'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बं वेदनं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं R.285 यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। या काचि सञ्ञा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता[2] वा बहिद्धा वा ओळारिका[3] वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या[4] दूरे सन्तिके वा, सब्बं[5] सञ्ञं[5] – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारे – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। यं किञ्चि विञ्ञाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं विञ्ञाणं – 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अक्खणवेधी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खसमुदयो' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति; 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति। एवं खो, B. 289 भिक्खवे, भिक्खु अक्खणवेधी होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु महतो कायस्स पदालेता होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु महन्तं अविज्जाक्खन्धं पदालेति। एवं खो,

---

१. दूरे वा – रो०। २. अज्झत्तं – सी०, रो०। ३. ओलारिका – सी०। ४. यं – सी०। ५–५. सब्बा सञ्ञा – सी०, स्या०, रो०।

भिक्खवे, भिक्खु महतो कायस्स पदालेता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ...पे०... अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा" ति ।

२. **परिसासुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा तिस्सो ? उक्काचितविनीता परिसा, पटिपुच्छाविनीता[1] परिसा, यावताविनीता[2] परिसा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो परिसा" ति ।

R. 286 ३. **मित्तसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो मित्तो सेवितब्बो । कतमेहि तीहि ? दुद्ददं[3] ददाति, दुक्करं करोति, दुक्खमं खमति – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो मित्तो सेवितब्बो" ति ।

४. **उप्पादासुत्तं** । "उप्पादा वा, भिक्खवे, तथागतानं अनुप्पादा वा तथागतानं, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता । सब्बे सङ्खारा अनिच्चा । तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति – 'सब्बे सङ्खारा अनिच्चा' ति । उप्पादा वा, भिक्खवे, तथागतानं अनुप्पादा वा तथागतानं ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता । सब्बे सङ्खारा दुक्खा । तं तथागतो
B. 290 अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति – 'सब्बे सङ्खारा दुक्खा' ति । उप्पादा वा, भिक्खवे, तथागतानं अनुप्पादा वा तथागतानं ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता । सब्बे धम्मा अनत्ता । तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति – 'सब्बे धम्मा अनत्ता'" ति ।

५. **केसकम्बलसुत्तं** । "सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि तन्तावुतानं वत्थानं, केसकम्बलो तेसं[4] पटिकिट्ठो अक्खायति । केसकम्बलो, भिक्खवे, सीते सीतो, उण्हे उण्हो, दुब्बण्णो, दुग्गन्धो, दुक्खसम्फस्सो । एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि पुथुसमणब्राह्मणवादानं[5]

१. परिपुच्छा ० – रो० । २. यावतज्झाविनीता – सी०, रो० । ३. इध भिक्खवे भिक्खु दुद्दं – रो० । ४. तेसं पावारानं – सी० । ५. पुथुसमणप्पवादानं – सी०, स्या०, रो०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

मक्खलिवादो तेसं पटिकिट्ठो अक्खायति । मक्खलि, भिक्खवे, मोघपुरिसो एवंवादी एवंदिट्ठि – 'नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं[1]' ति । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसुं अतीतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, R. 287 ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव अहेसुं किरियवादा च विरियवादा च । ते पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो पटिबाहति – 'नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं' ति । ये पि ते, भिक्खवे, भविस्सन्ति अनागतमद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव भविस्सन्ति किरियवादा च विरियवादा च । ते पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो पटिबाहति – 'नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं' ति । अहं पि, भिक्खवे, एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो कम्मवादो चेव किरियवादो च विरियवादो च । मं पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो पटिबाहति – 'नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं' ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, नदीमुखे खिप्पं उड्डेय्य[2] बहूनं[3] मच्छानं अहिताय दुक्खाय अनयाय ब्यसनाय; एवमेव खो, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो मनुस्सखिप्पं मञ्ञे लोके उप्पन्नो बहूनं सत्तानं अहिताय दुक्खाय अनयाय ब्यसनाया" ति ।

६. **सम्पदासुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा B. 291 तिस्सो ? सद्धासम्पदा, सीलसम्पदा, पञ्ञासम्पदा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा" ति ।

७. **वुड्ढिसुत्तं** । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वुड्ढियो । कतमा तिस्सो ? सद्धावुड्ढि, सीलवुड्ढि, पञ्ञावुड्ढि – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वुड्ढियो" ति ।

८. **अस्सखळुङ्कसुत्तं** । "तयो च, भिक्खवे, अस्सखळुङ्के देसेस्सामि तयो च पुरिसखळुङ्के[4] । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सखळुङ्का ? इध, भिक्खवे, R. 288 एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो

१. वीरियं – म० । २. ओड्डेय्य – सी० । ३. बहुन्नं – सी०, स्या०, रो० । ४. पुरिसखलुङ्के – सी०; पुरिसखळुङ्के देसेस्सामि – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सखळुङ्का ।

"कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसखळुङ्का ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो
B. 292 पन अभिविनये[1] पञ्हं पुट्ठो संसादेति, नो विस्सज्जेति । इदमस्स न वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । न पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरि-
R. 289 णाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 'इदं

१. अभिविनयो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति ...पे०... 'अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखळुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिसखळुङ्का" ति ।

९. **अस्सपरस्ससुत्तं** । "तयो च, भिक्खवे, अस्सपरस्से[1] देसेस्सामि[2] तयो च पुरिसपरस्से[3] । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा ? इध, भिक्खवे, B. 293
एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा ।

"कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसपरस्सा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्ण- R. 290
सम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनिये पञ्हं पुट्ठो संसादेति, नो विस्सज्जेति ।

---

१. अस्ससदस्से – सी०, स्या०, रो० । २. देसिस्सामि – सी० । ३. पुरिससदस्से – सी०, स्या०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

इदमस्स न वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पचयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

B. 294 "कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिसपरस्सा" ति ।

१०. **अस्साजानीयसुत्तं** । "तयो च, भिक्खवे, भद्रे[1] अस्साजानीये देसेस्सामि[2] तयो च भद्रे पुरिसाजानीये । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

R. 291 "कतमे च, भिक्खवे, तयो भद्रा अस्साजानीया ? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्रो अस्साजानीयो ...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो

---

१. भद्दे – रो० । २. देसिस्सामि – सी० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो भद्रा अस्साजानीया ।

"कतमे च भिक्खवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया ? इध, भिक्खवे, एकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो ...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, भद्रो पुरिसाजानीयो ...पे०... जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदमस्स जवस्मिं वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मिं वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मिं वदामि । एवं खो, भिक्खवे, भद्रो पुरिसाजानीयो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, B. 295
भिक्खवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया" ति ।

११. पठममोरनिवापसुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति मोरनिवापे परिब्बाजकारामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? असेक्खेन[1] सीलक्खन्धेन, असेक्खेन समाधिक्खन्धेन, असेक्खेन पञ्ञाक्खन्धेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं" ति ।

१२. दुतियमोरनिवापसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी
अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? इद्धि- R. 292
पाटिहारियेन, आदेसनापाटिहारियेन, अनुसासनीपाटिहारियेन – इमेहि

१. असेखेन – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं" ति ।

१३. **ततियमोरनिवापसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? सम्मादिट्ठिया, सम्माञाणेन, सम्माविमुत्तिया – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि
B. 296 धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं" ति ।

योधाजीववग्गो चुद्दसमो ।

तस्सुद्दानं

योधो परिसमित्तं च, उप्पादा केसकम्बलो ।
सम्पदा वुद्धि तयो, अस्सा तयो मोरनिवापिनो ति ।।

——०——

१५. मङ्गलवग्गो

१. **अकुसलसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे" ति ।

२. **सावज्जसुत्तं** । "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि तीहि ? अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे ... पे०... एवं सग्गे'' ति ।

३. **विसमसुत्तं** । ''तीहि, भिक्खवे ... पे०... विसमेन कायकम्मेन, B. 297, R. 293
विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन – इमेहि खो ... पे०... एवं निरये ।

''तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि ... पे०... समेन कायकम्मेन, समेन वचीकम्मेन, समेन मनोकम्मेन – इमेहि खो ... पे०... एवं सग्गे'' ति ।

४. **असुचिसुत्तं** । ''तीहि, भिक्खवे ... पे०... असुचिना कायकम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन – इमेहि खो ... पे०... एवं निरये ।

''तीहि, भिक्खवे ... पे०... सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वचीकम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे'' ति ।

५. **पठमखतसुत्तं** । ''तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च अपुञ्ञं पसवति ।

''तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो[1] सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवति । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन ... पे०... बहुं च पुञ्ञं पसवती'' ति ।

६. **दुतियखतसुत्तं** । तीहि, भिक्खवे ... पे०... सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

तीहि, भिक्खवे ... पे०... अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन B. 298
वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

१. व्यत्तो – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

७. ततियखतसुत्तं । तीहि, भिक्खवे ...पे०... विसमेन कायकम्मेन, विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन ...पे०... ।

R.294 तीहि, भिक्खवे ...पे०... समेन कायकम्मेन, समेन वचीकम्मेन, समेन मनोकम्मेन ...पे०... ।

८. चतुत्थखतसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे ...पे०... असुचिना कायकम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन ...पे०... ।

"तीहि, भिक्खवे ...पे०... सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वचीकम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्ञूनं, बहुं च पुञ्ञं पसवती" ति ।

९. वन्दनासुत्तं । "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वन्दना । कतमा तिस्सो ? कायेन, वाचाय, मनसा – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वन्दना" ति ।

१०. पुब्बण्हसुत्तं । "ये, भिक्खवे, सत्ता पुब्बण्हसमयं कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति, सुपुब्बण्हो, भिक्खवे, तेसं सत्तानं ।

"ये, भिक्खवे, सत्ता मज्झन्हिकसमयं[1] कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति, सुमज्झन्हिको, भिक्खवे, तेसं सत्तानं ।

B. 299 "ये, भिक्खवे, सत्ता सायन्हसमयं[2] कायेन सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति, सुसायन्हो[3], भिक्खवे, तेसं सत्तानं ति ।

"सुनक्खत्तं सुमङ्गलं, सुप्पभातं[4] सुहुट्ठितं[5] ।
सुखणो सुमुहुत्तो च, सुयिट्ठं ब्रह्मचारिसु ।।
"पदक्खिणं कायकम्मं, वाचाकम्मं पदक्खिणं ।
पदक्खिणं मनोकम्मं, पणीधि[6] ते पदक्खिणे[6] ।
पदक्खिणानि कत्वान, लभन्तत्थे पदक्खिणे ।।

---

१. मज्झन्तिकं समयं – सी०; मज्झन्तिकसमयं – रो० । २. सायण्हसमय – सी०, रो० । ३. सुसायण्हो – सी०, रो० । ४. सुपभातं – स्या० । ५. सुवट्ठितं – सी०, रो० । ६–६. पणिधीयो पदक्खिणा – सी०; पणिधि ते पदक्खिणा – स्या०; पनिधयो पदक्खिणा – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"ते अत्थलद्धा सुखिता, विरूळ्हा बुद्धसासने ।
अरोगा सुखिता होथ, सह सब्बेहि ञातिभी" ति ।।

मङ्गलवग्गो पन्नरसमो ।

तस्सुद्दानं

अकुसलं च सावज्जं, विसमासुचिना सह ।
चतुरो[1] खता[1] वन्दना, पुब्बण्हेन[2] च[2] ते दसा ति ।।

ततियो पण्णासको समत्तो ।

---

१६. अचेलकवग्गो

१–७ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तिस्सो ? B. 300, R. 295
आगाळ्हा पटिपदा, निज्झामा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, आगाळ्हा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो एवंवादी होति एवंदिट्ठि – 'नत्थि कामेसु दोसो' ति । सो कामेसु पातब्यतं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आगाळ्हा पटिपदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अचेलको होति मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो[3], न एहिभदन्तिको, न तिट्ठभदन्तिको, नाभिहटं न उद्दिस्सकतं न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा पटिग्गण्हाति, न कळोपिमुखा[4] पटिग्गण्हाति न एळकमन्तरं[5] न दण्डमन्तरं न मुसलमन्तरं न द्विन्नं भुञ्जमानानं न गब्भिनिया न पायमानाय न पुरिसन्तरगताय न सङ्कित्तीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति न यत्थ मक्खिका सण्डसण्डचारिनी न मच्छं न मंसं न सुरं न मेरयं, न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको ... सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको; एकिस्सा पि दत्तिया यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति ... सत्तहि पि दत्तीहि यापेति; एकाहिकं पि आहारं आहारेति, द्वाहिकं[6] पि आहारं आहारेति ... सत्ताहिकं पि आहारं आहारेति – इति एवरूपं अद्धमासिकं[7] पि परियायभत्तभोजनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो साकभक्खो पि होति, सामाकभक्खो

१–१. चतुक्खता च – स्या० । २–२. सुपुब्बण्हेन – स्या० । ३. हत्थावलेखनो – स्या०, रो० । ४. खलोपिमुखा – सी०; खळोपिमुखा – स्या० । ५. एलकमन्तरं – सी० । ६. द्वीहिकं – रो० । ७. अड्ढमासिकं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पि होति, नीवारभक्खो पि होति, दद्दुलभक्खो पि होति, हटभक्खो पि
होति, कण्हभक्खो पि होति, आचामभक्खो पि होति, पिञ्ञाकभक्खो
पि होति, तिणभक्खो पि होति, गोमयभक्खो पि होति, वनमूलफलाहारो
यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि
धारेति, छवदुस्सानि पि धारेति, पंसुकूलानि पि धारेति, तिरीटानि पि
धारेति, अजिनं[1] पि धारेति, अजिनक्खिपं पि धारेति, कुसचीरं पि धारेति,
वाकचीरं पि धारेति, फलकचीरं पि धारेति, केसकम्बलं पि धारेति,
R.296 वाळकम्बलं[2] पि धारेति, उलूकपक्खिकं पि धारेति, केसमस्सुलोचको[3] पि
होति[3] केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उब्भट्ठको पि होति आसन-
B. 301 पटिक्खित्तो, उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पधानमनुयुत्तो, कण्टका-
पस्सयिको पि होति कण्टकापस्सये सेय्यं कप्पेति, सायततियकं[4] पि
उदकोरोहनानुयोगमनुयुत्तो विहरति – इति एवरूपं अनेकविहितं कायस्स
आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
निज्झामा पटिपदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ...पे०... चित्ते ...पे०... धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो पटिपदा ति ।

"तिस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तिस्सो ? आगाळ्हा पटिपदा, निज्झामा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, आगाळ्हा पटिपदा ...पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, आगाळ्हा पटिपदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ...पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ।

"कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं

१. अजिनानि – सी०, रो० । २. वालकम्बलं – सी०, रो० । ३–३. केसमस्सुलोचनो – रो० । ४. सायं ततियकं – रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ...। R.297

"छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति विरियसमाधि ...पे०... चित्तसमाधि ...पे०... वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ...पे०...।

"सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरियिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पञ्ञिन्द्रियं भावेति ...।

"सद्धाबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ... सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्ञाबलं भावेति ...।

"सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... B. 302 विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खा सम्बोज्झङ्गं भावेति ...।

"सम्मादिट्ठिं भावेति ... सम्मासङ्कप्पं भावेति ... सम्मावाचं भावेति ... सम्माकम्मन्तं भावेति ... सम्माआजीवं भावेति ... सम्मावायामं भावेति ... सम्मासतिं भावेति ... सम्मासमाधिं भावेति ...। अयं वुच्चति, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा। इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो पटिपदा" ति।

अचेलकवग्गो सोळसमो।

तस्सुद्दानं

सतिपट्ठानं सम्मप्पधानं, इद्धिपादिन्द्रियेन च।
बलं बोज्झङ्गो मग्गो च, पटिपदाय योजये ति॥

———०———

१७. कम्मपथपेय्यालं

१–२०. "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये। कतमेहि तीहि? अत्तना च पाणातिपाती होति, परं च पाणातिपाते समादपेति, पाणातिपाते च समनुञ्ञो होति।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

"तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे। कतमेहि तीहि ? अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परं च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति, पाणातिपाता वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च अदिन्नादायी होति, परं च अदिन्नादाने समादपेति, अदिन्नादाने च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परं च अदिन्नादाना वेरमणिया समादपेति, अदिन्नादाना वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

B. 303, R. 298

"अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होति, परं च कामेसुमिच्छाचारे समादपेति, कामेसुमिच्छाचारे च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परं च कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च मुसावादी होति, परं च मुसावादे समादपेति, मुसावादे च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परं च मुसावादा वरमणिया समादपेति, मुसावादा वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च पिसुणवाचो[1] होति, परं च पिसुणाय वाचाय समादपेति, पिसुणाय वाचाय च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, परं च पिसुणाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, पिसुणाय वाचाय वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च फरुसवाचो होति, परं च फरुसाय वाचाय समादपेति, फरुसाय वाचाय च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

१. पिसुणावाचो – सी०, रो० । २. फरुसावाचो – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"अत्तना च फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, परं च फरुसाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, फरुसाय वाचाय वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च सम्फप्पलापी होति, परं च सम्फप्पलापे समादपेति, सम्फप्पलापे च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, परं च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च अभिज्झालु होति, परं च अभिज्झाय समादपेति, अभिज्झाय च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च अनभिज्झालु होति, परं च अनभिज्झाय समादपेति, अनभिज्झाय च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च ब्यापन्नचित्तो[1] होति, परं च ब्यापादे समादपेति, B· 304, R. 299
ब्यापादे च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च अब्यापन्नचित्तो होति, परं च अब्यापादे समादपेति, अब्यापादे च समनुञ्ञो होति ... एवं सग्गे ।

"अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परं च मिच्छादिट्ठिया समादपेति, मिच्छादिट्ठिया च समनुञ्ञो होति ... एवं निरये ।

"अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परं च सम्मादिट्ठिया समादपेति, सम्मादिट्ठिया च समनुञ्ञो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे" ति ।

कम्मपथपेय्यालं निट्ठितं ।

तस्सुद्दानं

पाणं अदिन्नमिच्छा च, मुसावादी च पिसुणा ।
फरुसा सम्फप्पलापो च, अभिज्झा ब्यापाददिट्ठि च ।
कम्मपथेसु पेय्यालं, तिकेकेन नियोजये ति ।।

—— o ——

१८. रागपेय्यालं

१–१७. "रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय तयो धम्मा भावेतब्बा । कतमे तयो ? सुञ्ञतो समाधि, अनिमित्तो समाधि, अप्पणिहितो समाधि – रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय इमे तयो धम्मा भावेतब्बा ।

1. ब्यापन्नचित्तो – सी०, रो० ।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

"रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय तयो धम्मा भावेतब्बा। कतमे तयो ? सवितक्कसविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो समाधि, अवितक्कअविचारो समाधि – रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय इमे तयो धम्मा भावेतब्बा।

B. 305 "रागस्स, भिक्खवे, परिञ्ञाय ... पे०... परिक्खयाय ... पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय ... पटिनिस्सग्गाय इमे तयो धम्मा भावेतब्बा।

"दोसस्स ... मोहस्स ... कोधस्स ... उपनाहस्स ... मक्खस्स ... पलासस्स[1] ... इस्साय ... मच्छरियस्स ... मायाय ... साठेय्यस्स ... थम्भस्स ... सारम्भस्स ... मानस्स ... अतिमानस्स ... मदस्स ... पमादस्स अभिञ्ञाय ... परिञ्ञाय ... परिक्खयाय ... पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय ... पटिनिस्सग्गाय इमे तयो धम्मा भावेतब्बा" ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुं ति।

रागपेय्यालं निट्ठितं।

तस्सुद्दानं

रागं दोसं च मोहं च, कोधूपनाहपञ्चमं।
मक्खपलासइस्सा च, मच्छरिमायासाठेय्या॥
थम्भसारम्भमानं च, अतिमानमदस्स च।
पमादा सत्तरस वुत्ता, रागपेय्यालनिस्सिता॥
एते ओपम्मयुत्तेन, आपादेन अभिञ्ञाय।
परिञ्ञाय परिक्खया, पहानक्खयब्बयेन।
विरागनिरोधचागं, पटिनिस्सग्गे इमे दस।
सुञ्ञतो अनिमित्तो च, अप्पणिहितो च तयो।
समाधिमूलका पेय्यालेसु पि ववत्थिता चा ति॥

तिकनिपातो निट्ठितो।

———:०:———

१. पळासस्स – रो०।

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

विसेसपदानं

अनुक्कमणिका

अ

अकनिट्ठगामी २१७
अकालवादी, पुग्गलो १८७
अकुसलमूलानि, तीणि १८६
अकुसलमूलं, दोसो १८६
— मोहो १८६
— लोभो १८६
अकुसला धम्मा, सङ्खतारम्मणा ७७
— सनिदाना ७६
— सनिमित्ता ७६
— सप्पच्चया ७६
— सरूपा ७६
— सविञ्ञाणा ७६
— सवेदना ७६
— ससञ्ञा ७६
— सहेतुका ७६
अञ्ञानं १९७
अच्चायिकानि करणीयानि, तीणि २२२
अज्झत्तसंयोजनो, पुग्गलो ६१
अञ्ञासिकोण्डञ्ञो २३
अट्ठङ्गिको मग्गो, अरियो २०१
अट्ठानमेतं, अनवकासो २७–३०
अट्ठिकसञ्ञा ४१
अतपनीया धम्मा, द्वे ४८
अत्ताधिपतेय्यं १३६
अदोसो, निदानं कम्मानं समुदयाय २४४
अधम्मवादी, पुग्गलो १८७
अधिचित्तसिक्खा २१३, २१४, २१६–२१९
अधिचित्तसिक्खासमादानं २१२, २२२
अधिपञ्ञासिक्खा २१३, २१४, २१६–२१९
अधिपञ्ञासिक्खासमादानं २१२, २२२
अधिसीलसिक्खा २१३, २१४, २१६–२१९
अधिसीलसिक्खासमादानं २१२, २२२
अनत्तसञ्ञा ४१
अननुयोगो, कुसलानं धम्मानं १३, १४, १७
अनवकासो, अट्ठानमेतं २७–३०
अनाथपिण्डिकस्स आरामे, जेतवने ३, ६०, ९३, १९९
अनाथपिण्डिको, गहपति २६, ६०, २४२, २४३
अनापत्ति आपत्ति २०
अनिच्चसञ्ञा ४१
अनिमित्तो, समाधि २७९
अनुकम्पा, द्वे ८५
अनुग्गहा, द्वे ८५
अनुप्पादधम्मो १७०
अनुयोगो, अकुसलानं धम्मानं १७
— कुसलानं धम्मानं १३, १४
अनुरुद्धो, आयस्मा २३, २६१, २६३
अनुसासनीपाटिहारियं १५७, १५८, २७१
अनोत्तप्पं ७७
अन्तरापरिनिब्बायी २१६, २१७
अन्तरायकरो, तिण्णं १४८
अन्धो, पुग्गलो ११८
अपरगोयानानं २११
अप्पणिहितो, समाधि २७९
अप्पमादो ११, १५, १७
अप्पमेय्यो, पुग्गलो २४७
अप्पाबाधता ३८
अप्पिच्छता १२, १६, ३८
अब्यापादवितक्को २५६, २५७
अभयो, लिच्छवि २०४
अभिज्झा, कट्ठवियं २६१
अभिभू, सिखिस्स सावको २१०
अभूतवादी, पुग्गलो १८७
अमातापुत्तिकानि भयानि, तीणि १६६
अमोहो, निदानं कम्मानं समुदयाय २४४
अयोनिसो मनसिकारो ५, १२, १४, १६, ८०, १८५
अरति ४
अरियसच्चानि, चत्तारि १६२, १६३

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

अरियसच्चं, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा १६४
– दुक्खनिरोधं १६४
– दुक्खसमुदयं १६४
– दुक्खं १६४
अरियुपोसथो १६०, १६१
अरियो, अट्ठङ्गिको मग्गो २०१
अरुकूपमचित्तो, पुग्गलो ११३, ११४
अलोभो, निदानं कम्मानं समुदयाय २४४
अवकुज्जपञ्ञो, पुग्गलो ११६, १२०
अवन्तीनं १६७
अविक्खेपो ७७
अविनयवादी, पुग्गलो १८७
अविहिंसावितक्को २५६, २५७
अवूपसमो, चेतसो ५
असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानि, तीणि १४०
असङ्खारपरिनिब्बायी २१६, २१७
असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति, द्वे ७२
असन्तुट्ठिता १२, १६
असप्पुरिसभूमि ५६
असम्पजञ्ञं १३, १६
असुभनिमित्तं ५, १८६
असुभसञ्ञा ४१
अस्सकानं १६७
अस्सखळुङ्का २६७
अस्सपरस्सा, तयो २६६
अस्साजानीयो ७२
अस्सादपरियेसनं २४०
अस्सासो, चतुत्थो १७८
– ततियो १७८
– दुतियो १७८
– पठमो १७८
अहिरिकं ७७
अहेतुअप्पच्चया १६०

आ

आकप्पसम्पदा ३८
आकासकसिणं ४१
आकासधातु १६२
आकासानञ्चायतनं ४१
आकिञ्चञ्ञायतनं ४१
आगाळ्हा, पटिपदा २७५, २७६
आजीवविपत्ति २५१, २५२
आजीवसम्पदा २५२
आतिथेय्यानि, द्वे ८६
आदीनवपरियेसनं २४०
आदेसनापाटिहारियं १५७, २७१
आधिपतेय्यानि, तीणि १३६
आनन्दो, आयस्मा २५,५५,१२२,१५६, १६६–२०१
आनापानस्सति ४१
आपत्ति, अदुट्ठुल्ला ८१
– अनवसेसा ८१
– गरुका २१, ८१
आपत्ति, दुट्ठुल्ला ८१
– लहुका २१, ८१
– सावसेसा ८१
आपत्तिकुसलता ७७
आपत्तियो, द्वे ८१
आपत्तिवुट्ठानकुसलता ७७
आपत्ति अनापत्ति २१
आपायिका, तयो २४७
आपोकसिणं ४१
आपोधातु १६२
आमगन्धो २६१
आमिसचागो ८४
आमिसदानं ८४
आमिसपटिसन्थारो ८५
आमिसपरिच्चागो ८४
आमिसपरियेट्ठि ८५
आमिसपरियेसना ८५
आमिसपूजा ८५
आमिसभोगो ८४
आमिसयागो ८४
आमिसरतनं ८६
आमिसवुद्धि ८६
आमिसवेपुल्लं ८६
आमिससङ्गहो ८५
आमिससन्थारो ८५
आमिससन्निचयो ८६

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

आमिससम्भोगो ८४
आमिससंविभागो ८४
आमिसातिथेय्यं ८६
आमिसानुकम्पा ८५
आमिसानुग्गहो ८५
आमिसिद्धि ८६
आमिसेसना ८५
आयस्मा, अनुरुद्धो २६१–२६३
— आनन्दो २५,५५,१२२,१५६, १६६–२०१, २०४
— उदायी २११
— नन्दको १७६
— महाकच्चानो ६२, ६४
— महाकोट्ठिको १०८–११०
— समिद्धो १०८–११०
— सारिपुत्तो ६०–६२, १०८–११०, १२३, २६२
आरञ्ञिकत्तं ३८
आरम्भधातु ५
आरामदण्डो, ब्राह्मणो ६३
आरोग्यमदो १३५
आसवनिरोधगामिनी, पटिपदा १५२
आसवनिरोधो १५२
आसवसमुदयो १५२
आसवा १५२
आसवानं खयञाणं १५४
आसा, द्वे ८०
आसंसो, पुग्गलो ६६, १००
आहारे पटिकूलसञ्ञा ४१

इ

इत्थिगन्धो ३
इत्थिफोट्ठब्बो ३
इत्थिरसो ३
इत्थिरूपं ३
इत्थिसद्दो ३
इद्धिपाटिहारियं १५७, २७१
इद्धिपादं, चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं ३६, २७७
इद्धिपादं, छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं ३६, २७७
— विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं ३६, २७७
— वीमंसासमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं ३६, २७७
इद्धियो, द्वे ८६
इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो, भिक्खु १०४
इसिपतने, मिगदाये १०२, २६०
इस्सरनिम्मानहेतु १६०, १६१

उ

उक्काचितविनीता, परिसा २६६
उग्गतो, गहपति २६
उग्गो, गहपति २६
उच्चासयनमहासयनं, अजिनप्पवेणी १६८
— अरियं १६८
— अस्सत्थरं १६८
— आसन्दि १६८
— उद्दलोमी १६८
— उभतोलोहितकूपधानं १६८
— एकन्तलोमी १६८
— कट्टिस्सं १६८
— कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं १६८
— कुट्टकं १६८
— कोसेय्यं १६८
— गोनको १६८
— चित्तको १६८
— तूलिका १६८
— दिब्बं १६८
— पटलिका १६८
— पटिका १६८
— पल्लङ्को १६८
— ब्रह्मं १६८
— रथत्थरं १६८
— विकतिका १६८
— सउत्तरच्छदं १६८
— हत्थत्थरं १६८
उच्छङ्गपञ्ञो, पुग्गलो ११६, १२०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

उत्तरा, नन्दमाता २७
उदकलेखूपमो, पुग्गलो २६३
उदायी, आयस्मा २११
उद्धुमातकसञ्ञा ४१
उद्धंसोतो २१६, २१७
उपसमानस्सति ४१
उपहच्चपरिनिब्बायी २१६, २१७
उपेक्खानिमित्तं २३७
उपेक्खासम्बोज्झङ्गं ४०, २७७
उपोसथा, तयो १९०
उपोसथो १९६
उप्पलवण्णा २५, ८१
उरुवेलकस्सपो २५

ए

एकचक्खु, पुग्गलो ११८
एकधम्मो ३०–३२, ४२–४४
– आनापानस्सति ३१
– उपसमानुस्सति ३१
– कायगतासति ३१
– चागानुस्सति ३१
– देवतानुस्सति ३१
– धम्मानुस्सति ३१
– बुद्धानुस्सति ३०
– मरणस्सति ३१
– मिच्छादिट्ठि ३१, ३२
– सङ्घानुस्सति ३१
– सम्मादिट्ठि ३१, ३२
– सीलानुस्सति ३१
एकपुग्गलो ३३, ३४
एकबीजी २१६, २१८
एणेय्यकं ४६
एरकवत्तिकं ४६
एसना, द्वे ८५

ओ

ओत्तप्पं ४९, ७७
ओदातकसिणं ४१
ओपपातिको २१५
ओरम्भागियानि संयोजनानि, पञ्च २१५–२१७
ओलिगल्ले १४८

क

कङ्खारेवतो २४
कच्चानो ६५
कण्हा धम्मा, द्वे ४९
कथावत्थूनि, तीणि १८२
कन्दरायनो, ब्राह्मणो ६४, ६५
कपिलवत्थु २५७
कम्बोजानं १९७
कम्मन्तविपत्ति २५१, २५२
कम्मन्तसम्पदा २५२
कल्याणमित्तता १३, १६, ७७
कल्याणमित्तो, पुग्गलो ११७
कल्याणवाक्करणता ३८
कल्याणसम्पवङ्को, पुग्गलो ११७
कल्याणसहायो, पुग्गलो ११७
कस्सपगोत्तो, भिक्खु २१९
कहापणिकं ४६
कातियानी २७
कामभवो २०७
कामवितक्को २५६, २५७
कामासवा १५२
कायगतासति ४१
कायसक्खि, पुग्गलो १०९
कायसोचेय्यं २५२–२५४
कालवादी, पुग्गलो १८९
कासीनं १९७
काळुदायी २५
किसागोतमी २६
कुक्कुटसम्पातिका १४७
कुण्डधानो २४
कुण्डलकेसा २६
कुमारकस्सपो २५
कुरूनं १९७
कुसलमूलानि, तीणि १८८
कुसिनारायं विहरति, भगवा २५५
कूटागारसालायं, महावने २०४, २१३

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

केसमुत्तिया, कालामा १७४
केसमुत्तं, कालामानं निगमो १७४
कोलपुत्ति ३८
कोलंकोलो २१८
कोसज्जं ११, १५, १७
कोसम्बियं, घोसितारामो २०१
कोसलानं १९७
— निगमो, सङ्कवा २१९, २२०
कोसलेसु चारिकं चरमानो, भगवा १६६, १७४, २१९

ख

खारापतच्छिकं ४६
खीणासवो ७२
खुज्जुत्तरा, उपासिका २७, ८१
खेमा, भिक्खुनी २५, ८१

ग

गन्धजातानि, तीणि २०९
गन्धारानं १९७
गहपति, अनाथपिण्डिको २४२, २४३
गहननिस्सितो, पापभिक्खु १४२
गहननिस्सितो, महाचोरो १४०, १४१
गिज्झकूटो, पब्बतो १७१, २२०
गुन्धावने ६४
गूथभाणी, पुग्गलो ११७
गोतमके, चेतिये २५७
गोतमो १४६, १७०
गोपानसिवङ्कं १२८
गोपालकुपोसथो १९०
गोयोगपिलक्खस्मि २६०

घ

घोसितारामो, कोसम्बियं २०१

च

चक्खुमा, पापणिको १०७
चतुत्थं झानं ४२, १५१
चत्तारि, अरियसच्चानि १६२, १६३
— महाभूतानि २०६
चन्दनिकाय १४८
चागा, द्वे ८४
चागानुस्सति ४१
चातुमहाराजिका, देवा १९४, १९५
चित्तविपत्ति २४९, २५०
चित्तसम्पदा २५०, २५१
चित्तो, गहपति २६, ८१
चित्तं, अगुत्तं ७
— अदन्तं ७
— अभावितं ६
— अरक्खितं ७
— असंवुतं ८
— गुत्तं ७
— पभस्सरं १०
— भावितं ६
— रक्खितं ८
— लहुपरिवत्तं १०
— संवुतं ८
चीवरपविवेकं २२३
चुतूपपातञाणं १५१, १५४
चूळपन्थको २४
चेतसो, अवूपसमो ४, ५
चेतिये, गोतमके २५७
चेतीनं १९७
चेतोविमुत्ति ७७

छ

छ, धातुयो १६२
छन्नो, परिब्बाजको १९९, २००
छ, फस्सायतनानि १६३

ज

जम्बुदीपानं २११
जराभयं १६६
जागरियं अनुयुत्तो, भिक्खु १०५
जाणुस्सोणि, ब्राह्मणो ५४, १४६, १५३
जीवको, कोमारभच्चो २६
जीवितमदो १३५
जीवितासा ८०
जेतवने, अनाथपिण्डिकस्स आरामे ३, ६०, ९३, १०८, १८९
जोतिमालिकं ४६

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

झ

झानं, चतुत्थं १५१
– ततियं १५१
– दुतियं १५०
– पठमं १५०

ञ

ञातिपरिहानि १४
ञातिवुद्धि १४

ठ

ठानेहि, तीहि १३८–१४०

त

ततियं, झानं १५१
ततुत्तरि, देवा १६४, १६५
तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, पुग्गलो ७२
तथागतं अब्भाचिक्खन्ति, द्वे ५७
तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति, द्वे ५७
तन्दि ४
तपनीया धम्मा, द्वे ४८
तपुस्सभल्लिका, वाणिजा २६
तप्पेता ८०
तयो, अत्थवसे १३६
– अस्सपरस्सा २६६
– आपायिका २४७
– उपोसथा १६०
– धम्मा १०५, १८४, १८५
– पुग्गला ६६, २४६
– पुरिसपरस्सा २६६
– भद्रा अस्साजानीया २७०
– भद्रा पुरिसाजानीया २७१
– मदा १३५
तालावत्थुकतो २०२
तावतिंसा, देवा १६४, १६५, २११
तिकण्णो, ब्राह्मणो १५०
तिण्णं, अन्तरायकरो १४८
– पातुभावो दुल्लभो लोकस्मिं २४७
– पारिपन्थिको १४८
तिण्णं, सम्मुखीभावा १३८
तित्तो ८०
तित्थायतनानि, तीणि १६०
तिस्सो, निज्जरा विसुद्धियो २०४, २०५
– पटिपदा २७५, २७६
– परिसा २२५
– वन्दना २७४
– विपत्तियो २४६–२५१
– वुड्ढियो २६७
– सम्पदा २५०, २५१, २६७
– सिक्खा २१५–२१८
तीणि, अकुसलमूलानि १८६
– अच्चायिकानि करणीयानि २२२
– अमातापुत्तिकानि भयानि १६६
– असङ्खतस्स असङ्खतलक्खणानि १४०
– आधिपतेय्यानि १३६
– कथावत्थूनि १८२
– कस्सकस्स पुब्बे करणीयानि २१३
– कुसलमूलानि १८८
– गन्धजातानि २०६
– तित्थायतनानि १६०
– निदानानि ४४
– निमित्तानि २३७
– पटिच्छन्नानि २६३
– पण्डितपञ्ञत्तानि सप्पुरिसपञ्ञत्तानि १३६
– पाटिहारियानि १५७
– विवटानि २६३
– सङ्खतस्स सङ्खतलक्खणानि १३६
– समणकरणीयानि २१२
– समातापुत्तिकानि भयानि १६४, १६५
– सोचेय्यानि २५२–२५४
– संयोजनानि २१५, २१६, २१८
तुसिता, देवा १६४, २११
तेचीवरिकत्तं ३८
तेजोकसिणं ४१
तेजोधातु १६२
तेविज्जो, अरियस्स विनये १५३, १५५
– ब्राह्मणानं १५३, १५५
– ब्राह्मणो १५०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

थ

थावरेय्यं ३८
थूपारहा, द्वे ७२

द

दब्बो, मल्लपुत्तो २४
दानानि, द्वे ८४
दारुचीरियो २४
दिट्ठधम्मवेदनीयं २३०
दिट्ठधम्मिकं, वज्जं ४६
दिट्ठिप्पत्तो, पुग्गलो १०६
दिट्ठिविपत्ति २४६–२५१
दिट्ठिसम्पदा २५०, २५१
दुक्खनिरोधगामिनी, पटिपदा १५२
दुक्खनिरोधो १५२
दुक्खसञ्ञा ४१
दुक्खसमुदयो १५२
दुक्खं १५२
दुतियज्झानसहगतं ४२
दुतियं, झानं १५०
दुत्तप्पया, पुग्गला ८०
दुप्पमेय्यो, पुग्गलो २४७
दुरक्खाततत्ता, धम्मस्स ३४
देवतानुस्सति ४१
देवपुत्तो, हत्थको २५६
देवा, चातुमहाराजिका १६४, १६५
– ततुत्तरि १६४, १६५
– तार्वातिसा १६४, १६५
– तुसिता १६४
– निम्मानरतिनो १६४
– परनिम्मितवसवत्तिनो १६४
– ब्रह्मकायिका १६४
– यामा १६४
दोवचस्सता ७७
दोसो निदानं, कम्मानं समुदयाय २४४
द्विचक्खु, पुग्गलो ११८
द्विन्नं, न सुप्पतिकारं ५६
द्वे, अनुकम्पा ८५
– अनुग्गहा ८५

द्वे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति ७२
– आतिथेय्यानि ८६
– आपत्तियो ८१
– आसा ८०
– इद्धियो ८६
– एसना ८५
– चागा ८४
– तथागतस्स धम्मदेसना ५२
– तथागतं अब्भाचिक्खन्ति ५७
– नाब्भाचिक्खन्ति ५७
– थूपारहा ७२
– दानानि ८४
– धम्मा ४६, ७७, ८३, ८६
– अकुसला ८६
– अनवज्जा ८६
– अब्यावज्झा ९०
– कण्हा ४६
– कुसला ८६
– तपनीया ४६
– दुक्खविपाका ९०
– दुक्खुद्रया ९०
– विज्जाभागिया ५८
– सब्यावज्झा ९०
– सावज्जा ८६
– सुक्का ४६
– सुखविपाका ९०
– सुखुद्रया ९०
– पच्चया ८१
– परिग्गाहा ५८
– पटिसन्थारा ८५
– पण्डिता ५७, ७८
– पधानानि ४७
– परिच्चागा ८४
– परियेट्ठियो ८५
– परियेसना ८५
– परिसा ६६, ६७
– पुग्गला ७१
– पूजा ८५
– बलानि ५०

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

द्वे, बाला ५७, ७८
– बुद्धा ७२
– भोगा ८४
– यागा ८४
– रतनानि ८६
– लोके दक्खिणेय्या ६०
– वज्जानि ४६
– वस्सूपनायिका ५०
– वुद्धियो ८६
– वेपुल्लानि ८६
– सङ्गहा ८५
– सन्थारा ८५
– सन्निचया ८६
– सम्भोगा ८४
– सुखानि ७४
– संविभागा ८४

ध

धम्मकथिकत्तं ३८
धम्मचागो ८४
धम्मदानं ८४
धम्मदिन्ना २६
धम्मपटिसन्थारो ८५
धम्मपरिच्चागो ८४
धम्मपरियेट्ठि ८५
धम्मपरियेसना ८५
धम्मपूजा ८५
धम्मभोगो ८४
धम्मयागो ८४
धम्मरतनं ८६
धम्मवादी, पुग्गलो १८६
धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं २७७
धम्मवुद्धि ८६
धम्मवेपुल्लं ८६
धम्मसङ्गहो ८५
धम्मसन्थारो ८५
धम्मसन्निचयो ८६
धम्मसम्भोगो ८४
धम्मसंविभागो ८४
धम्मा, अकुसला ८६, १७४
– अतप्पनीया, द्वे ४८
– अनवज्जा, द्वे ८६, १८२
– अब्यावज्झा, द्वे ६०
– कुसला, द्वे ८६, १८२
धम्मा, तयो १०५, १८४, १८५
धम्मा, दुक्खविपाका, द्वे ६०
– दुक्खुद्रया, द्वे ६०
– द्वे ४६, ७७, ८३, ८६
– विञ्ञुगरहिता १७४
– विञ्ञुप्पसत्था १८२
– सब्यावज्झा ६०
– समत्ता १७४
– सावज्जा, द्वे ८६, १७४
– सुखविपाका, द्वे ६०
– सुखुद्रया, द्वे ६०
धम्मातिथेय्यं ८६
धम्माधिपतेय्यं १३६, १३७
धम्मानुकम्पा ८५
धम्मानुग्गहो ८५
धम्मानुस्सति ४१
धम्मिद्धि ८६
धम्मेसना ८५
धम्मो, अक्कोधो ८८
– अज्जवं ८६
– अनिस्सा ८८
– अनुपनाहो ८८
– अपलासो ८८
– अप्पटिवानिता ८७
– अमक्खो ८८
– अमच्छरियं ८८
– अमाया ८८
– असन्तुट्ठिता ८७
– असम्पजञ्ञं ८७
– असाठेय्यं ८८
– अहिंसा ८७
– इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता ८७
– गुत्तद्वारता ८७
–इस्सा ८८

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

धम्मो, उपनाहविनयो ८४
— उपनाहो ८४, ८८
— ओत्तप्पं ८८
— कोधविनयो ८४
— कोधो ८४, ८८
— खन्ति ८६
— दिट्ठिविपत्ति ८७
— दिट्ठिविसुद्धि ८७
— दिट्ठिसम्पदा ८७
— पटिसङ्खानबलं ८७
— पटिसन्थारो ८७
— पलासो ८८
— भावनाबलं ८७
— भोजने अमत्तञ्ञुता ८७
— मत्तञ्ञुता ८७
— मक्खो ८८
— मच्छरियं ८८
— मद्दवं ८६
— माया ८८
— मुट्ठस्सच्चं ८७
— यथादिट्ठिस्स पधानं ८७
— विपस्सना ८७
— सति ८८
— सन्दिट्ठिको १४५, १४६
— समथो ८७
— समाधिबलं ८७
— समापत्तिकुसलता ८६
— समापत्तिवुट्ठानकुसलता ८६
— सम्पजञ्ञं ८८
— साकल्यं ८७
— साठेय्यं ८८
— सीलविपत्ति ८७
— सीलविसुद्धि ८७
— सीलसम्पदा ८७
— सोचेय्यं ८७
— सोरच्चं ८६
— हिरी ८८
धातुकुसलता ७७
धातुयो, छ १६२

न

नकुलपिता, गहपति २६
नकुलमाता, गहपतानी २७
नन्दको, आयस्मा २५, १७६
नन्दमाता, उपासिका ८१
नन्दा २६
नन्दो २५
नामं ७७
निक्कमधातु ५
निगण्ठुपोसथो १६०, १६१
निगण्ठो, नाटपुत्तो २०४
निग्रोधारामो, कपिलवत्थुस्मि २०३
निज्झामा, पटिपदा २७५, २७६
निदानानि, तीणि २४४
निब्बानं, सन्दिट्ठिकं १४६
निमित्तानि, तीणि २३७
निम्मानरतिनो, देवा १६४, २११
निरासो, पुग्गलो ९६, १००
निस्सयसम्पन्नो, पापणिको १०७, ११७
निस्सरणपरियेसनं २४०
नीलकसिणं ४१
नेक्खम्मवितक्को २५६, २५७
नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं ४१

प

पग्गहनिमित्तं २३७
पग्गाहो ७७
पच्चया, द्वे ८०, ८१
पच्चेकबुद्धो ७२
पञ्च, ओरम्भागियानि संयोजनानि २१५–२१७
पञ्चङ्गविप्पहीनो १४६
पञ्चङ्गसमन्नागतो १४६
पञ्चालानं १६७
पञ्ञापरिहानि १४
पञ्ञाबलं ४०,४२, २७७
पञ्ञाविमुत्ति ७७
पञ्ञावुद्धि १४,१५, २६७
पञ्ञासम्पदा २६७
पञ्ञिन्द्रियं ३६,४२, २७७

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पटाचारा २५
पटिग्गाहा, द्वे ५८
पटिघनिमित्तं ८०, १८५
पटिच्छन्नानि, तीणि २६३
पटिपदा, आगाळ्हा २७५, २७६
– तिस्सो २७५, २७६
– आसवनिरोधगामिनी १५२
– दुक्खनिरोधगामिनी १५२
– निज्झामा २७५, २७६
– मज्झिमा २७५, २७६
पटिसङ्खानबलं ५०
पटिसन्थारा, द्वे ८५
पठमं, झानं १५०
पण्डितकुमारको, लिच्छवि २०४, २०५
पण्डितपञ्ञत्तानि, तीणि १३९
पण्डिता, द्वे ५७, ५८
पण्डितो, अकप्पिये अकप्पियसञ्ञी ७८
– अधम्मे अधम्मसञ्ञी ७८
– अनापत्तिया अनापत्तिसञ्ञी ७८
– अविनये अविनयसञ्ञी ७८
– आपत्तिया आपत्तिसञ्ञी ७८
– कप्पिये कप्पियसञ्ञी ७८
– धम्मे धम्मसञ्ञी ७८
– विनये विनयसञ्ञी ७८
पथविलेखूपमो, पुग्गलो २६३, २६४
पथवीकसिणं ४१
पथवीधातु १६२
पधानानि, द्वे ४७
पब्बतो, गिज्झकूटो १७१, २२०
पमादो ११, १५, १७
परतो घोसो ८०
परनिम्मितवसवत्तिनो, देवा १६४, २११
परिच्चागा, द्वे ८४
परिब्बाजकारमे, मोरनिवापे २७१
– सिप्पिनिका तीरे १७१, १७३
परिब्बाजको, छन्नो १९९, २००
– वच्छगोत्तो १४८
– सरभो १७१, १७२
परियेट्ठियो, द्वे ८५
परियेसना, द्वे ८५
परिवारसम्पदा ३८
परिसा, अग्गवती ६७, २२५
– अधम्मवादिनी ७०
– अधम्मिका ७०
– अनग्गवती ६७, २२५
– अनरिया ६७
– अरिया ६८
– आमिसगरु ६९
– उक्काचितविनीता २६६
– उत्ताना ६६
– ओक्काचितविनीता ६८
– गम्भीरा ६६
– तिस्सो २२५
– द्वे ६६, ६७
– धम्मवादिनी ७०, ७१
– पटिपुच्छाविनीता ६९, २६६
– यावताविनीता २६६
– वग्गा ६६, २२५
– विसमा ७०
– सद्धम्मगरु ६९
– समग्गा ६७, २२५
– समा ७०
परिसाकसटो ६८
परिसामण्डो ४६
पलालपीठकं ४६
पलिघपरिवत्तिकं ४६
पस्सद्धिसम्बोज्झङ्गं ४०, २७७
पाटिहारियानि, तीणि १५७
पापभिक्खु, गहननिस्सितो १४२
– बलवनिस्सितो १४२
– विसमनिस्सितो १४२
पापमित्तता १३, १६, ७७
पारायने, उदकपञ्हे १२४
– पुण्णकपञ्हे १२१
पारिपन्थिको १४८
पासाणलेखूपमो २६३, २६४
पिण्डपातपविवेकं २२३
पिण्डपातिकत्तं ३८

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

पिण्डोलभारद्वाजो २३
पिलिन्दवच्छो २४
पीतकसिणं ४१
पीतिसम्वोज्झङ्गं ४०, २७७
पुग्गला, तयो ६६, २४६
– दुत्तप्पया ८०
– द्वे ७१
– सुतप्पया ८०
पुग्गलो, अकच्छो १८३
– अन्धो ११८
– अप्पमेय्यो २४७
– अरुकूपमचित्तो ११३, ११४
– अवकुज्जपञ्ञो ११६, १२०
– आसंसो ६६, १००
– उच्छङ्गपञ्ञो ११६, १२०
– उदकलेखूपमो २६३
– एकचक्खु ११८
– कच्छो १८३
– कल्याणमित्तो ११७
– कायसक्खि १०६
– गूथभाणी ११७
– तथागतो सम्मासम्वुद्धो ७२
– दिट्ठिप्पत्तो १०६
– दुप्पमेय्यो २४७
– द्विचक्खु ११८
– निरासो ६६, १००
– पथविलेखूपमो २६३, २६४
– पासाणलेखूपमो २६३, २६४
– पुथुपञ्ञो ११६, १२१
– पुप्फभाणी ११७
– मधुभाणी ११८
– राजा चक्कवत्ती ७२
– वजिरूपमचित्तो ११३, ११४
– विगतासो ६६, १००
– विज्जूपमचित्तो ११३, ११४
– सद्धाविमुत्तो १०६
– सुप्पमेय्यो २४७
पुञ्ञप्पटिपदा, अनेकसारीरिका १५५
– एकसारीरिका १५५
पुण्णो, मन्ताणिपुत्तो २४
पुथुपञ्ञो, पुग्गलो ११६–१२१
पुप्फभाणी, पुग्गलो ११७
पुब्बाराम, मिगारमातुपासादे ६०, ६२, १७६
पुब्बेकतहेतु १६०
पुब्बेनिवासानुस्सतिञाणं १५१, १५३
पुरिसखळुङ्का २६८
पुरिसगन्धो ४
पुरिसपरस्सा, तयो २६६
पुरिसफोट्ठब्बो ४
पुरिसरसो ४
पुरिसरूपं ३
पुरिससद्दो ४
पुळवकसञ्ञा ४१
पूजा, द्वे ८५
पंसुकूलिकत्तं ३८

फ

फस्सायतनानि, छ १६३

ब

बकुला २६
बलवनिस्सितो, पापभिक्खु १४२
—महाचोरो १४१
बलानि, द्वे ५०
बलिहरणे, वनसण्डे २५५
बहिद्धासंयोजनो, पुग्गलो ६१
बाराणसियं विहरति, भगवा १०२, २६०
बाला, द्वे ५७, ५८
बालो, अकप्पिये कप्पियसञ्ञी ७८
– अधम्मे धम्मसञ्ञी ७८
– अनापत्तिया आपत्तिसञ्ञी ७८
– अविनये विनयसञ्ञी ७८
– आपत्तिया अनापत्तिसञ्ञी ७८
– कप्पिये अकप्पियसञ्ञी ७८
– धम्मे अधम्मसञ्ञी ७८
– विनये अविनयसञ्ञी ७८
बाहुसच्चं ३८
बुद्धा, द्वे ७२
बुद्धानुस्सति ४१

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

ब्याधिमयं १६६
ब्यापादवितक्को २५६
ब्रह्मकायिका, देवा १२४, १९५
ब्रह्मचरियवासो २३०
ब्राह्मणपरिब्बाजको १४५
ब्राह्मणो, आरामदण्डो ६३
— कन्दरायनो ६४, ६५
— जाणस्सोणि ५४, १४६, १५३
— तिकण्णो १५०
— तेविज्जो १५०
— सङ्गारवो १५५

भ

भत्तसम्मदो ४
भत्तकच्चाना २६
भद्दसारितीरे ६२
भद्दा, कापिलानी २६
भद्दियो, कालिगोधाय पुत्तो २३
भद्रा अस्साजानीया, तयो २७०
भरण्डु, कालामो २५८, २६९
भवदिट्ठि ७७
भवासवा १५२
भावनाबलं ५०
भिक्खु, अक्खणवेधी २६५
— जवसम्पन्नो २२६
— दूरे पाती २६५
— महतो कायस्स पदालेता २६५
— वण्णसम्पन्नो २२६
भूतवादी, पुग्गलो १८९
भोगपरिहानि १४
भोगबुद्धि १५
भोगा, द्वे ८४
भोजने मत्तञ्ञू, भिक्खु १०४
भोजनं, कणाजकं १३४
— विलङ्गदुतियं १३४
— सालिमंसोदनो १३४

म

मक्खलि, मोघपुरिसो ३४, ३६७
मगधानं १९७
मच्छानं १९७
मज्झिमा, पटिपदा २७५, २७६
मदा, तयो १३५
मधुभाणी, पुग्गलो ११८
मधुरायं विहरति, महाकच्चानो ६४
मनसिकारकुसलता ७७
मनोपविचारा, अट्ठारस १६२
मनोसोचेय्यं २५२–२५४
मरणभयं १६६
मरणसञ्ञा ४१
मरणस्सति ४१
महाकच्चानो, आयस्मा ६२, ६४
महाकप्पिनो, आयस्मा २५
महाकस्सपो, आयस्मा २३
महाकोट्ठितो, आयस्मा २५, १०८, ११०
महाचोरो, गहननिस्सितो १४१
— बलवनिस्सितो १४१
— विसमनिस्सितो १४१
महानामो, सक्को २६, २०३, २५७, २५८
महापजापती, गोतमी २५
महापन्थको २४
महापरिवारता ३८
महामोग्गल्लानो, आयस्मा २३
महावने, कूटागारसालायं २०४, २१३
महिच्छता १२, १५
मिगदाये, इसिपतने १०२
मिगारमातुपासादे ६०, ६२, १७९
मिच्छादिट्ठि ३४
मेत्ताचेतोविमुत्ति ५, १८६
मेथुनसमापत्तिया, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति २४२
मोघराजा २५
मोरनिवापे, परिब्बाजकारामे २७१
मोहो, निदानं कम्मानं समुदयाय २४४

य

यसोपरिहानि १५
यसोवुद्धि १५
यागा, द्वे ८४
यामा, देवा १९४, २११
यावताविनीता, परिसा २६६

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

योनिसो मनसिकारो ६, १३, १४, १६, १८६
योव्बनमदो १३५

र

रट्ठपालो २४
रतनानि, द्वे ८६
राजगहे विहरति, भगवा १७०, २१६, २७१
राजा, चक्कवत्ती ७२
— सचेतनो १०२
रूपभवो २०७
रूपं ७७
रेवतो, खदिरवनियो २४

ल

लकुण्डकभद्दियो २३
लहुका, आपत्ति २१, ८१
लाभासा ८०
लीनत्तं ४
लोकाधिपतेय्यं १३६
लोके दक्खिणेय्या, द्वे ६०
लोभो, निदानं कम्मानं समुदयाय २४४
लोहितकसिणं ४१

व

वक्कलि २४
वङ्गन्तपुत्तो २४
वङ्गानं १९७
वङ्गीसो २४
वचीसोचेय्यं २५२–२५४
वच्छगोत्तो, परिब्बाजको १४८
वजिरूपमचित्तो, पुग्गलो ११३, ११४
वज्जिपुत्तको, भिक्खु २१३
वज्जीनं १९७
वण्णपोक्खरता ३८
वनसण्डे, बलिहरणे २५५
वन्दना, तिस्सो २७४
वरणायं विहरति, भद्दसारितीरे ६२
वस्सूपनायिका, द्वे ५०
वायोकसिणं ४१
वायोधातु १६२
विगतासो, पुग्गलो ९९, १००
विचिकिच्छा २२५
विच्छिद्दकसञ्ञा ४१
विजम्हिता ४
विज्जा ७७
— ततिया १५३, १५४
— दुतिया १५२, १५४
— पठमा १५१, १५४
विज्जाभागिया धम्मा, द्वे ५८
विज्जूपमचित्तो, पुग्गलो ११३, ११४
विञ्ञाणकसिणं ४१
विञ्ञाणञ्चायतनं ४१
विञ्ञाणधातु १६२
विघरो, पापणिको १०७
विनयधरत्तं ३८
विनयवादी, पुग्गलो १८९
विनीलकसञ्ञा ४१
विपत्तियो, तिस्सो २४९–२५१
विभवदिट्ठि ७७
विमुत्ति ७७
विरियबलं ४०, ४२, २७७
विरियसम्बोज्झङ्गं ४०, २७७
विरियारम्भो १२, १५, १७
विरियिन्द्रियं ३९, ४१, २७७
विलङ्गथालिकं ४६
विवटानि, तीणि २६३
विसमनिस्सितो, पापभिक्खु १४२
— महाचोरो १४१
विसाखा, मिगारमाता २७
विहिंसावितक्को २५६, २५७
वुद्धियो, तिस्सो २६७
वुद्धियो, द्वे ८६
वेनागपुरं, कोसलानं ब्राह्मणगामो १६७
वेपुल्लानि ८६
वेसालियं विहरति, आनन्दो २०४, २१३
— भगवा २५७
वेळुकण्डकिया, उपासिका ८१

स

सकदागामी २१६, २१८

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सक्कायदिट्ठि २२५
सक्केसु विहरति, भगवा २०३
सक्को, महानामो २५७, २५८
सङ्कवा, कोसलानं निगमो २१९
सङ्खतलक्खणानि, तीणि १३९
सङ्खमुण्डकं ४६
सङ्गहा द्वे ८५
सङ्गारवो, ब्राह्मणो १५६
सङ्घानुस्सति ४१
सचित्तवोदानं ८३
सचेतनो, राजा १०२
सतिन्द्रियं २७७
सतिबलं ४०, ४२, २७७
सतिसम्बोज्झङ्गं ४०, २७७
सत्तक्खत्तुपरमो २१८
सद्धाबलं ४०, ४२, २७७
सद्धाविमुत्तो, पुग्गलो १०९
सद्धावुड्ढि २६७
सद्धासम्पदा २६७
सद्धिन्द्रियं ३९, ४१, २७७
सन्तुट्ठितं १२, १६
सन्यारा, द्वे ८५
सन्निचया, द्वे ८६
सप्पुरिसभूमि ५९
सब्बलोके, अनभिरतिसञ्ञा ४१
समणकरणीयानि, तीणि २१२
समाधि, अवितक्कअविचारो २८०
— सवितक्कसविचारो २८०
समाधिन्द्रियं ३९, ४१, २७७
समाधिबलं ४०, ४२, २७७
समाधिसम्बोज्झङ्गं ४०, २७७
समातापुत्तिकानि भयानि, तीणि १६४, १६५
समिद्धो, आयस्मा १०८, ११०
सम्पजञ्ञं १३, १६
सम्पदा, तिस्सो २५०, २५१, २६७
सम्परायिकं, वज्जं ४६, ४७
सम्भोगा, द्वे ८४
सम्माआजीवो ४०, १६४, २७७
सम्माकम्मन्तो ४०, १६४, २७७
सम्मादिट्ठि ४०, १६४, २७७
सम्मावाचा ४०, १६४, २७७
सम्मावायामो ४०, १६४, २७७
सम्मासङ्कप्पो ४०, १६४, २७७
सम्मासति ४०, १६४, २७७
सम्मासमाधि ४०, १६४, २७७
सम्मुखीभावा, तिण्णं १३८
सरभो, परिब्बाजको १७१, १७२
ससङ्खारपरिनिब्बायी २१६, २१७
सहधम्मिको, ततियो १६२
— दुतियो १६१
— पठमो १६१
सागतो २५
सामावती २७
सारिपुत्तमोग्गल्लाना ८१
सारिपुत्तो, आयस्मा ६०–६२, १०८, ११०, १२३, २६२
सावको अभिभू, सिखिस्स २१०
सावत्थि, नगरं ६३
सावत्थियं विहरति, नन्दको १७९
— भगवा ३, ४६, ६०, ९३, १०८, १९०, १९९, २५९
साळ्हो, मिगारनत्ता १७९–१८१
सिक्खा, तिस्सो २१५, २१८
सिप्पिनिकातीरे, परिब्बाजकारामो १७१, १७३
सीलब्बतपरामासो २२५
सीलविपत्ति २४९, २५०
सीलवुड्ढि २६७
सीलानुस्सति ४१
सीलसम्पदा २५०, २५१, २६७
सीहो, मिगराजा ७२
सुक्का धम्मा, द्वे ४९
सुखानि, द्वे ७४
सुखं, अनरियं ७५
— अरियं ७५
— अरूपारम्मणं ७५
— असमाधि ७५
सुखं, उपधि ७४
— उपेक्खा ७५

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सुखं, उपेक्खारम्मणं ७५
– कामं ७४
– कायिकं ७५
– चेतसिकं ७५
– निप्पीतिकारम्मणं ७५
– निरामिसं ७५
– निरासवं ७४
– निरुपधि ७४
– नेक्खम्मं ७४
– समाधि ७५
– सामिसं ७५
– रूपारम्मणं ७५
– सप्पीतिकारम्मणं ७५
– सातारम्मणं ७५
– सातं ७५
– सासवं ७४
सुजाता, सेनियधीता २६
सुञ्ञतो, समाधि २७६
सुतप्पयो, पुग्गलो ८०
सुप्पमेय्यो, पुग्गलो २४७
सुप्पवासा, कोळियधीता २७
सुप्पिया, उपासिका २७
सुभनिमित्तं ४, ८०, १८५
सुभूति २४
सुरबन्धो २६
सुरामेरयपानस्स पटिसेवनाय नत्थि तित्ति २४२
सूरसेनानं १६७
सेखा, पञ्ञा २०४
सेखो, समाधि २०४
सेखं, सीलं २०३
सेतुघातो, गीते २४१
– नच्चे २४१
सेनासनपविवेकं २२३
सोचेय्यानि, तीणि २५२ – २५४
सोणा २६
सोणो, कुटिकण्णो २४
– कोळिविसो २४
– सेखुनियनत्ता १७६
सोप्पस्स पटिसेवनाय नत्थि तित्ति २४१
सोवचस्सता ७७
संयोजनानि, तीणि २१५, २१६, २१८
संविभागा, द्वे ८४
स्वाक्खातत्ता, धम्मस्स ३४

ह

हत्थको, देवपुत्तो २५६
– आळवको २६, ८१
हत्थपज्जोतिकं ४६
हत्थाजानीयो ७२
हिरी ४६, ७७

गाथायो

अगुत्तं चक्खुसोतस्मिं २६१
अञ्ञातत्थं पसादत्थं १८४
अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स १६६
अथापरायं अक्खातो ११६
अधिसीलं अधिचित्तं २१६
अधिसीलं सिक्खमानो २६०
अनुच्चावचसीलस्स १५२
अनुसूयायमानो सो १८४
अन्धं च एकचक्खुं च ११६
अवकुज्जपञ्ञो पुरिसो १२१
अहं चेतं जिगुच्छेय्यं १३५
आदित्तस्मिं अगारस्मिं १४४
आदिं कथाय मज्झं च १२१
इति कण्हासु सेतासु १४६
इध धम्मं चरित्वान १४०
उच्छङ्गपञ्ञो पुरिसो १२१
उपनीयति जीवितमप्पमायु १४३
उपादाने भयं दिस्वा १३१
उपारम्भं न सिक्खेय्य १८४
उपेक्खासतिसंसुद्धं १२४
एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे धनं १६६
एताहि तीहि विज्जाहि १४५, १५४

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

एवमेव मनुस्सेसु १४६
एवं आदित्तो खो लोको १४४
कटुवियकतो भिक्खु २६१
कल्याणं वत भो सक्खि १३७
कायमुनिं वचीमुनिं २५५
कायसुचिं वचीसुचिं २५४
गामे वा यदि वारञ्ञे २६१
चतुकण्णो चतुद्वारो १३१
चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना १६६
चातुद्दसिं पञ्चदसिं १३३
चोदिता देवदूतेहि १३१
ततो अञ्ञाविमुत्तस्स २१४
तथेव सीलसम्पन्नं १४०
तमाहु सेखं पटिपदं २१६
तस्मा लोभं च दोसं च १२६
तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा १६६
तस्मा हि ने नमस्सेय्य १२२
तस्स अयोमया भूमि १३१
ताय नं पारिचरियाय १२२
तीहि विज्जाहि सम्पन्नं १५२
ते अत्थलद्धा सुखिता २७५
ते अप्पमत्ता सुखिनो १३१
ते उज्जुभूता कायेन ६०
तं कथं कथये धीरो १८४
तं वे तमोनुदं धीरं १५२
त्यास्स सीलवतो सीलं १४०
थेय्येन कूटकम्मेन ११६
ददाति सेट्ठसङ्कप्पो ११६
दस्सनकामो सीलवतं १३८
दुब्भासितं विक्खलितं १८४
देवलोकं च ते यन्ति १५०
द्विचक्खु पन अक्खातो ११६
धम्माधिपो च अनुधम्मचारी १३८
धारेति सेट्ठसङ्कप्पो १२१
न चेव भोगा तथारूपा ११६
नत्थि लोके रहो नाम १३७
न पुप्फगन्धो पटिवातमेति १६६
नाहं भगवतो दस्सनस्स २६०
नाहं भब्बो एतरहि १३५
निहीयति पुरिसो निहीनसेवी ११५, ११७
पदक्खिणं कायकम्मं २७४
पस्सन्ति देवा च तथागता च १३७
पहानं कामसञ्ञानं १२४
पहीनजातिमरणो १४६
पाणं न हञ्ञे न चदिन्नमादिये १६८
पारगू सब्बधम्मानं १४६
पुथुपञ्ञो चपु रिसो १२१
पुब्बेनिवासं यो वेदी १४५, १५४
बाला च अविजानन्ता १४६
ब्याधिधम्मा जराधम्मा १३५
ब्रह्मा ति मातापितरो १२२
मालं न धारे न च गन्धमाचरे १६६
यथा दिवा तथा रत्ति २१६
यथा पि पब्बतो सेलो १४०
यथा पुरे तथा पच्छा २१६
यासु कासुचि एतासु १४६
ये च खो देवदूतेहि १३१
ये च सन्ते उपासन्ति १५०
ये च सीलेन सम्पन्ना २६१
ये विरुद्धा सल्लपन्ति १८४
योध कायेन संयमो १४३, १४४
यो सीलब्बतसम्पन्नो १५४
लोभजं दोसजं चेव १२६
विञ्ञाणस्स निरोधेन २१६
सङ्खाय लोकस्मिं परोपरानि १२३
सचे चस्स कथाकामो १८४
सतं एतानि ठानानि १३६
सब्बदा वे सुखं सेति १२८
सब्बा आसत्तियो छेत्वा १२८
सब्बे मदे अभिभोस्मि १३५
सब्भि दानं उपञ्ञात्तं १३६
सुनक्खत्तं सुमङ्गलं २७४
सेखस्स सिक्खमानस्स २१४
सेखो असेखो च इमस्मिं लोके ६०
सोहं एवं विहरेय्यं १३५

—o—

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

उपमायो

सेय्यथापि अञ्ञेसं भिक्खूनं २१२
सेय्यथापि आकासे १५७, २३५
सेय्यथापि, आवुसो सरभ, अम्बुकसञ्चरी 'पुरिसकरवितं रविस्सामी' ति ... १७३
सेय्यथापि, आवुसो सरभ, उसभो सुञ्ञाय गोसालाय गम्भीरं नदितब्बं मञ्ञति ... १७३
सेय्यथापि, आवुसो सरभ, वोहारञ्ञे जरसिङ्गालो 'सीहनादं नदिस्सामी' ति ... १७३
सेय्यथापि उदके १५७, २३५
सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि अरक्खितं होति ... २४२
सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि व्यापन्नं होति ... २४३
सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि अव्यापन्नं होति ... २४४
सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि रक्खितं होति ... २४३
सेय्यथापि गुन्नं २१२
सेय्यथापि तं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं १०३, १०४
सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं महग्घं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि २३०
सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि २२६
सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं सुखसम्फस्सं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि २२६
सेय्यथापि देवा सुभकिण्हा ११२
सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य ... ६२
सेय्यथापि नाम सप्पि वा तेलं वा वालुकायं आसित्तं ओसीदतिमेव संसीदतिमेव ... २५६
सेय्यथापि पक्खी सकुणो १५७, २३६
सेय्यथापि पथवियं १५७, २३६
सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य ... २०३
सेय्यथापि, भन्ते, भगवा एतरहि आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि ... २६०
सेय्यथापि भवं गोतमो भवं चानन्दो १५६
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि खेळो दुग्गन्धो होति ... ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि गूथो दुग्गन्धो होति ... ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि पुब्बो दुग्गन्धो होति ... ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मिं जम्बुदीपे आरामरामणेय्यकं ... ३५, ३७
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि मुत्तं दुग्गन्धं होति ... ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि लोहितं दुग्गन्धं होति ... ३५
सेय्यथापि, भिक्खवे, अहि गूथगतो किञ्चापि न दंसति ... ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उच्छुबीजं वा सालिबीजं वा मुद्दिकाबीजं वा अल्लाय पथविया निक्खित्तं ... ३३
सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अनाविलो ... ६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उदकरहदो आविलो लुळितो कललीभूतो ... ६
सेय्यथापि, भिक्खवे, उदके लेखा खिप्पंयेव पटिविगच्छति ... २६४
सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं ... २२५
सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो उक्कुज्जो तत्र उदकं आसित्तं सण्ठाति ... १२१

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सेय्यथापि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स सम्पन्नं सालिक्खेत्तं २२४
सेय्यथापि, भिक्खवे, गद्रभो गोगणं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति... २१२
सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथकूपो कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्योसोमत्ताय दुग्गन्धो होति... ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो रत्तन्धकारतिमिसायं ... ११४
सेय्यथापि, भिक्खवे, दुट्ठारुको कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्योसोमत्ताय आसवं देति ... ११४, ११६
सेय्यथापि, भिक्खवे, नदीमुखे खिप्पं उड्डेय्य बहूनं मच्छानं अहिताय ... ३४, ३६७
सेय्यथापि, भिक्खवे, नळागारा वा तिणागारा वा अग्गिमुत्तो कूटागारानि पि डहति ... ६३
सेय्यथापि, भिक्खवे, निम्बबीजं वा कोसातकिबीजं वा तित्तकलाबुबीजं वा अल्लाय पथविया निक्खित्तं... ३२
सेय्यथापि, भिक्खवे, पथविया लेखा खिप्पं लुज्जति वातेन वा उदकेन वा ... २६४
सेय्यथापि, भिक्खवे, पासाणे लेखा न खिप्पं लुज्जति वातेन वा उदकेन वा ... २६३
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसस्स उच्छङ्गे नानाखज्जकानि आकिण्णानि ... १२०
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्लकं गङ्गाय नदिया पक्खिपेय्य २३१
सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोणकपल्लं परित्ते उदकपल्लके पक्खिपेय्य २३१
सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अपूतीनि अवातातपहतानि सारादानि... १२५, १२६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि तन्तावुतानं वत्थानं, केसकम्बलो तेसं पटिकिट्ठो अक्खायति ... २६६
सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि रुक्खजातानं फन्दनो तेसं अग्गमक्खायति ... १०
सेय्यथापि, भिक्खवे, वजिरस्स नत्थि किञ्चि अभेज्जं मणि वा... ११४
सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो... २२४
सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा मिच्छापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं... ८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं ८
सेय्यथापि, भिक्खवे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो... १८८, १८६
सेय्यथापि, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा उक्कं बन्धेय्य... २३८
सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य पटिच्छन्नं वा विवरेय्य... ५४, ६४, १४५, १५६, १७०
सेय्यथापि, भो गोतम, नेक्खं जम्बोनदं दक्खकम्मारपुत्तसुपरिकम्मकतं उक्कामुखे... १६८
सेय्यथापि, भो गोतम, सारदं बदरपण्डुं परिसुद्धं होति परियोदातं ... १६७
सेय्यथापि मनुस्सा, एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका... ११३
सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति १६४
सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति १६५
सेय्यथापि विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति १६५
सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स वत्थस्स उपक्कमेन परियोदपना होति १६३
सेय्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति... १६१
सेय्यथापि, विसाखे, गोपालको सायन्हसमये सामिकानं गावो निय्यातेत्वा... १६०
सेय्यथापि, विसाखे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पहूतरत्तरतनानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेय्य... १६७
सेय्यथापि सत्ता नेरयिका... ११२
सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको १७३
सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको अप्पग्घो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि २२९
सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि २२८, २२९

———○———

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तियं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१५	६	पतिकिलिट्ठं	पतिकिट्ठं
२१	२०	त	ते
२४	(अधो)	०कुसलान	० कुसलानं
३९	८	चेतो	चेतो-
४१	१०	तजो०	तेजो०
४३	३	भावित	भाविते
४६	२	जतवने	जेतवने
४९	१८	अनोतप्पं	अनोत्तप्पं
७२	१४	द्व	द्वे
८६	(सिरो)	समापात्तग्गो	समापत्तिवग्गो
९५	१२	वदितब्बो	वेदितब्बो
१०८	२२	कतम	कतमे
१२२	११	दस्सतारो	दस्सेतारो
१४९	१७	ारय्हो	धोरय्हो
१५५	२९	इच्चाय	इच्चायं
१६३	१४	दिस्व	दिस्वा
१७२	१२	पथ	अथ
१८१	१८	सा हा	साळ्हा
१८८	१८	प्रलोभ०	अलोभ०
१९१	२२	ॅ	ते
२६०	२२	गता	गतो
२६१	२५	सीलन	सीलेन
२६१	२५	पञ्ञायूपसमेरता	०समे रता
२६१	२९	तनुप०	तेनुप०
२६२	४	कतिहि	कतीहि
२६४	२३	राजभोगो	राजभोग्गो
२७७	१४	उपेक्खा सम्वोज्झङ्गं	उपेक्खासम्वोज्झङ्गं
२७८	२०	वरमणिया	वेरमणिया

———:०:———

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

प्रकाशक—भिक्षु जगदीश काश्यप, मन्त्री, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना)
मुद्रक—श्रीकृष्णचन्द्र बेरी, विद्यामन्दिर प्रेस (प्राइवेट) लिमिटेड,
डी० १५।२४, मानमन्दिर, वाराणसी–१

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

Digitization by Arya Samaj Charitable Foundation, Chennai

श्री नालन्दा

देवनागरी-पालि-ग्रन्थमाला

महापरिनिर्वाण के बाद ही आर्य काश्यप, उपालि, आनन्द आदि बुद्ध के अपने प्रमुख शिष्यों ने मगधराज अजातशत्रु के संरक्षण में राजगृह के वैभार पर्वत पर पाँच सौ अर्हत् भिक्षुओं की एक बैठक बुलाई, जिसमें भगवान् की वाणी का संग्रह कर लिया। उसके बाद, समय समय पर आवश्यकतानुसार विज्ञ भिक्षुओं की बैठकें होती रहीं, और उस संग्रह का संशोधन होता रहा। इसी संग्रह को पालि-त्रिपिटक कहते हैं।

हमारा इतना विशाल और महत्त्वपूर्ण साहित्य अब तक सिंहल, बर्मी, श्यामी, कम्बोडियन तथा रोमन अक्षरों में तो पूर्णतः प्राप्त था, किन्तु किसी भी भारतीय लिपि में नहीं।

इस अभाव को दूर करने के उद्देश्य से, २५००वीं बुद्धजयन्ती के अवसर पर, भारतीय सरकार ने नालन्दा-पालि-प्रतिष्ठान को कोष प्रदान कर इसकी सुविधा दी कि वह विनयपिटक के तीन ग्रन्थों – महावग्ग, चुल्लवग्ग और पाचित्तिय—का नागरी में सम्पादन तथा प्रकाशन कर सके। फिर इसी सिलसिले में भारत-सरकार तथा बिहार-सरकार के संयुक्त प्रयास से सम्पूर्ण त्रिपिटक के प्रकाशनार्थ यह योजना बनी जिससे इस ग्रन्थमाला का प्रकाशन हो रहा है।

PRICE Rs. 5·00 मूल्य ५·००